

ANADOLU 2. ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

KONGRE TAKVİMİ

Özetlerin gönderileceği son tarih: 16 Nisan 2019
Tam metinlerin gönderileceği son tarih: 26 Nisan 2019
Kongre kitabı yayın tarihi: 27 Mayıs 2019

Ayrıntılı Bilgi İçin: www.anadolukongre.org

26-28 NİSAN 2019
SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ TAM METİN KİTABI

EDİTÖR:

GÜLTEKİN GÜRÇAY

SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ TAM METİN KİTABI

ANADOLU KONGRELERİ
2. ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

26- 28 NİSAN 2019
DİYARBAKIR

EDİTÖR:

GÜLTEKİN GÜRÇAY

UBAK YAYINEVİ ®

(TC. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI YAYINEVİ RUHSAT NUMARASI : 2018/42945)
TÜRKİYE

anadolukongresi@gmail.com

www.ubak.org.tr

<https://www.anadolukongre.org/>

Bu kitabın tüm hakları UBAK Yayınevi'ne aittir.
Yazarlar etik ve hukuki olarak eserlerinden sorumludurlar.
UBAK Publications – 2019 ©

Yayın Tarihi : 15.05.2019

ISBN: 978-605-80597-2-6

KONGRE KÜNYESİ

KONGRE ADI

ANADOLU KONGRELERİ
2. ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

TARİHİ VE YERİ

26-28 NİSAN 2019
DİYARBAKIR

DÜZENLEYEN KURUMLAR

UBAK Uluslararası Bilimler Akademisi
Derneği

DÜZENLEME KURULU

KONGRE BAŞKANI: DR. YILDIRIM İSMAİL TOSUN
DÜZENLEME KURULU BAŞKANI: GÜLTEKİN GÜRÇAY
DÜZENLEME KURULU ÜYESİ: DR. ÖZCAN EKİCİ
DÜZENLEME KURULU ÜYESİ: DR. NADİRE KANTARCIOĞLU
DÜZENLEME KURULU ÜYESİ: DR. FATİH BAL
DÜZENLEME KURULU ÜYESİ: UBAK YAYINEVİ EDITÖRLÜĞÜ
DÜZENLEME KURULU ÜYESİ: EUROASIA JOURNAL EDITÖRLÜĞÜ
GENELKOORDİNATÖR: AMANEH MANAFİDİZAJI

YABANCI KONUŞMACILAR

Amaneh Manafidizaji (Tebriz İslami Sanatlar Üniversitesi - İran)
Khorram Manafidizaji (Tebriz İslami Sanatlar Üniversitesi - İran)
Gültekin. I. Ajalova (Azerbaijan Medical University- Azerbaycan)
Khadzhimurat Khadzhiev (Kabardino Balkarian State University-Rusya Federasyonu)
Dautbek A.N. (Al-Farabi Kazakh National University- Kazakistan)
Fatmira Shehu (Agricultural University of Tirana- Arnavutluk)
Prof. Dr. Yunir Abdrahimov (Ufa State Petroleum Technological University- Rusya)
Tamar Beridze (Batum Shota Rustaveli Devlet Üniversitesi- Gürcistan)

KONGRE DİLLERİ

TÜRKÇE (Tüm Lehçeleri) - İNGİLİZCE - RUSÇA - FARŞÇA - ÇİNCE - ARAPÇA

FOTOĞRAF GALERİSİ

DIYARBAKIR
26-28 NİSAN 2019

Tüm Fotoğraflara Facebook Sayfamıza Üye Olarak Ulaşabilirsiniz

[UBAK - ULUSLARARASI BİLİMLER AKADEMİSİ](#)

BİLİM VE DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Yunir Abdrahimov

Ufa State Petroleum Technological
University

Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa BAYRAM

İstanbul Gelişim Üniversitesi

Dr. Lale Sariye AKAN

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Prof. Dr. Ömer DALMAN

Karadeniz Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Burcu Semin AKEL

Kültür Üniversitesi

Dr. Nermin DEMİRKOL

Kocaeli Üniversitesi

Dr. Nürettin AKÇAKALE

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Doç. Dr. Yusuf DOĞAN

Mardin Artuklu Üniversitesi

Dr. Yelderem AKHOUNDNEJAD

Şırnak Üniversitesi

Doç. Dr. Sibel DUMAN

Bingöl Üniversitesi

Dr. Fatih BAL

İstanbul Gelişim Üniversitesi

Dr. Öğretim Görevlisi Filiz

ERYILMAZ

Prof. Dr. Esin BASIM

Akdeniz Üniversitesi

Uludağ Üniversitesi

Prof. Dr. Hüseyin BASIM

Akdeniz Üniversitesi

Prof.Dr. Mehmet ERYILMAZ

Uludağ Üniversitesi

Dr. Baurcan BOTAKARAEV

Dr. Ahmad Sharif Fakher

Ürdün Devlet Üniversitesi

Doç. Dr. Abbas Ghaffari
Tebriz Üniversitesi

Doç. Dr. Yaprak I. OZDEMIR
Karadeniz Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Ariz Avaz GOZALOV
Moskova Devlet Üniversitesi

Dr. Yeliz ÇAKIR SAHİLLİ
Munzur Üniversitesi

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ
İstanbul Gelişim Üniversitesi

Prof. Dr. Sibel SİLİCİ
Erciyes Üniversitesi

Prof. Dr. Gulzar İBRAGİMOVA
Bakü Avrasya Üniversitesi

Dr. Mustafa TAŞCANOV
Harran Üniversitesi

Doç. Dr. Dilorom HAMROEVA
Özbekistan Bilimler Akademisi

Dr. Abdalnaim TEMUR
İstanbul Gelişim Üniversitesi

Doç. Dr. Tüba KARAHİSAR
Fenerbahçe Üniversitesi

Dr. Yıldırım İsmail TOSUN
Şırnak Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet KAYA
Dicle Üniversitesi

Dr. Mehmet Settar ÜNAL
Şırnak Üniversitesi

Doç. Bülent KURTIŞOĞLU
İstanbul Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Akbar VALADBİGİ
Urumiye Üniversitesi

Dr. Mahmut MODANLI
Harran Üniversitesi

Doç. Dr. Binnur MERİÇLİ YAPICI
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

KONGRE PROGRAMI

NOT:

- Kongre merkezinin kuralları gereğince kongre alanına sadece sunum yapacak kişi alınabilecektir. Refakatçi veya Dinleyici olması durumunda önceden dinleyici ücreti yatırılması gerekmektedir.
- Oturum başlamadan önce tüm katılımcıların sunum salonunda bulunmaları gerekmektedir. Kongre katılım sertifikaları, tüm katılımcıların sunumları bitince verilecektir.

ANADOLU KONGRELERİ			
1. ULUSLARARASI UYGULAMALI BİLİMLER KONGRESİ			
1. ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ			
26 - 28 Nisan 2019			
DİYARBAKIR			
27 Nisan 2019			
8:30 – 9:00		KAYIT İŞLEMLERİ	
9:00-12:30	Salon 1 SOSYAL BİLİMLER	Salon 2 UYGULAMALI BİLİMLER	Salon 3 UYGULAMALI BİLİMLER
	OTURUM BAŞKANI: DOÇ. DR. MEHMET KAYA	OTURUM BAŞKANI: DR.ÖĞR.ÜYESİ MEHMET FIRAT BARAN	OTURUM BAŞKANI: DR. YILDIRIM TOSUN
	ÖĞR.GÖR. ŞEBNEM NOYAT & ÖĞR. GÖR. RUKİYE KAYA GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİNİN GÖRSEL SANATLAR DERSİNDE OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARIN YARATICILIK GELİŞİMLERİNE ETKİSİ.	DR.ÖĞRT.ÜYESİ GÜLİN PAYASLI OĞUZ & MELTEM TEKİN TARİHİ YAPILARDA MEKÂNSAL BELLEĞİN KORUNMASI: VAHAP AĞA HAMAMININ DÖNÜŞÜMÜ	DOÇ. DR. EDİP AVŞAR & MÜH. EZGİ ERDOĞAN & PROF. DR. KADİR ALP GÜBRE ÜRETİM FAALİYETİNİN HAVA KALİTESİNE ETKİSİNİN HAVA KALİTE MODELLEME PROGRAMI YOLUYLA BELİRLENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ
	ÖĞR.GÖR. ŞEBNEM NOYAT DİYARBAKIR'DA YOK OLMAYA YÜZ TUTMUŞ EL SANATLARINDAN DOKUMA NAZARLIK	DR.ÖĞR.ÜYESİ ŞEFİKA ERGİN DİYARBAKIR İLİ KIRSAL MİMARİSİNDE MALZEME KULLANIMI VE MİMARİ ÖZELLİKLER	DOÇ. DR. EDİP AVŞAR & MÜH. EZGİ ERDOĞAN & PROF. DR. KADİR ALP BİR ENDÜSTRİYELTESİS'TE MEVCUT BACALARIN ATMOSFERE YATAY VE DİKEY AÇILMASININ HAVA KALİTESİNE ETKİ YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ
	DR. ÖĞRETİM ÜYESİ, ABDULLAH ÖZÜÇALIŞIR KUR'AN'DA SUÇUN BİREYSELLİĞİ	DR.ÖĞR.ÜYESİ ŞEFİKA ERGİN TOPRAK ESASLI SIVA ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA	DR.YILDIRIM TOSUN KÖMÜRÜN HAYVAN DIŞKISI VE ATIK ODUN İLE PELETLENEREK MİKRODALGA AUGERFİRINDA YAKILMASI
	DR. ÖĞRETİM ÜYESİ, ABDULLAH ÖZÜÇALIŞIR DİNLERDE ULÛHİYYET (İLAHLIK) İNANCI	ÇEVRE MÜHENDİSİ BUSE EZGİ ÖZKÖK & DOÇ.DR. HÜSEYİN TOPAL TEKSTİL ATIK SUYUNUN ARITILMASINDA PLAZMA TEKNOLOJİSİNİN UYGULANMASI	DR.YILDIRIM TOSUN İÇME SUYU KİRLENMESİNİ ÖNLEMELİK İÇİN JEOPARİYER-KÖMÜR ŞLAMI BİTÜM EMÜLSİYONLU ENJEKSİYON
	AHMET YUSUF & DR. FİLİZ YALÇIN TILFARLIOĞLU	KÜBRA TOPRAK & PROF. DR. TAHİR ATICI	İNŞ. MÜH. MUHAMMED HAMİDULLAH ÖZLÜK & DOÇ. DR. ERCAN IŞIK & İNŞ. MÜH. ENVER

	ADOPTING CDIO ON ENGLISH LANGUAGE TEACHING	ÜLKEMİZDE Kİ DEMİR ÇELİK SANAYİ ATIK SULARININ YÖNETİMİ	GÜNSEL & PROF. DR. AYDIN BÜYÜKSARAÇ & PROF. DR. MEHMET CİHAN AYDIN 20 ŞUBAT 2019 MEYDANA GELEN AYVACIK DEPREMİNDE YIĞMA YAPI HASARLARININ İNCELENMESİ
	ARŞ. GÖR. VEYSİ AKA 18 YAŞ ALTI BİREYLERDE SİGARA, ALKOL VE MADDE KULLANIMINA DAİR BİBLİYOGRAFİK BİR DEĞERLENDİRME (1990-2018)	DR.ÖĞR.ÜYESİ MEHMET KAPLAN DİYARBAKIR İLİ BAĞ ALANLARINDAKİ ÖRÜMCEK (ARANEAE) TÜRLERİNİN BELİRLENMESİ	İNŞ. MÜH. MUHAMMED HAMİDULLAH ÖZLÜK & DOÇ. DR. ERCAN IŞIK & İNŞ. MÜH. ENVER GÜNSEL & PROF. DR. AYDIN BÜYÜKSARAÇ & PROF. DR. MEHMET CİHAN AYDIN YIĞMA YAPILAR İÇİN HASAR DERECELENDİRİLMESİ ÜZERİNE ÖRNEK BİR ÇALIŞMA
	ARŞ. GÖR. VEYSİ AKA SOSYAL ÇALIŞMACILARIN MADDE BAĞIMLISI BİREY ALGILARINA YÖNELİK METAFOR ÇALIŞMASI	امنہ منافی دیزجی و خرم منافی دیزجی استفاده از تکنیک الکتروفرم مس به عنوان یک روش دکور در هنر سرامیک	İNŞ. MÜH. M. TANSU BAYDAŞ & DOÇ. DR. ERCAN IŞIK & DR. ÖĞR. ÜYESİ NUSRET BOZKURT & İNŞ. MÜH. ERDEN OZAN KARACA DONATI İLE İLGİLİ ÖZELLİKLERİN YÖNETMELİKLER ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ
	ASSİST.PROF.DR. SERPİL KAHRAMAN RETHINKING THE FINANCIAL INEQUALITY	DOÇ. DR HALİT ÖZEN & CAFER YAZICIOĞLU KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJELERİNİN ÖNCESİNDE VE SONRASINDA ULAŞIM AĞINDAKİ DEĞİŞİKLİKLERİN İNCELENMESİ	İNŞ. MÜH. M. TANSU BAYDAŞ & DR. ÖĞR. ÜYESİ NUSRET BOZKURT & DOÇ. DR. ERCAN IŞIK & İNŞ. MÜH. ERDEN OZAN KARACA BETONUN MEKANİK ÖZELLİKLERİNİN ARTTIRILMASI ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALARIN KARŞILAŞTIRILMASI ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA
	НАСИБОВА СЕВИНДЖ ХАЛИЛ ГЫЗЫ ДЕТЕКТИВНО ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ИНТРИГА В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ Ф.М.ДОСТОЕВСКОГО «ПРЕСТУПЛЕНИЕ И НАКАЗАНИЕ» И ДЖ.ФАУЛЗА «КОЛЛЕКЦИОНЕР»	DR.ÖĞRT.ÜYESİ TUBA HATİCE DOĞAN INVESTIGATION OF THE EFFECTS OF OIL/FAT TYPE ON BASIC FUEL PROPERTIES AND PRODUCT YIELD OF BIODIESEL	İNŞ. MÜH. ERDEN OZAN KARACA & DR. ÖĞR. ÜYESİ NUSRET BOZKURT & DOÇ. DR. ERCAN IŞIK & İNŞ. MÜH. M. TANSU BAYDAŞ BETONARME BETONU İLE İLGİLİ KURALLARIN YÖNETMELİKLERE BAĞLI DEĞİŞİMİNİN İNCELENMESİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA
	DR. ÖĞR. ÜYESİ TUĞBA ARIKAN & BETÜL KARABUDAK EĞİTİM TEKNOLOJİLERİNDEN YARARLANARAK İŞBİRLİKÇİ ÖĞRENME YOLUYLA KENDİ KENDİNE ÖĞRENME	ZEYNEP ÇELİK-OKUMUŞ & DR .ÖĞRT. ÜYESİ TUBA HATİCE DOĞAN ISOTHERM EXAMINATION OF WATER ADSORPTION IN BIODIESEL	İNŞ. MÜH. ERDEN OZAN KARACA & PROF. DR. AYDIN BÜYÜKSARAÇ & DR. ÖĞR. ÜYESİ NUSRET BOZKURT & DOÇ. DR. ERCAN IŞIK & İNŞ. MÜH. M. TANSU BAYDAŞ ZEMİN İLE İLGİLİ PARAMETRELERİN 2007 VE 2018 DEPREM YÖNETMELİKLERİ KAPSAMINDA KARŞILAŞTIRILMASI ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

	DOÇ.DR. MEHMET KAYA & PROF.DR. İRFAN KALAYCI SANAYİ 4.0 VE BİLGİ İŞÇİLİĞİ	ÖĞR.GÖR. MUSTAFA SELÇUK KESKİN & DR.ÖĞR.ÜYE.HALUK KEJANLI & DOÇ. DR. SEDAT BİNGÖL TİTANYUM VE 6063 ALÜMİNYUM LEVHALARIN DİFÜZYON KAYNAK YÖNTEMİ İLE BAĞLANTI SÜRESİNİN MEKANİK ÖZELLİKLERE ETKİSİ	HAKAN DEMİR & DOÇ.DR. FATMA MERAL HALİFEOĞLU TARİHİ ŞANLIURFA TİCARİ ALANI İÇERİSİNDE BEDESTEN (KAZAZ PAZARI)'İN YERİ
	DOÇ.DR. MEHMET KAYA PROF.DR. İRFAN KALAYCI BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARINDA KAMU-ÖZEL İŞBİRLİĞİ (KÖİ) MODELİ ORTA(K) BİR YOL OLABİLİR Mİ?	ÖĞR.GÖR. MUSTAFA SELÇUK KESKİN & DR.ÖĞR.ÜYE.HALUK KEJANLI & DOÇ. DR. SEDAT BİNGÖL 304 PASLANMAZ ÇELİK İLE GR5 METALLERİN FARKLI DİFÜZYON KAYNAK SÜRESİ İLE MEKANİK ÖZELLİKLERİN ARAŞTIRILMASI	EVİN AKMAZ BİLGİÇ & DOÇ.DR. FATMA MERAL HALİFEOĞLU TARİHİ DİYARBAKIR CAMİLERİ İÇERİSİNDE HOCA AHMET CAMİ (AYNI MİNARE CAMİ)'NİN YERİ
	ИШЫК ОМУР КЕРИМ МЕХМЕТШАХ ОҒЛУ АЗЕРБАЙДЖАНСКО-ТУРЕЦКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО В СФЕРЕ ТРАНСПОРТА, СВЯЗИ И ТУРИЗМА	ÖZGE MERSİN PELİOĞLU & PROF DR. MEHMET EROĞLU DIŞLI KUTUSUNDA OLUŞAN HATANIN TİTREŞİM ANALİZİ YOLU İLE BELİRLENMESİ	ÖĞR.GÖR.DR.NURSEN İŞİK & DOÇ.DR. FATMA MERAL HALİFEOĞLU TARİHİ DİYARBAKIR CAMİLERİNDE TESPİT EDİLEN TAŞIYICI SİSTEM HASARLARI İLE GÜÇLENDİRME ÖNERİLERİ
	DOÇ.DR. ERHAN GÖRMEZ & DR.ÖĞR.ÜYESİ KEMAL KAYA & DR.ÖĞR.ÜYESİ NECDET TAŞKIN & DR.ÖĞR.ÜYESİ ABDURRAHMAN MENGİ & PROF.DR. ZİHNİ MEREY GÜNEY KORE EĞİTİM SİSTEMİNDE ORTAOKUL	DR.ÖĞR.ÜYESİ MEHMET FIRAT BARAN ÇEVRE DOSTU YÖNTEMLER AUNP'LERİN SENTEZİ VE ANTİMİKROBİYAL UYGULAMALARI	ÖĞR.GÖR.DR.NURSEN İŞİK & DOÇ.DR. FATMA MERAL HALİFEOĞLU TARİHİ DİYARBAKIR HANLARINDA TAŞIYICI SİSTEM SORUNLARININ GÖZLEMSEL TESPİTİ VE ÖNERİLER
	DOÇ.DR. ERHAN GÖRMEZ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMLERİNİ DERSTE KULLANMA DURUMLARI İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ	ARŞ.GÖR. MURAT TURAN & DR. ÖĞR. ÜYESİ ALİ MURAT TATAR DİYARBAKIR İLİ MANDA YETİŞTİRİCİLİĞİNE GENEL BİR BAKIŞ	DR.ÖĞRT.ÜYESİ GÜLİN PAYASLI OĞUZ BİTLİS'TE II. ABDULHAMİT DÖNEMİ YAPISI "BİTLİS ŞARBAYLIGI"
	DR.ÖĞR.ÜYESİ ABDULLAH OĞRAK & DR.ÖĞRT. ÜYESİ ŞAKİR İŞLEYEN & ESRA RÜVEYDA BİLGİN KARİYER PLANLAMASININ AKADEMİSYENLER AÇISINDAN ÖNEMİ:VAN YYÜ'DE BİR UYGULAMA	DR.ÖĞR.ÜYESİ MEHMET FIRAT BARAN & DOÇ. DR. MEHMET ZAHİR DÜZ SULU ÇÖZELTİLERDE BAKIR (II) İYONLARININ BİYOSORPSİYON İLE UZAKLAŞTIRILMASI VE KİNETİK ÇALIŞMALAR	

	DR.ÖĞR.ÜYESİ ABDULLAH OĞRAK & DR.ÖĞRT. ÜYESİ ŞAKİR İŞLEYEN & GÜLŞAH AKSOY KOBİ'LERDE KARIYAR PLANLAMASI VE İŞ STRESİ İLİŞKİSİ:ÖRNEK BİR UYGULAMA		
	DOÇ. DR ROHAT CEBE DİYARBAKIR MERYEM ANA SÜRYANİ KİLİSESİ AYINLARI ÜZERİNE KISA BİR DEĞERLENDİRME		
	DOÇ. DR ROHAT CEBE TÜRKİYE'DEKİ TEMEL MÜZİK TEORİSİ DERS KİTAPLARI ÜZERİNE KISA BİR ANALİZ		
	PROF. DR. EBÜL MUHSİN DOĞAN & ARŞ. GÖR. CAN APAYDIN DSGD MODELLERİNİN UYGUNLUĞU ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA		
	DR. ÖĞR. ÜYESİ YUSUF SÖZER LİSE KAYNAŞTIRMA ÖĞRENCİLERİNİN GÖRÜŞLERİNE GÖRE OKUL METAFORU VE KAYNAŞTIRMA SÜRECİNİN SINIRLILIKLARI (BATMAN İLİ ÖRNEĞİ)		
12:30 -13:30	ÖĞLEN ARASI		
13:30 – 17:00	Salon 1 SOSYAL BİLİMLER	Salon 2 UYGULAMALI BİLİMLER	Salon 3 UYGULAMALI BİLİMLER
	OTURUM BAŞKANI: DR. ABDULSEMET AYDIN	OTURUM BAŞKANI PROF. DR. M. CİHAN AYDIN	OTURUM BAŞKANI: : ASSİS. PROF. DR İLKAY BARITCI
	DR.ÖZGÜR ÖZAYDIN & ARŞ. GÖR. CAN APAYDIN YAPISAL KIRILMALAR ALTINDA DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ : TÜRKİYE ÖRNEĞİ	DOÇ. DR. ENVER KENDAL YAZLIK VE YEMLİK ARPA GENOTİPLERİN BAZI ÖZELLİKLER BAKIMINDAN SELEKSİYONU	DR. TURAN AKKOYUN THE EFFECT OF BORIC ACID ON FATTY ACID COMPONENTS IN THE LUNG TISSUE OF RATS EXPOSED TO MERCURY CHLORIDE
	DR.ÖZGÜR ÖZAYDIN & ARŞ. GÖR. CAN APAYDIN TÜRKİYE'DE ÖZEL SEKTÖR KREDİLERİ ve EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ YAPISAL KIRILMALAR ALTINDA ARDL SINIR TESTİ ANALİZİ	DOÇ. DR. ENVER KENDAL SU BASKINLARINA VE YÜKSEK TABAN SU SEVİYELERİNE KARŞI DAYANIKLI EKMEKLİK BUĞDAY GENOTİPLERİNİN	DR. ÖĞR. ÜYESİ MAHİRE BAYRAMOĞLU AKKOYUN & PROF DR FERDA CANDAN FATTY ACID CONTENTS AND α-AMYLASE INHIBITORY ACTIVITY OF EXTRACT OF ROSA

		BELİRLENMESİ	PISIFORMIS FRUITS
	DR. ÖZCAN EKİCİ & DR.MEHMET DEMİRKOL ÖĞRETMEN ADAYLARININ DEMOKRASİ-VATANDAŞLIK- İNSAN HAKLARI- BİRLİKTE YAŞAMA KAVRAMLARINA İLİŞKİN BİLİŞSEL YAPILARININ İNCELENMESİ	ZEKİYE İREM GÖZÜBOL & DOÇ. DR, EMRAH ÖNDER & ARŞ. GÖR, UĞUR ARCAGÖK SAĞLIK SEKTÖRÜNDE GİYİLEBİLİR TEKNOLOJİLERE GENEL BAKIŞ	DR. ÖĞR. ÜYESİ YAKUP ASLAN & Y L. ÖGEENCİSİ HAWSAR S. HUSSEİN & DR. ABDULLAH S. SEERWAN & PROF. DR. İSA CAVİDOĞLU SİYAH KURU ÜZÜM SUYU İÇİN BAZI KALİTE VE GÜVENLİK PARAMETRELERİNİN BELİRLENMESİ
	DR. ÖZCAN EKİCİ & DR.MEHMET DEMİRKOL ÖĞRETMEN ADAYLARININ KOLEKTİF YETERLİK ALGILARI	DOÇ. DR, MELİS ERCAN & DOÇ. DR, EMRAH ÖNDER & ARŞ. GÖR, UĞUR ARCAGÖK BÜYÜK VERİ: MUHASEBE UYGULAMALARINA GENEL BİR BAKIŞ	F. S. İSMAİLOV & Kh. I. HASANOV & N. N. KHALİLOV & G. I. AJALOVA COMPLEX TREATMENT OF OIL WITH A COMPOSITION ON THE BASIS OF A NON- UNOGENOUS DETERGENTS.
	DR. ÖĞRT. ÜYESİ EMİNE EKİNCİ DAĞTEKİN DİYARBAKIR GELENEKSEL HAMAMLARINDA SÜSLEME	ÖĞR. GÖR. MERVE BOŞAT & DOÇ. DR, EMRAH ÖNDER & ARŞ. GÖR, UĞUR ARCAGÖK SAĞLIK HİZMETLERİNDE ARTIRILMIŞ GERÇEKLİK UYGULAMALARI: LİTERATÜR TARAMASI	ARŞ. GÖR. TALHA BURAK ALAKUŞ & PROF. DR. İBRAHİM TÜRKÖĞLU FOKAL VE FOKAL OLMAYAN BEYİN SINYALLERİYLE DERİN ÖĞRENME KULLANARAK EPİLEPSİ NÖBETİ TAHMİNİN YAPILMASI
	DR. ÖĞRT. ÜYESİ EMİNE EKİNCİ DAĞTEKİN DİYARBAKIR MELİK AHMET PAŞA HAMAMI RESTİTÜSYON YORUMU	PROF. DR. M. CİHAN AYDIN & İNŞ. MÜH. M. SERHAT HASANOĞLU & ARŞ. GÖR. ALİ EMRE ULU KUYULU İÇME SUYU HATLARINDA ELEKTRİK ÜRETİMİ	DR. PELİN DEMİR & DOÇ. DR. OSMAN İRFAN İLHAK & PROF. DR. GÜLSÜM ÖKSÜZTEPE MODİFİYE ATMOSFER PAKETLEMENİN TULUM PEYNİRİNİN MİKROBİYOLOJİK KALİTESİ ÜZERİNE ETKİSİ
	ARŞ. GÖR. CANER ÇAKI & ÖĞR. GÖR. MEHMET OZAN GÜLADA & ARŞ. GÖR. MEHMET ALİ GAZİ NAZİ ALMANYASI İŞGALİ ALTINDAKİ HOLLANDA'DA WAFFEN-SS PROPAGANDA FAALİYETLERİ ÜZERİNE İNCELEME	PROF. DR. M. CİHAN AYDIN & ARŞ. GÖR. ALİ EMRE ULU YAN SAVAKLARDA SU YÜZÜ PROFİLLERİNİN FARKLI YÖNTEMLERLE ELDE EDİLMESİ	NUR CEREN DİZDAROĞLU & DOÇ. DR. ŞÜKRÜ HAYTA NEMRUT KRATER GÖLÜNDEKİ PHRAGMİTES AUSTRALİS (CAV.) TRİN.EX STEND BİTKİSİNİN AĞIR METAL İÇERİĞİNİN TESPİTİ
	ARŞ. GÖR. MEHMET ALİ GAZİ & ÖĞR. GÖR. MEHMET OZAN GÜLADA & ARŞ. GÖR. CANER ÇAKI NAZİ ALMANYASI'NDA VOLKSTURM PROPAGANDA POSTERLERİ ÜZERİNE İNCELEME	GÜRKAN GÜRGÜZE & PROF. DR. İBRAHİM TÜRKÖĞLU OTONOM DİFERANSİYEL SÜRÜCÜ MOBİL ROBOTUN KİNEMATİK MODELİ	NUR CEREN DİZDAROĞLU & DOÇ. DR. ŞÜKRÜ HAYTA NEMRUT KRATER GÖLÜ ÇEVRESİNDE DOĞAL OLARAK YETİŞEN JUNCUS İNFLEXUS L. TÜRÜNÜN HİPERAKÜMÜLATÖR ÖZELLİĞİNİN BELİRLENMESİ
	DR. MUSTAFA YİĞİTOĞLU ACIMAK ROMANI BAĞLAMINDA EDEBİYAT VE EMPATİ İLİŞKİSİ	GÜRKAN GÜRGÜZE & PROF. DR. İBRAHİM TÜRKÖĞLU OTONOM DİFERANSİYEL SÜRÜCÜ MOBİL ROBOTUN DİNAMİK MODELİ	DR. ÖĞR. ÜYESİ YELİZ ÇAKIR SAHİLLİ CİVA TOKSİSİTESİ VE CİVANIN İNSAN SAĞLIĞI ÜZERİNE

			ETKİLERİ
	DR. MUSTAFA YİĞİTOĞLU NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN “CANIM İSTANBUL” ŞİİRİNDE MEKÂNA DAİR SÖYLEMLER	FATMIRA SHEHU & ENKELA ZANI & SUZANA KOLA & ERMIRA MARKU & BIZENABIJO OCCURRENCE OF AFLATOXIN M1 IN ALBANIAN RAW MILK DETECTED BY ELISA TECHNIQUE	DR. ÖĞR. ÜYESİ YELİZ ÇAKIR SAHİLLİ KADMİYUM TOKSİSİTESİNİN MEKANİZMASI VE KADMİYUMUN İNSAN SAĞLIĞI ÜZERİNE ETKİLERİ
	DR. ÖĞR. ÜYESİ AHMET SAYLIK & ÖĞRETMEN, TURGAY YILDIZÖZ & ÖĞRETMEN, UĞUR KAPLAN & ÖĞRETMEN, SERHAT YILDIZ PATERNALİST LİDERLİĞİN ÖRGÜTSEL SOSYALLEŞMEYE ETKİSİ	DR. ÖĞR. ÜYESİ, YELİZ İPEK FARKLI KRİSTAL SUYU İÇEREN ÇİNKO BORATLARIN PVC'NİN YANMA DAYANIMININA KATKISI	DR. ÖĞR. ÜYESİ AYSUN EKİNCİ & DOÇ. DR. CENAP EKİNCİ HEPATİK İSKEMİ REPERFÜZYON HASARINDA SİLDENAFİLİN KALP ÜZERİNE KORUYUCU ETKİSİ
	PROF. DR. GÜLZAR İBRAGİMOVA Sovetli m v Az rbaycan torpaqlarının Erm nistana verilm si prosesi	DR. ÖĞR. ÜYESİ, YELİZ İPEK NANO VE MİKRO BOYUTLU ÇİNKO BORATIN PVC'NİN YANMA DAYANIMININA ETKİSİ	ASSİS. PROF. DR İLKAY BARITCI & ASSOC. PROF. NİHAT TEKEL SOME HORMONE PARAMETERS IN PREGNANCY PERIOD IN ROMANOV X AWASSI CROSSBREED SHEEP
	YL. ROJDA BÖÇKÜN GRAYSON PERRY'NİN WALTHAMSTOW TAPESTRY İŞİ ÜZERİNE İKONOĞRAFİK ÇÖZÜMLEME	DOÇ. DR. EMEL KİLİT DOĞAN & SANIYE İLĞİN & DR.ÖĞR.ÜYESİ SİNEM ERDEN GÜLEBAĞLAN YOĞUNLUK FONKSİYONELİ TEORİSİ İLE NiAs 2 KRİSTALİNİN YAPISAL, ELEKTRONİK, ELASTİK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ	ASSİS. PROF. DR. İLKAY BARITCI CHANGES OF BLOOD PARAMETERS IN ROMANOV X AWASSI CROSSBRED SHEEP
	ROJDA BÖÇKÜN SAVAŞIN RESİM SANATINDA YANSIMALARININ İKONOĞRAFİK ÇÖZÜMLENMESİNE, 2 ÖRNEK: GOYA VE PİCASSO	DOÇ. DR. EMEL KİLİT DOĞAN & FERHAT ARSLANBAŞ & DR. ÖĞR. ÜYESİ SİNEM ERDEN GÜLEBAĞLAN CoAsS KRİSTALİNİN YAPISAL, ELEKTRONİK VE OPTİK ÖZELLİKLERİNİN FARKLI BASINÇLAR ALTINDA YOĞUNLUK FONKSİYONELİ TEORİSİ İLE İNCELENMESİ	ZİR.MÜH. HÜSEYİN AKILLI & DR. ÖĞR. ÜYESİ FATİH ÇİĞ & DR. ÖĞR. ÜYESİ. MİNE PAKYÜREK AN EXAMPLE OF PRECISE AGRICULTURAL APPLICATIONS: CORN BREEDING
	TAMAR BERİDZE KRAL ÇE TAMAR	KHADZHIMURAT KHADZHIEV ANOMALY DETECTION TAYPES AND TECHNIQUES FOR BIG DATA	BİOLOG YUSUF AÇAN & DR. ÖĞR. ÜYESİ. MİNE PAKYÜREK STATUS OF NUTRITIONAL PROCESSING AND ASSESMENT FACILITIES OF SIIRT PISTACHIO
	ÖĞR. GÖR. PELİN YOLCU TEPENİN ARDI FİLMİÖZELİNDE GÖSTERGEBİLİMSEL FİLM ÇÖZÜMLEMESİ VE ANLAMLANDIRMA	YÜKSEK ZİRAAT MÜH. MUHAMMET ÖNER & DOÇ. DR. MEHMET YILDIRIM BAZI YEREL VE TESCİLLİ MAKARNALIK BUĞDAY ÇEŞİTLERİNİN YÜKSEK SICAKLIĞA TEPKİLERİNİN TRANSPİRASYON YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ	DAUTBEK A.N. NUMERICAL MODELING OF THE JOINT TRANSFER OF MOISTURE AND HEAT IN THE SOIL

ÖĞR. GÖR. PELİN YOLCU		
SUSUZ YAZ FİLMİ ÖZELİNDE TÜRK SİNEMASINDA SANSÜR UYGULAMALARINA ELEŞTİREL BİR BAKIŞ		
KHORRAM MANAFİDİZAJI		
TEBRİZ GÖK MESCİT ÇİNİLERİNİN İNCELENMESİ		
ŞENGÜL ACİL		
TRACEY EMİN'İN MY BED ADLI ESERİ ÜZERİNDEN SANAT, CİNSİYET VE MAHREMİYET OKUMASI		
DR. ABDULSEMET AYDIN		
BİR PLASTİK SANAT ANALİZİ ÖRNEĞİ OLARAK DİYARBAKIR ULU CAMİİ DOĞU GİRİŞ KAPISI ÜZERİNDEKİ ASLAN-BOĞA MÜCADELESİ RÖLİYEFİ		
BARIŞ AYDIN		
GÖRSEL KİMLİK TASARLAMA SÜRECİNDE: LOGO TASARIMI		
PROF. DR. YUNIR ABDRAHIMOV		
OIL AS A SOCIAL CONSTRUCT		

YABANCI DAVETLİ KONU MACILAR

Amaneh Manafidizaji (TebriZ slami Sanatlar Üniversitesi – ran)

Khorram Manafidizaji (TebriZ slami Sanatlar Üniversitesi – ran)

Gültekin. I. Ajalova (Azerbaijan Medical University- Azerbaycan)

Khadzhimurat Khadzhiev (Kabardino Balkarian State University-Rusya Federasyonu)

Dautbek A.N. (Al-Farabi Kazakh National University- Kazakistan)

Fatmira Shehu (Agricultural University of Tirana- Arnavutluk)

Prof. Dr. Yunir Abdrahimov (Ufa State Petroleum Technological University- Rusya)

Tamar Beridze (Batum Shota Rustaveli Devlet Üniversitesi- Gürcistan)

(,)

İÇİNDEKİLER

KONGRE KÜNYESİ

FOTOĞRAF GALERİSİ

BİLİM KURULU

KONGRE PROGRAMI

İÇİNDEKİLER

SÖZLÜ SUNULMUŞ BİLDİRİLERİN ÖZET METİNLERİ

Şebnem Noyat & Rukiye Kaya

GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİNİN GÖRSEL SANATLAR DERSİNDE OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARIN YARATICILIK GELİŞİMLERİNE ETKİSİ

1

Ahmet Yusuf & Filiz Yalçın Tilfarhoğlu

ADOPTING CDIO ON ENGLISH LANGUAGE TEACHING

11

Veysi Aka

18 YAŞ ALTI BİREYLERDE SİGARA, ALKOL VE MADDE KULLANIMINA DAİR BİBLİYOGRAFİK BİR DEĞERLENDİRME (1990-2018)

17

Veysi Aka

SOSYAL ÇALIŞMACILARIN MADDE BAĞIMLISI BİREY ALGILARINA YÖNELİK METAFOR ÇALIŞMASI

36

Mehmet Kaya & İrfan Kalaycı

SANAYİ 4.0 VE BİLGİ İŞÇİLİĞİ

54

Mehmet Kaya & İrfan Kalaycı

BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARINDA KAMU-ÖZEL İŞBİRLİĞİ(KÖİ) MODELİ ORTA(K) BİR YOL OLABİLİR Mİ?

71

Ишык Омур Керим Мехметшах оглу

AZERBAIJANSKO-TURECKOE SOTRUDNICHESTVO V SFERE TRANSPORTA, SVYAZI I TURIZMA

94

Erhan Görmez & Kemal Kaya & Necdet Taşkın & Abdurrahman Mengi & Zihni Meray

GÜNEY KORE EĞİTİM SİSTEMİNDE ORTAOKUL

100

Erhan Görmez

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN COĞRAFI BİLGİ SİSTEMLERİNİ DERSTE KULLANMA DURUMLARI İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

106

Ebül Muhsin Doğan & Can Apaydın

DSGD MODELLERİNİN UYGUNLUĞU ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

112

Yusuf Sözer

LİSE KAYNAŞTIRMA ÖĞRENCİLERİNİN GÖRÜŞLERİNE GÖRE OKUL METAFORU VE KAYNAŞTIRMA SÜRECİNİN SINIRLILIKLARI (BATMAN İLİ ÖRNEĞİ)

128

Caner Çakı & Mehmet Ozan Gülada & Mehmet Ali Gazi

NAZİ ALMANYASI İŞGALİ ALTINDAKİ HOLLANDA'DA WAFFEN-SS PROPAGANDA FAALİYETLERİ ÜZERİNE İNCELEME

152

Mehmet Ali Gazi & Mehmet Ozan Gülada & Caner Çakı

NAZİ ALMANYASI'NDA VOLKSTURM PROPAGANDA POSTERLERİ ÜZERİNE İNCELEME

165

Rojda Böçkün

SAVAŞIN RESİM SANATINDA YANSIMALARININ İKONOĞRAFİK ÇÖZÜMLENMESİNE, 2 ÖRNEK: GOYA VE PICASSO

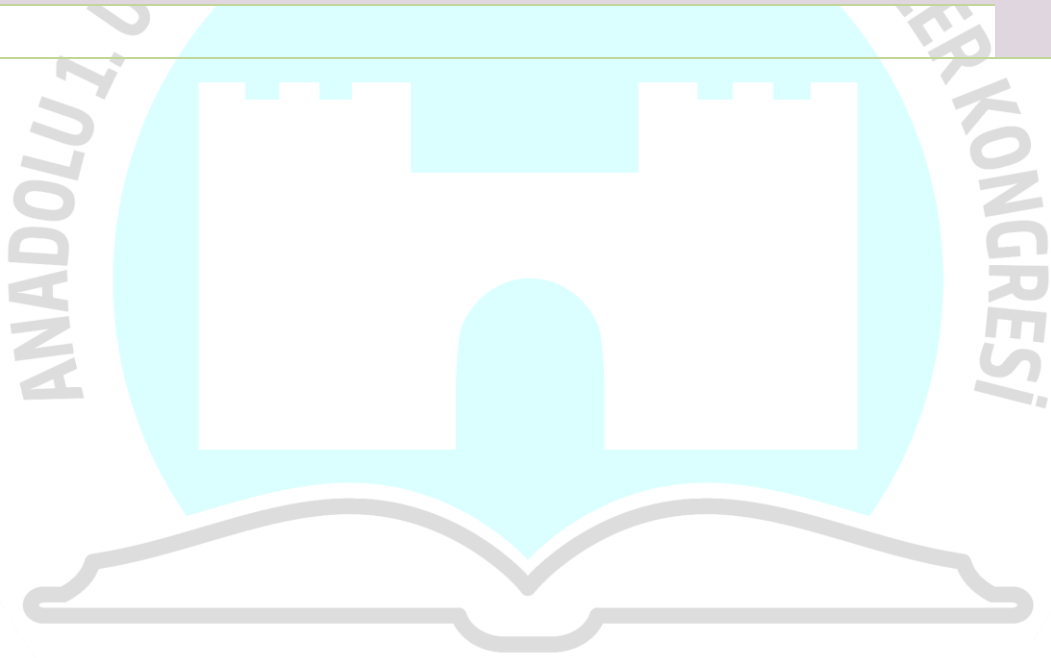
177

Şengül Acil

TRACEY EMİN'İN MY BED ADLI ESERİ ÜZERİNDEN SANAT, CİNSİYET VE MAHREMİYET OKUMASI

197

Abdulsemet Aydın	
<i>BİR PLASTİK SANAT ANALİZİ ÖRNEĞİ OLARAK DİYARBAKIR ULU CAMİİ DOĞU GİRİŞ KAPISI ÜZERİNDEKİ ASLAN-BOĞA MÜCADELESİ RÖLİYESİ</i>	204
Barış Aydın	
<i>GÖRSEL KİMLİK TASARLAMA SÜRECİNDE: LOGO TASARIMI</i>	212
Özgür Özaydın	
<i>YAPISAL KIRILMALAR ALTINDA DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ : TÜRKİYE ÖRNEĞİ</i>	219
Özgür Özaydın	
<i>TÜRKİYE'DE ÖZEL SEKTÖR KREDİLERİ VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ YAPISAL KIRILMALAR ALTINDA ARDL SINIR TESTİ ANALİZİ</i>	235
Rohat CEBE	
<i>DİYARBAKIR MERYEM ANA SÜRYANİ KİLİSESİ AYINLARI ÜZERİNE KISA BİR DEĞERLENDİRME</i>	248
Rohat CEBE	
<i>TÜRKİYE'DEKİ TEMEL MÜZİK TEORİSİ DERS KİTAPLARI ÜZERİNE KISA BİR ANALİZ</i>	255

DİYARBAKIR
26-28 NİSAN 2019

GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİNİN GÖRSEL SANATLAR DERSİNDE OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARIN YARATICILIK GELİŞİMLERİNE ETKİSİ

THE EFFECT OF FINE ARTS EDUCATION ON THE CREATIVITY DEVELOPMENTS
OF PRE-SCHOOL CHILDREN IN VISUAL ARTS

Öğretim Görevlisi, Şebnem Noyat
Dicle Üniversitesi

Öğretim Görevlisi, Rukiye Kaya
Dicle Üniversitesi

ÖZET

Güzel sanatlar eğitiminin tarihi, yüzyıllar öncesine dayanmaktadır. Güzel sanatlar eğitimi tarihi net bilinmemekle birlikte eğitimin usta-çırak ilişkisine dayanmakta olduğu kaynaklardan bilinmektedir. Günümüzde güzel sanatlar eğitimi bilişsel, duyuşsal, psikomotor aynı zamanda estetik ve algısal alanlarda bireyi geliştirmeye yöneliktir. Türkiye’de güzel sanatlar eğitimi başlığı lise ve üniversitelerde verilmektedir. Okul öncesi , ilk ve orta öğretimde ise güzel sanatlar eğitimi hakkında bilgi edinimi sağlanmadan görsel sanatlar dersi ve müzik dersi olarak uygulanmaktadır. Okul öncesi eğitim çocuğun doğumu ile birlikte anne ile başlayıp üç yaş sonrası kreş ve anasınıfı ile devam ettiği, ilköğretim birinci sınıf ile sonlandığı bölüme denir. Okul öncesi eğitim çocuğun zihin ve beden gelişiminin hızlı yaşandığı dönemdir. Bu dönemde çocuklara yaratıcı düşünme becerisi geliştirici çalışmalara ağırlık verilmelidir. Bu araştırmanın amacı güzel sanatlar eğitimi alan okul öncesi çocukların görsel sanatlar derslerindeki yaratıcılığa ilişkin gelişimlerini belirlemektir. Güzel sanatlar eğitiminin görsel sanatlar dersine olan etkisini okul öncesi çocukların hayatına kattığı psikomotor, duyuşsal, bilişsel, estetik, yaratıcılık ve algısal yeteneklerinin geliştiği gözlenebilmektedir. Okul öncesi görsel sanatlar dersinde güzel sanatlar eğitimi uygulayarak çocuklardaki yaratıcılık gelişimlerinin belirlenmesi araştırma kapsamındaki davranışları doğrudan öğrenim gördükleri anasınıflarında incelenip betimsel analiz tercih edilerek nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 48-66 ay arası 80 öğrenci (38 kız- 42 erkek) oluşturmuştur. Çalışmada veri toplama aracı olarak okul öncesi eğitim gören çocukların görsel sanatlar ve yaratıcılık gelişimlerine etkisini belirlemek için gözlem formu kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçları ile ilgili olarak elde edilen bulgulardan, öğrencilerin

güzel sanatlar konusunda bilgi almadan önce uyguladıkları sanat eserlerin birbirlerine benzemesi yaratıcılık gelişimlerinin değişmediği gözlemlenmiştir. Öğrenciler güzel sanatlar eğitimi aldıktan sonra uyguladıkları eserlerde özgünlük, yaratıcılık ve estetik görüşlerinde gelişme yaşandığı gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Güzel Sanatlar Eğitimi, Okul Öncesi Eğitimi, Görsel Sanatlar Eğitimi

ABSTRACT

The history of fine arts education dates back centuries. Although the history of fine arts education is not known clearly, it is known from the sources that education is based on master-apprentice relationship. Today, fine arts education is aimed at improving the individual in cognitive, affective, psychomotor but also aesthetic and perceptual areas. Fine arts education in Turkey is trained in the title of high school and in college. In pre-school, primary and secondary education, it is applied as a visual arts lesson and music course without providing information about fine arts education. Pre-school education starts with the birth of the child and then three years after the nursery and kindergarten class continues, primary education ends with the first class is called. Preschool education is the period in which the child's mind and body development is experienced rapidly. In this period, children should be given more emphasis on developing creative thinking skills. The aim of this research is to determine the development of pre-school children who have received fine arts education about creativity in visual arts classes. It can be observed that psychomotor, affective, cognitive, aesthetic, creativity and perceptual abilities of preschool children contribute to the effects of fine arts education on visual arts. In the pre-school visual arts course, by applying fine arts education, determining the development of creativity in children was investigated in the researches they studied directly in their kindergarten, descriptive analysis was preferred and qualitative research design was used. The study group consisted of 80 students (38 females - 42 males) between 48-66 months. In this study, observation form was used to determine the effect of pre-school children on visual arts and creativity development. The findings of the research showed that the art works that students applied before they got information about the fine arts did not change and the development of creativity did not change. It is observed that the originality, creativity and aesthetic opinions of the students improved after the education of fine arts.

Key Words: Fine Arts Education, Preschool Education, Visual Arts Education

GİRİŞ

Ulçay (1983) göre, okul öncesi dönem çocuk için hem “kendi özgün, bireysel varlığını fark” ettiği hem de sosyalleşme ve toplumla iletişime geçme aşamasında bulunduğu toplumun beklentilerini “toplumun örf ve adetlerini öğrendiği bir aşamadır.Yıldız ve Akbaba 2013,s.1475 çalışmasından (aktaran Aktın, 2014).

Nitelikli sağlıklı ve istenilen davranışlara sahip bireylerin yetiştirilebilmesi için, eğitime küçük yaşlarda başlanması gerekmektedir. Okul öncesi eğitimin amacı; bireyin sosyalleşmesini, öz bakım becerilerinin gelişmesini desteklemektedir. Okulda öğrenimi devam eden çocuk gizil yeteneklerinin farkına varır ve okuldaki sosyal hayata katılır. Bireysellikten çıkıp grupla hareket etmeyi öğrenir.

Güzel Sanatlar eğitimi; kişinin duygu ve düşüncelerini ifade edebilme çevresinde gördüklerini betimleyebilme, betimleme yaparken yaratıcılığında kullanabilme yeteneğidir. Güzel sanatlar eğitimi okul öncesi çağlarda alabilen bireyler kendilerini ifade ederken mimik kullanabilme, ritm tutabilme ve gördüklerini anlatabilmeye karşı özgüveni gelişmiş bireyler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

1.1. Problem Durumu

Bu araştırmada, okul öncesi eğitim programında yer alan görsel sanatlar dersi konularının, Güzel sanatlar eğitimi almalarının yaratıcılık gelişimlerine etkisi var mıdır? Belirlenmeye çalışılmıştır.

1.2. Okul Öncesi Sanat Eğitimi

Erbay’a (1997,s:11)göre “Sanat eğitimi bireyseldir. Bireyin yaratıcı güç ve potansiyellerini eğitmek, estetik düşünce ve bilinci örgütlemek, estetik yaşamın yapılanmasını temellendirmek için gereklidir”.(Uysal 2005).

Çocuğun kapasitesine, becerilerine, kişiliğine, seçimlerine müdahale etmeden saygı gösterilmeli. Seçenekler arasında fikir arayan çocuğa kendisi istediğinde fikir hakkında bilgi verilmeli fakat onun yerine o işi yapmamak veya müdahale etmemek gerekir. En önemlisi de her çocuğa aynı standart aktivitelerle yaklaşmak önemlidir. Çünkü çocukların ilgisi farklı aktivitelere yönelik olabilir. (Noyat, İnam Karahan ve Alakuş, 2018)

1.3. Yaratıcılık Süreci

Yaratıcılık sürecinin aşamaları su şekildedir. Wallas’a (1926) göre, (aktaran Aktamış ve Ergin, 2007),

Hazırlık Evresi: Bu sorun ya da gerçekleştirilmek istenen şey saptanır, tanımlanır. Gerekli veriler toplanır ve bunlar arasındaki ilişkiler incelenir. Böylece problem tanımlanarak, çözüm yolları ortaya konmaya çalışılır.

Kuluçka Evresi: Kuluçka aşamasında kişi, problem hakkında bilinçli olarak düşünmez. Bilinçaltının hummalı bir biçimde çalıştığının bilincinde olarak diğer aktivitelerle uğraşır. Bu dönem dakikalar sürebileceği gibi haftalar ya da yıllarca sürebilir.

Aydınlanma Evresi: Sorunun çözümünün bireyin beyninde simsek çakar gibi doğmasıdır.

Doğrulama Evresi: Bu aşamada bulunan çözüm uygulanabilirlik; geçerlilik ve çalışabilirlik yönünden kontrol edilir. Tüm bu aşamaların aynı sıra içerisinde izlenmesi gerekmez. Bazı evreler atlanabileceği gibi bazılarında da geri dönülebilir (Özmen, 2005)

Gallagher (1966) göre, zekâ ve yaratıcılık arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla çocuklar üzerinde yaptığı araştırma sonuçlarına göre bireyleri zekâ ve yaratıcılık bakımından 4 gruba ayırmıştır

- Zekâ ve yaratıcılık düzeyi yüksek olanlar: Özgürlük ve kontrol sınırlarını kendileri belirleyen bu özellikteki çocukların bazen yetişkinler gibi bazen de çocuklar gibi davrandıkları görülmüştür.
- Zekâ ve yaratıcılık düzeyi düşük olanlar: Bu özellikteki çocuklar, konuların çok karışık olduğunu savunurlar ve bu yüzden bazı durumlarda çeşitli savunma mekanizmaları geliştirirler. Örneğin sosyal faaliyetlere çok önem vermelerine rağmen pasiflik gibi bir çeşit geriye dönüşte bulunurlar.
- Zekâ düzeyi yüksek, yaratıcılık düzeyi düşük olanlar: Bu özellikteki çocukların, okul başarısına aşırı derecede önem verdikleri, onlar için başarısızlığın bir felaket olduğu ve bunu engellemek için devamlı çalıştıkları gözlenmiştir.
- Zekâ düzeyi düşük, yaratıcılık düzeyi yüksek olanlar: Bu gruptaki çocukların kendileriyle ve okul çevreleriyle devamlı bir çatışma içinde buldukları, genellikle değersizlik ve yetersizlik duygularıyla kendilerini suçladıkları, bununla birlikte gerginliklerin olmadığı durumlarda bilimsel bakımdan geliştikleri ve parladıkları gözlenmiştir.
- Akademik ve mesleki çalışmalarda başarılı, yüksek IQ'lu fakat yaratıcı olmayan bireylerin çokluğunun yanı sıra; oldukça yaratıcı olup yüksek IQ'ya sahip olmayan bireylerin çokluğu da dikkat çekicidir (Arık, 1990).

1.4. Görsel Sanatlar Dersi Seramik Eğitimi

1.3.1 Seramik Tanımı

Seramiğin asıl malzemesi olan su geçirmez killi çamur, su ve balçıktır. Bu bileşenlere şekil vererek figürler oluştururuz. Oluşan figürleri yüksek ısıdaki ateş ve fırınlama işleminden sonra ortaya çıkan işe seramik denir (Çobanlı, 1995).

1.3.2. Seramiğin Tarihsel Süreci

İnsanoğlunun ateşi bulunmasıyla başlar seramiğin doğuşu. Toprağın suyla buluşmasıyla elde edilen balçığın şekil verilmesiyle keşfeder şekil alabildiğini. Bazı araştırma kitaplarında şöyle ifade edilir, gece mağarada yanan ateşin yanında unutulmuş toprağın ertesi gün sertleşmesi hisseden insanoğlu toprağın şekil alabildiği gibi pişebildiğini de artık öğrenmişti. İnsanoğlunun bu keşifleri sınır tanımayıp artık yaratıcılığını kullanarak şekil vermeye başlamıştı (Özen, 2002).

1.3.3. Seramik Eğitiminde Kullanılan Araç Gereçler

Seramik eğitimi atölyelerinde ihtiyaç duyulan araç-gereçler farklılık gösterebilir bunun sebebi hobi atölyeleri, endüstriyel atölyeler veya akademik atölyeler vb. gibi genellikle eğitim amaçlı atölyelerde; seramik çamuru, çamur tornası, sünger, seramik kesme teli, Turnet, çeşitli modelaj kalemleri, merdane, çıta, sistire, sır boya, elek, seramik fırın, fırın eldiveni, fırına seramik taşıma arabası bulunmaktadır (Özen, 2002).

1.3.4. Seramik Eğitiminde Kullanılan Teknikler

Seramik eğitiminde temel malzeme olan kilin (çamurun) biçimlendirilmesi önemli bir konudur. Seramik eğitiminde biçimlendirme tekniklerini öğretmek, öğrencinin bireysel yeteneklerini yaratıcı tavırlarla kullanması, kendini anlatması (hedefler arasındadır), yorumlaması sağlanır. Biçimlendirme; insanın bilgisi, emeği, tekniği ile düzeni, ağırlığı, hacmi olan yapay varlık görünüşleri üretmesi olarak açıklanabilir. Biçimlendirme iki temel noktada toplanabilir. Birincisi, var olanı yansıtma, tekrarlama, sürdürmedir. İkincisi ise, yeni, değişik, ileri, bilinmedik görünüşler üretmedir (Daşdağ, 2009, s. 71).

Geleneksel ve yeni biçim üretme yöntemlerini kullanarak, tasarım ilke ve kurallarına bağlı kalınarak, sonsuz sayıda yeni form ve kompozisyonlar üretilebileceğini ve düzen kurulabileceğini belirtir. Ayrıca, pratik biçim düzeni oluşturan bu yöntemler aracılığıyla zihinsel yapının dışı vurumu da sağlanabilir. Öğrenilenler pekiştirilip, geliştirilebilir, konunun ifade edilmesinde deneme olanakları sağlar, ayrıca yaratma hazzı ve coşkusu verir (Çobanlı, 1995).

1.3.5. Seramik Öğretme Yöntemleri

Seramik dersinde öğretim yöntemleri, uygulanacak konuya ve elimizde ki çamura göre değişiklik gösterebilir. Öncelikle işleyeceğimiz konu ve materyaller daha sonra uygulayacağımız grubun yaş sınırı önemlidir. Yöntem belirlerken dikkat edeceğimiz noktalar bu şekilde ifade edilebilir (Karaağaçlı, 2002).

Eğitimde hedeflenenlere ulaşılması uygun bir yöntemin veya yöntemlerin seçilmesiyle sağlanabilir. Bu bağlamda sınıf içindeki öğrenme öğretme sürecinin etkili olabilmesinin uygun yöntemlerin seçimiyle koşul olduğu söylenebilir. O halde, öğretmenlerin yöntem konusunda, çok farklı yöntemleri tanımaları, kullanmaları ve uygun yöntemleri seçmeleri gerektiği belirtilebilir (Daşdağ, 2009, s. 71).

Tan ve Erdoğan (2001) göre, yöntem öğrencilerin özellikleri, işlenecek konuları, kullanılacak teknikleri, ders araç ve gereç kaynakları ile tüm öğrenme durumlarının bütünlük oluşturacak biçimde örgütlenecek, hizmete sunulan bir öğretim yoludur (Noyat, İnam Karahan ve Alakuş 2018).

1.5. Güzel sanatlar eğitimi ile okul öncesi çocukların Görsel sanatlar eğitimi yaratıcılıklarına ilişkin bulgular

Katılımcı araştırmacı öğretmen okul öncesi eğitimi sınıfında güzel sanatlar eğitimi hakkında bilgi verdi. Atalayer, seramik eğitiminde yaratıcı biçimlendirme tekniklerini “Seramik Eğitiminde Yeni Biçim Üretme Yöntemleri” adlı araştırmasında şu şekilde sıralamaktadır: “Başkalaşım Tekniği, Dönüşüm Tekniği, Değiştirme, Delme, Açıp, Yapma, Bükme, Prizmatikleşme, Abartma, Küçültme, Soyutlaştırma, Kesme, Kavramsallaştırma, Geometrikleştirme, Çizgiselleştirme, Modülasyon (Birimleştirme), Uyarlama Gizleme Farklılaştırma, Durum Değiştirme, Tersine Çevirme, Benzetme Stilize Etme, Simetrik Kılma, Çoğaltma, Örtme, Saydamlaştırma, Süsleme, Fantezileştirme gibi” (Atalayer, 2001, s. 467-471).

daha sonra, görsel sanatlar dersi, seramik ünitesi için bilgi aktardı. Akıllı tahta kullanarak seramiğin tarihçesini görsellerle zenginleştirdi. Şekil 1’de yer almaktadır.

Şekil 1: Akıllı Tahtadan Ders Anlatımı

Ders araç gereçleri, teknikleri hakkında bilgilendirdi ve dersin uygulamalı kısmına geçti. Öğrencilerin yaratıcılıklarını etkilememek için yardım isteyen öğrencilerin yanına giderek kısık ses tonu ile yardımcı oldu. Çocuklar şekilleri verirken öğretmen kısaca fitil tekniği, yapıştırma tekniğine ve seramik terimlerini de anlattı. Şekil 2’de yer almaktadır.

Şekil 2: Seramik Tekniği Uygulanırken

Öğretmen yanlış yapılan durumlarda müdahale etmedi, yardım istendiği takdirde rehberlik etti. Çok ilginç heykelleri gördüğünde dikkatlerini dağıtmamak için. Övgü dolu sözler söylemedi. Öğrencilerin Güzel sanatlar eğitimi verilen sınıftaki seramik çalışmaları

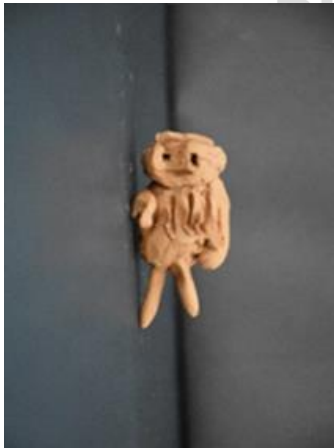
birbirinden özgün modeller içeriyordu, heykellerini yaparken müdahalenin olmayışı onları daha özgün fikirlere itmişti. Katılımcı – Araştırmacı öğretmen, derste söyleyemediği övgü dolu sözleri ders sonunda tüm öğrencilerine söyleyerek mutlu etti, Öğrencilerin uygulamaya geçmeden, araç gereçlerini tanımaları, sanat tarihi konusunda bilgi almaları, görseller ile konuya hakim olmaları, öğrencileri derste aktif – yaratıcı olmalarını sağladı, derse karşı motive etti.

Şekil3: Seramik Tekniği Uygulanırken

Sınıftaki öğrencilerin dikkat süreleri farklı olduğu halde aynı süre zarfında aktif derse katıldılar. Çamurla istedikleri şekli verebilmeleri psikomotor gelişimleri açısından çok önemliydi ve başarıyla her hareketleri eşgüdüm ve ahenk içindeydi. Şekil 3’de yer almaktadır.

Güzel Sanatlar Eğitimi İle Okul Öncesi Çocukların Görsel Sanatlar Eğitimi Yaratıcılıklarına İlişkin Görseller

1.6. Güzel sanatlar eğitimi almayan öğrencilerin Görsel sanatlar dersi seramik sanat eserlerindeki yaratıcılıklarına ilişkin bulgular

MEB. programının uygulandığı görsel sanatlar dersinde Katılımcı-araştırmacı öğretmen seramik ünitesi dersini öğrencilere çamurları ve malzemeleri dağıtarak başladı. Öğretmen herkesin çamurunu verdi, derse başladı öncelikle çamurun yapısını anlattı neler yapabileceklerine dair örnekler verdi, daha sonra teknik terimleri anlattı. Öğrenciler seramik çamuruna şekil vermeye başladılar, öğrencilerin verdiği şekiller öğretmenin verdiği örneklere ve öğrencilerin uygulama seramikleri biri birine benzemeye ve aynı fikirleri üretmeye başlamış oldular.

Öğretmen sorulan sorulara sınıfın duyabileceği ses seviyesinde cevaplandırıyor. Sınıftaki öğrenciler öğretmenlerinin her konuşmasında dikkatleri dağılıp öğretmene doğru bakıyorlardı. Öğrencilerin heykelle ilgili teknik hatalarını düzeltiyor onları yönlendiriyordu.

Ayrıca, öğretmenin verdiği örnekler öğrencilerin dikkatini çekiyor ve yaptıkları seramik çalışmalar yaratıcılık içermiyordu.

Güzel Sanatlar Eğitimi Almayan Öğrencilerin Görsel Sanatlar Dersi Seramik Sanat Eserlerindeki Yaratıcılıklarına İlişkin Görseller

SONUÇLAR

Araştırma “Güzel Sanatlar Eğitiminin Görsel Sanatlar Dersinde Okul Öncesi Çocukların Yaratıcılık Gelişimlerine Etkisi varmıdır?” Sorusuna yanıt aramak amacıyla yapılmıştır. Araştırmada Güzel Sanatlar Eğitiminin okul öncesi çocukların yaratıcılık gelişimlerine olumlu yönde etkileyip etkilemediği incelenmiştir. Araştırmanın Güzel Sanatlar Eğitimi ile eğitim alan 48-52 ay arasından seçilen 20 öğrenciden oluşturulmuştur.

Bu araştırmada, okul öncesi eğitim programındaki görsel sanatlar dersinin, Güzel Sanatlar Eğitimi uygulayarak, çocuklardaki yaratıcılık gelişimlerini belirleyebilmek için nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Nitel araştırmanın örnek olay çeşitlemesi ve katılımcı araştırmacı olarak gözlem formları ve kamera destekli araştırma yürütülmüştür. Elde edilen 40 adet gözlem formu verileri analizinde Güzel Sanatlar Eğitiminin okul öncesi çocuklarının yaratıcılık gelişimlerine etkisi olup olmadığı kamera ve fotoğraf destekli tespit edilip bulgular ışığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Güzel Sanatlar Eğitimi uygulanan 20 öğrencinin ilk ünite başlangıcında hareketlilik, huzursuzluk, şaşkınlık, yönergeleri takip edememe fark edilirken; Güzel Sanatlar Eğitiminin sonunda bu olumsuz davranışlarda önemli ölçüde sönme olduğu görülmekteydi. Güzel sanatlar eğitiminin uygulandığı görsel sanatlar dersi eğitimi sonunda yaratıcılıklarına etkisi, okul öncesi çocukların sanat etkinliklerinde uyguladıkları kompozisyonlarda; sanat tarihi eğitimi konularından etkilenenler müze formlarından etkilendikleri, ritmik sanatlardan etkilenenler tiyatral kuklalar, palyaçolar, işitsel sanatlardan etkilenenler mikrafon, şarkı söyleyen sanatçı figürü ve görsel sanatlardan etkilenenler ise doku ve estetik şekillere önem vermeye çalıştıkları görülmüştür.

Güzel sanatlar eğitimi almayan MEB. prog görsel sanatlar eğitimi uygulanan okul öncesi çocukların ders sonunda yaratıcılıklarına etkisi, öğrencilerin oluşturdukları formların

birbirlerine bakarak yaptıkları için eserlerin birbirine benzemesi, öğretmenin konu anlatımında paylaştığı örneklerin aynısının objelere yansması öğrencilerin yaratıcılıklarını sınırladığını göstermektedir.

KAYNAKÇA

Aktamış, H. ve Ergin, Ö. (2007).*Bilimsel Süreç Becerileri İle Bilimsel Yaratıcılık Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi*. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education),33: 11-23

Aktın,K.(2014). *Okul Öncesi Dönemde Sosyal Bilgiler Eğitimi: Mesleklerin Öğretimine Yönelik Bir Durum Çalışması*.TurkishStudies - International PeriodicalForTheLanguages, LiteratureAndHistory Of TurkishOrTurkic Volume 9/5, P. 139-155, Ankara-Turkey

Arık, A. (1990). *Yaratıcılık*. Ankara: Metropol Matbaası, 128.

Atalayer, F.(2001).*Seramik eğitiminde yeni biçim üretme yöntemleri*. V. Uluslararası Katılımlı Seramik Kongresi Bildirileri İçinde, İstanbul: Türk Seramik Derneği Yayınları, 21, s. 467-471.

Çobanlı, Z. (1995). *Seramik sanatta kimi tasar üretme yöntemlerinin çaydanlık örneği ile tanıtımı*. Tasarım ve Dekor Semineri Bildirileri İçinde, İstanbul: Türk Seramik Derneği Yayını, s. 14-22.

Daşdağ, E.(2009).*Güzel sanatlar fakültelerinde seramik tasarımı ile ilgili derslerde uygulanan yöntemlerin incelenmesi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Gazi Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Karaağaçlı,M.(2002). *Mesleki eğitim ve teknoloji eğitiminde özel öğretim yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Noyat, Ş., İnam Karahan, Ç. Ve Alakuş, A. O. (2018).*Okul Öncesi Montessori Eğitimi Yaklaşımında Sanat Eğitimi ve Yaratıcılık*. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 34, 48-59

Özen,T.A.(2002).*Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde seramik temel sanat eğitimi, II*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayını, 29.

Uysal,A.(2005).*İlköğretimde Verilen Sanat Eğitimi Derslerinin Yaratıcılığa Etkileri*. Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 6, Sayı 1, 41-47 41

ADOPTING CDIO ON ENGLISH LANGUAGE TEACHING**ELT Master Student Ahmet Yusuf**

Gaziantep University

Assoc. prof. Dr. Filiz Yalçın Tilfarlıoğlu

Gaziantep University

ABSTRACT

CDIO is an innovative approach for teaching various disciplines especially engineering and it stands for Conceiving, Designing Implementing and Operating. It was originated at the onset of 2000s by the Royal Institute of Technology (KTH), Linköping University and Chalmers University of Technology of Sweden, and the Massachusetts Institute of Technology (MIT) of the USA. After that, many universities started to adopt CDIO methodology in their curriculums, and currently more than 120 universities are using CDIO approach (<http://cdio.org/>).. Even though CDIO is an approach for engineering field, it is increasingly adopted in many other fields like business, art, food, science and library science (Malmqvist, **Huay**, **Kontio & Minh** 2016). More than that, some educators began to adopt CDIO strategy for teaching languages and get the practical benefits of it. Some scholars like Wenwen & Yunfei (2018) and Tang (2009) confirm that applying CDIO model in English teaching field can improve students' skills and capabilities like the practical grasp of English, esprit de corps (team spirit), self-learning talent, renovation ability, critical thinking competence and job related skills.

So the study shows the importance of CDIO as an innovative teaching method from the first hand, and it presents a proposal to develop a completely new English language teaching **ELT** method from the second hand. Another purpose for this study is to show how CDIO can be applied in Turkey in ELT field and how much it is successful in raising the qualifications of the learners; coupled with this, the outcomes of this study may give futuristic ideas to English teachers and education and training foundations in respect of methodology, curriculum, the materials used in instructing and job related knowledge. Besides, this research looks forward to be the start whistle for the Turkish schools and universities to adopt this new method of teaching English and cultivate the outcomes of it.

Key words: CDIO, ELT, teaching methods, innovation.

1. INTRODUCTION

The demand of English is remarkably increasing all over the world, not only in the field of teaching but also in many other fields like translating, trading, communicating with the outside world, business, tourism and so on and so forth. And as a matter of fact, learning English theoretically and through traditional methods does not help too much in the practical life, as a result the employers cannot find the qualified graduates that they need in their work. Moreover, many English graduates cannot find the good job after graduating because they lack the experience and the qualifications (Yunfei & Wenwen, 2018). This means that there is a gap between the real world demands and the English graduates; therefore, this gap must be closed. So finding a practical way of teaching English is necessary and crucial to cover the demands of English in the real life. More than that, integrating English teaching in other fields could assist as well. One of the newest practical methods is CDIO, a method adopted for teaching several disciplines for many years and it stands for Conceiving, Designing, implementing, operating.

CDIO method has been in use for almost two decades in four continents, in many different countries, in more than 120 schools and universities around the world, so why do not the Turkish education institutions bring this method and use it? And why do not they try something new and innovative?

2. BACKGROUND

At first, only the engineering programs applied CDIO teaching model but now language teaching programs are adopting it as a practical way if teaching. CDIO teaching method takes the notion as a transporter in Successive steps: from the conception, investigation and improvement, operating, recycling then leading the learners to learn actively, inducing the students to naturally connect the learned material with the professional knowledge and finally sharpening their capabilities to produce outcome and involve in the practical society effectively (Gu, Lu, & Shen, 2008). Furthermore, Zhu (2010) thinks that teaching languages should combine between the linguistic skills and the Professional skills, and he believes that the interdisciplinarity of the CDIO can achieve that. **Crawley,**

Malmqvist, Östlund, Brodeur, and Edström (2014) note that most of the CDIO features are related to experiential learning.

3. APPLICABILITY of CDIO on ELT

Applying CDIO on English Language Teaching can be through applying seven practical abilities improved by CDIO teaching mode according to CDIO syllabus and standards (Wenwen, X., Yunfei, G. 2018):

3.1. Practical knowledge of English:

As in the 7th standard of CDIO (Integrated Learning Experiences) and in the first part of CDIO syllabus (DISCIPLINARY KNOWLEDGE AND REASONING), in CDIO teaching method the students acquire practical knowledge from doing some projects under the direction of the teacher. In order to carry out the projects the students firstly need to understand the text and absorb the knowledge by themselves. And if they face some problems they need to solve them by discussing the problems in group and in case they still have some unsolved parts the teacher gives them some clues for help.

3.2. The capability of finding and solving problems:

This ability matches with the 8th standard of CDIO (Active Learning). The students learn how to find out the problems and try to solve them, the teacher will be just the guide for the projects.

3.3. Self-Learning and development Ability:

Unlike the other methods of teaching English, here the students are required to understand the text by themselves to improve their Self-Learning Abilities and collect extra information about the topic to enrich their understanding.

3.4. Related job Ability:

The students make projects related to their future employment field and practice them, that will help them to increase their abilities like teaching abilities, translating abilities, communication abilities and etc. This part matches with the 2nd standard of CDIO (CDIO Syllabus Outcomes)

3.5. Teamwork Spirit:

The CDIO syllabus focuses in the 3 part (INTERPERSONAL SKILLS: TEAMWORK AND COMMUNICATION) on teamwork. The teacher gives the

students some projects and tasks related to their topic in the course book and the students need to do them in teams and groups, such activities will increase their teamwork spirit.

3.6. Critical Thinking Ability:

The students have not just to memorize the existence knowledge in their curriculum, but they should have their own thinks and believes.

3.7. Innovation Ability

The students should not only improve their professional knowledge but also they have to improve their abilities of innovation.

4. CONCLUSION

So we can understand from the above, it is expected from CDIO, through its practicability and interdisciplinarity, to fill the gap between what is awaited from the English graduates and what is achieved in reality, and it is expected from CDIO as well to add something new to the field of ELT and helps to find the shortest and the idealist way of teaching English. And it is an invite to the Turkish education institutions to think about this innovative practical method for teaching languages and to use it in their curriculum as many big universal universities do around the world.

REFERENCES

CDIO, the CDIO Initiative Standards and Syllabus, <http://www.cdio.org>.

Crawley, E., F. Malmqvist, J., Östlund, S., Brodeur, D., & Edstrom, K. (2014). Rethinking Engineering Education: The CDIO Approach, 2nd edition. New York: Springer-Verlag.

Crawley, E. F., Lucas, W. A., Malmqvist, J., Brodeur, D.R. (2011). The CDIO Syllabus v2.0. An Updated Statement of Goals for Engineering Education. Proceedings of the 7th CDIO Conference, Technical University of Denmark, Copenhagen, June 20 – 23 2011. Retrieved from http://www.cdio.org/files/project/file/cdio_syllabus_v2.pdf

Gu, P. H., Lu, X. H., & Shen, M. F. (2008). CDIO Syllabus and Standards. Shantou: Shantou University Press.

Malmqvist, J., Huay, H, L, W., Kontio, J., Minh, T, D. (2016) Application of CDIO in Non-engineering Programs – Motives, Implementation and experiences, Proceedings of the 12th International CDIO Conference, Turku University of Applied Sciences, Turku, Finland, June 12-16, 2016

Tang, H. J. (2009). On Cultivating Professional Practical Abilities of Undergraduates in the Course of Integrated English. Shandong Foreign Language Teaching Journal, 131(4), 49-53.

Wenwen, X., Yunfei, G. (2018) Practical Abilities Improved by CDIO Teaching Mode Taking the Course of Integrated English as an Example, Canadian Center of Science and Education, September 21, 2018, URL: <http://doi.org/10.5539/elt.v11n10p109>.

Zhu, F. (2010). A Study of Project Teaching Approach in China—Also on Applicability of Project Teaching Approach to Foreign Language Teaching in China. *Theory and Practice of Education*, 30(9), 54-56.

ANADOLU ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ
DİYARBAKIR
26-28 NİSAN 2019

18 YAŞ ALTI BİREYLERDE SİGARA, ALKOL VE MADDE KULLANIMINA DAİR BİBLİYOGRAFİK BİR DEĞERLENDİRME (1990-2018)

A BIBLIOGRAPHIC EVALUATION OF SMOKING, DRINKING ALCOHOL, AND
DRUG USE AMONG PEOPLE UNDER 18 YEARS OLD

Arş. Gör. Veysi Aka

Bingöl Üniversitesi

Özet

Bu çalışma 1990-2018 yılları arasında 18 yaş altı sigara, alkol ve madde kullanımı alanında yapılan makale, lisansüstü tez ve kitap çalışmalarının literatür taraması yoluyla toplanması ve toplanan çalışmaların nicel analizler ile bibliyografik bir değerlendirmesini içermektedir. Bu çalışmanın yapılmasındaki amaç, 18 yaş altı bireylerde sigara, alkol ve madde kötüye kullanımına dair yapılan akademik çalışmaların hangi alt temalarda yoğunlaşmış ve hangi noktalarda çalışmaya ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktır. Bu doğrultuda öncelikle konu ile ilişkili bir kavram ağacı oluşturulmuştur. Sonrasında bu anahtar kavramlar ile Türkiye'deki literatür taranarak 371 makale, 258 lisansüstü tez ve 73 kitap künyesine ulaşılmıştır. Bu künyeler kendi içinde 7 alt temaya ayrılarak çalışma türlerine göre ayrı ayrı analize tabi tutulmuştur. Yapılan analizler sonucunda bu alanda yapılan kitap çalışmalarının makale ve tez çalışmalarına göre daha az olduğu, lisansüstü tez çalışmalarının sağlık bilimlerinde yoğunlaşmış sosyal bilimlerde azaldığı, fen bilimlerinde ise neredeyse hiç üretilmediği sonucuna varılmıştır. Alt temalar incelendiğinde ise 18 yaş altı alkol bağımlılığı konusunda çok az çalışma yapılmış olması ve bu alanda doktora tezi düzeyinde çalışmaya rastlanmamış olması bu çalışmanın bir diğer dikkat çekici bulgusudur. Öte yandan makale çalışmalarında öne çıkan dergi ve isimler, lisansüstü tez çalışmalarında ön plana çıkan üniversite, enstitü ve anabilim dalı, kitap çalışmalarında ise dikkat çeken kitapevleri ve yazarların yanı sıra tüm çalışma türleri için yıllara göre dönemsel çıkarımlarda bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Sigara, Alkol, Madde Bağılısı

Abstract

This study includes collecting articles, graduate thesis, and books relating to smoking, drinking alcohol, and drug use among people under 18 years old between 1990-2018 and a bibliographic evaluation of these studies through quantitative analysis. The aim of this study

is to show in which sub themes these academic studies intensify and to put forward which themes are needed to be researched more. In this way, firstly a concept map was created. Then, the Turkish literature relating these concepts were browsed and 371 articles, 258 graduate thesis, and 73 books were reached. Theses studies were divided into 7 sub themes and were analyzed independently according to sub themes. As a result of these analyses, it was found that the number of books were less than articles, and graduate thesis; graduate thesis intensify in health studies rather than social studies. An outstanding result of this study is that, when sub themes were analyzed there was found very few studies and no doctoral thesis about alcohol use among under 18 years old children. Also a classification and conclusion was made based on years about prominent journals in articles; university and institutes in graduate thesis; publishers and authors in books.

Key Words: Child, cigaret, alcohol, substance abuse

1. GİRİŞ

Bağımlılık kavramı geniş bir şekilde ele alınmasına karşın genel itibariyle; bir nesneye, bir kişiye ya da bir varlığa duyulan karşı konulamaz veya karşı konulması zor olan durumu açıklamak için kullanılan bir kavramdır. Bireye fiziksel, ruhsal ve sosyal olarak zarar vermesine rağmen belirli bir durumun sürekli yinelenmesi olarak açıklanmaktadır (Uzay, 2015: 3). Birçok etkileyeni olan ve belli bir zaman diliminde bireyde yer edinen bağımlılık; deneme süreci ile başlayan ve tolerans geliştikçe artan oranda kullanımın söz konusu olduğu ve genellikle kısır bir döngü içerisinde devam eden yolculuk olarak karşımıza çıkmaktadır (C. DiClemente, 2016: viii). Bağımlılığın en çok bilinen türü ise madde bağımlılığıdır. Madde bağımlılığı; beyinde gerçekleşen yapısal ve nörokimyasal değişikliklere bağlı olarak istemli madde kullanımından zorlantılı madde kullanımına doğru ilerleyen bir beyin hastalığıdır (Kalyoncu, 2012: 34). Bağımlılık yapıcı maddeleri şu şekilde sınıflamak mümkündür (Ögel, 2017: 77-78):

- Sigara (tütün)
- Alkol
- Opiyatlar: Morfin, Eroin, Kodein, Metadon, Meperidin
- Uyarıcılar: Amfetamin, Kokain, Ecstasy, Kafein
- Merkezi Sinir Sistemini Baskılayanlar: Barbitüratlar, Meprobomat, Benzodiazepinler (diazem, xanax, ativan, rivotril, rohypnol vb.), Alkol, Akineton

- Halüsinojenler: LSD (Liserjik Asid Dietilamid), Meskalin, Psilocybin vd.
- Uçucu Maddeler: Tiner, Benzen, Gazolin, Glue (Bali gibi yapıştırıcılar)
- Esrar, bonzai ve benzerleri
- Fensiklidin

Madde kullanımında genellikle bireyin ruhsal durumu, bireysel yatkınlık, aile, akran grubu, kültürel özellikler, kanunlar, elde edilebilirlik vb. birçok etken bulunmaktadır. Bu etkenleri biyolojik, psikolojik ve sosyo-kültürel etmenler olarak da kısaca sınıflamak mümkündür. Ancak her ne kadar madde bağımlılığı için risk oluşturan etmenler olsa da her cins, yaş grubu, ekonomik durum ve etnik grup için bir risk faktörüdür (Kalyoncu, 2012: 66-69). Özellikle genç kuşağın ilgi alanlarındaki değişim, ailelerin çocuk ve gençler üzerindeki ilgi eksikliği, bir gruba aidiyet hissetme ihtiyacı ile gelişen yanlış akran grubu tercihleri, manevi hissizlik, tatminsizlik vb. birçok neden madde kullanım yaşını gittikçe düşürmektedir (Genç & Taylan & Keskin, 2017: 458). Bağımlılık yapıcı maddelere başlama yaşının düşmesi ve hatta madde kullanımı yüzünden çocuk yaşta hayatını kaybedenlerin varlığı bu sosyal sorunun vahametini bizlere göstermektedir. Nitekim T.C. İçişleri Bakanlığının 2017 yılında yayımladığı rapora göre bağımlılık tedavi kliniklerine başvuran hastaların madde ilk kullanım yaşının 15-24 yaşları arasında yoğunlaştığı, yıl içerisinde madde kullanımına bağlı olarak en genç ölüm vakasının ise 14 yaşında 3 kişide gerçekleştiği yönündedir (TÜBİM, 2017).

Bağımlılık yapıcı maddeleri deneme ve kötüye kullanma yaşının gün geçtikçe düşmesi ve kullanma oranının artmasından dolayı bu durumu aydınlatma ve önüne geçebilmek adına akademik çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda gerçekleştirilen bu çalışma 1990-2018 yılları arasında 18 yaş altı sigara, alkol ve madde kullanımına yönelik gerçekleştirilmiş makale, lisansüstü tez ve kitap çalışmalarını bir araya getirmek ve yapılan çalışmaların hangi alanda yoğunlaşıp seyrekleştiğini ortaya koymak adına gerçekleştirilmiş bibliyografik bir değerlendirmeyi kapsamaktadır.

2. YÖNTEM

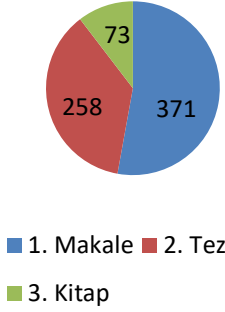
Bu çalışma 18 yaş altı sigara, alkol ve madde bağımlılığı ile ilgili literatür taraması yolu ile çalışma künyelerinin toplanması ve nicel analizlerini kapsamaktadır. Bu doğrultuda başlangıç aşamasında anahtar kavramlar belirlenmiştir. Bu anahtar kavramlar; ‘ÇAMATEM/ÇEMATEM’, ‘riskli kullanım’, ‘kötüye kullanım’ ve ‘çocuk, ergen, odölesan,

akran, öğrenci, ilkokul, ortaokul, lise' ile 'madde bağımlılığı, bağımlı, uyuşturucu, sigara, tütün, alkol' vb. kavramlar ile ilintili anahtar kavramlardan oluşturulmuştur. Sonrasında taranacak kaynaklar belirlenmiştir. Kaynaklar arasında YÖK tez arama kataloğu, google akademik gibi başat kaynaklar dışında akademik arama motorları, bazı üniversite kütüphanelerinin veri tabanları, konu ile ilgili olarak *ADDICTA* ve *Bağımlılık* gibi dergiler, daha önce konu ile irtibatlı yapılan bibliyografya çalışmaları, bu alanda yoğun çalışma yapan araştırmacıların CV'leri vb. birçok kaynak belirlenerek bu alanda yapılan tüm eserlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Kaynaklar ve anahtar kavramlar belirlendikten sonra anahtar kavramlarla kaynaklar taranarak uygun çalışmaların künyeleri sistematik olarak toplanmıştır. Çalışma kapsamında 1990-2018 yılları arasında 371 makale, 258 tez ve 73 kitap çalışması olmak üzere toplamda 702 künyeye ulaşılmıştır. Künye arama aşamasından hemen sonra 7 alt tema belirlenmiş olup künyeler alt temalara uygun şekilde dağıtılarak bazı nicel analizler yapılmıştır. Bu analizler kitaplar için; dönemsel dağılım, öne çıkan isim ve yayınevleri. Lisansüstü tezler için; dönemsel dağılım, tez türü, anabilim dalı, enstitü dağılımı ve ön plana çıkan üniversiteler. Makaleler için ise; dönemsel dağılımın yanı sıra ön plana çıkan dergi ve isimlerden oluşmaktadır.

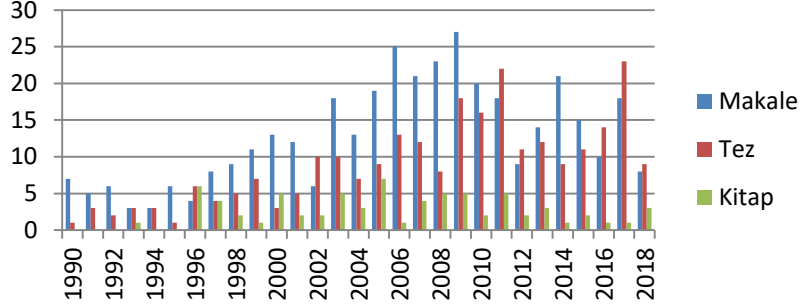
3. BULGULAR

Ulaşılan künyelerin genel görünüm ve genel dağılımları tabloda gösterildiği gibidir. Bu çalışmaların daha detaylı incelenip analiz edilmesi için çalışmalar aşağıda verildiği gibi 7 alt temaya ayrılmıştır. Bağımlılık ile ilgili çalışmalara bakıldığında bazı çalışmalarda çatı isim olarak madde bağımlılığının kullanıldığı görülmekte bazı çalışmalarda ise sigara-tütün, alkol ve madde bağımlılığı birbirinden farklılaşan özelliklerinden dolayı birbirinden ayrıştırılmaktadır. Bu çalışmada da benzer olarak sigara, alkol ve madde bağımlılığı birbirinden ayrılıp 7 alt tema altında incelenmiştir.

Genel Görünüm

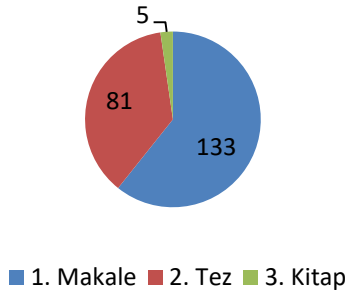

Genel Dağılım

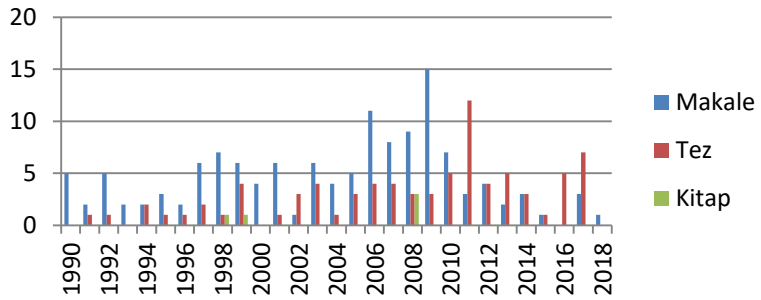

3.1. 18 Yaş Altı Sigara-Tütün Bağımlılığı

Genel Görünüm

Genel Dağılım

İlk tema sigara-tütün kötüye kullanımı üzerinde odaklanmıştır. Bu bağlamda sigara/tütün/duman/pasif içicilik gibi anahtar kavramlar ile *fetüs*, *yeni doğan*, *çocuk*, *genç*, *öğrenci*, *ergen*, *ilkokul*, *ortaokul*, *lise* vb. kavramların ilintilendiği çalışmalar bu tema altında toplanmıştır. Sayısal olarak künyelere bakıldığında toplam 702 künye içerisinde 219 künye ile en fazla çalışmanın yapıldığı tema olarak belirlenmiştir. 219 künye içerisinde *gebelik*, *fetüs*, *yeni doğan*, *bebek* ve eşdeğer anahtar kavramlarıyla ilintili toplamda 60 çalışmanın olması dikkat çekici bir orandır. Çalışmalar içerisinde en fazla paya sahip olan çalışma türü 133 künye ile makaleler olarak belirginleşmiştir. Sonrasında 81 künye ile tezler ve 5 künye ile kitaplar gelmektedir. Toplam künyelerin dağılımına da bakıldığında benzer bir dağılım oranı olduğundan dolayı *18 yaş altı sigara-tütün bağımlılığı* adlı tema altındaki künyelerin orantılı dağıldığı ancak genel ile kıyaslandığında kitap oranının daha az olduğu ifade edilebilir.

Çalışmaların yıllara göre dağılımına bakıldığında ise 2006-2011 yılları arasında bir artış söz konusu olup 2009 yılı en fazla çalışmanın üretildiği yıl olmuştur. Bu durumun, 2009 yılında kapalı alanda sigara içme yasağı ile beraber gelişen tartışmalarla sigaranın gündeme gelmesi ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. 2011 yılından sonra çalışmaların sayısında gözle görülür bir düşüş gerçekleşmiştir.

Çalışma türlerine göre bakıldığında ise makale çalışmalarının sayıca tez ve kitap çalışmalarından fazla olduğu görülmektedir. Makale çalışmalarının dönemsel dağılımına bakıldığında 2006-2009 yılları arasında bir artışın olması dikkat çekmektedir. Makale çalışmalarında *Türk Toraks Dergisi*, *Tüberküloz ve Toraks Dergisi*, *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi* ve *Bağımlılık Dergisi* ilgili konu bağlamında makale sayısının fazla olması ile ön plana çıkan dergiler olmuşlardır.

Tez çalışmaları ise 81 künye ile sayıca ikinci sırada gelmektedir. Tez çalışmalarının yıllara göre dağılımı incelendiğinde statik bir görünüm sergilediği ancak 2011 yılında 12 tez çalışması ile bir sıçrama yaşandığı anlaşılmaktadır. Tez türlerine bakıldığında 11 doktora, 31 yüksek lisans ve 39 tıpta uzmanlık çalışmasının yürütüldüğü görülmektedir. Bu durum sigara-tütün bağımlılığının daha çok tıp alanında ilgi gördüğünü gözler önüne sermektedir. Toplam doktora sayısına oranla 11 doktora tezi çalışmasının bu tema altında toplanması dikkat çekici bir nokta olmuştur. Tez çalışmalarının üniversite dağılımları incelendiğinde 9 çalışma ile Harran Üniversitesi, 8 çalışma ile Dokuz Eylül Üniversitesi, 7 çalışma ile Selçuk Üniversitesi ve 6 çalışma ile İstanbul Üniversitesi ön plana çıkmışlardır. Tez çalışmalarının enstitü dağılımlarına bakıldığında ise 37 sağlık bilimleri enstitüsü, 39 tıp fakültesi, 2 fen bilimleri enstitüsü, 2 sosyal bilimler enstitüsü ve 1 eğitim bilimleri enstitüsü şeklinde dağıldığı görülmektedir. Bu oran ile 18 yaş altı sigara-tütün bağımlılığı çalışmalarının neredeyse tamamının sağlık alanında yapıldığı sosyal, fen ve eğitim bilimlerinin bu konuda neredeyse hiç çalışma üretmediği anlaşılmaktadır. Anabilim dalı dağılımlarında da benzer bir şekilde neredeyse tüm anabilim dalları sağlık bilimleri ile ilgili olarak dağılmış olup 16 çalışma ile *çocuk sağlığı ve hastalıkları anabilim dalı*, 10 çalışma ile *halk sağlığı anabilim dalı* ve 7 *aile hekimliği anabilim dalı* ön plana çıkmaktadır.

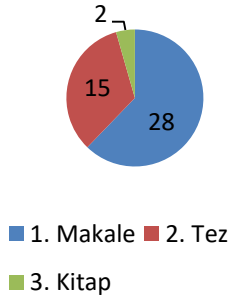
Bu tema altındaki kitap çalışmalarının ise sayısal azlığı dikkat çekici bir unsurdur. Toplamda 5 kitap bulunan bu bibliyografya çalışmasının 3 tanesinin 2008 yılında üretilmiş olması yine dikkat çekici bir durumdur. Öte yandan 5 kitap çalışmasının 2 tanesinin Sağlık Bakanlığı Yayınları ve 2 tanesinin ise Kültür Bakanlığı Yayınları'ndan üretilmiş olması söz konusu kitapların devlet desteği ile oluşturulduğunu ortaya koymaktadır.

Bu tema genel olarak değerlendirildiğinde üç önemli nokta aydınlatılmaktadır:

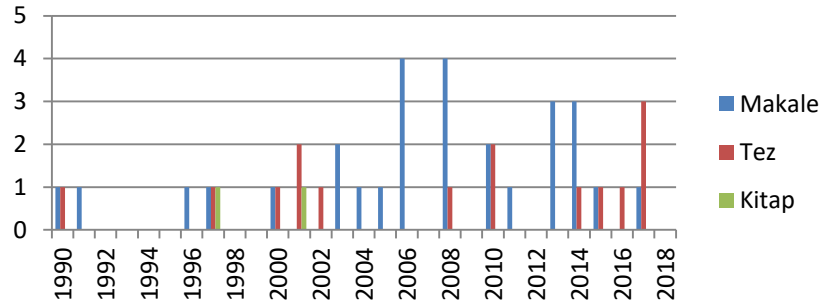
1. 18 yaş altı bağımlılık alanında önemli bir oranda sigara-tütün bağımlılığı çalışması yapıldığı,
2. Bu çalışmalar arasında gebelik döneminde sigara içilmesi ile ilgili hatırı sayılır çalışmalar yapıldığı,
3. Bu alandaki çalışmaların neredeyse tamamının sağlık alanında üretilmiş olması, sosyal ve eğitim bilimlerinin bu konu ile pek ilgilenmediğini ortaya çıkarmaktadır.

3.2. 18 Yaş Altı Alkol Bağımlılığı

Genel Görünüm

Genel Dağılım

Bu çalışmanın ikinci bölümü 18 yaş altı alkol kullanımı üzerine yapılmış makale, tez ve kitap künyeleriyle şekillenmiştir. Bu bağlamda *alkol*, *alkolik* ve *alkolizm* anahtar kavramları ile çocuk, genç, öğrenci, ergen, adolesan, ilkökul, ortaokul, lise ve öğrenci kavramlarının birbiriyle ilintili olduğu çalışmalar bu tema altında toplanmıştır. Genel olarak künyelerin sayısına bakıldığında çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Çalışmaların dağılımı 28 makale, 15 tez ve 2 kitap şeklindedir. Bu tema altındaki makale, tez ve kitap dağılımları ile toplam künyelerin makale, tez ve kitap dağılımı incelendiğinde orantılı bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Ancak kitap sayısının oranı genel dağılımın altında olmuştur. Çalışmaların yıllara göre dağılımına bakıldığında; 2006 yılından sonra bir artış göstermiş olsa da ciddi bir artışın olmadığı anlaşılmaktadır.

Çalışma türlerine göre bakıldığında ise makale çalışmalarının genel tabloya benzer şekilde tez ve kitap çalışmalarından sayıca daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Makale çalışmalarının yıllara göre dağılımına bakıldığında 2006 ve 2008 yıllarında bir artış olduğu ancak sıçrama diyebileceğimiz bir derecede artışın olmadığı görülmektedir. Makale çalışmalarında 28 çalışmanın 5 tanesinin *Bağımlılık Dergisi* üzerinden yayımlandığı ve dolayısıyla 18 yaş altı

alkol bağımlılığı temasının makale çalışmalarında öne çıkan dergi olmuştur. Öte yandan makale çalışmalarında *Seher Akbaş* ve *Müge Tamar* isimleri ön plana çıkmaktadır.

Tez çalışmaları ise 15 künye ile sayıca makalelerden sonra gelmektedir. Tez çalışmalarının yıllara göre dağılımı incelendiğinde 1990-2018 yılları arasında ‘0-1-2-3’ şeklinde dağıldığı dolayısıyla ciddi bir artış-azalışın olmadığı görülmektedir. Tez türleri incelendiğinde ise doktora düzeyinde tezin olmadığı, 10 yüksek lisans ve 5 tıpta uzmanlık tezinin üretildiği görülmektedir. Tez çalışmalarının üniversite dağılımları incelendiğinde *Ege Üniversitesi* toplam 5 çalışma ile çalışmaları üçte birinin üretildiği üniversite olmuştur. Bu durumun alkol kullanımının Ege Bölgesinde yüksek olması ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Tez çalışmalarının enstitü dağılımlarına bakıldığında ise 6 çalışmanın sağlık bilimleri, 5 çalışmanın tıp fakültesi ve 4 çalışmanın ise sosyal bilimler enstitüsü tarafından üretildiği anlaşılmaktadır. Anabilim dalı dağılımında ise 4 çalışmanın psikiyatri, 3 çalışmanın ruh sağlığı ve hastalıkları ve 2 çalışmanın psikoloji anabilim dallarında gerçekleşmesiyle 18 yaş altı alkol bağımlılığı temasının daha çok insanların ruh sağlığı ve psikolojisi alanında gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Gerek enstitü dağılımları gerek anabilim dalı dağılımlarından anlaşıldığı üzere sosyal bilimlerin 18 yaş altı alkol bağımlılığıyla yeterince ilgilenmediği, eğitim bilimlerinde ise bu konu dâhilinde bir çalışmaya rastlanmaması dikkat çeken bir unsurdur. Öte yandan *Aylin Arıcı* tarafından yazılan ve danışmanlığını *Doç. Dr. Ömer Miraç Yaman* tarafından gerçekleştirilen “*Gençlerde alkol kullanımı ve kültürel yapının bağımlılığa etkisi: Tekirdağ örneği*” adlı yüksek lisans tezi 18 yaş altı alkol bağımlılığı temasında sosyal hizmetler anabilim dalı altında üretilmiş tek çalışma olması hasebiyle önem kazanmaktadır.

Bu tema altındaki kitap çalışmaları incelendiğinde ise yalnızca 1997 yılında yayımlanan “*Hamilelik ve Alkol*” ile 2001 yılında yayımlanan “*Çocuk ergen yetişkin olarak alkolik çocukları sorunlar ve çözümleri*” adlı iki çalışmanın olduğu anlaşılmaktadır. Her iki kitabında yazarlarının yabancı olması ve tercüme yolu ile Türkçeye kazandırılmış olması 18 yaş altı alkol bağımlılığı kitap çalışma alanının bakir olduğunu gözler önüne sermektedir.

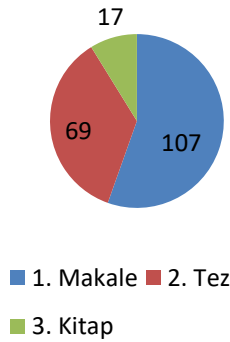
Bu tema genel olarak değerlendirildiğinde; 5 önemli nokta ortaya çıkmaktadır:

1. Bu tema altındaki çalışmaların sayısal olarak çok az olması,
2. Doktora tez çalışması düzeyinde çalışmanın olmaması,
3. Sosyal bilimlerce konuya yeterince ilgi gösterilmediği,

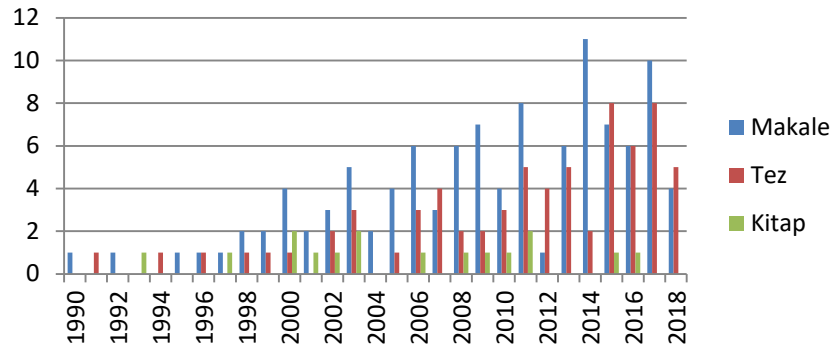
4. Türkçe yazılmış herhangi bir kitap çalışmasına rastlanılmaması,
5. Yapılan tez çalışmalarının 1/3'ünün Ege Üniversitesi tarafından üretilmiş olması, dolayısıyla bölgesel/kültürel kodların bilimsel çalışmalarda ön plana çıkması dikkat çeken 5 unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.3. 18 Yaş Altı Opiyat, Uyarıcı, Kannabis, Sentetik Kannabis vb. Bağımlılığı

Genel Görünüm

Genel Dağılım

Bu çalışmanın üçüncü teması, 18 yaş altı alkol, sigara ve uçucular harici madde bağımlılığı üzerine bina edilmiştir. Bu bağlamda madde bağımlılığı/ madde kullanımı/ madde kötüye kullanımı/ uyuşturucu/ uyarıcı gibi anahtar kavramlar ile çocuk/genç/öğrenci/ilkokul/ortaokul/lise/ergen gibi anahtar kavramlarının ilintili olduğu bilimsel çalışma künyeleri bu temayı teşkil etmiştir. Künyeler sayısal olarak değerlendirildiğinde toplamda 193 künye ile “18 yaş altı sigara-tütün bağımlılığı” adlı temadan sonra en fazla çalışmanın üretildiği tema olmuştur. Çalışma türlerinin dağılımına bakıldığında 107 makale, 69 tez ve 17 kitap çalışmasıyla bu bibliyografik çalışma ile doğru orantılı bir tema oluşmuş ancak kitap sayısının dağılım oranı genel dağılımın üzerinde olmuştur. Çalışmaların yıllara göre dağılımına bakıldığında 1990-2000 yılları arasında çalışma sayısının az olduğu ancak 2000 yılından sonra çalışmalarda bir artış olduğu gözlemlenmiştir.

Çalışma türlerine göre bakıldığında 107 çalışma ile makale çalışmalarının sayıca tez ve kitap çalışmalarından fazla olduğu anlaşılmaktadır. Makale çalışmalarının dönemsel dağılımına bakıldığında bu temanın genel dönemsel dağılımına benzer olarak 2000 yılından sonra bir artışın görüldüğü 2014 ve 2017 yıllarında ise bir sıçrama gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Makale çalışmalarında *Bağımlılık Dergisi* ve *Klinik Psikiyatri Bülteni*

ilgili konu bağlamında diğer dergilere oranla sayıca daha fazla makale yayımlayan dergiler olmuşlardır. Makale çalışmalarında *Kültegin Ögel*, *Cüneyt Evren* ve *Zeki Yüncü* isimleri ön plana çıkan isimler olmuşlardır.

Tez çalışmaları ise 69 künye ile makalelerden sonra sayıca ikinci sırada gelmektedir. Tez çalışmalarının dönemsel dağılımına bakıldığında 2006'dan sonra bir artış gözlemlenmekle beraber 2015 ve 2017 yıllarında 8'er çalışma ile bir sıçrama olduğu anlaşılmaktadır. Tez türleri incelendiğinde 7 doktora, 49 yüksek lisans ve 13 tıpta uzmanlık tezinin bu alanda üretildiği anlaşılmaktadır. Bu istatistik, bu tema altında bulunan tıpta uzmanlık tez sayısının diğer temalara oranla daha az olduğunu göstermektedir. Tez çalışmalarının üniversite dağılımlarına bakıldığında *İstanbul Üniversitesi* 11 tez çalışması ve *İstanbul Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi* 6 tıpta uzmanlık tezi ile ön plana çıkmaktadırlar. Tez çalışmalarının enstitü dağılımlarına bakıldığında ise 19 çalışmanın sosyal bilimler, 15 sağlık bilimleri, 14 eğitim bilimleri ve 13 çalışmanın tıp fakültesinden üretildiği anlaşılmaktadır. Bu durum diğer temalara nazaran sosyal ve eğitim bilimlerinin bu konuya daha fazla eğildiğini ortaya koymaktadır. Fen bilimlerinin ise 1 çalışma ile neredeyse bu konuda tez çalışması üretmediği anlaşılmaktadır. Anabilim dalı dağılımlarında ise 15 tez çalışması ile eğitim bilimleri anabilim dalının bu tema altında sayıca daha fazla çalışma yaptığı anlaşılmaktadır. Ayrıca sosyal hizmetler anabilim dalında da 3 çalışmanın yapılmış olması bu alanda dikkat çekici bir diğer unsurdur.

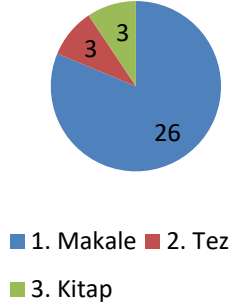
Bu tema altındaki kitap çalışmaları ise 17 rakamıyla kitap genel dağılım oranının üzerindedir. Kitapların yıllara göre dağılımı incelendiğinde öne çıkan bir dönem veya yılın olmadığı anlaşılmaktadır. Kitap yazarlığı noktasında *Kültegin Ögel* ismi ön plana çıkmakla beraber herhangi bir yayınevi ismi dikkat çekmemektedir.

Bu tema genel olarak değerlendirildiğinde 4 önemli nokta ortaya çıkmaktadır.

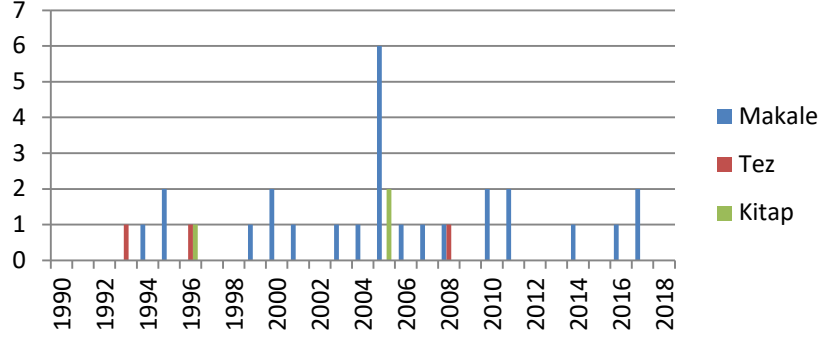
1. 18 yaş altı uyuşturucu ve uyarıcı madde bağımlılığı alanında diğer tematik alanlara göre sosyal bilimler ve eğitim bilimleri alanında sayıca daha fazla tez üretilmiş olması,
2. Diğer tematik alanlara kıyasla eğitim bilimleri anabilim dalı altında önemli bir oranda tez çalışmasının yapılmış olması,
3. Bu tema altındaki tıpta uzmanlık tezi çalışmalarının diğer temalara oranla sayıca daha az kalması,
4. Fen bilimlerinin bu konuda neredeyse hiç çalışma yapmamış olmasıdır.

3.4.18 Yaş Altı Uçucu Madde Bağımlılığı

Genel Görünüm

Genel Dağılım

Bu bibliyografik çalışmanın 4. teması 18 yaş altı uçucu madde bağımlılığı üzerinde odaklanmıştır. Bu bağlamda *uçucu madde, tiner, çakmak gazı, inhale, inhalasyon* ile *çocuk, genç, öğrenci, ergen, ilkokul, ortaokul ve lise* gibi anahtar kavramların ilintili olduğu çalışmalar bu tema altında toplanmıştır. Sayısal olarak künyelere bakıldığında bu temanın en az künyenin bulunduğu tema olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu tema altındaki çalışma türleri sayısal olarak incelendiğinde makaleler 26 künye ile en fazla paya sahip tür olmaktadır. Makaleleri 3'er çalışma ile tez ve kitap çalışmaları takip etmektedir. Toplam künyelerin dağılımı ile farklılaşan bir dağılıma sahip olan bu temada, tez sayısının makale sayısına oranla dikkat çekici bir şekilde daha az çalışmaya sahip olması ve tez çalışmalarının kitap çalışma sayısıyla eşit olması dikkat çekici bir unsur olmuştur. Çalışmaların yıllara göre dağılımına bakıldığında genellikle statik bir görünüm sergilediği ancak 2005 yılında bir sıçrama olduğu görülmektedir.

Çalışma türlerine göre bakıldığında ise makale çalışmalarının sayıca tez ve kitap çalışmalarından fazla olduğu görülmektedir. Makale çalışmalarının dönemsel dağılımına bakıldığında 2005 yılında 6 çalışma ile bir sıçrama yaşandığı anlaşılmaktadır. Makale çalışmalarında *Bağımlılık Dergisi* 6 çalışma yayını ile ön plana çıkan dergi olmakla beraber *Kültegin Ögel* ismi de ön plana çıkan isim olmuştur.

Tez çalışmalarına bakıldığında 2 tıpta uzmanlık ve 1 yüksek lisans tezi ile en az tez künyesine sahip tema "*18 Yaş Altı Uçucu Madde Bağımlılığı*" teması olmuştur. Bu tema altındaki tez çalışmalarında dikkat çekici bir üniversite, enstitü, anabilim dalı ve dönemsel

dağılım bulunmamıştır. Bu durumun oluşmasındaki en önemli pay bu alanda sadece 3 tez yazılmış olmasıdır.

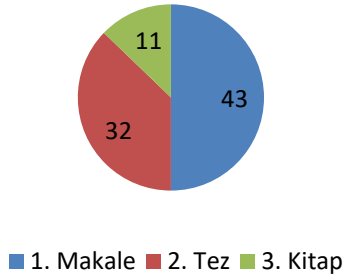
Bu tema altındaki kitap çalışmalarında bakıldığında 1995 yılında 1 ve 2005 yılında 2 çalışma üretildiği anlaşılmaktadır. Kitapların 2 tanesinin altında *Kültegin Ögel*'in ismi bulunması hasebiyle ön plana çıkan isim olmaktadır.

Bu tema genel olarak değerlendirildiğinde iki önemli nokta ortaya çıkmaktadır.

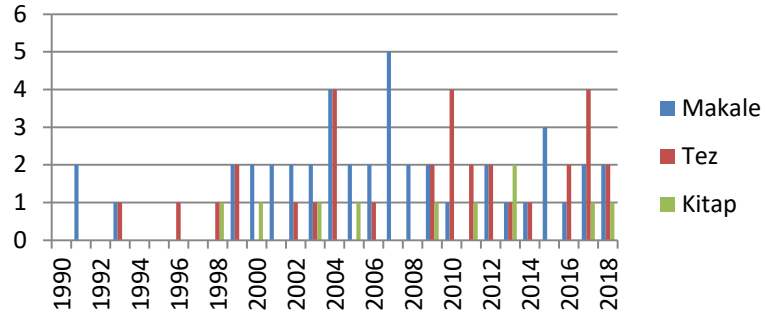
1. 18 yaş altı uçucu madde bağımlılığı konusunda çok az çalışma yapılmış olması,
2. En fazla çalışmanın 2005 yılında yapılmış olması ön plana çıkan iki önemli nokta olmuştur.

3.5.18 Yaş Altı Mix (Sigara, Alkol ve Madde) Bağımlılık

Genel Görünüm

Genel Dağılım

Bu çalışmanın 5. teması mix bağımlılık yani *sigara, alkol, uyuşturucu veya uyarıcı* maddelerden en az ikisinin çalışmada beraber anıldığı veya *bağımlılık* gibi yukarıda ifade edilen maddelerin tamamını kapsayan kavramların çocuk, genç, ergen, öğrenci, ilkökul, ortaokul ve lise anahtar kavramlarıyla ilintili olduğu çalışmaları kapsamaktadır. Sayısal olarak künyelere bakıldığında en fazla paya sahip çalışma türü 43 künye ile makaleler olmuştur. Makalelerin ardından 32 tez ve 11 kitap künyesi gelmektedir. Tema içerisindeki bilimsel çalışma türü oranlarının toplam künye içerisindeki çalışma türü oranlarıyla örtüştüğü anlaşılmaktadır. Çalışmaların yıllara göre dağılımına bakıldığında ise 2003-2010 yılları arasında bir artış söz konusu olup 2004 ve 2017 yıllarında bir sıçrayış göze çarpmaktadır.

Çalışma türlerine göre bakıldığında ise makale çalışmalarının sayıca tez ve kitap çalışmalarından fazla olduğu görülmektedir. Makale çalışmalarının dönemsel dağılımına

bakıldığında yıllara göre 0-5 çalışma arasında çalışma yapıldığı ve en çok çalışmanın 5 çalışma ile 2007 yılında üretildiği anlaşılmaktadır. Makale çalışmalarında *Bağımlılık Dergisi* ve *Diyanet İlmî Dergisi* ön plana çıkan iki dergi olmakla beraber sayıca daha fazla makale üreten isim ise *Kültegin Ögel* olmuştur.

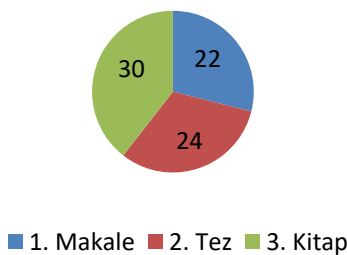
Tez çalışmaları ise bu temada 32 çalışma ile sayıca ikinci sırada yer almaktadır. Tez çalışmalarının yıllara göre dağılımına bakıldığında yıllar arasında çok ciddi farklar olmamasına rağmen 2004, 2010 ve 2017 yılları arasında 4'er çalışma ile en fazla tez üretilen yıllar olmuştur. Tez türlerine göre dağılım ise 3 doktora, 17 yüksek lisans ve 12 tıpta uzmanlık tezi olarak belirlenmiştir. Tez çalışmalarının üniversite dağılımlarına bakıldığında statik bir görünüm sergilediği ve herhangi bir üniversitenin ön plana çıkmadığı anlaşılmaktadır. Tez çalışmalarının enstitü dağılımlarına bakıldığında, 11 sosyal bilimler, 12 tıp fakültesi, 7 sağlık bilimleri, 1 eğitim bilimleri ve 1 adli tıp enstitüsü şeklinde dağılım söz konusudur. Bu oran, bu temanın sağlık bilimlerinin yanı sıra sosyal bilimlerin de ilgisini cezpt ettiği ve çalışma üretildiği alan olduğu ortaya çıkmaktadır. Ancak eğitim ve adli tıp alanında neredeyse hiç tez çalışmasının yapılmadığı, fen bilimlerinde ise böyle bir tez çalışmasının yapılmadığı anlaşılmaktadır. Anabilim dağılımlarında ise 4 psikiyatri, 4 psikoloji ve 2 klinik psikoloji anabilim dağılımı ile çalışmaların ruh sağlığı alanında yoğunlaştığı anlaşılmaktadır.

Bu tema altındaki kitap çalışmaları ise 11 çalışma ile sayısal olarak son sırada yer almaktadır. Kitap çalışmalarının yıllara göre dağılımına bakıldığında 0-2 çalışma oranıyla statik dağıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca herhangi bir yayınevi veya ismin ön plana çıkmadığı anlaşılmaktadır.

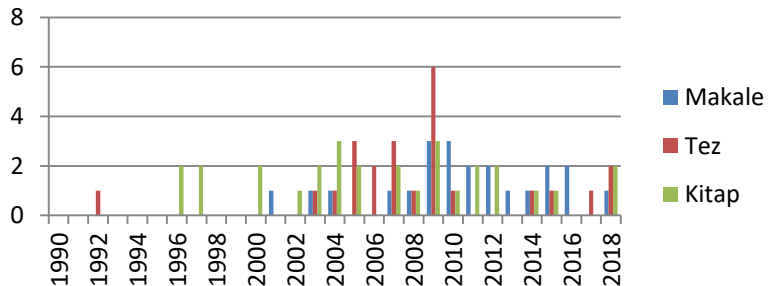
Bu tema genel olarak değerlendirildiğinde önemli bir nokta ortaya çıkmaktadır. Bu nokta, tez çalışmalarında eğitim ve adli tıp enstitülerinde sadece 1'er çalışma yapılmış olması ve fen bilimleri enstitülerinde hiç çalışma yapılmamış olması hususudur.

3.6.18 Yaş Altı Sigara, Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavisi ve Bağımlılıkla Mücadele

Genel Görünüm

Genel Dağılım

Bu tema altında 18 yaş altı sigara, alkol ve madde bağımlılığının tedavisi ve mücadelesiyle ilgili çalışmaların bütünü teşkil edilmektedir. Bu bağlamda madde bağımlılığı tedavisi, mücadele, önleme ve rehabilitasyon anahtar kavramları ile çocuk, genç, öğrenci, ergen, ilkokul, ortaokul ve lise anahtar kavramlarının bir biriyle ilintili olduğu çalışmalar bu tema altında toplanmıştır. Sayısal olarak künyelere bakıldığında 30 kitap, 23 tez ve 22 makale çalışmasıyla toplamda 75 çalışmanın bu temayı oluşturduğu görülmektedir. Bu oran toplam künyelere zıt bir çalışma türü dağılımının olduğunu göstermektedir. Nitekim toplam künyelerin çalışma türlerine göre dağılımı makale, tez, kitap şeklindeyken bu tema kitap, tez, makale şeklinde sayısal olarak sıralanmıştır. Çalışmaların dönemsel dağılımına bakıldığında 1990-2004 yılları arasında çalışmaların az olduğu 2004-2018 yılları arasında statik olduğu ancak 2009 yılında toplamda 12 çalışma ile bir sıçramanın olduğu görülmektedir.

Çalışmalar içerisinde en fazla künyeye sahip tür 30 çalışma ile kitaplar olmuştur. Kitapların dönemsel dağılımına bakıldığında 1990-1995 yılları arasında herhangi bir çalışmaya rastlanmamış olup 1995-2018 yılları arasında statik olarak 0-3 çalışma aralığında çalışmanın üretildiği görülmektedir. Kitap çalışmalarının yayınevleri incelendiğinde 4'er çalışma ile *Yeniden Yayınları* ve *Burhan Yayıncılık* ön plana çıkmaktadır. Çalışmalarda öne çıkan isimler ise *Kültegin Ögel* ve *Güler Ergenç* isimleri ön plana çıkmaktadır. Öte yandan kitapların neredeyse yarısının kitaptan ziyade kitapçık türünde olduğu görülmektedir. Bu durumun tema içerisinde kitap oranının makale ve tez çalışmalarından fazla görünmesini sağladığı ancak kitap diliminin içerisinde kitapçıkların önemli bir paye oluşturduğu dikkatlerden kaçmamalıdır.

Tez çalışmaları ise 24 çalışma ile bu tema altında 2. sırada yer almaktadır. Tez çalışmaları dönemsel olarak incelendiğinde 2005 yılından sonra bir artış olduğu görülmekle birlikte 2009 yılında 6 çalışma ile en fazla çalışmanın üretildiği yıl olmuştur. Tez türlerine bakıldığında 10 doktora, 9 yüksek lisans ve 5 tıpta uzmanlık çıkışlı tez üretildiği görülmektedir. Bu oran diğer temalara göre kıyaslandığında doktora çalışmalarının bu tema içerisinde daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Tez çalışmalarının üniversite dağılımları göz önüne alındığında statik bir dağılımın olduğu ve ön plana çıkan bir üniversitenin olmadığı anlaşılmaktadır. Tez çalışmalarının enstitü dağılımında ise sağlık bilimleri 12, tıp fakültesi 5, sosyal bilimler 4, eğitim bilimleri 1, savunma bilimleri 1 ve adli tıp bilimleri enstitüleri 1 çalışma şeklinde dağılmıştır. Bu durum üretilen tezlerin büyük bir çoğunluğunun sağlık alanında gerçekleştiği, sosyal, eğitim ve diğer enstitülerinin daha az çalışma ürettiğini gözler önüne sermektedir. Benzer şekilde anabilim dalı dağılımında da halk sağlığı hemşireliği ve halk sağlığı anabilim

dalları sayıca diğer anabilim dallarından daha fazla tez üretmiştir. Bu rakamlar tez çalışmalarında özellikle halk sağlığı alanına odaklanıldığını göstermektedir.

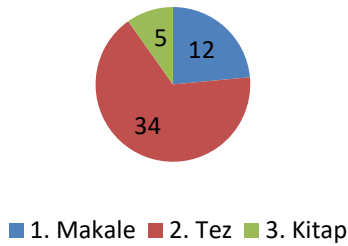
Bu tema altındaki makale çalışmaları incelendiğinde ise toplamda 22 makale ile tez ve kitap çalışmalarından daha az çalışmanın üretildiği anlaşılmaktadır. Makale çalışmalarının dönemsel dağılımına bakıldığında 1990-2000 yılları arasında hiç çalışma yapılmadığı 2000-2018 yılları arasında ise 0-3 çalışma aralığında yıllara bölündüğü görülmektedir. Makale çalışmalarında ise 3 çalışma ile *Bağımlılık Dergisi*'nin diğer dergilere oranla daha fazla yayın ürettiği anlaşılmaktadır.

Bu tema genel olarak değerlendirildiğinde üç önemli nokta ön plana çıkmaktadır;

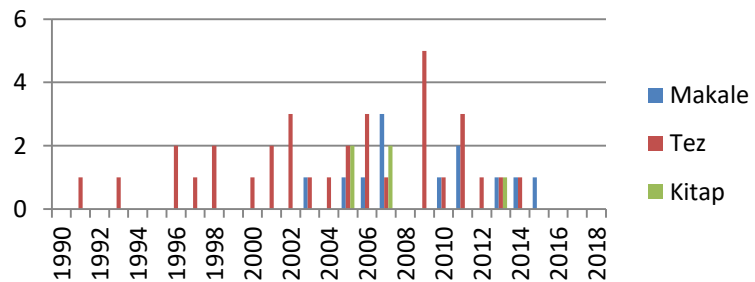
1. Bu tema altındaki çalışma türleri diğer temalara göre zıt bir şekilde yani kitap, tez ve makale şeklinde sayısal olarak sıralanmıştır.
2. Bu tema altındaki toplamda 24 tezin 10 tanesinin doktora türünde olması ve bu türün yüksek lisans ve tıpta uzmanlık çalışmalarından fazla olması dikkat çekici bir diğer unsurdur.
3. Tezlerin enstitü ve anabilim dağılımları, bu tema altındaki tez çalışmalarının sağlık alanında yoğunlaştığını sosyal, eğitim ve diğer alanlarda çok az çalışmanın var olduğu anlaşılmaktadır.

3.7. Diğer

Genel Görünüm

Genel Dağılım

Bu çalışmanın son teması içeriğinde sigara, alkol, madde veya eşdeğeri bir anahtar kavramının bulunmadığı daha çok *riskli davranış*, *problem davranış*, *sapmış davranış* ve *kötüye kullanım* gibi madde bağımlılığıyla yakın ilişkisi olan anahtar kavramlar ile çocuk, genç, öğrenci, ergen, ilkökul, ortaokul ve lise kavramlarının birbiriyle ilintili olduğu çalışmalar bu başlık altında toplanmıştır. Sayısal olarak künyelere bakıldığında 34 tez, 12 makale ve 5 kitap çalışmasının varlığı anlaşılmaktadır. Çalışma türlerini gösteren bu oran

sıralaması ile genel dağılım arasındaki oran sıralaması karşılaştırıldığında her ikisinde de kitap çalışmalarının en az olduğu ancak bu tema ile genel dağılım arasındaki sıralamada makale ve tezlerin yer değiştirdiği anlaşılmaktadır. Çalışmaların yıllara göre dağılımına bakıldığında 2016-2018 yılları arasında çalışma yapılmadığı diğer yıllarda ise 0-6 çalışma arası çalışmanın yapıldığı ve 2007 yılında ise toplamda 6 çalışma ile diğer yıllardan daha fazla çalışma üretildiği yıl olmuştur.

Çalışma türlerine göre künyeler incelendiğinde tez çalışmalarının 34 çalışma ile sayıca makale ve kitaplardan daha fazla olduğu görülmektedir. Tez çalışmalarının dönemsel dağılımına bakıldığında 2015-2018 yılları arasında çalışmanın olmadığı görülmekte, diğer çalışmaların ise 0-5 çalışma arasında yıllara göre dağıldığı görülmektedir. Tez çalışmalarının en fazla olduğu yıl ise 5 çalışma ile 2009 yılı olmuştur. Tez türlerine bakıldığında 7 doktora, 21 yüksek lisans ve 6 tıpta uzmanlık tezinin olduğu anlaşılmaktadır. Bu oran diğer temalardan farklı olarak tıpta uzmanlık tezlerinden daha az çalışma üretildiğini göstermektedir. Tez çalışmalarının üniversite dağılımlarına bakıldığında 7 çalışma ile Hacettepe Üniversitesi ön plana çıkmaktadır. Tez çalışmalarının enstitü dağılımları incelendiğinde 17 tez çalışmasının sağlık bilimleri, 8 sosyal bilimler, 6 tıp fakültesi, 2 eğitim bilimleri ve 1 adli tıp enstitüleri şeklinde dağıldığı görülmektedir. Bu oran sağlık alanında yapılan çalışmaların sosyal, eğitim ve diğer alanlardan çok daha fazla çalışma üretildiği anlaşılmaktadır. Tez çalışmalarının anabilim dalları incelendiğinde ise halk sağlığı anabilim dalında toplamda 4 çalışma ile ön planda olduğu, sosyal hizmetler anabilim dalında ise 2 çalışmanın varlığı göze çarpmaktadır.

Makale çalışmaları ise bu tema altında 12 çalışma ile sayısal oran olarak 2. sırada gelmektedir. Makale çalışmalarının dönemsel dağılımı incelendiğinde 1990-2002 yılları arasında makale çalışmasının bulunmadığı, 2002-2018 yılları arasında 0-3 çalışma arasında yıllara göre değiştiği anlaşılmakta, 2007 yılı toplamda 3 makale çalışmasıyla en fazla makale çalışmasının yapıldığı yıl olmuştur. Makale çalışmalarında *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 3 çalışma ile bu tema altındaki dergiler arasında ön plana çıkan dergi olmuştur.

Bu tema altındaki kitap çalışmaları ise 5 çalışma ile son sırada gelmektedir. Kitapların yıllara göre dağılımı incelendiğinde 2 çalışmanın 2005, 2 çalışmanın 2007 yılında ve 1 çalışmanın ise 2013 yılında üretildiği görülmektedir. Kitap çalışmalarında bir yayınevi veya ismin ön plana çıkmadığı anlaşılmıştır.

Bu tema genel olarak değerlendirildiğinde önemli bir noktanın ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bu nokta sağlık alanında yapılan çalışmaların sosyal, eğitim ve diğer bilim alanlarından daha fazla olduğudur.

4. SONUÇ

Bu çalışma kapsamında 1990-2018 yılları arasında 371 makale, 258 tez ve 73 kitap çalışması olmak üzere toplamda 702 künyeye ulaşılmıştır. Künyelerin genel dağılımına bakıldığında tez ve kitap çalışmalarının makale çalışmalarından daha az olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumun tez ve kitap çalışmalarının daha fazla vakit ve emek almasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Çalışmaların dönemsel dağılımlarına bakıldığında 1990-1995 yılları arasında toplam çalışma sayısının 6-8 aralığında, 1996-1998 yıllarında 16'şar çalışma ile çalışma sayısının arttığı, 1999-2002 yılları arasında 17-21 aralığındaki çalışma sayısı ile çalışma sayısındaki artışın devam ettiği, 2003 yılında 33 çalışma ile bir sıçramanın gerçekleştiği ancak 2004 yılında 23 çalışma ile bir düşüş yaşandığı görülmektedir. 2005-2008 yılları arasında çalışma sayıları 35-39 sayısı arasında değişerek artış gösterdiği ve 2009 yılında üretilen 50 çalışma ile 1990-2018 yılları arasındaki en fazla çalışmanın üretildiği yıl olmuştur. 2010-2018 yılları arasında ise 20 ile 45 çalışma arasında çalışmanın üretildiği ve 2012 ile 2018 yıllarında ciddi bir düşüş olduğu anlaşılmaktadır. 2018 yılında çalışmanın az olmasının bir nedeni ise bu çalışmanın künye arama çalışmalarının 2018 yılının kasım ayına kadar sürmüştü olmasıdır.

Çalışma türlerine bakıldığında ise makale çalışmalarının 371 sayıyla en fazla künyeye sahip olan çalışma türü olduğu görülmektedir. Makale çalışmalarının dönemsel dağılımına bakıldığında 1990-1998 yılları arasında 3-9 sayıları aralığında çalışma yapıldığı, 1999-2001 yılları arasında 11-13 çalışma sayısıyla artış görüldüğü ancak 2002 yılında 6 çalışma üretilerek düşüş yaşandığı görülmektedir. 2003-2011 yılları arasında 13 ile 23 çalışma aralığında çalışma yapılarak çalışma sayısında önemli bir artış kat edilmiştir. 2012 yılında 9 makale çalışmasıyla bir düşüş yaşanmış olsa da 2013-2017 yılları arasında 10-21 sayıları aralığında önemli oranda çalışmaya imza atılmıştır. 2018 yılında 8 makale çalışması ile bir düşüş yaşandığı ancak bu düşüşün nedeninin yukarıda açıklandığı üzere 2018 yılının tamamı için arama yapılmamış olması önemli bir etkidir. Makale çalışmalarında öne çıkan dergiler ise 50 makale çalışması ile *Bağımlılık Dergisi*, 14 çalışma ile *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 13 çalışma ile *Türk Psikiyatri Dergisi*, 11 çalışma ile *Türk Toraks Dergisi* ve 10'ar çalışma ile

Addicta ve *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni* adlı dergiler ön plana çıkmaktadır. Makale çalışmalarında öne çıkan isim ise en fazla çalışma üreten *Kültegin Ögel* ismi dikkat çekmektedir.

Tez çalışmaları incelendiğinde ise 258 çalışma ile toplam çalışma oranında 2. sırada tez çalışmalarının geldiği görülmektedir. Tez çalışmalarının yıllara göre dağılımı incelendiğinde 1990-2001 yılları arasında 1 ile 7 çalışma arasında yayın üretildiği, 2002-2007 yılları arasında 7 ile 13 çalışma arasında tez çalışmasının üretilmesi ile artış sağlandığı görülmekte olup 2008 yılında ise 8 çalışma ile düşüş yaşanmıştır. 2009-2013 yılları arasında ise 11 ile 22 çalışma arasında yayın üretilerek önemli oranda artış sağlanmıştır. 2014 -2018 yılları arasında bir düşüş yaşanmış olmasına karşın 2017 yılın bu aralıktaki yıllardan farklı olarak 23 tez çalışmasının üretildiği yıl olarak bir sıçrama yaşamıştır. Tez türlerine bakıldığında ise 38 doktora, 138 yüksek lisans ve 82 tıpta uzmanlık tezi şeklinde dağıldığı görülmektedir. Tez çalışmalarının üniversite dağılımları incelendiğinde 23 çalışma ile *İstanbul Üniversitesi* ve 18'er çalışma ile *Dokuz Eylül Üniversitesi* ve *Ege Üniversitesi* ön plana çıkmaktadır. Tez çalışmalarının enstitü dağılımlarına bakıldığında ise 94 çalışmanın sağlık bilimleri, 82 tıp fakültesi, 44 sosyal bilimler, 19 eğitim bilimleri, 7 adli tıp, 7 fen bilimleri, 2 savunma bilimleri ve 1 güvenlik bilimleri şeklinde dağılım gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu orandan anlaşıldığı üzere sağlık alanında yapılan çalışmaların sayısının diğer alanlara göre çok daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Anabilim dalı dağılımında ise 25'er çalışma ile çocuk sağlığı ve hastalıkları anabilim dalı ve halk sağlığı anabilim dalı, 22 çalışma ile de eğitim bilimleri anabilim dalı ön plana çıkmaktadır. Madde bağımlılığı konusuna özel olarak eğilen alanlardan biri olan sosyal hizmetler anabilim dalında ise toplamda 7 çalışma yapılmıştır. Bu oranlardan da anlaşılacağı üzere 18 yaş altı sigara, alkol ve madde bağımlılığı alanında en fazla çalışmanın yapıldığı alan sağlık alanındaki çalışmalar olmuştur.

Bu çalışma altındaki kitap künyelerine bakıldığında ise 73 çalışma ile oransal olarak makale ve tez çalışmalarından sonra 3. sırada kitap çalışmaları gelmektedir. Kitap çalışmalarının oransal dağılımına bakıldığında 0-7 sayıları aralığında çalışmanın yıllara göre üretildiği görülmekte olup sayısal verilerin dönemsel olarak belirli bir düzen içerisinde gitmediği görülmektedir. Öte yandan kitap çalışmalarında ön plana çıkan ismin ise *Kültegin Ögel* olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

C. Diclemente, C. (2016). *Bağımlılık ve değişim bağımlılık nasıl gelişir ve bağımlı insan nasıl iyileşir*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

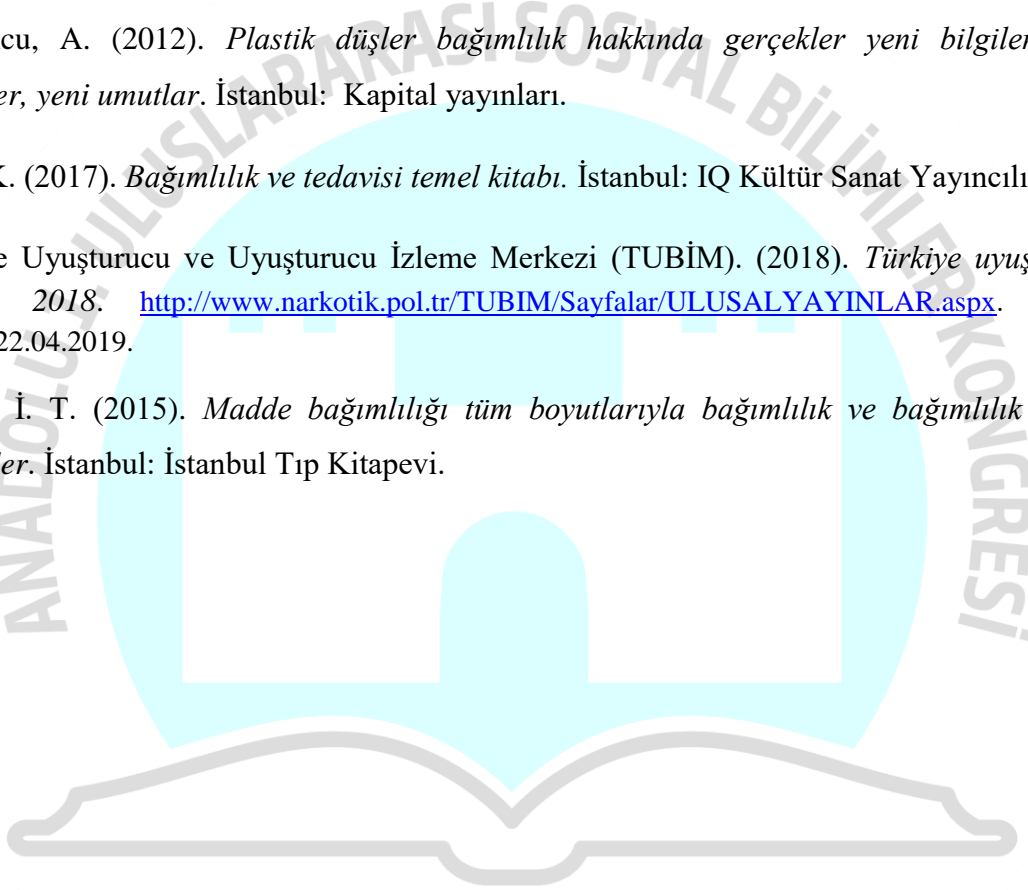
Genç, Y.; Taylan, H.H.; Keskin, Y. M., (2017), *Sakarya'daki liselerde madde kullanımını etkileyen demografik faktörler*, The Journal of Academic Social Science Studies, (57), 457-470.

Kalyoncu, A. (2012). *Plastik düşler bağımlılık hakkında gerçekler yeni bilgiler, yeni tedaviler, yeni umutlar*. İstanbul: Kapital yayınları.

Ögel, K. (2017). *Bağımlılık ve tedavisi temel kitabı*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu İzleme Merkezi (TUBİM). (2018). *Türkiye uyuşturucu raporu 2018*. <http://www.narkotik.pol.tr/TUBIM/Sayfalar/ULUSALYAYINLAR.aspx>. Erişim Tarihi: 22.04.2019.

Uzbay, İ. T. (2015). *Madde bağımlılığı tüm boyutlarıyla bağımlılık ve bağımlılık yapan maddeler*. İstanbul: İstanbul Tıp Kitapevi.

DİYARBAKIR
26-28 NİSAN 2019

SOSYAL ÇALIŞMACILARIN MADDE BAĞIMLISI BİREY ALGILARINA YÖNELİK METAFOR ÇALIŞMASI

Arş. Gör. Veysi Aka
Bingöl Üniversitesi

ÖZET

SOSYAL ÇALIŞMACILARIN MADDE BAĞIMLISI BİREY ALGILARINA YÖNELİK METAFOR ÇALIŞMASI

ÖZET

Bu çalışma birey, grup ve topluma yönelik sosyal problemlerin çözümlenmesi adına çalışmalar yürüten sosyal çalışma mesleğinin yürütücüleri olarak sosyal çalışmacıların madde bağımlısı algılarına odaklanmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden metafor analizi yoluyla gerçekleştirilen çalışmada katılımcılar tarafından oluşturulmuş 96 metafor anlamsal olarak 5 kategoriye ayrılmıştır. Bu kategoriler; (1) hasta ve tedavi olması gereken birey olarak madde bağımlısı, (2) yardıma ve ilgiye muhtaç birey olarak madde bağımlısı, (3) kendisiyle birlikte çevresine zarar veren birey olarak madde bağımlısı, (4) tutsak birey olarak madde bağımlısı, (5) tükenmiş ve iradesini kaybetmiş birey olarak madde bağımlısı şeklindedir. Bu kategorilere girmeyen metaforlar ise (6) diğer başlığı altında toplanmıştır. Oluşturulan kategoriler sonucunda sosyal çalışmacıların madde bağımlısı birey algıları ve sosyal çalışma mesleği arasındaki ilişki bağlamında sonuç ve tartışmalara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal çalışmacı, madde bağımlısı, metafor

ABSTRACT

This study focuses on the perception of social workers who are working for solving social problems regarding individual, group, and society about substance addicted persons. Metaphor analysis which is one of qualitative methods was used. In the study, 96 metaphors were generated by 96 participants, and these metaphors were classified in five groups. These categories are; (1) substance addicted person as patient and need to be treated, (2) as needing support and interest, (3) as one who gives harm to him/herself and his/her environment, (4) as a captived person, and (5) as a person who is burned out and lose his/her self control. The metaphors that could not be classified under these categories were classified as (6) others. The

relationship between the perceptions of social workers about substance addicted persons and social work profession was argued.

Keywords: Social Worker, drug addicted, metaphor

1.GİRİŞ

Metafor kelime olarak Latince ve Grekçe “metafora” kelimesinden türetilmiştir. Meta: öte, aşırı ve phrein: taşımak, yüklenmek kelimelerinin birleşiminden meydana gelmektedir. Metaforlar günümüzde şiir, reklam ve mimarlık alanlarında kullanılmasının yanı sıra bir bilimsel yöntem türü olarak da kullanılmaktadır (Salman, 2003: 53).

Mecaz olarak ifade edilen metaforların üç temel özelliği bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, kelime ve deyimlerin birbirlerinin yerine kullanılması ve bu yolla transferin sağlanmasıdır. İkincisi, birbirlerini tanımlamak amacıyla kullanılan ifadelerin birisi asıl anlamında kalırken diğerinin gerçek anlamından uzaklaşmasıdır. Üçüncüsü ise metaforlar kurulurken kullanılan ifadeler arasındaki benzeşim yöntemidir. Metaforlar, iki ifade arasında benzerlik, ilişki ya da ayrışmayı sağlamaktadırlar (Boozer; Wyld ve Grant,1990: 64).

Metaforlar isimlendirme, soyut kavramlar oluşturma, yönlendirme, yeni bilginin üretimi, psikolojik tesir, paradigmaların çeşitlendirilmesi ile iletişimsel ve eğitsel işlevler taşımaktadır. Metaforlar aracılığıyla dili genişleten yeni bir isimlendirme yapılmakta, soyut kavramlar oluşturulmakta, paradigma ile tecrübelerimizi şekillendirmekte, bilinen hakikatler aracılığıyla bilinmeyenlerin anlaşılmasını sağlayabilmekte, normal bir ifadeye psikolojik anlam yükleyerek muhatabı üzerinde tesir bırakma özelliği taşıyabilmekte, benzer olmayan bilgi, kültür ve değerleri aydınlayabilmektedir (Nesterova, 2011: 46-49).

Bağımlılık kavramı geniş bir şekilde ele alınmasına karşın genel itibariyle; bir nesneye, kişiye ya da bir varlığa duyulan önlenemez istek veya bir başka iradenin etkisi altında olma durumuna karşılık gelmektedir. Bireylerin bedensel, ruhsal veya sosyal hayatlarına zarar vermesine karşın, belirli bir durumu sürekli yinelemesi ve buna yönelik karşı konulması zor olan istek olarak tanımlanmaktadır (Uzbay, 2015: 1). Bağımlılık aniden gelişen bir hastalık değildir. Belirli bir süreç içerisinde, aşama aşama oluşmaktadır. Ancak bireylerin birçoğu bu sürecin farkında değildir. Farkına varıldığı zaman ise bağımlılık gelişmiştir (Ögel, 2015: 5).

Bağımlılığın en yaygın türü olarak madde bağımlılığı karşımıza çıkmaktadır. İnsanlık tarihi boyunca haz almak amacıyla maddeler kullanılmıştır. Süreç içerisinde her toplum ve kültürde farklı anlamlar yüklenmişse de günümüzde madde bağımlılığı bir beyin hastalığı olarak kabul edilmektedir (Kalyoncu, 2012: 57-58). Uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanım türleri toplumsal ve kültürel yapıya göre değişmekle beraber maddeler tütün, alkol, opiyatlar, uyarıcılar, merkezi sinir sistemini baskılayanlar, halüsinojenler, uçucu maddeler, fensiklidin (PCB), esrar ve bonzai olarak sınıflandırılabilir (Ögel, 2017: 77-78).

Günümüzde toplumsal bir sorun olarak var olan madde bağımlılığı sorunsalına toplumun bakış açısı madde bağımlısı bireyler üzerinde ayrıca bir problem yaratabilmektedir. Nitekim Yaman (2014: 119), toplum tarafından “madde kullanan genç” damgasının madde kullanıcıları üzerindeki zorluğunu dile getirmektedir. Toplumun madde bağımlılarına yönelik algılarına yönelik gerçekleştirilen bir diğer çalışmada ise madde bağımlıları “korkulan, tehlikeli ve zararlı kişiler” olarak tanımlanmıştır (Çetin, 2013: 161). Yukarıdaki ifadelerden anlaşılacağı üzere toplumun madde bağımlılarına yönelik algıları genellikle olumsuz olmakta ve bu durum madde bağımlıları üzerinde ayrıca bir zorluk oluşturabilmektedir. Bu çalışma madde bağımlılığı tedavisinde önemli bir aktör olarak sosyal çalışma mesleğini icra eden sosyal çalışmacıların madde bağımlısı algısına yönelmektedir.

Sosyal çalışma mesleği sahip olduğu geniş müdahale perspektifi ile çoklu problemlere yönelik çalışmalar gerçekleştirebilmekte, farklı müdahale teknikleri ile madde bağımlılığı alanında olumlu katkılar sunmaktadır (Polat, 2014: 146). Bu nedenle madde bağımlılığı ile mücadelede birçok alanda faaliyet yürüten sosyal çalışmacıların madde bağımlısı bireylere yönelik algıları önem arz etmektedir. Bu çalışmanın amacı da sosyal çalışmacıların madde bağımlısı algılarını nitel araştırma yöntemlerinden metafor analizi ile yorumlamaktır.

Konuyla ilişkin alan yazın incelendiğinde, sosyal çalışmacıların madde bağımlısı algılarına yönelik bir çalışma olmadığı görülmektedir. Sosyal çalışmacılar özelinde metafor analizi yöntemiyle oluşturulan bir çalışma olmasa da sosyal çalışmacı adayları olan sosyal hizmet öğrencileri üzerinde Apak ve Erdem’in (2019) sosyal çalışma mesleği algılarını analiz eden çalışması mevcuttur. Öte yandan bu çalışmaya yakın bir çalışma olması hasebiyle (Çelik, 2017)’in sosyal bilgiler öğretmen adaylarına yönelik gerçekleştirdiği madde bağımlılığı algısına yönelik çalışma bulunmaktadır.

Bu bağlamlarda bu çalışma madde bağımlılığı alanında çeşitli zeminlerde faaliyetler yürüten sosyal çalışmacıların madde bağımlısı algısını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

2.YÖNTEM

Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden metafor analizi ile gerçekleştirilmiştir. Metafor analizi yöntemi araştırmacılara sağladığı; sosyal destek, etkileşim, ağ oluşturma, ilişki unsurları ve diğer önemli sosyal faktörleri anlamlandırabilmek adına önemli ipuçları vermektedir (Berg ve Lune, 2015: 275). Sosyal çalışmacıların madde bağımlısı birey algılarını anlamada önemli ipuçları vereceği düşüncesinden hareketle bu yöntem tercih edilmiştir.

2.1.ÇALIŞMA GRUBU

Araştırmanın çalışma grubunu 2018 yılı içerisinde Türkiye’de kamu kurumları, özel kuruluş veya vakıflarda aktif olarak çalışan sosyal çalışmacılar oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında, kartopu örnekleme tekniğiyle ulaşılan 123 sosyal çalışmacıya hazırlanan form uygulanmıştır. Kamu kurumlarında çalışan sosyal çalışmacıların sayısı 115 (%93.3) , özel kuruluş veya vakıflarda çalışan sosyal çalışmacıların sayısı ise 8 (%6.7) kişidir. Katılımcıların 62’si (%50.4) erkek, 61’i (%49.6) kadın sosyal çalışmacılardan oluşmaktadır.

2.2.VERİLERİN TOPLANMASI

Veriler araştırmacı tarafından hazırlanan yaş, cinsiyet, çalıştığı kurum (Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, ASPB, özel kuruluş veya vakıf), meslekte geçirdiği çalışma yılı gibi soruları da içeren dijital ve klasik bir formdan oluşmaktadır. Formda yer alan temel soru sosyal çalışmacıların madde bağımlısı algısına yönelik sorulan sorudur. Bu soru “ *Benim için eğitim bir meşale gibidir. Çünkü geleceğimizi aydınlatır*” örneğiyle açıklanmış olup “*Benim için madde bağımlısı gibidir. Çünkü.....*” şeklinde sorulmuştur. Sosyal çalışmacılara kartopu tekniğiyle elektronik posta ve sosyal paylaşım sitelerinden ulaşılmış olup çalışmanın amacı ve metafor yöntemi ile ilgili kısa bir bilgilendirme yazısı yazılmıştır. Ulaşılan sosyal çalışmacıların 108’i formu dijital ortamda doldurmuş olup ortalama 2.40 dakikada tamamlamışlardır. Diğer 13 sosyal çalışmacı da klasik form aracılığıyla ortalama 5 dakika içerisinde formu doldurmuşlardır.

2.3.VERİLERİN ANALİZİ

Katılımcıların geliştirdikleri metaforlar kodlama ve ayıklama aşaması, kategori geliştirme aşaması, geçerlik ve güvenilirliği sağlama aşaması ve nicel veri analizi için verileri SPSS paket programına aktarma aşaması olmak üzere dört aşamadan oluşmaktadır (Saban, 2008:464).

Kodlama ve ayıklama aşaması: Bu aşamada katılımcılar tarafından oluşturulan tüm metaforların bir listesi yapılmış olup katılımcıların metafor oluşturup oluşturmadıklarına bakıldı. Kodlamalar katılımcıların oluşturdukları şekilde örneğin “kaybolmuş”, “iradesini kaybetmiş”, “tutsak”, “hasta” gibi basit kodlamalarla yapılmıştır. Ayrıca bu aşamada boş bırakılan, herhangi bir metafor yazılmayan, metafor yazılıp açıklaması yazılmayan, metafor yazılmasına karşın madde bağımlısı ile ilgisi olmayan ve mantıksal açıklama içermeyen 27 sayıda metafor kapsam dışı bırakılmıştır.

Kategori geliştirme aşaması: Kategori geliştirme safhasında elenen metaforların saf dışı kaldığı liste temel alınarak ortak özellikler bakımından kategoriler oluşturulmuştur. Kategoriler oluşturulurken metaforların anlamsal olarak ortak özellikler taşımasına ve açıklamalarının kategori ile anlamlı bir ilişki içerisinde olup olmadığı gibi özellikler incelenerek oluşturulmuştur. Bu aşamadaki değerlendirme sonucunda 6 ana kategori belirlenmiştir. (1) hasta ve tedavi olması gereken birey olarak madde bağımlısı, (2) yardıma ve ilgiye muhtaç birey olarak madde bağımlısı, (3) kendisiyle birlikte çevresine zarar veren birey olarak madde bağımlısı, (4) tutsak birey olarak madde bağımlısı, (5) tükenmiş ve iradesini kaybetmiş birey olarak madde bağımlısı şeklinde 5 kategoriye ayrılmıştır. Bu kategorilere girmeyen metaforlar ise (6) diğer başlığı altında toplanmıştır.

Geçerlik ve güvenilirliği sağlama aşaması: Bu araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğinin sağlanması amacıyla veri analiz süreci detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Özellikle kategorilerin belirlenmesi aşaması için aynı fakültede çalışmakta olan 3 akademik personelin (1doktor öğretim üyesi, 2 araştırma görevlisi) görüşlerine başvurulmuştur.

Nicel veri analizi için verileri SPSS paket programına aktarma aşaması: Toplam 96 metafor belirlendikten ve metaforlar 6 kategoriye ayrıldıktan sonra veriler SPSS 22 programına yüklenmiştir. Bu işlemten sonra katılımcı sayısı (n) ve yüzdesi (%) hesaplanmıştır. Bu hesaplamalardan sonra da 6 kavramsal kategorinin katılımcı sayıları (n) ve yüzdeleri (%) hesaplanmıştır.

3.BULGULAR

Araştırmanın bu aşamasında katılımcıların oluşturduğu metaforlar tablo halinde, metaforu oluşturan katılımcı sayısı (n) ve oluşturulan metaforların toplam metaforlar içerisindeki yüzdeleri (%) hesaplanmıştır. Ayrıca metaforlar 6 kategoriye ayrılarak kategorilerin de katılımcı sayıları (n) ve yüzdeleri (%) hesaplanmıştır. Öte yandan her kategori için oluşturulan metaforlar da verilmiş olup bu metaforlar kategorik olarak yorumlanmıştır.

Sıra No	Metafor	(n)	%	Sıra No	Metafor	(n)	%
1.	Aciz	1	0.96	44.	Kendi Kendinin Mahkûmu	1	0.96
2.	Ağa Takılan Balık	1	0.96	45.	Kendinden Ümidini Kesmiş ve Bir Daha Asla Çiçek Açmayacağına İnanan Sonbahardaki Bir Ağaç	1	0.96
3.	Asalak	1	0.96	46.	Kimsezsiz	1	0.96
4.	Ateşe Giden Kişi	1	0.96	47.	Kökleri Kopmuş Ağaç	1	0.96
5.	Aydınlığa Çıkmak İçin Geride Bırakılması Gereken Karanlık	1	0.96	48.	Kronik Hasta	1	0.96
6.	Bakımı ve Sulaması Yanlış Yapılmış Bir Fidan	1	0.96	49.	Kronik Olmayan Hasta	1	0.96
7.	Bataklık	5	4.8	50.	Kurban	1	0.96
8.	Beyaz Gömlekteki Vişne Suyu	1	0.96	51.	Kurtarılması Gereken Bir Hayat	1	0.96
9.	Bitmek Üzere Olan Bir Sigara	1	0.96	52.	Kurumuş Çiçek	1	0.96
10.	Bomba	1	0.96	53.	Lotus	1	0.96
11.	Bulmaca	1	0.96	54.	Mahkûm	1	0.96
12.	Çaresiz	2	1.92	55.	Mahvolmuş İnsan	1	0.96
13.	Çizgi	1	0.96	56.	Mehteran Takımı	1	0.96
14.	Çocuk	1	0.96	57.	Mikrop	1	0.96
15.	Davranışlarından Sorumlu Olmayan	1	0.96	58.	Muhtaç	1	0.96
16.	Denize Düşüp Yılana Sarılmış	1	0.96	59.	Mum	1	0.96
17.	Desteğe Muhtaç	1	0.96	60.	Mürekkep	1	0.96
18.	Devletin Sahipsiz Çocukları	1	0.96	61.	Orman Yangını	1	0.96
19.	Devrilmek Üzere Olan Bir Ağaç Fidanı	1	0.96	62.	Özgür	1	0.96
20.	Dipsiz Kuyu	2	1.92	63.	Parazit	1	0.96

21. Döngü	1	0.96	64. Savaşçı	2	1.92
22. Elleri ve Ayakları Bağlı Bir Tutuklu	1	0.96	65. Sigara	1	0.96
23. Eriyen Mum	1	0.96	66. Sonbaharda Bir Ağaç	1	0.96
24. Esir	1	0.96	67. Şefkate Muhtaç Çocuk	1	0.96
25. Freni Patlamış Araba	1	0.96	68. Şeker Hastası	2	
26. Geleceğinden Vazgeçmiş İnsan	1	0.96	69. Tansiyon Hastası	1	0.96
27. Hapsolmuş	1	0.96	70. Taşa Damlayan Su	1	0.96
28. Harabe	1	0.96	71. Tek Hücreli Canlı	1	0.96
29. Hasta	2	1.92	72. Tutsak	2	1.92
30. Hastalıklı	1	0.96	73. Türkiye’de Vergi Ödemek	1	0.96
31. Hayatın Anlamını Maddede Arayan Birey	1	0.96	74. Uçurumun Kenarında Yürümek	1	0.96
32. Hortum	1	0.96	75. Uçurumdan Atlamak	1	0.96
33. İradesini Kaybetmiş	1	0.96	76. Uçurumun Kenarındaki Nesne	1	0.96
34. İradesiz	1	0.96	77. Ümitsizlik	1	0.96
35. Kabağunun İçine Hapsolmuş Ceviz	1	0.96	78. Yardım İsteyen	1	0.96
36. Kâbus Dolu Bir Rüyada	1	0.96	79. Yardıma İhtiyacı Olan	1	0.96
37. Kaçış	1	0.96	80. Yardıma Muhtaç	1	0.96
38. Kaktüs	1	0.96	81. Yarım Kalmış Bir Kitap	1	0.96
39. Karanlık	1	0.96	82. Yaşamı Acılarla Dolu Kişi	1	0.96
40. Kasırğa	1	0.96	83. Yüzme Bilmeyip Denize Düşen	1	0.96
41. Kaybolmuş	1	0.96	84. Zirvede Bulunan Bir Kartopu	1	0.96
42. Kaygan Zeminde Yürüyen Çocuk	1	0.96	85. Zombi	1	0.96
43. Kendi Haline Bırakılmış Geleceğimiz	1	0.96	86. Zor Durumdaki Kişi	1	0.96
			Toplam	96	100

Tablo 1 incelendiğinde sosyal çalışmacıların madde bağımlısı birey ile ilgili 86 adet metafor geliştirdikleri görülmektedir. 86 metaforun 79 tanesi yalnızca bir katılımcı tarafından oluşturulurken diğer 7 metafor ise 2-5 katılımcı tarafından oluşturulmuştur. Tablo incelendiğinde en fazla oluşturulan metaforun “bataklık” (n:5) olduğu görülmüştür. Ayrıca

“çaresiz” (n: 2), “dipsiz kuyu” (n: 2), “hasta” (n:2), “savaşçı” (n:2), “şeker hastası” (n:2) ve “tutsak” (n:2) metaforları 2’şer katılımcı tarafından oluşturulmuştur.

Metafor Kategorileri	Metaforlar	N	%
1. Hasta ve Tedavi Olması Gereken Birey Olarak Madde Bağımlısı	Hasta, Hastalıklı, Kronik Hasta, Kronik Olmayan Hasta, Tansiyon Hastası, Şeker Hastası, Beyaz Gömlekteki Vişne Suyu, Devrilmek Üzere Olan Bir Ağaç Fidanı, Davranışlarından Sorumlu Olmayan	11	11.5
2. Yardıma ve İlgiye Muhtaç Birey Olarak Madde Bağımlısı	Yüzme Bilmeyip Denize Düşen, Yardıma İhtiyacı Olan, Sonbaharda Bir Ağaç, Yarım Kalmış Bir Kitap, Kaygan Zeminde Yürüten Çocuk, Kurumuş Çiçek, Çocuk, Bakım Ve Sulaması Yanlış Yapılmış Bir Fidan, Zor Durumdaki Kişi, Yardım İsteyen, Şefkate Muhtaç Çocuk, Kurtarılması Gereken Bir Hayat, Muhtaç, Desteğe Muhtaç, Yardıma Muhtaç, Yaşamı Acılarla Dolu Kişi, Uçurumun Kenarındaki Nesne, Kendi Haline Bırakılmış Geleceğimiz, Uçurumdan Atlamak	19	19.8
3. Kendisi İle Birlikte Çevresine Zarar Veren Birey Olarak Madde Bağımlısı	Bataklık, Bomba, Freni Patlamış Araba, Kasırğa, Parazit, Zirvede Bulunan Bir Kartopu	6	6.2
4. Tutsak Birey Olarak Madde Bağımlısı	Ağa Takılan Balık, Elleri ve Ayakları Bağlı Bir Tutuklu, Esir, Hapsolmuş, Kabuğunun İçine Hapsolmuş, Kendi Kendinin Mahkûmu, Mahkûm, Tutsak	9	9.4
5. Tükenmiş ve İradesini Kaybetmiş Birey Olarak Madde Bağımlısı	Mehteran Takımı, Kaybolmuş, İradesini Kaybetmiş, Denize Düşüp Yılana Sarılmış, Ümitsiz, Bitmek Üzere Olan Bir Sigara, Karanlık, İradesiz, Mikrop, Kaktüs, Mum, Kâbus Dolu Bir Rüyada, Kurban, Harabe, Kaçış, Tek Hücreli Canlı, Orman Yangını, Çaresiz, Kimsesiz, Uçurumun Kenarında Yürümek, Hayatın Anlamını Maddede Arayan Birey, Mahvolmuş İnsan, Geleceğinden Vazgeçmiş, Dipsiz Kuyu, Bataklık, Aciz, Asalak, Sigara, Mürekkep, Hortum, Kökleri Kopmuş Ağaç, Zombi, Ateşe Giden Kişi, Çaresiz, Eriyen Mum, Kendinden Ümidini Kesmiş ve Asla Çiçek Açmayacağına İnanan Sonbahardaki Bir Ağaç, Taşa Damlaya Su	41	42.7
6. Diğer	Türkiye’de Vergi Ödemek, Özgür, Bulmaca, Devletin Sahipsiz Çocukları, Çizgi, Savaşçı, Döngü, Aydınlığa Çıkmak İçin Geride Bırakılması Gereken Karanlık, Lotus	10	10.4
Toplam		96	100.0

Tablo 2 incelendiğinde sosyal çalışmacıların madde bağımlısı birey ile ilgili oluşturdukları metaforların 5 tematik kategori oluşturduğu, hiçbir kategoriye girmeyen metaforların ise diğer başlığı altında toplandığı görülmektedir. Kategoriler arasında en fazla metafora sahip kategori %42,7 ile “Tükenmiş Ve İradesini Kaybetmiş Birey Olarak Madde Bağımlısı” adlı kategori göze çarpmaktadır. Diğer kategoriler yüzdelik olarak sırasıyla, “Yardıma ve İlgiye Muhtaç Birey Olarak Madde Bağımlısı” %19,8, “Hasta ve Tedavi Olması Gereken Birey Olarak Madde Bağımlısı” %11,5, “Diğer” %10,4, “Tutsak Birey Olarak Madde Bağımlısı” %9,4 ve “Kendisi İle Birlikte Çevresine Zarar Veren Birey Olarak Madde Bağımlısı” %6,2 olarak şekillenmiştir.

Kategori 1: Hasta ve Tedavi Olması Gereken Birey Olarak Madde Bağımlısı

Bu kategori altında toplamda 11 sosyal çalışmacı tarafından 9 metafor oluşturulmuştur. Metaforlar incelendiğinde genel itibariyle madde bağımlısı bireyin madde kullanımıyla beraber hastalandığı ile hastalıkla beraber tedavi edilmesi ve kontrol altına alınması gerekliliği olarak 2 alt kategori üzerinde durulduğu görülmektedir. Örneğin;

“Hastalıklı gibidir, çünkü sağlıklı düşünemez ve sağlıklı hareket edemez”,

“Tansiyon hastası gibidir çünkü beyin sistemi bir kere bozulmuştur”,

“Kronik bir hasta gibidir. Çünkü ne yaptığını bilmeyerek ya da çaresizce yaşamaya çalışmaktadır”

“Devrilmek üzere olan bir ağaç fidanı gibidir, Çünkü madde kullanmak bir beyin hastalığıdır ve sapaşğlam bir kişinin hayatını elinden alır”

“Hasta gibidir. Çünkü sonradan oluşmuş ve kişiyi rahatsız eden bir durumdur.”

“Davranışlarından sorumlu değildir. Çünkü bağımlılığını gidermek için her şeyi yapabilir.”

Yukarıdaki metaforlar nedenleri ile birlikte incelendiğinde madde bağımlısı birey ya bire bir hasta, hastalıklı veya bir hastalığın ismi ile ilişkilendirilmiştir. Davranışlarından sorumlu olmamak ile de madde bağımlısı birey psikiyatrik bir hastaya benzetilmiştir.

“Kronik olmayan hasta gibidir. Çünkü tedavi edilebilir.”

“Hasta gibidir. Çünkü tedavi edilmesi gerekmektedir.”

“Şeker hastası gibidir. Çünkü kontrol altına alınabilir”

“Şeker hastasına benzemektedir. Çünkü şekeri yükselir düşer, yükselir düşer ta ki diyet yapmayı, şekersiz yaşamayı öğrenene kadar”

“Beyaz gömlekteki vişne suyu gibidir. Çünkü temizlemek gerekir”

Metaforlar incelendiğinde ise madde bağımlısı bireyin hasta olmasından dolayı tedavi edilmesi gerekliliği üzerinde odaklandığı görülmektedir. Ayrıca madde bağımlılığı şeker hastalığı ile benzetilmiş olup kontrol altına alınabilen bir hastalık olduğu vurgulanmıştır. Beyaz gömlekteki vişne suyu ise bir nevi tedavi ya da vücuttan temizlenmesi gereken bir hastalığa benzetilmiştir.

Kategori 2: Yardıma ve İlgiye Muhtaç Birey Olarak Madde Bağımlısı

Bu kategori, 19 katılımcının ayrı ayrı oluşturdukları metaforlardan oluşmaktadır. Metaforlar incelendiğinde madde bağımlısı birey yardım, ilgi ve destek verilmesi gereken birey olarak yansıtıldığı anlaşılmaktadır. Yansıtma yapılırken madde bağımlısı birey kimi zaman çocuğa, kimi zaman bir kitaba kimi zaman ise bir fidana benzetilmiştir. Örneğin;

“Yardıma ihtiyacı olan biri gibidir. Çünkü isteyerek kullanmamıştır ya da bırakmak isteyip bırakamıyordur.”

“Yarım kalmış bir kitap gibidir. Çünkü henüz sonu belli değildir, ancak iyi bir yazara ihtiyacı vardır.”

“Kurumuş çiçek gibidir. Çünkü iyileşmesi için bizlere ihtiyacı vardır.”

“Çocuk gibidir. Çünkü ilgiye muhtaçtır.”

“Şefkate muhtaç çocuk gibidir. Çünkü ne yaptıklarını bilmiyorlar.”

“Zor durumdaki kişi gibidir. Çünkü gerçekten yardıma ihtiyacı vardır.”

“Yardım isteyen gibidir. Çünkü madde onun sessiz çığlığıdır.”

“Kurtarılması gereken bir hayattır. Çünkü her birey özeldir.”

“Desteğe muhtaç gibidir. Çünkü insandır.”

“Muhtaçtır. Çaresizce kurtarılmayı beklemektedir.”

“Yardıma muhtaç birisine benzemektedir. Çünkü yaşantısında bir şeyler ters gitmiştir ve çareyi madde kullanmakta bulmuştur.”

“Yaşamı acılarla dolu birisine benzemektedir. Çünkü acılarını örtmek için madde kullanıyordur”

“Bakımı ve sulaması yanlış yapılmış bir fidan gibidir. Çünkü geleceğimizin güzellikleri, farklı renkleri ve tatları onlarda saklıdır.”

“Yüzme bilmeyip denize düşen insan gibidir. Çünkü kıyıya çıkması için yardıma ihtiyaç duyar. Ayrıca yüzme öğrenmesi gerekir. Denize bir daha düştüğünde kendi başına kıyıya ulaşabilmesi için”

“Sonbaharda bir ağaç gibidir. Çünkü yaprakları dökülür ama yazı görebilirse yeşillenebilir.”

“Uçurumun kenarındaki nesne gibidir. Çünkü onlara doğru şekilde yaklaşılıp gerekli müdahale yapılırsa kurtarılır yoksa kaybedilir.”

“Kendi haline bırakılmış geleceğimizdir. Çünkü insan içinde bulunduğu şartların aynasıdır. Kirlenmiş ayna temizlenirse kendini daha net ve güzel görürsün.”

“Uçurumdan atlamak gibidir. Çünkü elinden tutan biri ya da tutunacağı dal yoksa sonuç değişmez.”

Metaforlar incelendiğinde madde bağımlısı birey yardıma ihtiyacı olan bir çocuk, sonbaharda açan bir çiçek, bakımı ve sulaması yanlış yapılmış fidan vb. benzetilerek yardıma ve ilgiye muhtaç oldukları vurgusu yapılmaktadır.

Kategori 3: Kendisi İle Birlikte Çevresine Zarar Veren Birey Olarak Madde Bağımlısı

Bu kategori altında 6 katılımcı tarafından oluşturulan 6 metafor bulunmaktadır. Bu kategori altında oluşturulan metaforların ortak özelliği; madde bağımlısı bireyin sadece kendisine değil aynı zamanda ailesine ve çevresine de zarar verdiği yönündedir. Örneğin;

“Parazit gibidir. Çünkü ne kendine ne de başkasına yararı olduğu gibi sürekli maddi ve manevi yönden yıpratıcıdır.”

“Freni patlamış araba gibidir. Çünkü freni patlamış araba büyük ihtimalle hem sürücüsüne hem de önüne çıkan her şeye zarar verecektir.”

“Bataklık gibidir. Çünkü hem kendisini hem çevresinde ona özenenler bu bataklığa çekilirler. Aynı zamanda yakınları da hem mental hem de fiziksel açıdan bitkinliğe sürüklenirler.”

“Kasırğa gibidir. Çünkü bütün aileyi beraberinde savurur.”

“Zirvede bulunan bir kartopu gibidir. Çünkü önlenemezse yuvarlanarak etrafındakileri de önüne katar.”

“Bomba gibidir. Çünkü patladığında etrafa zarar verir.”

Kategori 4: Tutsak Birey Olarak Madde Bağımlısı

Bu kategori altında 9 katılımcı tarafından toplamda 8 metafor oluşturulmuştur. Metaforlar incelendiğinde madde bağımlısı birey ruhsal ve düşünsel olarak tutsak, esir, mahkûm veya hapsolmuş birine benzetildiği görülmektedir. Örneğin;

“Tutsak gibidir. Çünkü yapacakları sınırlıdır.”

“Tutsaktır çünkü maddeye ulaşmak için sonuçlarını düşünmeden her şeyi yapma potansiyeline sahiptir.”

“Elleri ve ayakları bağlı bir tutuklu gibidir. Çünkü ayağa kalkıp kollarını gökyüzünün maviliğine istediği gibi açamıyor.”

“Kendi kendinin mahkûmu gibidir. Çünkü hızla boğazından sıkan prangasından da dışında yaşam olmadığını zannettiği hücrelerinden de kurtulabilecek güce sahiptir.”

“Mahkûm gibidir. Çünkü iradesine pranga vurulmuştur.”

“Kabuğunun içine hapsolmuş ceviz gibidir. Çünkü o kabuğun dışına çıkamadığı sürece kendi duvarlarına hapsolmuş gibidir.”

“Hapsolmuş gibidir. Çünkü yaşadığı esarettir.”

“Esir gibidir. Çünkü bağımlı olduğu madde kendisini esir etmiştir.”

“Ağa takılan balık gibidir. Çünkü zorlu bir süreç onu beklemektedir.”

Kategori 5: Tükenmiş ve İradesini Kaybetmiş Birey Olarak Madde Bağımlısı

Bu kategori altında 41 katılımcı tarafından toplamda 37 metafor oluşturulmuştur. Metaforlar incelendiğinde bazı metaforların madde bağımlısı bireyleri iradesini kaybetmiş, bazı metaforların damgalayıcı benzetmeler taşıdığı ancak ekseriyetle yitik, tükenmiş, kaybolmuş, çaresiz bireyler olarak yansıtıldığı görülmüştür.

“İradesini kaybetmişe benzemektedir çünkü kontrolü kendi değildir”

“Taşa damlayan su gibidir. Çünkü damladığı taşı oyacak kadar istikrarlı bir iradeleri vardır ama ne yazık ki genellikle o istikrarlı iradelerini madde kullanımından yana kullanmaktadır.”

“Mikrop gibidir. Her geçen gün yayılıyor.”

“Zombi gibidir. Çünkü yaşıyor ama hayat değil.”

“Asalak gibidir. Çünkü madde olmadan yaşayamayacaklarını düşünürler.”

“Çaresiz olmak gibidir. Çünkü kendi sorunlarımızı çözme becerimizi kaybederiz.”

“Harabe gibidir. Çünkü kendi kendini bitirir.”

“Aciz gibidir. Çünkü vazgeçmekte zorlanıyorlar.”

“Mahvolmuş insan gibidir. Çünkü geleceğini kaybeder.”

“Denize düşüp yılanı sarılmış gibidir çünkü başka dayanak bulamadığı için maddeye dayanmıştır”

“Ümitsizliktir. Çünkü maddeyi bırakamayacağını düşünür.”

“Bitmek üzere olan bir sigara gibidir. Çünkü bir süre sonra tükenmeye mahkûmdur.”

“Mum gibidir. Çünkü kendi kendini tüketir.”

“Orman yangını gibidir. Çünkü kendi kendini yakıp bitirir.”

“Dipsiz kuyu gibidir. Çünkü içine düşünce çıkması ya zordur ya da imkânsız.”

“Bataklık gibidir. Çünkü kurtulmak istersin, bunun için çırpınırsın fakat iyice içine çeker seni.”

“Sigara gibidir. Çünkü içtikçe bitiyor.”

“Mürekkep gibidir. Çünkü yazdıkça kendini tüketir.”

“Eriyen mum gibidir. Çünkü zamanla mumun ömrü kısaldıkça gerçekler su yüzüne çıkar.”

“Kendinden ümidini kesmiş ve bir daha asla çiçek açmayacağına inanan sonbahardaki bir ağaç gibidir. Çünkü o ağaca kimse kıştan sonra baharın geleceğini, kendinden ümidini kesmenin sonsuz bir sonbahar olduğunu söylememiştir.”

“Kökleri kopmuş ağaç gibidir. Çünkü hayata değil kendi dünyalarına bağımlıdırlar.”

“Kimsesiz gibidir. Çünkü yaşamındaki eksikliği onunla(maddeyle) tamamlamaya çalışmaktadır.”

“Uçurum kenarında yürümek gibidir. Çünkü yaşamla ölüm arasındaki ince bir çizgidir.”

“Hayatın anlamını maddede arayan birey gibidir. Çünkü maddeden aldıkları hazzı sosyal hayattan alamamaktadırlar.”

“Geleceğinden vazgeçmiş insan gibidir. Çünkü ancak geleceğinden, hayatından vazgeçmiş bir insan madde kullanır.”

“Ateşe giden bir kişi gibidir. Çünkü sonuçlarını bildiği halde bu yolda yürümektedir.”

“Kaybolmuş gibidir. Çünkü kendisi için istediği yolda yürümüyordur”

“Karanlık gibidir. Çünkü kişinin hayatını karartır.”

“Mehteran takımı gibidir. Çünkü iki ileri bir geri gider.”

“Kâbus dolu bir rüyada gibidir. Çünkü alınan madde kendisinden geçmesine neden olur.”

Kategori 6: Diğer

Bu kategori altında 10 katılımcı tarafından oluşturulan toplamda 9 metafor bulunmaktadır. Yukarıda bulunan 5 kategoriye girmeyen metaforların çatısı olarak oluşturulan bu kategoride oluşturulan metaforların bir kısmı madde kullanımını olumlu yapmakta, bir kısmı madde bağımlısını iç içe geçmiş sistemlerin bir bütünü olarak görmekte, bir kısmı mücadeleci kimseler olarak görmekte, kimisi de lotus gibi zorluklar içerisinde hayat bulan birey olarak görmektedir.

“Türkiye’de vergi ödemek gibidir. Çünkü istediğin birçok şeye uzaktan bakarsın. İstedikğin şeye ulaştan da kadardaki kerizlik düşüncesiyle hiçbir şeyden zevk alamazsın.”

“Özgür gibidir. Çünkü hazlarını sınırsız yaşar.”

“Bulmaca gibidir. Çünkü içinde birbiriyle bağlantılı birçok neden içerir.”

“Devletin sahipsiz çocuklarına benzemektedir. Çünkü adil gelir dağılımı, eşit eğitim fırsatı ve sosyal politikaları olmayan bir devletin sahiplenebileceği çocukları olamaz.”

“Çizgi gibidir. Çünkü çizgiden ayrılırsan yok olursun.”

“Savaşçı gibidir. Çünkü mücadeleyi bırakmaz.”

“Aydınlığa çıkmak için geride bırakılması gereken karanlık gibidir. Çünkü hayatın devamı ve yaşamın anlam bulması için buna ihtiyaç vardır.”

“Döngü gibidir. Çünkü istediğiniz tarafa evrilir.”

“Lotus gibidir. Çünkü bataklıkta açar.”

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Sosyal Çalışmacıların madde bağımlısı birey algılarına yönelik yapılan bu metafor analizi çalışmasının sonucunda oluşturulan metaforlara göre 5 kategori oluşturulmuştur. Metaforlar ve kategoriler incelendiğinde en fazla oluşturulan metaforların “bataklık” (n:5), “çaresiz” (n: 2), “dipsiz kuyu” (n: 2), “hasta” (n:2), “savaşçı” (n:2), “şeker hastası” (n:2) ve “tutsak” (n:2) olduğu, diğer metaforların ise birer kullanıcı tarafından oluşturulduğu görülmektedir. Oluşturulan kategoriler arasında ise en fazla dikkati çeken ve en fazla metafora sahip kategorinin tükenmiş ve iradesini kaybetmiş birey olarak madde bağımlısı olduğu anlaşılmaktadır. Alan yazın incelendiğinde Çelik (2017: 100)’in sosyal bilgiler öğretmen adaylarının uyuşturucu madde kavramlarına yönelik algıları adlı çalışmasının sonucunda da katılımcıların büyük çoğunluğunun uyuşturucu madde kavramını “bataklık, çaresizlik ve kurtarılması zor bir durum” olarak algıladıkları sonucuna varılmıştır. Bu çalışmanın bulgularıyla karşılaştırıldığında en fazla oluşturulan metaforlar ve en fazla metafora sahip kategori bağlamında önemli oranda benzerlikler taşıdığı anlaşılmaktadır.

Çalışma sonucunda sosyal çalışmacıların madde bağımlısı bireylere yönelik farklı algılara sahip oldukları görülmektedir. Katılımcı sosyal çalışmacıların bir kısmı madde bağımlısı bireyleri hastalanmış kişiler olarak görmekte ve tedavi olması gerekliliği üzerinde durmaktadır. Bir kısım sosyal çalışmacı ise madde bağımlısı bireylerin ilgi, şefkat ve sevgiye muhtaç kişiler olduğunu ve bu kişilere hassas davranılmasının altını çizmektedir. Katılımcıların bir kısmı ise sosyal çalışmacıların sadece kendilerine değil kendileriyle birlikte aile ve çevresine de zararlar verdiği üzerine metaforlar oluşturarak durum tespiti yapmışlardır.

Katılımcıların diğer bir kesimi de madde bağımlısı bireylerin ruhsal yaşamlarına dair özgür olmadıklarını, bağımlılığın tutsağı haline geldiklerine dair metaforlar oluşturmuşlardır. Katılımcıların büyük bir bölümünün ise madde bağımlısı bireyleri iradesini yitirmiş, kurtarılması zor olan umutsuz vakalar olarak algıladığı oluşturulan metaforlardan anlaşılmaktadır.

Bu çalışmanın sonuçları göz önüne alındığında birkaç önemli noktanın ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. Çalışmanın en çarpıcı bulgusunun tükenmiş ve iradesini kaybetmiş birey olarak madde bağımlısı adlı kategorinin % 42,7 oranında metaforu kapsamasıdır. Bu metaforların geneline bakıldığında madde bağımlısı bireyi tükenmiş, iradesini yitirmiş, umutsuz vaka ve damgalanmış olarak gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu metaforların sosyal çalışmacılar tarafından üretildiği göz önüne alındığında önemli bir çelişki ortaya çıkmaktadır. Çünkü sosyal çalışma mesleği sosyal değişimi ve gelişimi sağlamaya çalışan, birey ve grupları ekonomik, sosyal ve ruhsal yönden destekleyen ve özgürleştirmeye çalışan uygulama bazlı bir meslektir (IFSW, <http://ifsw.org/sosyal-hizmet-nedir/>). Birey, grup ve toplumların sosyal değişim, gelişim ve özgürleştirilmesi adına çalışmalar yapan bir mesleğin meslek elemanlarının günümüzün önemli bir sosyal sorunu olan madde bağımlılığı ve madde bağımlısı birey algısının mesleğin temel amaçlarıyla örtüşmediği bilakis çeliştiği anlaşılmaktadır. Öte yandan insanların, diğer insanlarla ve çevresiyle olan ilişkilerini ve mevcut çelişkileri ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalar yapan (Kongar, 1972: 26) bir mesleğin çalışanlarının madde bağımlısı bireyleri “*zombi, mikrop, asalak*” gibi damgalayıcı ifadelerle benzetmesi sosyal çalışma mesleğinin temel felsefesiyle çatışmaktadır. Bu durumun ortaya çıkmasının bir nedeninin ise sosyal hizmet bölümlerinde ‘madde bağımlılığı ve sosyal hizmet’ veya ‘madde bağımlılığı ve çözüm yolları’ adlı derslerin seçmeli ders olarak verilmesinden (Erdurak, 2016: 114) kaynaklı olduğu öngörülmektedir. Toplumun her kesimine sirayet eden bir sosyal sorun olarak madde bağımlılığı dersinin sosyal hizmet bölümlerinde zorunlu ders olarak okutulması önerilmektedir.

Yardıma ve ilgiye muhtaç birey olarak madde bağımlısı kategorisinin de tükenmiş ve iradesini kaybetmiş birey olarak madde bağımlısı kategorisinin tam aksine sosyal çalışma mesleği ile tam anlamıyla örtüşen ifadeler kullanıldığı anlaşılmaktadır. Hasta ve tedavi edilmesi gereken, kendisi ile birlikte çevresine zarar veren ve tutsak birey olarak madde bağımlısı adlı kategorilerin ise durum tespiti yaptıkları ve madde bağımlısı bireylerin

içerisinde buldukları durumu tanımlama ve açıklamaya gittikleri yönünde ifadeler barındırdığı görülmektedir.

Kaynakça

Apak, H. & Erdem, M. (2019). *Metaphors regarding social work concept and spirituality*, Social Sciences, 14 (1), 21-37.

Berg, B. L., & Lune, H. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (H. Aydın, Çev.) Konya: Eğitim Yayınevi.

Boozer, R. W. & Wyld, D. C., & Grant, J. (1990). *Using metaphor to create more effective sales messages*, The Journal of Consumer Marketing , 4 (1), 63-71.

Çelik, Y. (2017). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının uyuşturucu madde kavramına yönelik görüşleri*, Anadolu Kültürel Araştırma Dergisi , 1 (1), 85-104.

Çetin, Y. (2013). *Madde bağımlılığı ve Yalova ölçeğinde madde bağımlılığı algısı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.

Erdurak, Y. (2016). *Türkiye'de sosyal hizmet bölümleri müfredat programlarının analizi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.

IFSW. (2014). <http://ifsw.org/sosyal-hizmet-nedir/>. Erişim Tarihi: 22.04.2019.

Kalyoncu, A. (2012). *Plastik düşler*. İstanbul: Kapital Yayınları.

Kongar, E. (1972). *Sosyal çalışmaya giriş*. Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.

Nesterova, S. (2011). *Mevlana'nın mesnevi isimli eserinde metaforik anlatımın metafizik boyutu* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ögel, K. (2015). *Bağımlı aileleri için rehber kitap alkol, uyuşturucu, bilgisayar, sigara ve diğer bağımlılıkları olanların yakınlarına bilgiler*. İstanbul: Kültür Yayınları.

Ögel, K. (2017). *Bağımlılık ve tedavisi temel kitabı*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Polat, G. (2014). *Madde bağımlılığı tedavisinde sosyal hizmet mesleği*, Okmeydanı Tıp Dergisi , 30 (Ek sayı 2), 143-148.

Saban, A. (2008). *Okula ilişkin metaforlar*. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi (55), 459-496.

Salman, Y. (2003). *Dilin düşevreni "eğretilme"*. Kitaplık Dergisi (65).

Uzby, İ. T. (2015). *Madde bağımlılığı tüm boyutlarıyla bağımlılık ve bağımlılık yapan maddeler*. İstanbul: İstanbul Tıp Kitapevi.

Yaman, Ö. M. (2014). *Uyuşturucu madde bağımlısı gençlerin aile içi ilişkilere yönelik görüşleri: Esenler-Bağcılar örneği*, *Addicta*, 1 (1), 99-132.

SANAYİ 4.0 VE BİLGİ İŞÇİLİĞİ

INDUSTRIAL 4.0 AND KNOWLEDGE WORKING

Doç.Dr. Mehmet Kaya

Dicle Üniversitesi İİBF

Prof.Dr. İrfan Kalaycı

İnönü Üniversitesi İİBF

ÖZ

Sanayi Devrimleri insanlığın iktisadi, sosyal, siyasi ve kültürel yaşamında pek çok gelişmeye yol açmıştır. Bu derece kapsamlı gelişmelere yol açsa da özelden en çok da üretim yönteminin değişmesi ile birlikte sermaye-emek ilişkisi değişmiştir. Emeğin sermaye ile ikamesi, emeğin işini kaybetmesi (teknolojik işsizlik) olasılığını doğurduğu gibi emeğin üretimdeki yerinin azaldığına ilişkin kanaatlere de sebep olmuştur. Üretim teknolojisinin gelişmesiyle, emeğin üretimdeki yerinin azalmasından ziyade fonksiyonun değiştiği söylenebilir. Ayrıca yeni üretim teknolojisine uyum gösterenlerin ise istihdam şansları daha da artmıştır. Sanayi 4.0’da ise dijital dönüşümün en ileri otomasyon teknolojisi, sadece niteliksiz değil nitelikli emeğe de işini kaybetme korkusu yaşatmıştır. Sanayi 4.0’ın gerektirdiği bilgiyi kullanacak ve üretecek donanıma sahip olanlar için bu korkularının yersiz olduğu belirtilmektedir. Öyle ki emek üretimde artık kas gücüyle değil beyin gücü ile yer aldığı için de “bilgi işçisi” olarak adlandırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sanayi 4.0, Teknoloji, Bilgi İşçisi

ABSTRACT

Industrial Revolutions have led to many developments in the economic, social, political and cultural life of humanity. Although this has led to extensive developments, the relationship between capital and labor has changed with the change in production method. The substitution of labor with capital, as well as the possibility of the loss of labor (technological unemployment), has led to the conviction that labor is reduced in production. With the development of production technology, it can be said that the function has changed rather than decreasing the place of labor in production. In addition, the employment opportunities of those who comply with the new production technology have increased. In Industry 4.0, the

most advanced automation technology of digital transformation, not only unqualified but also qualified labor has caused fear of losing its job. It is stated that these fears are unfounded for those who will use and produce the information required by Industry 4.0. In fact, labor is now called “knowledge worker” because it is involved in brain power rather than muscle power

Key Words: Industry 4.0, Technology, Knowledge Worker

GİRİŞ

İnsanlığın ekonomik evrimini, sanayi öncesi ve sanayi sonrası dönem olarak ayırmak mümkündür. Sanayi sonrası dönemin ilk üç aşaması; üretimde makinalaşma, elektronik teknolojilerinin kullanımı ile otomasyona geçişi kapsamaktadır. Bu sürecin son aşamasına ise *Nesnelerin İnterneti* ya da yeni Sanayi Teknolojisi denilmektedir. Bu yeni dönem bu defa doğduğu yerden farklı olarak, ABD’de 2010 yılında “Akıllı Üretim” Almanya’da 2011 yılında “Sanayi 4.0” olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye’de de “Sanayi 4.0”, “Dijital Ekonomi”, “Bilgi Ekonomisi” olarak adlandırılrsa da süreç özünde bir teknolojik dönüşümü ifade etmektedir.

Sanayi 4.0, günümüzde etkin olarak yürütülen bir dijitalleşme hareketi olarak da tanıtılmaktadır. Çünkü imalatın her aşamasının dijital sistemlerle yürütülmesi temel amaç olarak belirlenmektedir. Diğer bir deyişle, Sanayi 4.0’ ın imalat vizyonu *ürün + zeka + iletişim + bilgi şebekesi* dörtlüsünün odağında şekillenmektedir. Üretilen ürünler ile üretim düzenlerinin mümkün olan en üst düzeyde zekâ ile donatılması hedeflenmektedir. Bu şekilde yeni bir toplumsal oluşumun temelleri atılmakta ve diğer dönüşümlerde olduğu gibi bir kez daha eski köye yeni adet getirilmektedir (Öztemel, 2018:81).

Bu dönüşümün toplumların sosyo-ekonomik yapılarında değişiklik yaratacak çok sayıda işaretlerine rastlamak mümkündür. Sanayi 4.0’ın bir bileşeni ya da çeşitlemesi sayılan bilgi ekonomisinde hizmet kesimi öne çıkarken, teknoloji bilgi teknolojisi, çalışanları ise “bilgi işçisi” olarak nitelendirilmektedir. Artık her mal ve hizmet üretiminde emek ve sermayenin yanında bilgiye veya teknolojiye daha çok ihtiyaç olacaktır. Bu yeni dönemde ekonomideki her kesimin işleyişinde, iş tanımında ve işgücü profilinde de değişimler beklenmektedir. Örneğin, tarım kesiminde üretim bilgili çiftçiler tarafından en yeni bilgi teknolojileri ile yapılacaktır. Bunun yanında özellikle ar-ge ve bilgi işlem ile ilgili “Ar-Ge ve Kullanıcı Arayüzü Tasarımı”, “Lojistik”, “Bilgi İşlem ve Veri Entegrasyonu”, “Robotik ve Otomasyon” gibi iş alanlarının öne çıkacaktır. Doğaldır ki bu yeni iş alanlarının ihtiyaç duyacağı meslekler de farklı olacaktır. Nitekim BCG’ye (Boston Consulting Group) göre

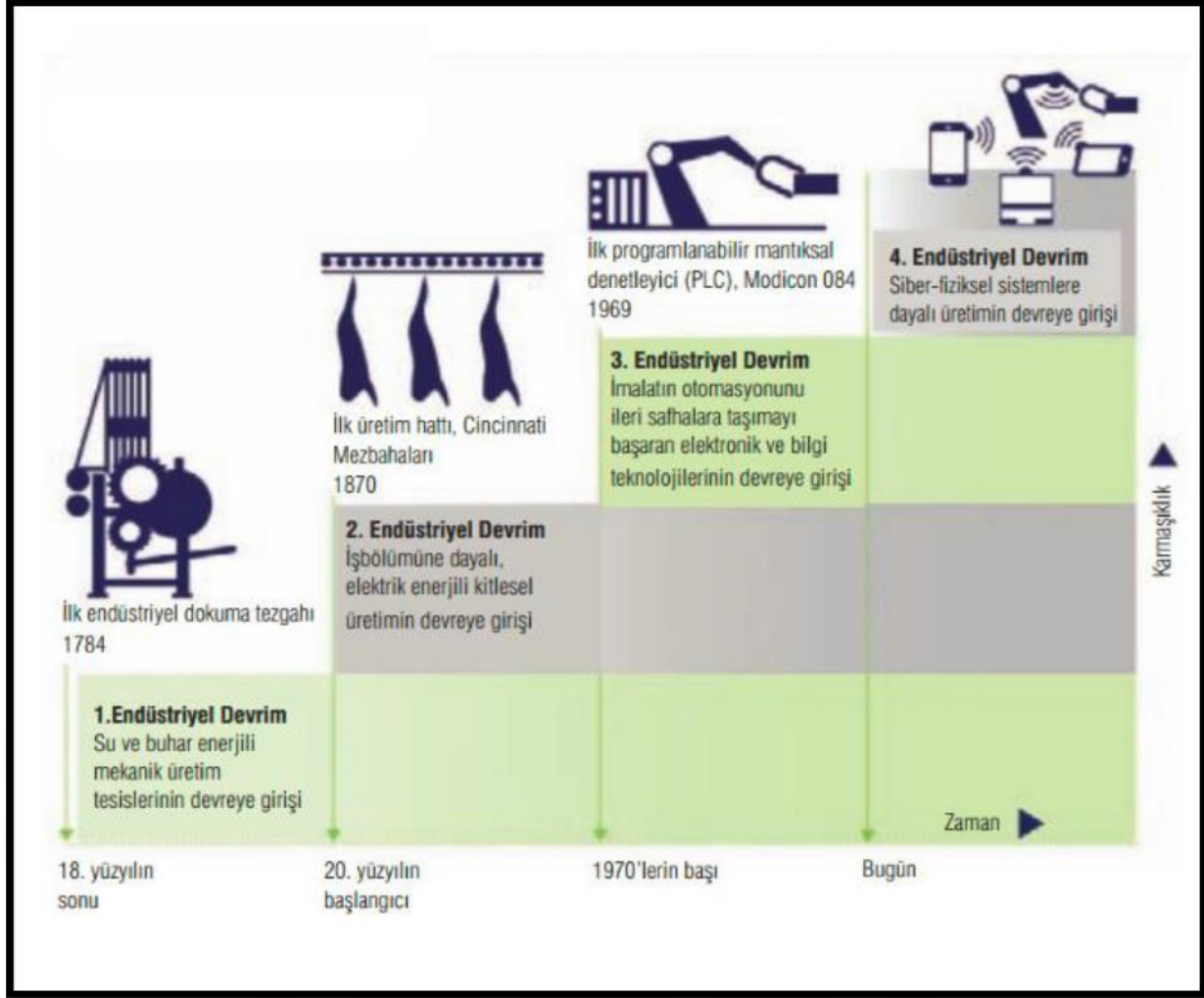
önümüzdeki birkaç yılda ,” Endüstriyel Veri Bilimciliği”, “Robot Koordinatörlüğü”, “IT Çözüm Mimarlığı” gibi mesleklerde artış olacaktır. İnsanlığın geleceği açısından olumlu bir tablo çıkaracağı öngörülen bu yeni dönemle ilgili kaygılar da mevcuttur. Bunların en önemlisi de mevcut mesleklerin/işgücünün geleceğidir.

Henüz 3.Sanayi devrimindeki (Sanayi 3.0) teknolojik işsizliğe çare bulunamazken, bu yeni dönemin teknolojisine uyum sağlamadığı takdirde işsiz ordusuna yenilerinin ekleneceği korkusudur. “İkinci Makine Çağı” adlı ünlü kitapta robotların beyaz yaka iş(çi)lerinin yerini alacağı öngörülüyorsa bu korku hiç de yersiz değil. Buna çözüm olarak ilk akla gelen, her mesleğin yeni dönemdeki bilgiyi kullanacak, üretecek ve onu bir değere dönüştürecek teknolojik donanıma sahip olmasını sağlamaktır. Kısaca Sanayi 4.0 işgücünün üretimdeki önemini azaltmaz veya azaltmayabilir ama nitelikli işgücünün niteliksiz olanı üzerindeki ezeli üstünlüğü daha da mutlak hale getirebilecektir.

1. Sanayi Devriminin Aşamaları

İnsanlığın üretim faaliyetlerinde makinaların gücünden yararlanmaya başlaması, üretim olanaklarını artırıp kitleleşmesini sağladığı gibi uygarlık yürüyüşünü de hızlandırmıştır. Öyle ki üretim teknolojisindeki gelişme ile üretim alanlarını değiştirdiği gibi hayata dair siyaset, hukuk, eğitim vb. tüm alanlarda da değişim yaşanmıştır. Sanayi devriminin buharlı makine (“Sanayi 1.0”) ile başlayıp elektrik (“Sanayi 2.0”) ve otomasyon (“Sanayi 3.0”) ile devam eden serüveni robotik üretim sistemi, akıllı fabrikalar gibi dijital üretim sistemlerini kapsayan Sanayi 4.0’la devam etmektedir. Bu en ileri teknolojik yöntemler bir yandan ekonomik büyümenin sınırına gelen başta gelişmiş ekonomiler (GÜ) için yeni umutlar doğurmuştur. Diğer yandan gelişmekte olan/gelişen ülkeler (GOÜ) için ise bu defa (hızlı) treni kaçırmaları halinde GÜ ile aradaki refah makasının daha da açılacağı kaygısı doğurmuştur. Sanayi.4.0 ile ilgili bu tarz değerlendirmelerin ve olası sonuçlarının daha iyi kestirilebilmesi için önceki aşamaların (bkz. Şekil 1) özelliklerinin daha iyi anlaşılması gerekir.

Şekil 1. Sanayi Devrimlerin Evrimi

Kaynak: <https://www.endustri40.com/>

Her sanayi devrimin kendine özgü özelliklerinin ve yarattığı sonuçlarının olduğu kuşkusuzdur. Su ve buhar enerjisine dayanan üretim sistemlerinden siber-fiziksel sistemlere uzanan devrimlerin hikayesinin üretim ve üretim yöntemlerinin hikayesi olduğunu söyleyebiliriz.

1.1. Birinci Sanayi Devrimi: “Sanayi 1.0”

Geniş anlamda sanayileşmenin başlangıcı olarak kabul edilen ilk Sanayi Devrimi'nin 16-18 yüzyıllar; dar anlamda da 1760-1830 arasında gerçekleştiği kabul edilir. 50-70 yıl içinde olağanüstü hızlı toplumsal, iktisadi, siyasi ve teknolojik değişimlerin yaşandığı bu dönemin başlıca özellikleri şöyledir: (Köymen, 2007:160).

- Sanayi, ekonominin sürükleyici sektörü durumuna geldi; tarım, sanayinin çıkarlarına tabi oldu.
- Makinelerle donatılmış fabrika düzeni, aletli atölye tipi üretimin yerini aldı.

- Buhar, su, rüzgâr gibi insan ve hayvan gücüne dayanmayan inorganik enerji kullanımı yaygınlaştı.
- Sanayi üretimi dünya pazarlarını hedefleyerek örgütlendi; dünya pazarlarında sağlanan hammaddeler İngiltere’de işlenip dünya pazarlarına satıldı.
- Üretim teknolojisinde sürekli atılımlar gerçekleşti.

İngiltere’de başlayan ve bahsi geçen özellikler doğrultusunda ilerleme kaydeden Sanayi Devrimi, kısa sürede tüm Avrupa’ya ve ABD’ye yayılmıştır. Üretim yapısındaki bu köklü değişim, ekonomi dünyasında olduğu kadar toplumsal yapıyı da büyük ölçüde değiştirmiştir. Zira söz konusu gelişmelerin ışığında, ortalama yaşam süresi uzamış ve nüfusta artış gözlenmiştir (EBSO,2017:1). Ayrıca Sanayi Devrimiyle birlikte, dönemin ekonomik yapısı genel olarak tarım ağırlıklı bir ekonomiden, kütle üretim tarzına kaymıştır. Bu dönemde yeni bir sınıf olan işçi sınıfı oluşmuştur. Ekonomik yapının oyuncuları değişmiş; usta-çırak yerini patron-işçi almıştır (Destebaşı, 2018:7).

1.2. İkinci Sanayi Devrimi: “Sanayi 2.0”

Teknoloji Devrimi olarak da adlandırılan 2.Sanayi Devrimi, üretim düzenlerinde elektriğin kullanılması ve elektrik gücünün montaj hatlarını kumanda etmesiyle ortaya çıktı. Elektrik gücüyle hareket eden üretim hattı ilk kez hayvan kesim işlemleri için ABD’de mezbahalarda kurulan düzenlerle başladı. Ama düzenin asıl uygulandığı Ford Motor Fabrikalarında kurulan seri üretim hatlarıyla oldu. Ford Motor Fabrikalarının otomobil üretiminde uyguladığı bu düzen (*Fordizm*), üretim ölçeğinin büyütülebilmesine ve dolayısıyla maliyetlerin ve fiyatların ucuzlamasına yol açtı. Bu fabrikalarda uygulanan teknikler o zamana kadarki iş yönetim modellerinin de yeniden yazılmasına yol açtı. Bu devrimin yarattığı ekonomik verimliliğin yaygınlaşmasında karayolu ağının yaygınlaşması önemli rol oynadı. Sanayi 2.0 üretimin makineleşerek seri üretime geçilmesi ve üretilen malların demiryolunun yanı sıra karayolu ağıyla da tüketim merkezlerine ulaştırılması olarak tanımlanmaktadır (Eğilmez, 2017).

Bütün bu gelişmeler sonucunda, kentler hızla büyümeye başladı; GÜ’de ailelerin iş ve konaklama mekânları farklılaşmaya başladı. Hayat biçimleri büyük oranda değişti. Ekonomik alanda yeni ve güçlü merkezi devletler kuruldu. 1.Sanayi Devrimi’nde İngiltere ve Avrupa’da etkisini gösteren sanayileşme, 2.Sanayi Devrimi ile ABD, Japonya gibi ülkelerde de hızla yaygınlaşarak dünyada birçok bölge ve ülkeyi etkilemiştir (Taş, 2018:1821).

1.3. Üçüncü Sanayi Devrimi: “Sanayi 3.0”

1950’lerde mekanik elektrikle çalışan hesap makinesinin icadıyla 3.Sanayi Devrimi başlamıştır. Bu dönemde de ilk küçük bilgisayar, cep telefonu, internet, hibrit otomobil insanların hayatına girmiş ve uzaya ilk defa mekik gönderilmiştir. Üretimde bilgisayar, iletişim ve ulaşım teknolojilerinden faydalanılması, günlük yaşamda çok daha küçük, pratik ve nano teknoloji ürünlerin de girmesine sebep olmuştur. Öyle ki; makineler, günlük yaşama da egemen olmaya başlamış ve kas gücüne olan ihtiyaç giderek azalmıştır. Çünkü elektronik, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle üretimin otomasyonu sağlandı (Taş, 2018:1821-1822). 3.Sanayi Devrimi “Bilgisayar Devrimi” ya da “Dijital Devrim” olarak da adlandırılmaktadır. Üretim süreçlerinin otomasyonuna örnek olarak;(ATSO, 2018:17).

- İlk programlanabilir mantıksal denetleyicinin (PLC) ve mikro bilgisayarın icatları,
- Üretimde bilgi teknolojileri ve elektroniğin kullanılması,
- Barkod okuyucular (1980) ve e-ticaret (1990) verilebilir.

Bu devrim, ilk ikisine göre nitelik bakımından biraz farklıdır. Bu devrimin temel bileşenleri, “bilgi işlem teknikleri”, “haberleşme teknikleri” ve bunların ortak gerçekleştirme aracı olan “mikro-elektronik”tir. Yeni sanayi devrimi kısaca bilgisayar ve internetin baş döndürücü bir hızla ilerlediği “enformatik” dönem olarak da kabul edilebilir. Bu dönem bilgi, işlem ve bilgi iletişim alanında bugüne kadar sağlanan gelişmelerin, bir patlamaya dönüşerek zamanımızda ekonomik ve stratejik dengeleri değiştirecek nitelik kazanmıştır (Berkem, 2008’den aktaran Çeliktaş vd., 2015:25).

Genel olarak sanayi devrimlerinin her biri imalat sanayinin işleyiş şekline etki etmiştir. İmalat sanayinin dijital dönüşümü yeni bir sanayi devrimi niteliğindedir. Bu nedenle de 4.dördüncü sanayi devrimi olarak adlandırılmaktadır. Dördüncü sanayi devrimi, bundan önceki sanayi devrimlerinde olduğu gibi sanayinin işleyişinde köklü ve küresel ölçekte değişime yol açabilecek potansiyele sahip olduğu için son derece önemlidir. Dijital dönüşüm sadece imalat sanayini değil aynı zamanda ekonominin diğer sektörlerini ve sosyal hayatı da etkileyecektir (Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2018:22).

1.4. Dördüncü Sanayi Devrimi: “Sanayi 4.0”

Sanayide dijitalleşme on yıllardır sanayide süregelen evrimin bir sonucudur ve iki ayrı sanayi ülkesinde hemen aynı yıllarda da adı konmuştur. Sanayide bu paradigma değişimi ilk olarak 2010 yılında ABD’de *Smart Manufacturing*, Almanya’da 2011 yılında “Indusrie 4.0”, G20 ülkelerinde ise “yeni sanayi devrimi” gibi adlarla yansıtılmıştır. Her ne kadar isimler imalatı öne çıkarsa da dijitalleşme, ekonominin tüm sektörleri ve günlük yaşamımızın tüm

yönlerini kapsamaktadır (Ulusoy, 2018:63). Dijitalleşme süreci sağlıktan eğitime, tarımdan sanayiye sosyal ve iktisadi hayatın tüm alanlarını etkilemektedir. Siber-fiziksel düzenlerde yaşanan gelişmelerle ortaya çıkan 4.Sanayi Devrimi ile özellikle üretim, ulaşım ve hizmetler gibi birçok alanı kapsayan yeni bir dijital ekonomi kavramından söz edilmeye başlanmıştır (Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı,2018:22).

Sanayi 4.0 yaklaşımı, temel olarak bilişim teknolojileri ile sanayiye bir araya getirmeyi hedeflemektedir. GÜ'nün rekabet üstünlükleri, yüksek kaliteli, yenilikçi ürünleri düşük maliyetle üretebilmeleriyle doğru orantılıdır. Yalnızca yüksek teknoloji ürünlerini değil, günlük hayatımızın rutin araçlarını da değiştiren bilişim teknolojilerindeki gelişmelerin sınıai işletmeler tarafından yenilikçi bir şekilde kullanılması, üretim süreçlerini tamamen değiştirme gizilgücüne (potansiyeline) sahiptir. İmalat süreçlerinin tümüne yayılan bilişim temelli çözümler, üretimi daha verimli kılmanın yanı sıra kişiselleştirilmiş ve çeşitlendirilmiş ürünleri, seri üretim süreçlerini değiştirmeden üretmeyi sağlayacaktır (EKOIQ, 2014:2-3).

Dijital dönüşüm ve Sanayi 4.0 ile birlikte ulaşılabacak yeni seviyede, insanların, nesnelerin ve sistemlerin birbirleri ile bağlantısı yaygın ve etkin bir şekilde gerçekleşmiş olacaktır. Bu altyapı sayesinde, dinamik, gerçek-zamanlı olarak optimize edilmiş, kendi kendine organize olabilen, tüm organizasyon geneline yayılmış ve organizasyonlar arası katma-değer zinciri ağları oluşacaktır. Bu ağlar, maliyet, ulaşılabilirlik ve kaynak kullanımı gibi çeşitli ölçütlere göre kendini en uygun (optimal) hale getirme olanağına sahiptir (Endüstri 4.0 ile Geleceğe Bakış ve Beklentiler, 2018).

2. “Sanayi 4.0” ve İşgücü Piyasasına Yansımaları

Bu sebeplerle hem GÜ hem de dünyadaki başlıca bilgi ve iletişim teknolojileri şirketleri yeni sanayi devriminin gerektirdiği uygulamaları hızla geliştirmeye başlamıştır. Büyük üreticiler ise bu teknolojileri üretim hatlarına entegre ederek, verimlilik artışı sağlamaya başlamışlardır. Nitekim küresel öngörüler, yeni sanayi devrimi ile ilişkili teknolojilerin daha çok uygulama alanı bulacağını ve sürekli yükselen bir eğilim göstereceğini işaret etmektedir: (TÜBİTAK,2016:2).

- 2018-Sanayide kullanılacak robot sayısı yaklaşık 3 milyon olacak.
- 2020-Birbirine bağlı cihaz sayısı 13 milyardan 29 milyara çıkacak. Nesnelerin interneti pazarının büyüklüğü 656 Milyar USD'den 1.7 Trilyon USD'ye çıkacak.
- 2025-Endüstriyel robotların yaratacağı ekonomik etki yıllık 0.6-1.2 trilyon \$ olup GÜ'deki imalat süreçlerinin %15-25 oranında otomasyona dayalı olacak;

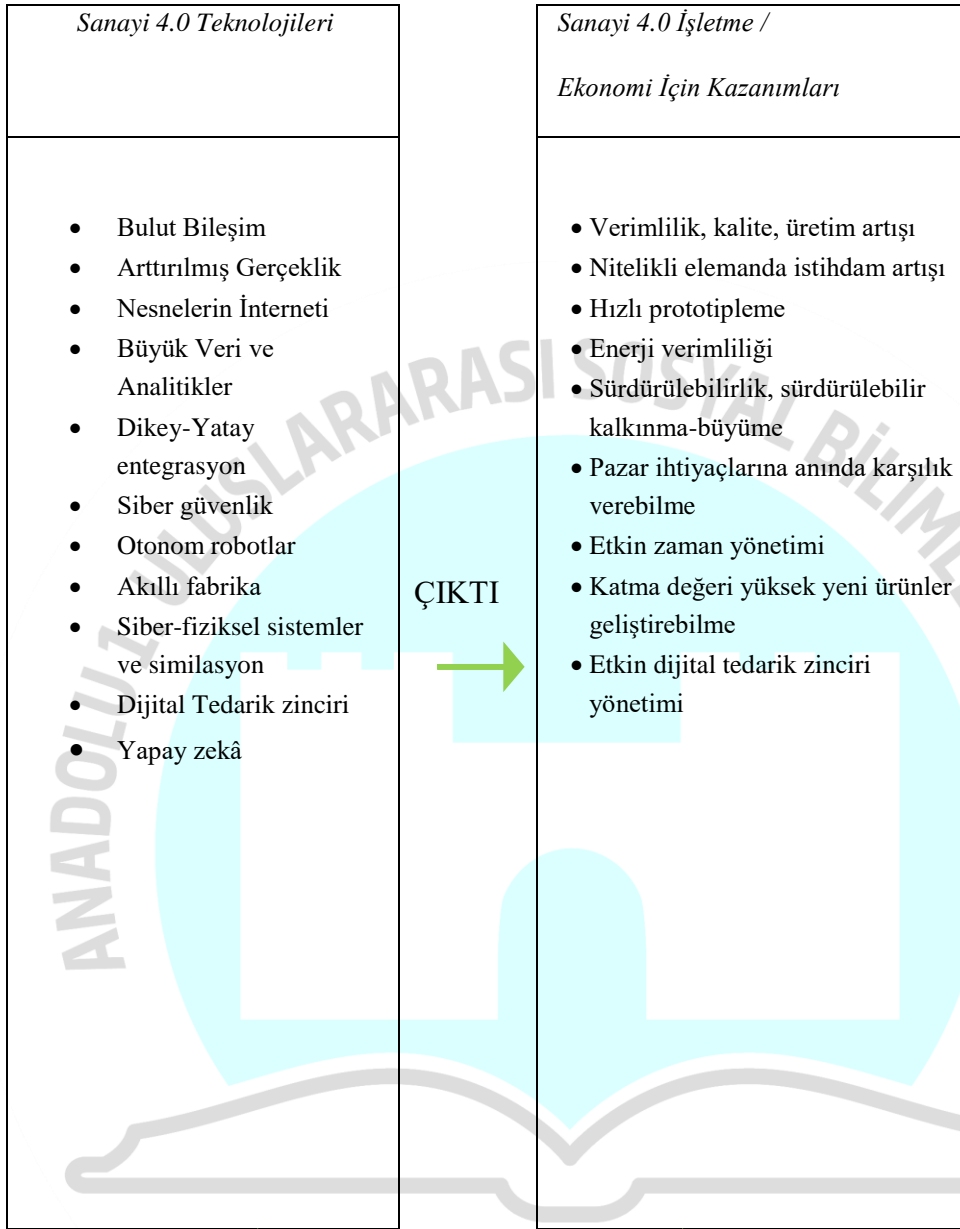
- 2030-OECD ekonomilerindeki yenilik aracılığıyla, GHYH artışı verimlilik artışına bağlı hale gelecek. Dijital teknolojilerin verimlilik, gelir dağılımı ve çevre üzerine güçlü etkileri olacak. Küresel ticaret hacminin yarısı akıllı nesnelere etkileşimini kullanacak.

Sanayi 4.0'a geçiş büyük yatırımlar, köklü değişimler ve teknolojik gelişim gerektirmektedir. Sınai süreçlerin ileri seviye otomasyonu ve akıllı fabrikalar kurmak için gerekli yatırımlar, beraberinde önemli bir büyüme vaadini de getirmektedir. Çünkü yeni teknolojilere, sanayide yeni akımlara yatırım yapanlar aslında en temel müşteri beklentilerini karşılamak üzere yatırım yapmış olmaktadır. Bu yatırımların karşılığı da hem işletmeler hem de ülkeler için ekonomik ve sınai büyüme anlamına gelmektedir (Endüstri 4.0 ile...,2018).

Sanayi 4.0'ın bilişim teknolojileri ülke ekonomisi yanında başta imalat şirketlerine ekonomik kazanımlarının yanında yeni ufuklar da açacaktır. Üretim sektörünün verimlilik artışında ve ekonomik büyümede önemli bir katalizör olacağı öngörülen Sanayi 4.0'ın; *Üretkenlik, Ciro Artışı, İstihdam ve Yatırım* olmak üzere dört başlıkta faydasının olacağı öngörülmektedir (EBSO, 2015:25).

Sanayi 4.0 oldukça kapsamlı bir değişim ve dönüşüm sürecini içermektedir. Bunca kapsamlı bir değişim ise kazanımlarının (bkz. Şekil 2) yanında bazı zorlukları ya da zayıflıkları da beraberinde getirmesi olasıdır. Örneğin (EBSO,2015:26):

- Yeni sanayi devrimine doğru yürüyüşü hızlandırmak için yeterli beceri ve bilgi eksikliği bulunmaktadır. Siemens, Bosch gibi büyük Alman şirketleri yılların verdiği tecrübe ile bu süreçte başı çeken markalar konumundadırlar. Sahip oldukları bilgileri en yeni teknolojiyle donatarak Sanayi 4.0 çağına en hızlı ayak uyduran isimlerden olacaklardır.
- Sanayi 4.0 demek, iş gücü talebinin azalması demektir. Bu nedenle, kurumlarda ve işletmelerde fazla işgücü tehdit oluşturmaktadır.
- “Sanayi 3.0”ın ritmine ayak uyduran firmalarda, Sanayi 4.0 için genel bir isteksizlik havası bulunmaktadır.

Şekil 2. Sanayi 4.0 Teknolojileri ve İşletmeye/Ekonomiye Kazandırdıkları

Kaynak: Tekin, 2018'den aktaran Yüceol, 2018: 19.

Bu süreçteki çok hızlı teknolojik yenilenmenin üretim maliyetlerini düşürmesi beklenirken, emeğin sermaye ile ikamesi eğiliminin artması nedeniyle de istihdamın azalması ve özellikle GÜ'de süreklilik kazanacak işsizlik sorununa yol açması da tahmin edilmektedir. Öte yandan diğer sanayi devrimleri sürecinde olduğu gibi, Sanayi 4.0'da da makine (bu defa robot) ile karşı karşıya gelen emeğin "değersizleşme" ve "işini kaybetme korkusu" yaşaması gibi olumsuz sosyo-ekonomik dışsal etkiler ortaya çıkabilir.

Yukarıdaki saptama, teknoloji-işgücü arasındaki ilişkiye ilişkin “*karamsar görüş*” e dâhil edilebilir. Çünkü Sanayi 4.0’a kadar sanayi devrimlerin geliştirdiği üretim tekniği, niteliksiz emeğin işini kaybetmesine karşı nitelikli emeğin istihdam şansının artmasına yol açmıştır. Sanayi 4.0’ın insansız yapay zeka üretim teknolojileri ile ise nitelikli çalışanların bile işinden olma olasılığı ihtimalleri dahi söz konusu olabilir.

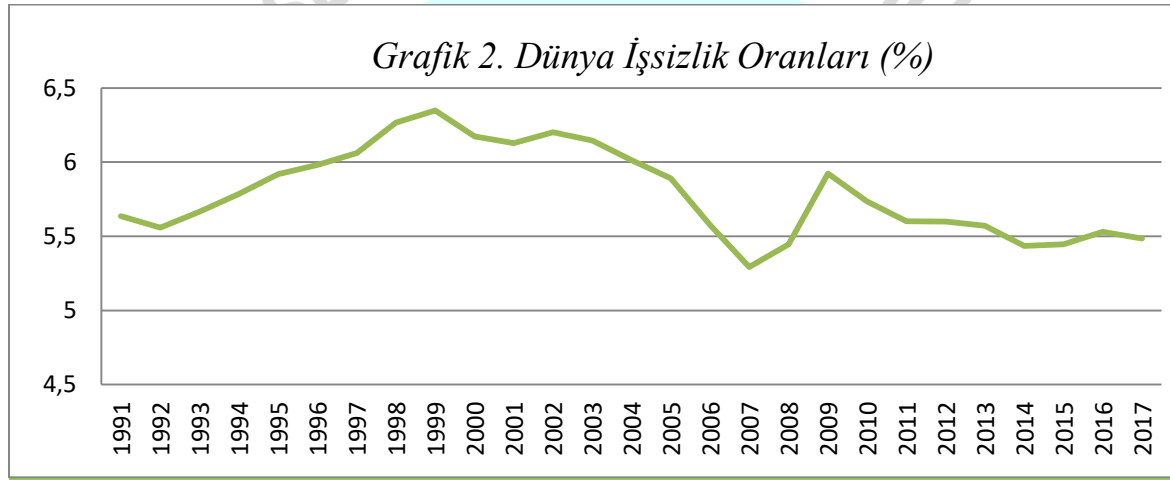
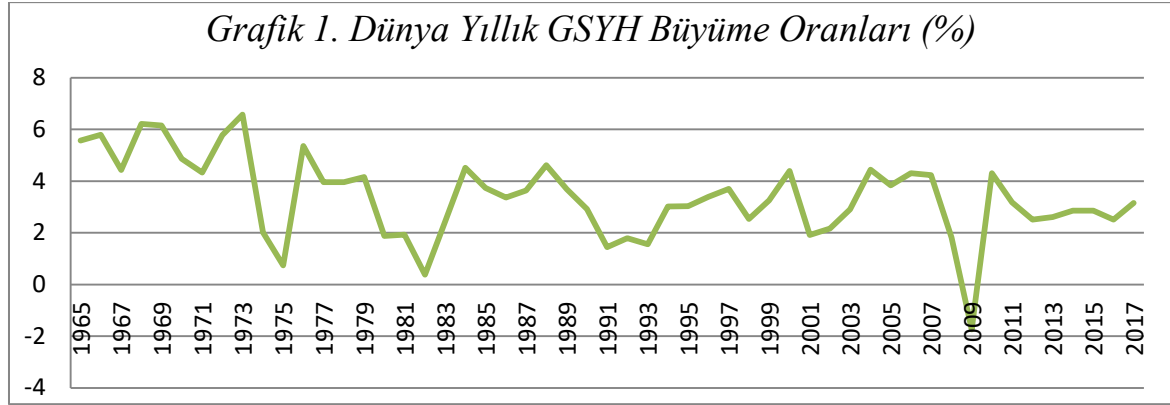
“*İyimser görüş*” sahipleri ise, yeni bilgi teknolojilerinin istihdamı olumlu etkileyeceğini belirtmektedirler. Nitekim istihdamla ilgili birçok karşıt görüşe rağmen, Sanayi 4.0 sayesinde üretim sektöründe % 6-10 oranı kadar istihdam artışı beklenmektedir. Yeni işgücüne en fazla talep ise mühendislik-mekanik sektöründe hissedilecektir. Öte yandan düşük nitelikli işgücü için istihdam olanakları azalırken, farklı yetkinliklere sahip olan elemanlara yönelik talep ise artacaktır (EBSO, 2015:19).

“*Dengeleyici görüş*” sahiplerine göre ise, aslında teknolojik gelişmelerin istihdam yapısı ve miktarını etkileyeceği mutla olmakla birlikte bunun hangi yönde ve ne şekilde olacağını ise kestirilmesinin her zaman mümkün olmayabilir. Diğer taraftan, bundan önceki her sanayi devriminin getirdiği yeni teknik ve teknolojiler de istihdam üzerinde bir baskı oluşturmuş, ancak ekonomideki büyümenin yarattığı ek istihdam olanakları sayesinde istihdam edilen insan sayısı sürekli artmıştır. Sonuç olarak, dijital dönüşümün istihdam üzerindeki net etkisinin negatif yönlü olacağını söylemek için henüz erkendir (Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2018:30-31).

Aslında, içinde bulunduğumuz dönem de dâhil olmak üzere her yaşanan dönüşüm veya sanayi devrimi emek ve işgücü piyasaları açısından sancılı yeni bir dönemin başlangıcını oluşturmuştur. Çünkü üretim biçimleri daha esnek hale geldikçe insan beşeri sermaye olarak üretim sürecinde yer almakta, kas gücüne ihtiyaç azaldıkça işsizlik artmaktadır. Almanya’nın öncülük ederek dikkat çektiği kritik nokta tam da burada ortaya çıkmaktadır. Çin ve Uzakdoğu ülkelerinin ucuz işgücü nedeniyle rekabet gücünün bu bölgelere kayması, Almanya gibi büyük sanayi ülkelerini Sanayi 4.0 aracılığıyla üretkenlik artışlarıyla tanıştıracak, nitelikli işgücüne olan talebi artıracak yeni hamlelere zorlamaktadır. Bu dönüşüme ayak uydurmamak, zaten kapitalizmin doğasında olan konjonktürel dalgalanmaların işsizlik başta olmak üzere daha fazla ekonomik sorun ve bunlara ek toplumsal sorunlarla karşılaşması anlamına gelmektedir (Yüceol,2018:199).

Grafik 1 1960’lı yıllardan günümüze dünya GSYH büyüme oranlarını, Grafik 2 ise 1990’lı yıllardan itibaren işsizlik oranlarının gelişimini göstermektedir. Grafik 1 Dünya Bankası’nın verilerine göre dünya ekonomisinin inişli çıkışlı yapısını, yani istikrarsız

görüntüsünü gözler önüne sermekte, 2008 yılı yaşanan küresel ekonomik krizde olduğu gibi Grafik 2’de de işsizliğin kaçınılmaz olarak artacağı anlaşılmaktadır (Yüceol, 2018:19-20).

Kaynak: Dünya Bankası'nın verilerinden aktaran Yüceol,2018:20.

Sanayi 4.0 değişiminde en korkulan sonuçlardan birisi işsizlik sorunudur. Bu sonuç yaşanabilir mi? (MÜSİAD,2017:109). Aslında günümüz üretim organizasyonunda hemen herkesin işi teknolojinin tehdidi altındadır. Dijital dönüşüm bu tehdidi daha da artırmaktadır (Akçomak, 2018:67).

- Teknoloji işinizi tamamen elinizden alabilir. Yeni bir makine herhangi bir mesleği gereksiz kılabilir. Örneğin teknolojiyle beraber oldukça gelişen depolama yöntemleri forklift benzeri makine operatörlerini işinden etmiştir.
- Teknoloji verimliliği artırarak işgücü kaybına neden olabilir. Yeni bir üretim teknolojisi kullanan bir işletme talebe göre üretimi ayarlayarak daha fazla sermaye ve daha az işgücü kullanan bir üretim örgütlenmesi benimseyebilir. Bu durumda işçilerin bir kısmı işini kaybedecektir.
- Teknoloji bir işin ya da mesleğin içindeki bazı görevleri tümleyerek bazılarını da ikame ederek meslekleri küçük parçalara ayırabilir. Bu durumda işinizin bir bölümünü

kaybedebilirsiniz. Örneğin bir binanın güvenlik görevlisi, bilgisayarlı sensör sistemlerinin devreye girmesiyle meslek görev tanımının sadece bir bölümü olan yakın koruma işini yapmak durumunda kalabilir.

- Teknoloji, işi ya da mesleği çeşitli görevlere ayırıp her görevin başka bir mekânda yapılmasına olanak tanıyabilir.

Yapılan bir araştırma kapsamında teknoloji benimsenme hızı konusunda senaryolar geliştirilmiş ve teknoloji benimsenme hızına göre 2030 yılı itibarıyla 400 milyon ile 800 milyon arasında kişinin mevcut işlerini kaybedebilecekleri, bunlardan 75 milyon ile 375 milyonun ise yeni beceriler kazanarak başka işleri yapıyor duruma geleceği öngörülmektedir. Diğer taraftan, aynı raporda işgücü talebini artıracak altı önemli katalizörün etkisiyle 900 milyona yakın yeni iş olanağı oluşabileceği de ifade edilmektedir (McKinsey, 2017'den aktaran Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2018:31).

3. Geleceğin Meslekleri Bilgi İşçiliği mi Olacak?

Dijital dönüşümü çok ileri düzeyde bir otomasyon olarak düşünürsek her seviyedeki mesleği etkileyeceğini söyleyebiliriz. Teknolojik dönüşümler genelde mavi yakalılar olarak tanımladığımız daha düşük nitelikli üretim işlerini etkilemiştir. Bu genel gözleme en ters örnek Sanayi Devrimi'nin başlangıcıdır. Sanayi Devrimi sonucunda üretim yapan nitelikli işçiler (her türlü giyim, araç gereç, ev eşyası vb. ürünleri üreten zanaatkarlar) işlerini kaybetmiş, niteliksiz işçiler üretime dâhil olmuştur. Yaklaşık 250 yıl sonra dijital dönüşümü de bu çerçevede değerlendirebiliriz. Uzun bir aradan sonra ilk kez teknolojik dönüşüm, nitelikli işleri ikame edecek boyuta ulaştı (Akçomak, 2018:68). Bu anlamda yeni sanayi devrimiyle bazı meslekler son bulurken yeni ve yüksek bilgi ve teknoloji gerektiren meslekler ortaya çıkacaktır (bkz. Tablo 1). Yani bir taraftan işsizliğin artması beklenirken diğer taraftan da yeni iş ve meslek alanları ile istihdamın artması sağlanacaktır. Bu yeni dönemde teknolojiye geliştiren ve kullanan ilk ülkeler de işsizliğin artmasından ziyade azalması beklenirken, diğer taraftan teknolojiyi kullanamayan ve bu alanda geç kalan ülkelerde işsizlik sorunu yaşanabileceği tahmin edilmektedir (Taş, 2018:1829).

Tablo 1. Geleneksel Mesleklerden Dijital Mesleklere Doğru Dönüşüm

<i>Otomasyon / Dijitalleşme ile Birlikte Yüksek Risk Altında Olan Meslek Grupları</i>	<i>Otomasyon / Dijitalleşme ile Birlikte Orta Risk Altında Olan Meslek Grupları</i>	<i>Otomasyon / Dijitalleşme ile Birlikte Ortaya Çıkabilecek Yeni Meslekler</i>
Büro ve Sekreterlik İşleri	Eğitim, Sanat ve Medya	Veri Madencisi, Veri Mühendisi, Veri Analisti
Satış ve Ticaret	Yönetim, İnsan Kaynakları Yönetimi ve İşletmecilik	Yazılım ve Uygulama Geliştiricisi
Taşıma, Lojistik, İmalat Sanayi	Bazı Finansal Hizmetler Tıbbi Hizmet Sağlayıcıları	Network Uzmanı, Yapay Zekâ Uzmanı, Akıllı Makine, Robot ve 3D Yazıcı Tasarımcısı ve Üreticisi
İnşaat Sektörü	Bilgisayar Teknisyeni, Mühendis ve Bilim Adamı	Dijital Pazarlama ve E-Ticaret Uzmanı
Bazı Finansal Hizmetler	Bazı Hizmet Sektörleri (kuaförlük, güzellik uzmanlığı v.b.)	
Bazı Hizmet Sektörleri (çevirmenlik, vergi danışmanlığı v.b.)		

Kaynak: Degryse, 2016,'den, Yüceol, (2018: 19).

“Sanayi 4.0” ile ortaya çıkan karmaşık üretim düzenlerinin yürütülmesi için yüksek nitelikli işgücü gizilgücü (potansiyeli) önemli bir öğedir. Dijital dönüşüm, yeni beceri ve yetkinliklerle donanmış bir işgücü gerektirecektir. Bu nedenle, işgücünün yeni yetenek ve beceriler kazanmasına yönelik strateji ve politikalar giderek artan bir önem kazanmaktadır (Vardar,2016:12).

ASME (American Society of Mechanical Engineers-Amerikan Makine Mühendisleri Birliği) ve VDI (Verein Deutscher Ingenieure- Alman Mühendisleri Birliği) tarafından gerçekleştirilen çalışma kapsamında ABD ve Almanya gibi imalat sanayinin güçlü olduğu GÜ için geleceğin fabrikalarının nasıl olacağına dair bir vizyon geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmaya göre geleceğin fabrikalarında çalışacak işgücü için önerilen teknik ve kişisel nitelik ve beceriler önem bakımından üç ayrı öncelik kategorisine göre Tablo 2’de gösterilmektedir (Sanayide Dijital Dönüşüm Paltformu, 2017’den aktaran Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2018:32-33).

Tablo 2. Geleceğin Fabrikalarında Çalışanların Nitelik ve Becerileri

	Zorunlu	Gerekli	Olabilir
Teknik Nitelik ve Beceri	Bilişim Teknolojileri Bilgi ve Becerileri	Bilgi Yönetimi	Bilgisayar Programlama ve Kod Yazımı
	Veri ve bilgi işleme analizi	Teknoloji ve örgütlenme hakkında disiplinler arası genel bilgi	Teknoloji hakkında uzmanlık bilgisi
	İstatistiki bilgi	İmalat faaliyetleri ve süreçleri hakkında uzmanlık bilgisi	Ergonomi hakkında farkındalık
	Kurumsal işleyiş ve süreçlere ilişkin anlama (kavrama)	Bilişim Teknolojileri güvenliği ve verilerin korunması ile ilgili farkındalık	Hukuki işlere yönelik bilgi ve anlama
Kişisel Nitelik ve Beceri	Modern arayüzlerle etkileşime girme becerisi (insan-makine / insanrobot)		
	Öz yönetim ve zaman yönetimi	Yeni teknolojilere güvenme	
	Değişimlere ayak uydurma becerisi	Sürekli gelişim ve yaşam boyu öğrenmeye yatkınlık	
	Ekip çalışması becerileri Sosyal beceriler		

Kaynak: Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2018: 32

Tam otomasyon ve akıllı fabrikalarda çoğu iş otomasyonla yürütüleceği için beden gücüyle çalışanların artan ölçüde işsiz kalabileceği sık sık gündeme taşınmaktadır. Ortak nokta gerek bu yeni ve akıllı teknolojilere uyum sağlamak, gerekse bazı sektör ve meslek gruplarında işgücünün gereksizleşmesi sonucu işsizliğin artmasının önüne geçmek üzere, çalışanların yeni beceriler ve yetkinlikler kazanmasıdır (Satı, 2018:33).

Sanayi 4.0'daki üretim yönteminin bilişim teknolojisi ağırlıklı yapısı dolayısıyla bu ekonomide çalışanların sahip olması gereken temel nitelik, bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımı konusundaki yetkinlik olarak ifade edilebilir. Ayrıca Sanayi 4.0'da üretim düzenlerindeki *robotlaşma trendinin* robotlarla insanların bir arada, her ikisinin de bir merkezi akıl yönetiminde çalıştığı bir sistem getirmektedir. Robotlar ve insanlar bir ağ üzerinde çalışacaklardır ama beklenmeyen bir durum ortaya çıktığında, insanın rolü önem kazanmaktadır. Ekonomideki dijital dönüşümün başta imalat olmak üzere her sektördeki mal ve hizmet üretimine ilişki sistemini değiştirmesiyle birlikte her sektörde bu yeni teknolojiye

vakıf olacak teknik/kişisel nitelik ve beceriye sahip çalışan talebinin daha çok artacağı olasıdır.

SONUÇ

Sanayi Devrimlerinin insanlığın tarihine ekonomik, sosyal ve siyasal açıdan çok önemli etkileri olmuştur. Öyle ki Sanayi Devrimleriyle birlikte üretim konusunda erişilen olanaklar ve gelişen teknolojilerin insanlığın her açıdan ilerlemesinin ve modernleşmesinin seyrini belirlediğini söyleyebiliriz. Bu gün sahip olunan refah seviyesinde ve yaşam konforunda bu devrimlerin payı yadsınamaz. Bu sebeple uygarlık tarihini sanayi devrimlerine atıfla sanayi öncesi ve sonrası dönem olarak ayırıyoruz. Sanayi devrimlerinin birçok boyutuna rağmen, teknik olarak üretim yönteminin emek yoğun teknolojiden sermaye yoğun teknolojiye evrilmesi olarak açıklanabilir. Sanayi Devrimlerin tarihsel olarak birçok etkilerinin yanında, diğerlerinde olduğu gibi Sanayi 4.0' da da işgücü piyasasına etkileri önemli bir tartışma konusu olmuştur. Bu konudaki değerlendirmelerin zamana-döneme ilişkin algıya göre farklı olacağı ortadadır. Sanayi 4.0'ın yeni iş alanları yaratarak istihdamı arttıracığına karşı yüksek otomasyon teknolojili fabrikaların işgücüne olan ihtiyacı azaltacağı da öngörülmektedir.

Ancak Sanayi 4.0'ın istihdama etkisine ilişkin projeksiyonlarda bir teknolojik işsizlik ihtimali var olsa da, bunun yeni teknolojik yöntemlerin yaratacağı ekonomik büyüme gizilgücüsüyle giderilebileceği öngörülmektedir. Ancak işgücünün yeni teknolojinin gerektirdiği donanımına sahip olması halinde istihdam konusundaki şansının daha da artacağı belirtilmektedir. Aksi halde istisnasız her mesleğin bu süreçteki yerinin garanti olmadığı gibi bu durumun sadece beyaz yakalılar için değil mavi yakalılar için de geçerli olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Bu sebeple Sanayi 4.0'da hiçbir mesleğin garantisi olmadığı gibi hiç kimsenin işteki yeri de sağlam değil. Kaldı ki daha önceki sanayi devrimlerinde olduğu gibi bazı mesleklerin tarihe karışma ihtimali de çok yüksek. Böylece yine bir teknolojik/dijital işsizliğin olması mümkün. Bundan kurtuluşun yolu ise sanayinin 4.0 olduğu gibi mesleki bilginin/egitimin 4.0 olmasını sağlamaktır.

KAYNAKÇA

Akçomak, İ. S.(2018), "Teknoloji ve İşgücü: Dijital Dönüşüm İşlerimiz Ne Yapacak?", *İktisat ve Toplum*

Dergisi, S. 92, 66-69.

ATSO(2018), *Antalya Firmalarına Yönelik Endüstri 4.0 Durum Tespiti*, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası

Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2018), *Türkiye'nin Sanayi Devrimi Dijital Türkiye Yol Haritası*,

<https://www.sanayi.gov.tr/tsddtyh.pdf>

Çeliksaş, M. S, Sonlu, G., Özgel ve S., Atalay, Y. “Endüstriyel Devrimin Son Sürümündü Mühendisliğin

Yol Haritası”, *Mühendis ve Makina*, 56 (662), <http://docplayer.biz.tr/3639386-Endustriyel-devrimin-son-surumunde-muhendisligin-yol-haritasi.html> (05/04/2019).

Destebaşı, A. N. (2018), Endüstri 4.0 ve Emek Piyasası Üzerine Etkileri, www.academi.edu.tr

EBSO (2015), *Sanayi 4.0 Uyum Sağlamayan Kaybedecek Bilgi Çağının Ötesine Hazırlanın*, Ege Sanayi ve

Ticaret Odası Araştırma Müdürlüğü.

Eğilmez, M. (2017), “Endüstri 4.0”, <http://www.mahfiegilmez.com/2017/05/endustri-40.html>, (10.04.2019)

EKOIQ (2014), “Akıllı” Yeni Dünya Dördüncü Sanayi Devrimi Endüstri 4.0: Bilişimin Endüstriyle

Buluştuğu Yer Türkiye “Akıllı” Üretime Hazır mı?, *EKOIQ Dergisi Özel Eki*, Aralık, 1-17.

Endüstri 4.0 ile Geleceğe Bakış ve Beklentiler (2018), <https://www.endustri40.com/endustri-4-0-ile-gelecege->

[bakis-ve-beklentiler/](https://www.endustri40.com/). (15.04.2019)

<https://www.endustri40.com/> (30.04.2019)

Köymen, O. (2007), *Sermaye Birikirken Osmanlı, Türkiye, Dünya, Yordam Kitap, İstanbul*

MÜSİAD (2017), Endüstri 4.0 ve “Geleceğin Lojistiği”, *Lojistik Sektör Raporu*.

Öztemel, E. (2018), “Endüstri 4.0 ve Yapay Zeka”, *Bilim ve Teknik*, S.:607.

Satı, Z. E. “Endüstri 4.0’ın İstihdam Paradoksu Türkiye İstihdam Yapısına Yansımalar, Endüstri 4.0’ın İstihdam

Yapısına Yansımaları”, *Toprak ve İşveren Dergisi*, S.120, 26-38.

Taş, H.Y. (2018), “Dördüncü Sanayi Devrimi’nin (Endüstri 4.0) Çalışma Hayatına ve İstihdama Muhtemel

Etkileri”, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, c.9, S.16, 1819-1836.

TÜBİTAK (2016), Yeni Sanayi Devrimi: Akıllı Üretim Sistemleri Teknoloji Yol Haritası..

Ulusoy, G. (2018), İmalat Sektöründe Endüstri 4.0 Dönüşüm Çabaları: Bazı Gözlemler, ?,
İktisat ve Toplum

Dergisi, S. 92, 63-65.

Vardar, S. (2016), "4. Endüstri Devrimi Paradigması", *Anahtar Dergisi*, S. 334, 12-15.

Yüceol, H. M. "Endüstri 4.0 ve İşgücü Piyasasına Yansımaları, Endüstri 4.0'ın İstihdam Yapısına Yansımaları",

Toprak ve İşveren Dergisi, S. 120, 16-26.

BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARINDA KAMU-ÖZEL İŞBİRLİĞİ(KÖİ) MODELİ ORTA(K) BİR YOL OLABİLİR Mİ?

Doç.Dr. Mehmet Kaya

Dicle Üniversitesi İİBF

Prof.Dr. İrfan Kalaycı

İnönü Üniversitesi İİBF

ÖZ

Türkiye’de Doğu ve Batı bölgeler arasında gelişme farklarının varlığı tarihsel bir olgudur. Bunun “coğrafya yapısı ve iklim özellikleri”, “iç ve dış pazarlara uzaklık”, “hızlı nüfus artışı” yanında “yatırım ve hizmet eksikliği” ve “sanayi kuruluşlarının coğrafi dağılımı” vb. sebepleri dile getirilmektedir. Cumhuriyetten bu yana sorun ayrı bir önemle ele alınmış ve çeşitli bölgesel kalkınma politikaları uygulanmıştır. Planlı kalkınma döneminde bölgeler arasında dengeli gelişmeyi sağlamak için ulusal kalkınma planına bağlı bölgesel kalkınma politikaları uygulanmıştır. Geri kalmış bölgeler olarak ifade edilen Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri için “Kalkınmada Öncelikli Yörelere” ile “Bölgesel Kalkınma Projeleri” uygulamasına gidilmiştir. 1990’ları sonunda AB’ye üyelik sürecinin etkisiyle bölgesel kalkınma politikalarını yerelden planlamak ve başlatmak üzere, Bölgesel Kalkınma Ajansları modeli uygulanmaya başlanmıştır. Avrupa’da 1960’larda başarıyla uygulanan modelin ülkemizdeki sonuçları merak konusudur. Bölgesel kalkınmayı merkezden veya yerelden başlatmanın ya da kamu eliyle veya özel sektörü teşvikle gerçekleştirmenin yanında, KÖİ modeli gibi karma ya da orta(k) bir yol olarak uygulanamaz mı? Çalışmanın amacı da birçok yönleriyle eleştiriye maruz kalan bu modelin, bölgesel kalkınma için uygulanabilirliğini tartışmaya açmaktır.

Anahtar Kelimeler: Bölge, Bölgesel Kalkınma, KÖİ

ABSTRACT

The difference between the eastern and western regions development presence in Turkey is a historical fact. This “geographical structure and climate characteristics“, “distance to domestic and foreign markets”, “rapid population growth ”as well as “lack of investment

and services” and “geographical distribution of industrial enterprises “etc. reasons are expressed. Since the republic the problem has been handled with a different importance and various regional development policies have been implemented. In order to achieve balanced development between regions during the planned development period, regional development policies related to the national development plan were implemented. For the Eastern and Southeastern Anatolia regions, which are defined as backward regions, ”Priority Development Areas” and “Regional Development Projects were implemented. At the end of the 1990s, the Regional Development Agencies model was started to be implemented in order to plan and initiate the regional development policies with the effect of the EU accession process. The results of the model successfully applied in Europe in the 1960s in our country is a matter of curiosity. Can it not be implemented as a mixed or common way, such as the PPP model, as well as initiating regional development from the central or local level or through public or private sector incentives? The aim of this study is to discuss the applicability of this model, which is subject to criticism in many aspects, for regional development.

Key Words: Region, Regional Development, PPP

GİRİŞ

Dünyada başta gelişmekte olan ülkelerde (GOÜ) olmak üzere, her ülkede doğal kaynakların dengesiz dağılımı ve hükümetlerin kaynakları kullanmadaki yanlış kararlarından dolayı bölgeler arasında gelişmişlik farkları mevcuttur. Her ülke de çeşitli ekonomi politikaları ile söz konusu farkları gidermeye çalışmaktadır. Türkiye’de de Cumhuriyet’ten bu yana var olan ve süren bölgeler arası gelişmişlik farkından söz etmek mümkündür. Öyle ki ülkemizdeki hala gelişme; batısı tarihsel ve kültürel anlamıyla örtüşür şekilde kısmen gelişmeyi ve modernliği, doğusu ise yine tarihsel ve kültürel anlamıyla örtüşür şekilde yine tamamen olmasa da geri kalmışlığı ve gelenekselliği çağrıştırarak ikili bir yapı üzerinden sürmektedir. Bu durum sosyo-ekonomik açıdan eşitsizliklere yol açtığı gibi son yıllarda en çok da Doğu’da yoksulluk, işsizlik ve göç sorunlarının derinleşmesine yol açmaktadır.

Doğu’nun adeta adıyla özdeşleşen ve siyasi terminolojiye de geçen “makûs talihi”ni yenmek için planlı dönemde bölge planları (GAP gibi), Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY), İl gelişme Planları vb. araçlarla çeşitli politikalar uygulanmıştır. Merkezden planlanan ve uygulanan politikalar bu bölgelerde istenen gelişmeyi sağlamamıştır.1980’den sonra küreselleşme ve Avrupa Birliği (AB) üyelik sürecinin etkisiyle kalkınmada piyasa temelli

yapıya geçilmiştir. Her bölgenin kaynaklarıyla kalkınmasını sağlayacak yeni bir bölgesel kalkınma anlayışı benimsenmiştir. Türkiye 26 istatistiki bölgeye ayrılmış ve bu bölgelerde “sürdürülebilir sosyal ve ekonomik kalkınmayı hızlandırmak için; kamu, özel sektör ve STK’lar arasında işbirliğini genişletmek” amacıyla kalkınma ajansları faaliyete başlamıştır. Böylece 1980’de her alanda başlayan neoliberal rüzgârlar, bölgesel kalkınma politikalarına da yansımıştır. Ancak on yıldan fazla faaliyette bulunan ajansların bölgesel kalkınma konusundaki performansları bir muammadır. Gerçi bölgelerin adı değişse de özellikle Doğu’daki bölgelerin “makus talihi” değişmemektedir. Nitekim 2011 yılı Sosyo-Ekonomik Gelişme Endeksi’ne (SEGE) göre iller altı kademeye/klasmana ayrılmış, ilk üç kademede Doğu’dan Gaziantep dışında il yokken, Altıncı Kademenin neredeyse tamamı Doğu illerinden oluşmaktadır.

Bu açıdan önce bölgesel kalkınmanın bu yeni aktörlerinin performansları sorgulanmalıdır. Sonra da, bölgesel kalkınmanın devletin olanaklarıyla gerçekleştirilecek kadar kolay olmadığı, özel sektörün ise insafına bırakılacak kadar da önemsiz olmadığı hatırlanmalıdır. Bunun için üçüncü/ orta(k) bir yol, kamunun ekonomik, siyasi ve idari gücü ile özel sektörün rekabetçi, yenilikçi ve etkin gücünün işbirliğinin sağlanması olabilir. İşte Kamu-Özel İşbirliği (KÖİ) bunu sağlamak için”... yatırım ve hizmetlerin, projeye yönelik maliyet, risk ve getirilerinin, kamu ve özel sektör arasında paylaşılmasıyla gerçekleştirilmesini” ifade etmektedir. KÖİ modeli Avrupa’da özellikle İngiltere’de başarıyla uygulanmıştır. AB’de 1990-2011 yılları arasında 536 KÖİ projesi gerçekleşmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2012). KÖİ 1980’lerde ülkemizde enerji projelerinde uygulanmaya başlanmıştır. 2011 itibariyle “Yap-İşlet”, “Yap-İşlet-Devret”, “Yap Kirala” ve “İşletme Hakkı Devri” modelleriyle 8 farklı sektörde toplam 134 projenin uygulama sözleşmesi imzalanmıştır. Çalışma, gerçek bir KÖİ anlayışı ile en çok da Doğu’nun kronikleşmiş gelişme sorununa kapı açma olanaklarını sorgulamayı amaçlamaktadır.

1. Bölgesel Kalkınma Politikaları (BKP) ve Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA)

1.1. Bölgesel Kalkınma Kavramı

II. Dünya Savaşı sonrasında iktisadın bir alt disiplini olarak popülaritesini arttıran Kalkınma İktisadının kalkınma kavramını ekonomik boyuta indirgeyen anlayışı, ülkeler ve bölgeler arasında artan ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel farklılıkları açıklamada çaresiz kalınca, ekonomi dışı faktörleri de bünyesinde barındıran bölgesel nitelikte bir kalkınma anlayışına gereksinim duyulmuştur. Buradan yola çıkılarak, geleneksel yani merkeziyetçi

kalkınma anlayışından bölgeyi esas alan bir kalkınma anlayışına geçişin, iktisadın bir disiplini olan Kalkınma İktisadının cazibesini kaybetmesiyle hız kazandığı da söylenebilir. Kalkınma İktisadının kurumsal, siyasal, tarihsel yapıyı ekonomiyle ilişkilendirememesi ve kalkınmayı büyümeye indirgeyen yaklaşımının doğurduğu sorunlar, kalkınma anlayışında dönüşümü gerekli kılmış ve bölgesel kalkınmanın daha geniş boyutlarıyla ele alınmasına olanak sağlamıştır. Küreselleşme süreciyle birlikte devletin müdahalesine dayanan merkeziyetçi bölgesel kalkınma anlayışı, yerini yerel ve bölgesel aktörlerin de katılımıyla gerçekleşen bir bölgesel kalkınma anlayışına bırakmıştır. Yeni bölgesel kalkınma anlayışında politik, ekonomik, sosyal, coğrafi konuların ve bölgesel dengesizliklerin yanı sıra bölgesel rekabet gücünün de değerlendirme kapsamına alındığı görülmektedir (Deviren ve Yıldız, 2014).

Bir ülkedeki ulusal kalkınma faaliyetlerinin ekonomik çıktılarının, ülkenin her bölgesine eşit olarak dağıtılması öngörülse de bunu fiilen gerçekleştirmek çeşitli ekonomik, sosyal, siyasal vb. sebeplerle gerçekleştirmek kolay değildir. Bundan dolayı bazı bölgeler ekonominin nimetlerinden daha çok nasiplenirken, bazı bölgeler bu kadar şanslı olamamaktadır. Bu durum da bölgeler arasında gelişme farkına yol açtığı için her ülkede bunu ortadan kaldırmak ve ya azaltmak üzere çeşitli bölgesel kalkınma politikaları uygulamaktadır.

Bölgesel gelişme ya da bölgesel kalkınma kavramı II. Dünya Savaşı'ndan sonra iktisat literatürüne girmiştir. Bölgesel kalkınma anlayışının temelini, bölgeler arası gelişmişlik düzeyi ve bölgeler arası gelir farklılıklarının en aza indirmeye amacı oluşturmaktadır. Genel olarak bölgesel kalkınma; ülkede yer alan bölgelerin, çevre bölgeler ve dünya ile karşılıklı etkileşimi sonucu oluşan vizyonunu dikkate alan, katılımcılığı ve sürdürülebilirliği ilke edinen ve insan kaynaklarının geliştirilmesi yoluyla bölge refahının artırılmasının amaçlayan çalışmalar bütünüdür (Yıldızak, 2018).

Çağdaş bölgesel gelişme kavramı yaklaşımında ise, klasik tanımda yer alan bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının en aza indirilmesi amacının yanı sıra, özellikle AB üye ve aday ülkeleri arasındaki gelişmişlik düzeylerinin birbirlerine yaklaştırılması, bölgelerin kendi içindeki kırsal ve kentsel gelişmişlik düzeyleri farklılıklarının giderilmesi, bölgelerin küresel rekabet güçlerinin artırılması, yerel dinamiklerin harekete geçirilerek bölgesel potansiyelin değerlendirilmesi ve ülkelerin topyekun kalkındırılması amaçlanmaktadır (Akın, 2006).

Bunun doğal sonucu olarak da, bölgesel gelişme sadece geri kalmış yörelerin kalkındırılmasına yönelik çabaları değil tüm bölgelerin sürdürülebilir ve küresel rekabete dayalı bir kalkınma çabasına girmesini ve özellikle özel sektör ve yerel yönetimler ile diğer

bölgesel aktörlerin süreçte yer almasını sağlayacak bir yerleşme ve bölgeselleşme politikalarının uygulanmasını zorunlu hale getirmiştir. BKA'lar işte bu değişim sürecinin bir ürünüdür (Akın, 2006).

Türkiye'de bölgeler arası dengesizlikler gerek ekonomik gerekse sosyal yönden birçok soruna yol açmaktadır. Bu nedenle Türkiye'de Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana bölgesel kalkınma sorununun özel bir önem verilmekte ve bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi amacıyla birçok bölgesel politika uygulanmasına gidilmektedir. Bu uygulamalar gerek ulusal kalkınma planları gerekse bölgelere özgü bir şekilde oluşturulmuş plan ve programlar kapsamında ele alınmaktadır (Tiftikçigil,2010:93).

Türkiye'de bölgeler arasında yer alan sosyo-ekonomik dengesizlikler, yıllar içinde izlenen bölgesel kalkınma politikalarının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Bölgelerde kişi başına düşen GSYİH, işsizlik oranı, okuma yazma oranı gibi çeşitli göstergeler arasındaki farkı azaltmak adına yürütülen politikalarda, bu hedeflere ulaşmak için kaynakların verimli kullanımı, iç ve dış pazara ulaşımının kolaylaştırılması, yerleşim yapısının düzenlenmesi ve bölgeye yatırım çekmek gibi stratejiler izlenmeye çalışılmıştır (Can, 2011:40).

Türkiye'de Cumhuriyet tarihi boyunca uygulanan bölgesel gelişme politikaları ilgili dönemde geçerli olan ekonomik sistem anlayışıyla şekillenmiştir. Buna göre 1923-1960 arası planlı dönem öncesi ve 1960'dan günümüze şeklinde ikili bir ayırım yapılsa da, arada 2002 yılından bugüne AB uyum süreci kapsamında uygulanan politikaları kapsayan üçüncü bir dönemden söz edilebilir. BKA'ların faaliyete başlamasına kadar bölgesel kalkınma politikaları merkezden yerele (yukarıdan aşağıya) iken BKA'lardan sonra süreç tersine işlemiştir (Can, 2011:40).

1.2.BKA'dan Önce BKP'ler

Türkiye'de bölgesel gelişme sorununu gidermeye yönelik çalışmaların planlı dönemde başladığı söylene de,1930'ların sanayi planları içinde bir bölgesel politika izlendiği, cumhuriyet yönetiminin Umumi Müfettişlikler kurmasında bölgesel kaygıların rol oynadığı bilinmektedir. Hatta 1935-1936 yıllarında Celal Bayar, Doğu Anadolu için bir kalkınma programı hazırlatmıştır. Ayrıca 1940 yılında Etibank, Zonguldak için bir bölge planı hazırlatmıştır. Tüm bu öncü girişimlere karşın, Türkiye'de bölge planlama çalışmalarının 1958 yılında İmar ve İskân Bakanlığının (İ.İ.B) kuruluşuyla başladığını söylemek yerinde olur. Bu bölge planları şunlardır: (Akpınar vd.,2011:99-100).

- 1957 yılında Fethiye depreminden sonra başlayan, çok sayıda bakanlık ile OECD'nin katıldığı “Köyceğiz Dalaman Projesi”,
- 1960 yılında İİB'ce başlatılan, daha çok metropoliten planlama niteliği ağır basan ve 1963 yılında tamamlanan “Doğu Marmara Bölge Planı”,
- İİB'ce kurulmakta olan Ereğli Demir Çelik Fabrikasının getireceği kentleşme sorunlarını çözmek için 1961 yılında tamamlanan “Zonguldak Bölge Planı”,
- 1959 yılında Dünya Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ve İİB'nin katılımıyla DPT'ce yürütülen ve 1965 yılında tamamlanan “Antalya Bölge Planlaması”.
- 1962'de DPT, Uluslararası Kalkınma Ajansı(AID) ile İİB'nin katılımıyla yürütülen ve 1966 yılında durdurulan “Çukurova Bölge Planlaması”,
- İ.İ.B ve DPT'nin koordinatörlüğüyle yürütülen “Doğu Anadolu Bölge Planlaması”.

Bu dönemde yapılan ve yapılması düşünülen çalışmalara bakıldığında, bölge planlama politikalarına ve hedeflerine uygun olarak, problem veya potansiyel olarak görülen pilot bölgelere yönelik noktasal girişimler oldukları söylenebilir (Kılıç, 2004:67). Nitekim planlamalar çoğunlukla 1950 ile birlikte başlayan göçün, kentlerde yol açtığı imar ve yerleşmeye dönük sorunların çözümüne ilişkin politikaları kapsamaktadır.

1960'dan itibaren bölgesel gelişme politikalarını DPT tarafından 1963-2006 yılları arasında hazırlanan sekiz adet “Beş Yıllık Kalkınma Planları” belirlemiştir. 2007-2013 hazırlanan dokuzuncu plan yürürlükte iken 2011 yılında DPT'nin yerini Kalkınma Bakanlığı almıştır. Zaten bu plandan önce 2006 yılında bölgesel kalkınma politikalarını yerele taşıyan Kalkınma Ajanslarının kuruluşu ile ilgili kanun yürürlüğe girmiştir. Onuncu (2014-2018) ve On Birinci Plan (2019-2023) ise bu yeni bölgesel kalkınma anlayışıyla Kalkınma Bakanlığınca hazırlanmış ve yürürlüğe konmuştur.

Beş yıllık kalkınma planlarını (özellikle ilk sekiz plan) genel olarak değerlendirecek olursak hazırlanan tüm kalkınma planlarında bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi öncelikli hedef olmuşsa da günümüzde hala devam eden bu planlarla istenilen verime ulaşamamıştır. Bu planların dışında sosyo-ekonomik açıdan geri kalmış bölgelere yönelik olarak “KÖY” uygulaması DPT tarafından başlatılmıştır. Bunların yanısıra Organize Sanayi Bölgeleri (OSB), sanayi yatırımlarının yapılması ile bölgelerin kalkınmasında önemli rol oynamışlardır (Yıldızak 2018). Yine bu dönemde Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP),Doğu Anadolu Projesi (DAP) ve Doğu Karadeniz Projesi (DOKAP) gibi çok sektörlü bütünleşik (entegre) bölgesel kalkınma projeleri uygulanmaya başlanmıştır.

Ancak planlı dönemde izlenen bölgesel gelişme politikalarında; kapsam ve ölçek açısından tutarlılık sağlanamamış, bölgesel hedeflerin gerçekleştirilmesinde genelde “büyüme kutupları/odakları” ve bu stratejinin gerektirdiği araçlar benimsenmiş, sağlıklı büyüme için metropollerin çevresinde yeni çekim merkezleri oluşturulmaya çalışılmıştır. Fakat anakentlerin çevresinde yer alan birkaç şehir ve GAP bölgesinde oluşan bazı çekim merkezleri dışında büyüme merkezleri yaratılamamış, KÖY kapsamına alınan il ve ilçeler sürekli değiştirildiğinden yatırım teşviklerinin etkili sonuçlar doğurmadığı görülmüştür. Tablo 1’de 67 il arasında 22 il olarak tespit edilen KÖY ile KÖY-dışı 45 ilin gelişmişlik karşılaştırılması iki dönem halinde toplam olarak verilmiştir (Can, 2011:44).

Tablo 1: Kalkınmada Öncelikli Yöre Politikaları ve Sonuçları

Kullanılan Kriterler	I. Dönem (1987-1993)			II. Dönem(1994-2000)		
	KÖY (22 İl)	KÖY-Dışı (45 İl)	I. Dönem Farkı	KÖY (22 İl)	Köy Dışı (45 İl)	II.Dönem Farkı
Büyüme Hızı(%)	3,8	4,4	0,6	2,6	4,8	2,2
Kişi Başına GSYİH Endeks Değeri (Türkiye=100)	51,7	114	62,3	48,9	114,2	65,3
Ülke GSYİH’na Katkı Payı	11,6	88,4	66,8	10,7	89,3	68,6

Kaynak: (Can, 2011:44).

Kısaca bu çabalar bölgesel gelişmenin temel amaçlarından olan bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarını ortadan kaldırmadığı gibi bu bölgelerin kalkınmasına da ciddi anlamda bir katkı sağlamamıştır. Bunun başlıca nedenleri arasında plan ve programların merkezden hazırlanması, yerel ihtiyaç ve potansiyelin yeterince ortaya çıkarılamaması, ayırım gözetmek-sizin geri kalmış yörelerde tek tip teşvik ve destek politikalarının uygulanmış olması, sektörel ve bölgesel farklılıklara dayalı politikaların gözetilememesi, yerel dinamiklerden yararlanılamaması, kamu kesimi ile özel sektör, yerel yönetimler ve üniversiteler arasında işbirliği ve koordinasyonun tesis edilememiş olması sayılabilir (Akın,2006:296).

2.Bölgesel Kalkınma Politikalarında Dönüşüm ve BKA’LAR

Küreselleşme süreci ile birlikte dünyadaki sosyal, siyasal ve ekonomik süreçlerdeki gelişmeler, ulusal boyuttan çok uluslar üstü boyuta yönelmeye başlamıştır. Bu yeni oluşumla birlikte yenilik, girişimcilik ile bilgi ekonomisi büyüme ve kalkınmanın yeni belirleyicileri olmuştur. Diğer bir gelişme ise üretim sürecinde ve bunun mekânsal organizasyonunda yaşanmıştır. Büyüme ve kalkınmayı hedefleyen bütüncül ve merkezi politikalar yerine

KOBİ'lere, yerel girişimciliğe ve yerel girişimcilğe ve yerel potansiyele dayanan özel girişimcilerin başat aktör olduğu anlayışa geçilmiştir (Tiftikçigil, 2010:113).

Bu anlayışı benimseyen Türkiye'de AB'ye uyum süreciyle birlikte 2003 yılında uygulamaya konulan Türkiye Ön Ulusal Kalkınma Planı'nda (ÖÜKP)) belirtildiği gibi bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak, AB programlarını uygulamak, özel sektör, STK'lar ve kamu kesimi arasında işbirliğini arttırmak ve iller arasında eşgüdümü sağlamak üzere BKA'lar kurulmuştur. Böylece Türkiye AB İstatiksel Bölge Sınıflandırmasına göre 26 bölgeye ayrılmış olup her bölgedeki kalkınma faaliyetlerinin sürdürülmesinde en önemli kurumlar olan BKA'lar faaliyete başlamışlardır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi 3 ve Doğu Anadolu Bölgesi ise 4 istatiksel bölge birimine ayrılmıştır (Bkz. EK-1).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana bölgesel kalkınma sorununa özel bir önem verilmekte ve bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi amacıyla birçok bölgesel politika uygulamasına gidilmektedir. Bu uygulamalar gerek ulusal kalkınma planları gerekse bölgelere özgü bir şekilde oluşturulmuş plan ve programlar kapsamında ele alınmaktadır (Tiftikçigil, 2010:93). Bu yeni başlayan süreçte BKA'ların, sürdürülebilir kalkınma stratejilerini oluşturması ve uygulaması konusunda yerel aktörler ve dinamikler arasında sinerji oluşturacakları, tüm kaynakları harekete geçirerek yerel kalkınma çabalarının etkisini arttırmaları beklenmektedir (Can, 2011:49).

Kuşkusuz AB için eski ama Türkiye için yeni bu bölgesel kalkınma modelinin ve modelin uygulayıcısı kurumların faaliyet sonuçlarının değerlendirilmesi, bölgesel kalkınma sorununa ne kadar çözüm olabildiklerinin belirlenmesi açısından önemlidir.

2.1.BKA'lar ve Bölgesel Kalkınma Sorunu

Bölgesel ekonomik kalkınma ve sosyal gelişme alanında yaşanan yapısal dönüşümün ve sürdürülebilir kalkınmanın en önemli kurumları arasında yer alacak olan "kalkınma ajansları" Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) eşgüdümünde kurulmaya ve faaliyete geçmeye başlamıştır (KB, 2009).

- Bölgesel gelişme uygulamalarımız ile bölge planlarımızın etkinliğinin ve başarısının yükseltilmesini; bölgelerin ülkemizin genel büyümesine, gelişmesine, refahına ve istikrarına katkısının artırılmasını; sosyal uyum ve adaletin güçlendirilmesini ve değişen küresel rekabet şartlarına uyumunun hızlandırılmasını sağlayacak,

- Yüksek nitelikli personeli, esnek kaynak ve istihdam yapısı ile kurum, kuruluş ve şahıslara sağladığı idari, mali, teknik desteklerle başta girişimciler olmak üzere bütün yerel aktörlerin kalkınma çabalarına katılımını teşvik edecek,
- Sağlayacağı proje ve faaliyet desteklerinde kişi, kurum ve kuruluşların eş finansmana dayalı ortak proje üretme ve yönetme kültürü ve yeteneğini geliştirecek; sahiplenme ve işbirliği duygusunu güçlendirecek; bölgenin girişimcilik potansiyelini harekete geçirecek ve sürekli olarak yükseltecek,
- Yerel potansiyeli, dinamikleri, özgünlükleri, kaynak ve olanakları ortaya çıkararak harekete geçirecek ve ulusal, uluslararası pazarlarda ekonomik, sosyal, kültürel birer değer haline dönüştürecektir.

Kısaca Kalkınma ajanslarımızdan beklenen, iç dinamiklere dayalı olarak kalkınmayı gerçekleştirmek, yerel kesimler arasında işbirliği ağlarını güçlendirmek, kuruldukları bölgenin ulusal ve küresel çapta rekabet gücünü artırmak ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamaktır. Esasen kalkınma ajanslarının etken olduğu, yeni bölgesel gelişme yaklaşımının felsefesi; insanımızın içindeki cevhere güvenmek ve ondan beslenen bir dinamizmle fark yaratabilmektir (Bingöl,2013).

Kalkınma Ajansları bu amaçları gerçekleştirmek üzere, bölgelerinde yer alan kamu kurumları, KOBİ'ler, özel sektör kuruluşları, dernek, birlik ve STK'lara mali destekler ve teknik destekler olmak üzere iki tür destek sağlamaktadır. Ajansların projelere sağladıkları mali ve teknik destekler, ilgili projelerin gerçekleştirilmesinin yanı sıra kalkınmanın tabana yayılması, kalkınma bilincinin geliştirilmesi, verimliliğin artırılması ve işbirliğinin güçlendirilmesi için de önem taşımaktadır (Bingöl, 2013). Bundan dolayı Ajansların gerçekleşen giderlerinin içinde *Proje ve Faaliyet Destekleme Giderleri* çoğunlukla en yüksek paya sahip olup 2017 yılında %60,6 olmuştur (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı,2018:23).

Oysa bölgelerarası gelişmişlik farklarının dengeli bir yapıya kavuşturulması, bölgesel ve yerel kalkınmanın hızlandırılması ve sürdürülebilir bir gelişmenin sağlanması amacıyla kurulan kalkınma ajansları, “projeleri fonlama” aracı oldu (Gökdemir, 2018). Kaldı ki bu projelerin bölgenin ekonomik gerçekleriyle örtüşüp örtüşmediği ya da yararının olup olmadığı da belirsizdir. Nitekim Sayıştay'ın 2017 Yılı Kalkınma Ajansları Genel Denetim Raporu'ndaki tespitlerden biri de şudur; “*Ajanslar, Bölgesel Planlama, Tanıtım, İşbirliği, Koordinasyon Sağlama ve Araştırma Yapma Gibi Asli Fonksiyonlarından Ziyade Ağırlıklı Olarak Destek Veren Kurumlar Haline Dönüşmüşlerdir.*”

Ajansların bütçeleri ise merkezi bütçe ile çeşitli fonlardan (İl Özel İdareleri, Belediyeler, Sanayi ve Ticaret Odaları vb.) sağlanan desteklerden oluşmaktadır. Nitekim 2017 yılı toplam bütçe 1.217.222 TL iken, Karacadağ Kalkınma Ajansının(TRC2 Bölgesi), İSTKA'dan (TR10) sonra en büyük bütçeye sahip olmuştur. Ayrıca sözkonusu yılda Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki kalkınma ajanslarının(SERKA, FAKA ve DAKA) bütçesinin ise diğer ajanslarının bütçesinin düzeyinde olduğunu söylemek mümkündür.

Yine Sayıştay(2018;22-23)' e göre, kalkınma ajanslarının geniş görev tanımları ve faaliyet alanları ile mevcut kaynak ve kapasiteleri uyumlu değildir. Öyle ki kuruldukları yıllardan bugüne kadar, ajansların gider gerçekleştirmelerine bakıldığında, mevcut destek bütçeleri ile bölgesel gelişme ve gelişmişlik farklarının azaltılması konusuna katkı düzeylerinin son derece sınırlı olduğu görülmektedir. Oysa bu iki temel hedef ajansların varoluş nedenleri arasındadır. Kalkınma ajansları mevcut bütçeleri ile ancak belli sayıda projeyi çalışma programı kanalıyla hayata geçirebilmektedir. Ajansların yerine getiremediği diğer görevler ise; sorumlu olduğu bölgede yürütülen önemli projeleri izlemek ve "yerel yönetimlerin plânlama çalışmalarına teknik destek sağlamaktır.

2014'te Devlet Denetleme Kurulu'nun Türkiye'nin Kalkınma Ajansları Uygulamasının Değerlendirilmesi" hakkında hazırlanan raporda da şu tespitler yer almıştır:(DDK,2014).

"Bu nedenle, ajansların mali destek fonksiyonu ile öne çıkan ve bazen 'hibe dağıtan' birimler olarak nitelendirilmesine neden olan yapısının sorgulanması gerekir. Ajansların kuruluşundaki temel amaç olan işbirliğini geliştirme ve koordinasyon sağlama fonksiyonunun etkin şekilde uygulanması için çalışmalar yapılmalıdır"

"Kalkınma ajansları tüm unsurları ile tek tip olarak örgütlenmiştir. Bu durum, bölgesel gelişme teorisi ve uygulamaları ile uyumlu değildir. Bu uyumsuzluk bölgesel gelişme politikalarının başarısını etkileyen önemli bir unsurdur"

"Yönetim kurullarının ara kararlar veren, etkisi ve yetkisi tartışmalı bir organ görüntüsünden çıkarılarak, bölgenin gelişmesine ilişkin kararlar alabilen ve aldığı kararların sonuç ve etkilerinden de doğrudan sorumlu tutulabilen yapılara dönüştürülmesi için gerekli adımlar atılmalı"

Bu vb. sebeplerle 1960'larda Avrupa'da uygulanan "model kalkınma ajansları"nın, bölgesel ekonomik gelişmeyi hızlandırarak bölgeler arasındaki gelişme farkını gidermek üzere uygulanan ülkemizdeki çeşitlemesinin, sonuçlarının beklenen düzeyde olmadığı görülmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu özelinde de benzer sebeplerden dolayı bölgesel gelişmişlik farkını giderecek emarelere henüz rastlanmadığı söylenebilir. Nitekim SEGE

(2003) Düzey 2 Bölgesinin Seçilmiş Göstergelerine göre 26 bölge içinde son beş sırada Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki iller yer almaktadır. SEGE 2011 çalışmasında da sıralama maalesef değişmemiştir. Belki de ajanslardan yarım asrın üstündeki bir sorunun çözülmesini beklemek fazlaca iyimserlik sayılabilir. Çünkü birçok açıdan farklı özelliklere sahip bölgelerde tek tip bir modelle kalkınma sağlanmayacağı gibi ithal veya devşirme modellerinin de bize ne kadar uyabileceği ayrıca tartışılmaya muhtaçtır.

Yani ajansların kalkınmayı yerele taşıyacağını ve de hızlandıracağını iddia etmek varsayımlarla yola çıkıp, işi zamana havale etmektir. Fikri altyapısına, kullandığı araçlara kaynak miktarına, yetki, görev ve idari yapısına bakıldığında bu amaca ulaşması mümkün değildir. Türkiye'ye özel bir ihtiyaç olduğu söylene dahi bu haliyle uygun değildir. Daha önemlisi düşük kur-yüksek faize dayalı büyüme modeli olmak üzere makro ekonomik politikalar bölgesel gelişmeyi de imkânsız hale getirmektedir (Yazgı,2014:26).

3.KÖİ Modeli ve Bölgesel Kalkınma

3.1.KÖİ Modeli ve Özellikleri

Kamu ile özel sektörün kamu hizmetlerini birlikte sunabilmesi konusunda neredeyse yarım yüzyıla yaklaşan bir süredir ülkemizde ve dünya genelinde çok çeşitli yasal düzenlemeler yapılmaktadır. Bugün, özel sektörün çok çeşitli başlıklar altında kamunun mal ve hizmet sunumuna katıldığı uygulamalar için uluslararası literatürde kısaltması PPP olarak bilinen “Public Private Partnership”, ülkemizde ise kısaltması KÖİ olarak tercih edilen “Kamu Özel İşbirliği” kavramları kullanılmaktadır (KP, 2018:2). Ancak KÖİ' ye ilişkin çeşitli tanımlar yapılmıştır. Birçok kurum tarafından yapılan tanımlarla farklı yönleri vurgulanmıştır.

Dünya Bankası'na (WB) göre, özel sektörle kamu kurumu arasında bir kamu mal veya hizmeti sağlamak için yapılan, özel sektörün önemli risk ve yönetim sorumluluğu üstlendiği ve ödemenin performansla bağlantılı olduğu uzun vadeli bir sözleşmedir. IMF'ye göre ise, KÖİ, kamu hizmetlerini veya kamu sektörü varlıklarının yönetimini iyileştirmek için özel sektör sermayesinin ve bazen de kamu sektörü sermayesinin dağıtımını birleştirir. Kamu hizmeti çıktılarında odaklanarak kamu sektörünün risk yönetimine, genellikle geleneksel girdi bazlı kamu sektörü satın alma maliyetlerinde mevcut durumdan daha gelişmiş ve uygun maliyetli bir yaklaşım sunar (Gerrard, 2001).

Avrupa Kamu Özel Ortaklığı Girişim Merkezi (European Public Private Partnership Expertise Center- EPEC), basitçe söylemek gerekirse bir kamu-özel ortaklığı (“PPP”); bir

kamu otoritesi ile bir özel ortak arasında uzun vadeli bir sözleşme kapsamında, bir kamu altyapı projesi ve hizmeti sunmak için tasarlanmış bir düzenlemedir.

Yine bir başka tanımda model, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde kamu ve özel sektörü bir araya getiren; özel sektörün yönetim kabiliyetlerini öne çıkaran, devletin düzenleyici rolünü üstlendiği yeni kamu yönetimi anlayışını benimseyen, mal ve hizmet sunumunda maliyet, risk ve fayda gibi faktörlerin taraflarca paylaşıldığı bir yöntem olarak tanımlanmaktadır (KB1, 2018:7).

KÖİ bir finansman modelidir. Devletin sunacağı mal ve hizmetlerin, yapım işlerinin bütçe yetersizliği nedeniyle ertelenmesinin veya yapılamamasının önüne geçmek amacıyla kullanılmaktadır. Temel nedeni yatırım finansmanı olmak üzere, kamu yatırımlarından kaynaklanan maliyetlerin azaltılması, özel sektörün konforunun kamu hizmetinde yaşatılması, riskin etkin dağıtılması gibi faydalar tercih nedeni olmasını sağlamaktadır. Özel sektör açısından ise sahip olunan çeşitli imtiyazlarla yatırımın geri dönüşümü teminat altına alınmaktadır (Uygun, 2013:25).

Söz konusu tanımlarda genel olarak topluma sunulması gereken hizmetler tanımlanmakta ve bu hizmetin bir “finansman” gerektirdiği ve bu işin finansmanı ve sunumundaki “risk”lerden bahsedilmektedir. Bu kapsamda kamu ve özel sektörün sistemdeki işlevleri şu şekildedir: (SES, 2017:7).

- ✓ *Özel Sektörün İşlevi:* İlk aşamada proje yapımı, yapım finansmanının sağlanması ve hizmete sokulması, hizmete girmesi sonrası ise belirli hizmetlerin özel sektör tarafından sağlanması,
- ✓ *Kamunun İşlevi:* Sistemin bekçisi, finansman risklerinin güvenceye alınması ve sistemin meşruluğunun sağlanmasıdır.

Kısaca KÖİ kapsamında kamu, özel sektör ve finans kesimi kamu hizmeti gerçekleştirmek amacıyla bir araya gelmektedir.

KÖİ başlangıçta kısmen kamu kesimindeki finansman açıklarını azaltma ve fon kaynaklarını çeşitlendirme ihtiyacına bağlı olarak geliştirilmiş, zaman içinde özel sektörün işletme/operasyon verimlilikleri ve finansal kaynaklarından yararlanılabileceğini göstermiştir. Başlangıçta KÖİ su ve karayolu (ücretli yollar) sektörlerinde görülürken son yıllarda özellikle çevre ve ulaşım alanında bir artış göze çarpmaktadır. Genel olarak bu alanlarla sınırlı olmamakla birlikte üç sektörde yoğunlaştığı görülmektedir: (Çerçi,2011:10).

- Ulaşım altyapısı; karayolları, otoyollar, havaalanları, demiryolları, köprüler ve tüneller.

- Belediye ve çevre altyapı yatırımları; su ve atık su tesisleri
- Kamu hizmet tesisleri; okul binaları, cezaevleri, öğrenci yurtları ve eğlence tesisleri ve spor tesisleri

Bu sektörlere ait projelerin gerçekleştirilmesinde farklı KÖİ modelleri uygulanmaktadır. Bu farklı modellerin en yaygın kullanılanları; *İHD (İmtiyaz Hakkı Devri)*, *YD (Yap-Devret)*, *Yİ (Yap-İşlet)*, *YİD (Yap-İşlet-Devret)*, *YİİD (Yap-İyileştir İşlet-Devret)*, *YKİD (Yap-Kirala-İşlet-Devret)*, *YKD (Yap-Kirala-Devret)*, *YSİ (Yap-Sahiplen-İşlet)* ve *YSD (Yap-Sahiplen-Devret)* olarak adlandırılmaktadır. Bu modeller ile KÖİ modeli arasında ise bazı temel farklılıklar mevcuttur. Bu farklılıklar sadece KÖİ modelinde yer alan şu özelliklerle kendini gösterir: (Özsaraç ve Tunç, 2015).

- Karmaşık risk paylaşımı özellikleri vardı,
- Kendisine özgü sözleşmesel içerikleri mevcuttur,
- Sözleşme süreleri uzundur,
- Bütçesel anlamda özel sektör tarafından desteklidirler,
- Sonuç odaklı sözleşmelerdir.

3.2. Türkiye’de KÖİ Modeli Uygulaması

Dünyada gelişmekte olan ülkeler kategorisinde yer alan ülkemizde, artan nüfus ve şehirleşme, ekonomik ve ticari faaliyetleri geliştirme çabaları altyapı yatırımlarına olan ihtiyacı beraberinde getirmektedir (KB, 2016:14). Hiç kuşkusuz ki büyümenin önemli bir bileşeni olan yatırımlara kaynak sağlanması ve alternatif finans modellerinin geliştirilmesi, 1980’li yıllardan itibaren sadece ülkemiz ölçeğinde değil, küresel ölçekte bir akım olarak ülkelerin gündeminde büyük yer tutmuştur. Bu arayışlar neticesinde özellikle büyük alt yapı projelerinde uygulanan ve devlet bütçesinden kaynağını alan geleneksel yöntemler, yerini özel sektör eliyle yürütülen “Proje Finansmanı” bazlı alternatif finansman yöntemlerine terk etmiştir. Mevcut bütçe kısıtlarıyla kısa sürede bu kadar çok ihtiyacın aynı anda tek başına kamu tarafından karşılanmasının zorluğu, kamu ile özel sektörün işbirliği yaptığı modellerin geliştirilmesine neden olmuştur (KB, 2014 ve KB, 2016:14).

1980 yılına kadar karma ekonomik sistemin uygulandığı ülkemizde yatırımlar kamu kaynakları ile finanse edilmiştir. 1980’den sonra başlayan liberal akımın yansıması olan özelleştirme politikaları sonucunda kamunun ekonomideki ağırlığı azalmış özel sektör daha aktif hale gelmiştir. Bu sayede özel sektörün, her sektördeki yetkinliği, tecrübesi ve olanakları

da zamanla artmıştır. Bugüne kadar yatırım projelerini bütçe açığı pahasına finansmanının yol açtığı ekonomik maliyetler de kamuyu finansman konusunda arayışlara itmiştir.

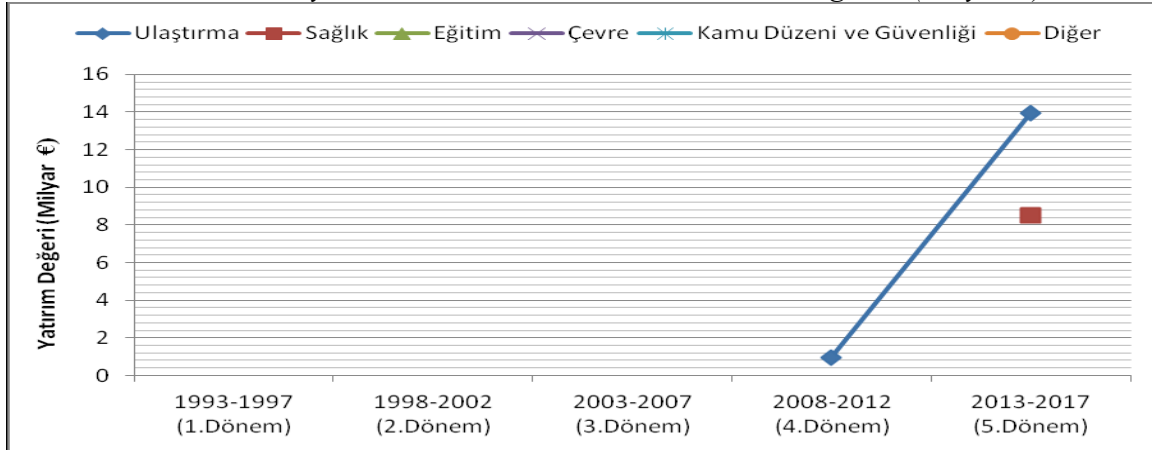
Kamu ile özel sektörün işbirliğine yönelik uygulamalar Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar uzanmakta olup, Kamu Yararına Dönük İmtiyaz Hakkı Kanunu 1910 yılında yürürlüğe girmiş olsa da Cumhuriyet döneminde bir kaç örnek dışında imtiyaz yöntemine başvurulmamıştır. Ancak zamanla kamu hizmetlerine olan ihtiyacın artması ve devletin bu ihtiyacı karşılayacak kadar kaynağa sahip olmaması sebebiyle 1980'lerin sonuna doğru KÖİ modellerinin uygulanması sözkonusu olmuştur (KB,2012:1).

KÖİ modellerinin uygulanmasını ilişkin adımlar 1980'lerin sonunda atılsa da, mevzuat boşluğu ve ilgili kurumlar arasında koordinasyonun eksikliği vb. sebepler projelerin gecikmesine sebep olduğu gibi bu konuda çok fazla mesafe alınmamasına sebep olmuştur. Bu sebeple uygulamaya dair çalışmalar 2000'lerden itibaren yoğunluk kazanmıştır.

Öyle ki ülkemizde KÖİ terimi, ilk kez, Kalkınma Bakanlığı şeklinde yeniden örgütlenen Devlet Planlama Teşkilatının öncülüğünde 2007 yılında hazırlanmaya başlanan ve 2008 yılında tamamlanarak ilgili makamlara sunulan KÖİ konulu kanun taslağında yer almıştır. Kanun taslağında, KÖİ, ilga ettiği kanunların günümüz gerçeklerine uymayan sınırlayıcı ifadelerine karşı, kamu kurum ve kuruluşlarının faal olduğu ya da olabileceği tüm sektörlerde kullanılabilecek bir yaklaşım olarak düşünülmüştür. Buna göre, KÖİ, taslak kanunda sayılan sektörlerdeki yatırım ve hizmetlerin, maliyet, risk ve getirilerinin, idareler ve özel sektör arasında taslakta öngörülen (YİD, İHD ve diğerleri gibi) modeller çerçevesinde paylaşılması yoluyla gerçekleştirilmesini ifade eder (KB, 2013:7).

Türkiye'de KÖİ projeleri son yıllarda sağlık sektörü de dâhil olmak üzere en çok enerji, ulaşım, iletişim ile temiz ve atık su alanlarında yoğunluk kazanmıştır. KB'nin 2017 yılı Kamu-Özel İşbirliği Raporu'na göre, projelerin gerçekleştirilmesinde ise YİD ve İHD modelleri (%90) tercih edilmiştir.

Türkiye'nin KÖİ yatırımlarının sektörlere göre dönemsel dağılımı gösterilmektedir. Türkiye'de 1.,2. ve 3. dönemde hiç KÖİ yatırımı yapılmamışken 4. dönemden itibaren ulaştırma sektöründe ve 5. dönemden itibaren de sağlık sektöründe son derece hızlı yükseliş dikkat çekmektedir. Türkiye'de ulaştırma sektörüne yapılan KÖİ yatırımları (14,904 milyar €) toplam KÖİ yatırımlarının (23,438 milyar €) % 63,59'unu oluşturmaktadır. Geri kalan KÖİ yatırımları ise (8,534 milyar €), sağlık sektörüne yapılmıştır (Uysal, 2018:170). (Bkz. Grafik 1.)

Grafik 1: Türkiye'nin KÖİ Yatırımlarının Dönemsel Dağılımı (Milyar €)

Kaynak: (Uysal,2018:171).

Proje sayısı bazında (Tablo 2) bakıldığında da 225 proje içinde sektörlerin dağılımı aşağıdaki gibidir. Bu projeler arasında 2016 yılında tamamlanan Avrasya Tüneli, Osmangazi Köprüsü, Ankara Hızlı Tren Garı, Yozgat Şehir Hastanesi, Mersin Entegre Sağlık Kampüsü gibi projeler yer almaktadır. Yeni İstanbul Havalimanı ise 2019 yılında hizmete açılmıştır.

Tablo 2: Projelerin sektörler Dağılımı(2017 yılı itibariyle)

Enerji Üretim Tesisleri	86
Otoyollar ve Hizmet Tesisleri	42
Limanlar	22
Sağlık Tesisleri	21
Havaalanları	18
Yat Limanı Ve Turizm Tesisleri	17
Sanayi Tesisleri	2
Demiryolları	1
Kültür ve Turizm Tesisi	1
Toplam	225

Kaynak: KB (2017:25)

Ülkemizdeki projelerin sektörel dağılımı enerji üretim tesisleri(%39) başta gelmekte olup, bu dağılım gelişmekte olan ülkelerde(GOÜ) (1990-2017) proje dağılımıyla örtüşmektedir. Çünkü sözkonusu yıllar arasında GOÜ'lerde toplam proje sayısı 4919 iken enerji üretim tesislerinin sayısı 2793 olup ağırlığı %56'dır. Bu da daha çok üretmek için daha çok enerjiye ihtiyaç olduğu gerçeğiyle örtüşmektedir. Bunun yanında Türkiye'deki uygulaması özelinde şu noktalar öne çıkmaktadır: (TASAV,2018).

- KÖİ projelerinin bilhassa gelişmekte olan ülkelerde ve Türkiye'de önemli boyutta uygulama alanı bulduğu,
- GOÜ'den sırasıyla Brezilya, Hindistan, Türkiye, Rusya, Çin ve Meksika'da KÖİ proje yatırım stokunun diğer ülkelere kıyasla yüksek olduğu,

- Türkiye’de uygulamaya konulan kamu özel işbirliği projelerinde son yıllarda artış olduğu,
- Gelişmekte olan ülkeler içerisinde KÖİ proje stoku yüksek olan ülkeler içerisinde Türkiye’nin proje başına ortalama yatırım tutarının(sözleşme büyüklüğü) en yüksek olduğu, başka bir ifadeyle diğer ülkelere kıyasla daha büyük projelerin bu yolla finanse edildiği,
- GOÜ genelinde bu projelerde değer olarak en yüksek yatırımın bilgi-iletişim teknolojileri sektöründe yapıldığı, Türkiye’de ise havaalanı projelerinin ilk sırada yer aldığı görülmektedir.

4.KÖİ Bölgesel Kalkınma İçin Bir Model Olabilir Mi?

Ülkemizde teorik olarak otuz yıldan ancak icraat olarak on yıllık bir geçmişi olan KÖİ modeli, yatırım projelerini daha uygun koşullarda finansmanını sağlamanın yanında daha hızlı ve etkin bir şekilde gerçekleştirme amacıyla uygulanmıştır. Yukarıda bahsi geçen projelerin ülkemiz ekonomisine faydaları yadsınamaz. Ancak tablonun görünmeyen kısmında bu modelin uygulanma şeklinin kamuya yüklediği maliyetlerin de hesaba katılması ve fayda/maliyet analizinin yapılması gerekir.

Bu gözle bakıldığında modelin avantajları kadar dezavantajları da vardır. KÖİ veya Kamu Özel Ortaklığı Modeli’nin üstünlüklerini ifade ederken konuya, “devletler neden bu modeli tercih etmelidir” şeklinde bakmak gerekmektedir. Bu anlamda modelin çok sayıda avantajının olduğu söylenebilir. Bu avantajlar: (Acartürk ve Keskin,2012:35).

- Bu modelde kamu hizmetleri daha kaliteli ve hesaplı şekilde sunulabilir.
- Kamu hizmetleri açısından yeni bir açılım getirmektedir.
- Finansman sorunu yaşayan devletlerin altyapı projelerini ve diğer hizmetlerini hızlı bir şekilde yerine getirmesini sağlamaktadır.
- Borçlanma yerine uluslararası sermayen altyapı projelerine direkt yönlendirilmektedir.
- Maliyet ve finansman avantajı sağlamaktadır.

Bu model her ne kadar bu yönleriyle ekonomik açıdan olumlu bir hava yaratsa da, *dikensiz gül bahçesi* olmayıp bazı risk ve dezavantajları da vardır. Bunlar: (Tekin,2017).

- KÖİ sözleşmeleri karmaşıktır. Sözleşme tasarımının ve yönetiminin profesyonellerce yapılması gerekir.

- Yeni alanlarda yapılacak KÖİ uygulamaları için kamu kesiminde yeterli birikim olmaması riski artıran unsurlardandır.
- Daha önce devletçe yapılan işlerin özel sektöre devri, devlette bu hizmeti veren kapasitenin kaybolmasına neden olmaktadır.
- Bu modele yabancı sermayenin ilgisi, yabancılaşma ve kapitülasyonları çağrıştırdığından kamuoyu tepkisi oluşabilmektedir.

KÖİ projelerinde kamu adına sözleşmelerde yer alan mali yükümlülüklerin, Hazine garantilerinin, ileride kamu maliyesini nasıl ve ne büyüklükte bir risk altına soktuğu bilinmemekte, bütçe mali disiplini aniden bozacak riskler barındırmaktadır. Projelerle ilgili sözleşmelerde kamuca garanti edilen araç geçiş sayısı, yolcu garantisi ve benzeri büyüklükler, ekonominin yılda ortalama % 5-6 büyüyeceği gibi belirsiz senaryolara göre düzenlenmiş, ekonomide % 2-3'e inen büyüme temposunun getirdiği yüklerin merkezî bütçe açıklarını ne ölçüde artıracığı öngörülememektedir (Sönmez, 2016).

Tüm bu vb. olumsuzluklarına rağmen, ülkemizde yaşam kalitesinin yükseltilmesi, rekabet gücümüzün artırılması ve sürdürülebilir büyümenin sağlanması amacıyla gerekli sosyal ve fiziki altyapının geliştirilmesi, çevrenin korunması, gelişmiş ülkelerle ülkemiz arasındaki gelişmişlik farkları ile ülkemiz içerisindeki bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılması için önemli miktarlarda kamu yatırımı ihtiyacı bulunmaktadır (KB2, 2018).

Esas sorun sözkonusu yatırım ihtiyacının nasıl karşılanacağı veya yatırımı kimin ne şekilde yapacağıdır? Bu sorun ülkemizde farklı ekonomik anlayışın geçerli olduğu zamanlarda farklı yöntemlerle çözülmeye çalışılmıştır. Kabaca 1980 yılına kadar, yatırımlar merkezden planlanmış ve kamu olanaklarıyla gerçekleştirilmiştir. Kamunun olanaklarının yetersizliği yanında bölgeler arasında dengeli dağıtılmaması bölgeler arasındaki gelişme farkını ortadan kaldırmamıştır.

1980'den sonra liberalleşen ekonomi politikalarıyla birlikte süreç içerisinde bölgesel kalkınma politikalarında da dönüşüm yaşanmıştır. Avrupa Birliğinden esinlenerek kamu, özel sektör ve STK eşgüdümü ile yerel bölgesel planlar belirlenmeye ve girişimci projelerin mali desteklerle uygulanması çalışılmıştır. Yaklaşık on yılı aşkındır uygulanan model de beklenen gelişmeyi sağlamamıştır.

Bölgesel kalkınmaya dönük zaman içerisinde uygulanan politikaların esas ayrımı ekonomik faaliyetlerde devletin yeri ne olacağının yanında kaynakların mülkiyetinin kimde

olacağı sorularıdır. Birincisinde kaynakların mülkiyeti kamu da olduğu gibi dağıtım kararı da devlete aittir. İkincisinde ise kamu kaynakları özel sektöre kullanılmaktadır.

KÖİ bazı olumsuzluklarının ya da uygulamaya ilişkin bazı düzenlemelerle aslında bölgesel kalkınma için üçüncü ya da orta(k)/karma yol olabilir. Sözkonusu düzenlemeleri şöyle sıralayabiliriz

- KÖİ modelinin finansmanı kamu ve özel sektör tarafından birlikte karşılanarak kamu ve özel sektör ortaklığı şeklinde teşebbüste bulunulabilir.
- Kamu bölgesel yatırım faaliyetlerinde bölgedeki firmalarla ortaklı projeler yürütebilir.
- Hazine garantisi KÖİ projelerinin artmasını sağlasa da kamu maliyesine olası külfetinden dolayı seçenek olarak kamu yatırım projelerine özel sektörün iştiraki düşünülebilir.
- Geri kalmış bölgeler için KÖİ projeleri içinde sanayi yatırımlarına ağırlık verilmesi sağlanabilir.
- KÖİ projelerine yeni projelerin eklenmesinden ziyade Doğu bölgelerindeki devam eden projelerin (GAP) de kapsama alınması
- Bölgelere yönelik projelerde işbirliğine yerel yönetimlerin de dâhil edilmesi
- KÖİ projelerinin makro ve bölgesel kalkınma politikalarıyla uyumlu olmasının sağlanması
- KÖİ projelerine sanayinin yanında Doğu bölgelerinin gizilgücü olan tarımın da eklenmesi

SONUÇ

Türkiye’de bölgesel gelişmişlik farkı önemli sosyo-ekonomik sorunlardan biridir. Sorunun tar sebepleri arasında, bölgelerin doğal kaynaklar, coğrafi yapı, iklim vb. unsurlar konusundaki farklılıklar da yer almaktadır. Ancak bölgelerin mevcut koşullarına ek olarak bugüne kadarki bölgelere kaynak tahsisi konusundaki kararların ve uygulanan politikaları yetersizliğinin de payının olduğu söylenebilir.

Bölgesel kalkınma politikalarının seyri genel ekonomik işleyişe egemen olan anlayışa göre seyir değiştirmiştir. 1980’e kadar kamu tarafından hazırlanan ulusal kalkınma planlarıyla ulusal ve bölgesel kalkınma gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Özellikle bölgeler arasındaki ekonomik ve sosyal farklılıkları ortadan kaldırmayı esas alınırken, Doğu ve Güney Doğu

Anadolu Bölgeleri de bu kapsama dâhil edilmiştir. Ancak birçok kırsal kalkınma projelerine rağmen bölgeler arasındaki gelişme farklılıklarının dengeli bir yapıya geçişi sağlanamamıştır.

Can'a (2011:44) göre bölgesel gelişme politikalarındaki bu başarısızlığın en önemli iki sebebi; proje ve program yapma kapasitesi yerelde etkin bir kurumsal yapının kurulmaması olması ve bölgesel kalkınma için tanımlanmış özel finansman kaynakları ve mekanizmasının bulunmamasıdır. Yerelde bu kurumsal yapı kurulamadığı ve yeterli finansman ile beslenemediği için; küresel rekabetin gittikçe yoğunlaşmasına rağmen; farklı sorunlar ve farklı kaynak ve potansiyellere sahip il ve ilçelerimizin rekabet güçleri yüksek olduğu avantajlı alanlara odaklanması sağlanamamıştır.

Bu vb. sebepler dayanak gösterilerek genel ekonomik işleyişteki anlayış değişikliği ve AB üyelik bölgesel kalkınma planlarına da yansımıştır. Bölgesel kalkınma planlarının, BKA'ların öncülüğünde yereldeki aktörlerin koordinasyonu ile sağlanmasına ve uygulanmasına başlandı. Bu ithal modelin mayası tutmadığı, BKA'lara kapasitelerinin üstünde yetki ve görev verildiği ve sözkonusu kurumların bölgesel kalkınma politikalarının oluşumunda yerel unsurların işbirliğini sağlamak iken projeler mali destek sağlamakla yetinildiği belirtilmektedir. Sonuç tabiri yerinde ise tam anlamıyla *eski hamam eski tas* diyebiliriz.

Bölgesel kalkınma politikalarında, kamu sahayı terkedip yerel girişimciyi desteklemekle yetinirken, kamu yatırımları ile ilgili faaliyetlerde de KÖİ modeli ile de sahayı özel sektöre bırakmaktaydı. Modelin uygulanma hazırlıkları 1990'larda başlasa da esas meyvelerini 2000'lerin ortasından itibaren vermeye başlamıştır. Model kamu harcamalarının finansmanı konusunda iyi sınav veremeyen kamu için finansman konusunda bir kurtuluş modeliydi. Model sayesinde çok sayıda "mega proje" başarıldıysa da aynı zaman ekonominin geleceği açısından çok sayıda handikaba yol açmaktaydı. Hazine garantisi dolayısıyla bütçeye doğacak olası yükler bunlardan sadece biriydi. Yani modelin *astarı yüzünden pahalıya* gelmişti.

Buna rağmen KÖİ modeli tıkanmaya yüz tutan bölgesel kalkınma politikaları için bir model olabilir miydi? Yukarıda dile getirdiğimiz düzenlemelerin yapılması ve işbirliğinin kapsamının genişletilmesi şartıyla neden olmasın? Özellikle yeni "mega projeler" yerine model, Doğu ve Güneydoğu'daki projelerinin, başta GAP, bitirilmesine öncelik verilirse bu sayede de bölgelerin talihi dönebilir.

Son olarak modele ilişkin daha özeldir Sönmez'in (2016) şu önerisi de dikkate alınmalıdır. O'na göre; "*Başta enerji madencilik, ulaştırma olmak üzere altyapı yatırımlarında ana aktör kamu kuruluşları olmalı, bu kuruluşların parasal ve donanım eksiklerinin olduğu durumlarda özel firmalarla işbirliği gerekiyorsa, bunlarla toplumsal çıkarlara uygun ve kamu denetimine*

olduğu kadar açık olarak işbirliği yolu seçilmelidir. Enerjide toplumsal yarara en uygun kaynak, politika seçimleri yapılırken enerji üretimi ve dağıtımını yeniden kamu ağırlıklı gerçekleştirilmelidir. Ulaştırma karayolu tercihinden geri çekilip demiryolları ağırlıklı ve bölgesel dengeleri tesis edecek bir politika tercih edilmelidir.”

Kaynakça

- Acartürk,E.,Keskin,S.(2012), Türkiye’de Sağlık Sektöründe Kamu Özel Ortaklığı Model, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi ,C.17, S.3, s.25-51
- Akın, N. (2006), Bölgesel Kalkınma Araçları İle Kalkınma Ajanslarının Uyum, İşbirliği ve Koordinasyonu,
https://www.tepav.org.tr/sempozyum/2006/bildiri/bolum4/4_3_naciakin.pdf
(02.05.2019)
- Akpınar, R., Taşçı ,K. ve Özsan, ,M. E. (2011),Teoride ve Uygulamada Bölgesel Kalkınma Politikaları, Ekin, Bursa.
- Bingöl, N. (2013), Kalkınma Ajansları Yeni Dönem Politikalarımızın Kurumsal Yapı Taşı Olarak Kabul Edilmektedir, <http://anahtar.sanayi.gov.tr/tr/news/kalkinma-ajanslari/355>
(03.05.2019)
- Can, E.(2011), Bölgesel Kalkınmada Kalkınma Ajanslarının Rolü İzmir Kalkınma Ajansı Örneği, Altın Nokta, İzmir.
- Çerçi, A. (2011), Kamu Özel İşbirlikleri (Public Private Partnerships-Ppp) Modeller, Riskler Ve Finansman, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, S.59.
- DDK (2014). Devlet Denetleme Kurulu Kalkınma Ajansları Araştırma Ve İnceleme Raporu Kapsamında Alınacak Tedbirler, Ankara: Kalkınma Bakanlığı (hizmete özel).
- Deviren, N.V.ve Yıldız, O. (2014), Bölgesel Kalkınma Teorileri ve Yeni Bölgeselcilik Yaklaşımının Türkiye’deki Bölgesel Kalkınma Politikalarına Etkileri, Akademik Bakış Dergisi, S.44.
- Gökdemir, N.(2018), “Kalkınma ajansları kimi kalkındırdı?” Birgün Gazetesi.
- Gerrard, M. B. (2001), “Public-Private Partnerships,” IMF,
<https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2001/09/gerrard.htm> (01.05.2019)
- KB-Kalkınma Bakanlığı (2009), Kalkınma Ajansları,
<http://www3.kalkinma.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebContent/Gosterim.aspx?DokumanRef=1639>(02.05.2019)

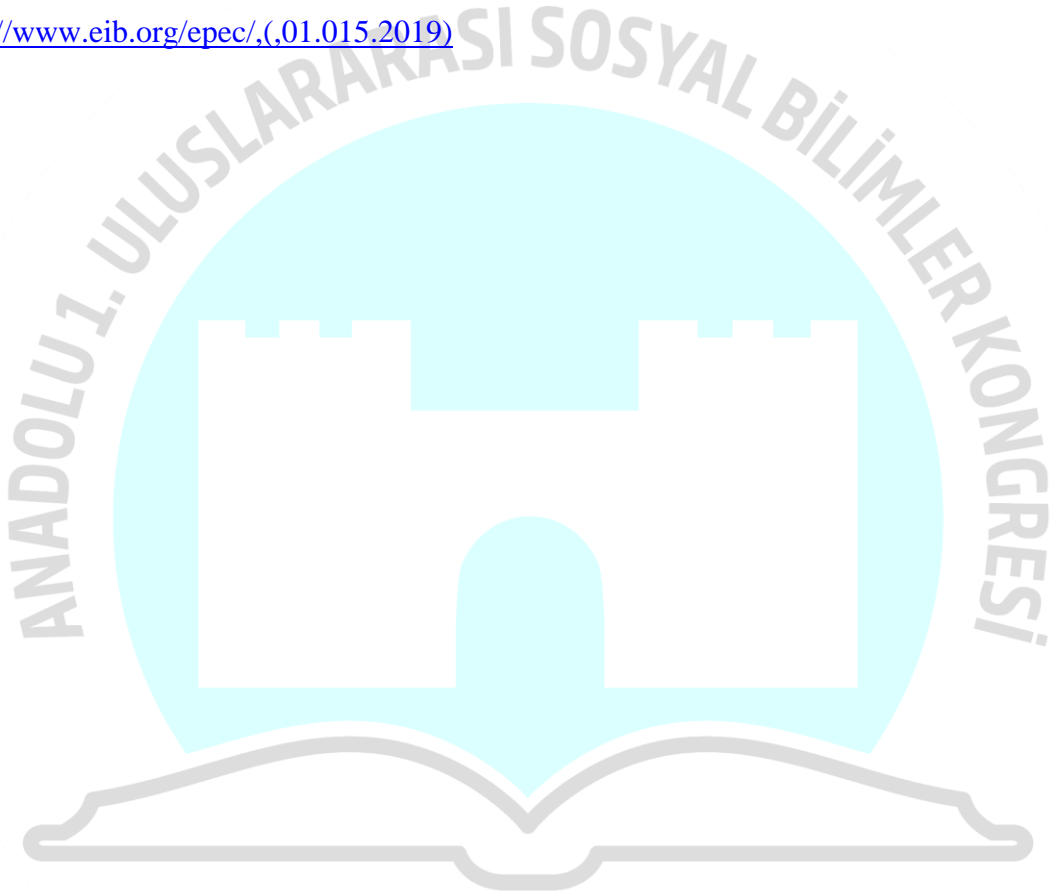
- [KB \(2012\), Kamu Özel İşbirliğine İlişkin Mevzuat, Yatırım Programlama İzleme Ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü Kamu Özel İşbirliği Daire Başkanlığı.](#)
- [KB \(2014\), Onuncu Kalkınma Planı\(2014-'018\), Kamu Özel İşbirliği Özel İhtisas Komisyonu Raporu.](#)
- [KB \(2016\), Dünyada Ve Türkiye’de kamu-Özel İşbirliği uygulamalarına İlişkin Gelişmeler, Ankara.](#)
- [KB \(2017\), Dünyada Ve Türkiye’de kamu-Özel İşbirliği uygulamalarına İlişkin Gelişmeler, Ankara.](#)
- [KB1 \(2018\), 11. Kalkınma Planı \(2019-2023\) Kamu Özel İşbirliği Özel İhtisas Komisyonu Ön Raporu, Ankara.](#)
- [KB2 \(2018\), Kamu Yatırım Uygulamaları, <http://www2.kalkinma.gov.tr/kamuyat/2018/prog2018.pdf> \(30.04. 2019\)](#)
- Kılıç, S.E.(2004), Türkiye’de Bölgesel Planlama ve Bölgesel Örgütlenmeye İlişkin Sorunlar, Planlama 2004/1.
- TASAV (2018), Kamu-Özel İşbirliği Projeleri: Türkiye ve Diğer Ülke Örnekleri, TASAV Ekonomi Araştırmaları Merkezi Makale No. 27.
- Tunç, G.ve Öz Saraç, E.(2015), Türkiye’deki Kamu Özel İşbirliği Modelinin İyileştirilmesine Ait Öneriler, 3. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı 14-16 Ekim 2015 – DEÜ – İzmir.
- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı(2018), Kalkınma Ajansları 2017 Yılı Genel Faaliyet Raporu, Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü
- Sayıştay (2018), 2017 Yılı Kalkınma Ajansları Genel Denetim Raporu.
- SES (2017), Kamu Özel Ortaklığı Şehir Hastaneleri, Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası, İstanbul.
- Tiftikçigil, B.Y. (2010), Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yaşanan Dönüşüm, Derin Yayınları, İstanbul.
- Sönmez, M. (2016), Kamu-Özel İşbirliği Projelerinde Büyüyen Sorunlar, Mimarlık Kasım-Aralık.
- Tekin,A.G.(2017), Kamu-Özel Sektör İşbirlikleri- Kamu-Özel Ortaklıkları, İdarecinin Sesi Dergisi
Mayıs-Haziran 2007 Cilt 21 Sayı 122
- Uygun, B. (2013), Yeni Bir İlişki Türü: Kamu Özel Ortaklığı, Hukuk Gündemi, S.2, ss.24-27.

Uysal, Y. (2018), Avrupa Birliği'nin Seçilmiş Bazı Ülkelerinde ve Türkiye'de Kamu Özel İşbirliği (KÖİ) Yatırımlarının Karşılaştırmalı Analizi, Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, c.1, S.2, ss.158-173.

Yazgı, E. (2014), "Kalkınma Ajansları Türkiye'yi Kalkındırır Mı?" <https://www.academia.edu/6570007/> (02.05.2019)

Yıldızak, G. B. (2018), Bölgesel Kalkınma Ve Türkiye'nin Bölgesel Kalkınma Politikaları, <https://www.akademik.kaynak.com> (30.04.2019)

<https://www.eib.org/epec/>, (01.015.2019)

DIYARBAKIR
26-28 NİSAN 2019

EK-1: TÜİK'in İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS)

1. Düzey			2. Düzey			3. Düzey			1. Düzey			2. Düzey			3. Düzey		
TR Türkiye																	
TR1	İstanbul	TR10	İstanbul	TR100	İstanbul												
TR2	Batı Marmara	(Tekirdağ,	TR211	Tekirdağ	TR81	(Zonguldak,	TR811	Zonguldak	TR8	Batı Karadeniz							
		TR21	Edirne,	TR212		Edirne	Karabük,	TR812								Karabük	
		(Kırklareli)	TR213	Kırklareli		Bartın)	TR813	Bartın									
		(Balıkesir,	TR221	Balıkesir		(Kastamonu,	TR821	Kastamonu									
		TR22	Çanakkale)	TR222		Çanakkale	Çankırı,	TR822								Çankırı	
							Sinop)	TR823								Sinop	
TR3	Ege	TR31	(İzmir)	TR310	İzmir	TR83	(Samsun,	TR831	Samsun	TR9	Doğu Karadeniz						
		(Aydın,	TR321	Aydın	Tokat,		TR832	Tokat									
		TR32	Denizli,	TR322	Denizli		Çorum,	TR833	Çorum								
		Muğla)	TR323	Muğla	Amasya)		TR834	Amasya									
		(Manisa,	TR331	Manisa	(Trabzon		TR901	Trabzon									
		TR33	Afyonkarahisar,	TR332	Afyonkarahisar		Ordu,	TR902	Ordu								
Kütahya,	TR333	Kütahya	Giresun,	TR903	Giresun												
Uşak)	TR334	Uşak	Rize,	TR904	Rize												
TR4	Doğu Marmara	(Bursa,	TR411	Bursa	TRA1	(Erzurum,	TRA11	Erzurum	TRA	Kuzeydoğu Anadolu							
		TR41	Eskişehir,	TR412		Eskişehir	Erzincan,	TRA12								Erzincan	
		(Kocaeli,	TR421	Kocaeli		Bayburt)	TRA13	Bayburt									
		TR42	Sakarya,	TR422		Sakarya	(Ağrı,	TRA21								Ağrı	
		Düzce	TR423	Düzce		Kars,	TRA22	Kars									
		Bolu,	TR424	Bolu		Iğdır,	TRA23	Iğdır									
Yalova)	TR425	Yalova	Ardahan)	TRA24	Ardahan												
TR5	Batı Anadolu	TR51	(Ankara)	TR510	Ankara	TRB1	(Malatya,	TRB11	Malatya	TRB	Ortadoğu Anadolu						
		TR52	(Konya,	TR521	Konya		Elazığ,	TRB12	Elazığ								
TR6	Akdeniz	(Antalya,	TR611	Antalya	TRB2	(Van,	TRB21	Van	TRC	Güneydoğu Anadolu							
		TR61	Isparta,	TR612		Isparta	Muş,	TRB22								Muş	
		Burdur)	TR613	Burdur		Bitlis,	TRB23	Bitlis									
		TR62	(Adana,	TR621		Adana	Hakkari)	TRB24								Hakkari	
		Mersin)	TR622	Mersin		(Gaziantep,	TRC11	Gaziantep									
		TR63	(Hatay,	TR631		Hatay	Adıyaman,	TRC12								Adıyaman	
Kahramanmaraş	TR632	Kahramanmaraş	Kilis)	TRC13	Kilis												
Osmaniye)	TR633	Osmaniye	(Şanlıurfa,	TRC21	Şanlıurfa												
TR7	Orta Anadolu	TR71	(Kırıkkale,	TR711	Kırıkkale	TRC2	Diyarbakır)	TRC22	Diyarbakır	TRC3							
		Aksaray,	TR712	Aksaray	(Mardin,		TRC31	Mardin									
		Niğde,	TR713	Niğde	Batman,		TRC32	Batman									
		TR714	Nevşehir,	TR714	Nevşehir		Şırnak,	TRC33	Şırnak								
		Kırşehir)	TR715	Kırşehir	(Siirt)		TRC34	Siirt									
		TR72	(Kayseri,	TR721	Kayseri												
Sivas,	TR722	Sivas															
Yozgat)	TR723	Yozgat															
Top			12	26			81										

АЗЕРБАЙДЖАНСКО-ТУРЕЦКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО В СФЕРЕ ТРАНСПОРТА, СВЯЗИ И ТУРИЗМА

Ишык Омур Керим Мехметшах оглу

Бакинский славянский университет, Азербайджан

докторант

РЕЗЮМЕ

Дорожно-транспортная сеть, которая соответствует превосходной инфраструктуре и международным стандартам, является артерией динамичного развития страны и играет незаменимую роль в укреплении экономической безопасности между нашими странами. Поэтому важно обратить внимание на азербайджано-турецкое сотрудничество в этой области. Благоприятная транспортная система Азербайджана, занимающая центральное место среди евразийских стран, создает благоприятные условия для эффективных экономических связей, что отвечает интересам стран мира.

Надо отметить, что сотрудничество в транспортной сфере было слабее, чем в других сферах. Наиболее успешным шагом в области транспортного сотрудничества стала реализация проекта железной дороги Карс-Ахалкалаки-Баку. Так, трехсторонняя декларация Азербайджан-Грузия-Турция по проекту строительства железной дороги Карс-Ахалкалаки-Баку была подписана президентами Азербайджана, Грузии и Турции 25 мая 2005 года. 24 июля 2008 года в турецкой части проекта состоялась церемония закладки фундамента. Президент Азербайджана Ильхам Алиев, участвовавший в XI саммите Организации экономического сотрудничества, состоявшемся в Стамбуле в 2010 году, сказал, что Азербайджан придает большое значение вопросам регионального сотрудничества. Мы стремимся к развитию процессов в регионе. В результате ввода в эксплуатацию железной дороги Баку-Тбилиси-Карс будет восстановлен новый «Железный Шелковый путь». Эта дорога соединит не только Азербайджан с Турцией, но и соединит Европу с Азией. Таким образом, этот путь будет иметь большое значение с точки зрения экономических выгод. Мы очень активно участвуем в этом проекте. Мы

надеемся, что строительство этой дороги будет завершено в ближайшем будущем, и страны, являющиеся членами Организации экономического сотрудничества, конечно, воспользуются этими возможностями [8].

В Совместной декларации об итогах четвертой трехсторонней встречи министры иностранных дел Азербайджанской Республики, Турецкой Республики и Туркменистана 19 июля 2017 года обсудили перспективы развития Западного международного транспортного коридора и подчеркнули важность усилий трех стран по восстановлению Великого шелкового пути, подчеркнув важность проекта транспортного коридора Афганистан-Туркменистан-Азербайджан-Грузия-Турция и заявив, что необходимая поддержка будет и впредь поддерживать коридор [4].

Наконец, открытие железной дороги Карс-Ахалкалаки-Баку 30 октября 2017 года оказало положительное влияние на развитие транспортного сотрудничества. Завершение строительства железной дороги Карс-Ахалкалаки-Баку является очень важным и перспективным шагом в этой области, роль укрепления экономической безопасности имеет незаменимое, политическое и геостратегическое значение. Реализация этого проекта поможет повысить транзитный потенциал стран региона, ускорить интеграционные процессы в Европе, продолжить развитие сотрудничества в рамках Европейской политики соседства, а также обеспечить перевозку пассажиров и грузов напрямую в Европу и Азию через территории Азербайджана, Грузии и Турции. Данный проект также будет способствовать укреплению суверенитета и независимости Азербайджана, расширению внешнеэкономических связей нашей страны [7, s.123-124]. После построения железной дороги от Карса до Нахчывана, другие регионы Азербайджана смогут установить прямое железнодорожное сообщение с Нахчываном. Кроме того, выход на Каспийское море по морскому транспорту через Турцию будет обеспечиваться за счет более эффективной транспортировки грузов с использованием морских перевозок между двумя странами [9, с. 18-19].

Экспорт энергоресурсов на международные рынки был вторым важным направлением азербайджано-турецкого энергетического сотрудничества. Следует отметить важность транзитного потенциала Турции в транспортировке нефтегазовых ресурсов на мировой рынок. Гигантские проекты, такие как нефтепровод Баку-Тбилиси-Джейхан, газопровод Баку-Тбилиси-Эрзурум и железная дорога Баку-Тбилиси-Карс, имеют особое значение в развитии сотрудничества Турция-Азербайджан. 10 миллиардов кубометров из 16 миллиардов кубометров

азербайджанского газа будет транспортировано по уже введенному в эксплуатацию трубопроводу TANAP в Европу и 6 миллиардов кубометров в Турцию. Газ, предназначенный для Европы, будет передан турецко-болгарской или турецко-греческой границе. Доля SOCAR в проекте TANAP составляет 80%, а у турецких компаний BOTAŞ и ТРАО – 20%.

19 сентября 1990 года между Азербайджанской Республикой и Турецкой Республикой было достигнуто соглашение, и на основании протокола, подписанного 5 декабря 1992 года, были созданы совместные предприятия. В 1992 году Азербайджанское научно-производственное объединение “Ulduz” и компании “NETAŞ” и “TELETAŞ”, специализирующиеся в области связи Турции, организовали совместные предприятия “ULTEL” и “ASTEL” в Азербайджане [3, 1997, v.38].

На повестке дня – Трансазиатско-европейская волоконно-оптическая кабельная связь между Азербайджаном и Турцией в области связи через Грузию, строительство волоконно-оптической кабельной линии между Турцией и Нахчываном, использование спутников Turksat A.Ş. Азербайджана по объемам связи и вещания, вопросы сотрудничества с Турцией в создании свободной экономической зоны – IT-Технопарк по информационным технологиям в Азербайджане [5, s.75].

Азербайджано-турецкий форум высоких технологий состоялся 3 декабря в рамках выставки «Bakutel-2014». В форуме приняли участие около 40 компаний из обеих стран, организованных Министерством связи и высоких технологий и Стамбульской торговой палатой. Выступая на церемонии открытия, заместитель министра связи и высоких технологий Эльмир Велизаде отметил, что такой форум будет стимулировать развитие сотрудничества в области ИКТ между двумя братскими странами. Говоря о перспективах сотрудничества двух стран в области ИКТ, Тайфун Аджарер, председатель Турецкой организации информационно-коммуникационных технологий, сказал, что «азербайджанские и турецкие компании должны эффективно пользоваться тем, что наши страны находятся на перекрестке Азии и Европы. Благоприятное географическое положение создает для нас дополнительные возможности. Компании, представленные в секторе ИКТ, могут извлечь выгоду из этого, увеличив свои возможности» [6, с.17].

Исследования показывают, что сектор туризма играет важную роль в развитии экономических отношений между Турцией и Азербайджаном. Азербайджан и Турция активно сотрудничают в сфере туризма. Обе страны имеют богатую и разнообразную

природу, возможности пляжного и горного туризма. Анализируя статистику по туризму, можно увидеть, что в 2013 году 22 856 туристов из Азербайджана были отправлены в Турцию, а 15 803 – в Россию. Если посмотреть на количество туристов, прибывающих в Азербайджан из-за рубежа, можно увидеть, что в 2013 году этот показатель составлял по Турции 84 туриста, по Ирану – 2024 и по России – 5645 [2, s.51-52].

Из статистики видно, что довольно мало туристов из Турции посещает Азербайджан. Это показывает, что сотрудничество в сфере туризма является односторонним, а также имеются проблемы с двусторонними туристическими отношениями. Соглашаясь с мнением эксперта А.Асланлы, можем отметить, что цель – минимизировать проблемные области экономических отношений и укрепить перспективы общего развития [1].

В Азербайджанской Республике, где недостаточно международного опыта в этой области, Турция является одной из ведущих мировых туристических стран и имеет большой опыт в этой сфере. Это подтверждают статистические данные последних лет. Так, по данным Министерства культуры и туризма Турции, количество иностранных посетителей в Турции составило 26.999.809 в 2010 году, 29.343.196 в 2011 году, 29.769.386 в 2012 году, 32.846.560 в 2013 году, 35.024.592 в 2014 году, 34 612 187 в 2015 году, 24.736.736 в 2016 году, 32.043.173 в 2017 году и 39.146.171 в 2018 году [10, с.4]. Общий доход от иностранных посетителей в секторе туризма в 2010 году составил 19.111.123, в 2011 году – 22.224.454, в 2012 году – 22.410.365, в 2013 году – 25.322.291, в 2014 году – 27.778.026, в 2015 году – 25.438.923, в 2016 году – 15.991.381, в 2017 году – 20.222.971 и в 2018 году – 24.028.311 млрд долларов США [10, с. 10-12].

В списке Топ 5 стран, отправляющих посетителей в Турцию, первое место заняла Россия (5.964.613), второе место – Германия (4.512.360), третье – Болгария (2.386.885), четвертое – Англия (2.254.871 человек), пятое место – Грузия (2.069.392) [10, с.2]. А Азербайджан находится на одном из последних мест.

Поэтому увеличение количества взаимных визитов между двумя странами, привлечение туристического опыта Турции в Азербайджан имеет решающее значение для внедрения международных стандартов в этом секторе, повышения качества обслуживания и подготовки квалифицированных кадров.

С другой стороны, продолжающиеся визовые и транспортные проблемы на азербайджанской стороне и низкий уровень крупных экономических активов турецкой

экономике в Азербайджане привлекают внимание как негативные нюансы. Чтобы развивать азербайджано-турецкие отношения на более прочной основе, необходимо устранить недостатки в экономической сфере, реализовать масштабные проекты и обеспечить многосторонность. Тесное сотрудничество между туристическими и гостиничными компаниями может считаться одним из лучших проектов экономики в регионе.

Исследование экономических отношений между Турцией и Азербайджаном в вышеупомянутых сферах показывает, что существующие соглашения и договоры в экономической области между двумя странами способствуют дальнейшему укреплению равноправного и взаимовыгодного стратегического сотрудничества в области транспорта, связи и туризма, укреплению экономической безопасности и расширению регионального экономического сотрудничества.

Следует отметить, что экономические отношения между двумя странами комплексно и динамично развиваются.

В то же время, одним из приоритетов азербайджано-турецкого сотрудничества является продвижение Азербайджана как страны благоприятного туризма, создание и развитие региональных маршрутов культурного туризма в рамках международных программ, а также расширение международного сотрудничества в развитии туризма.

Анализ фактических материалов показывает, что две страны являются основными партнерами в области транспорта, связи и туризма, а также в других областях. Сотрудничество в области экономической безопасности является важным фактором мира и стабильности в регионе, национального и регионального экономического процветания.

Таким образом, важно отменить требование о взаимных визах в целом и применить безвизовый режим, применяемый в СНГ, в этом случае к гражданам Турции.

Список использованной литературы:

- Aslanlı A. Türkiyə-Azərbaycan iqtisadi münasibətləri. “Ekspert” jurnalı, dekabr 2009/ <http://www.qafsam.org/page/198/az>
- Atakişiyev R. Azərbaycan-Türkiyə iqtisadi əlaqələri son illərin təhlilində “Eco Vision”. 2015. № 22, s.50-52
- Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyinin Cari arxivi. Xarici investorlarla iş üzrə qovluq, 1993-2017-ci illər

- Azərbaycan Respublikası, Türkiyə Respublikası və Türkmənistan xarici işlər nazirlərinin Dördüncü Üçtərəfli Görüşünün yekunlarına dair birgə bəyanatı/ <http://www.mfa.gov.az/az/news/909/5062>
- Azərbaycan-Türkiyə əlaqələri son 20 ildə: uğurlar və imkanlar (məqalələr toplusu). Bakı: SAM, ATİB, 2011, 158 s.
- Bakıda Azərbaycan-Türkiyə Yüksək Texnologiyalar Forumu keçirildi. "EcoVision" jurnalı, fevral 2015, № 22, s.17
- Hacıyeva Ş.Ş. Türkiyə-Azərbaycan iqtisadi əlaqələri (1990-2010) // Bakı Universitetinin Xəbərləri (Humanitar elmlər seriyası) 2012, №2, ss.119-125
- İlham Əliyev İstanbulda İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının XI Sammitində iştirak etmişdir. 23.2010 /<https://president.az/articles/1283>
- Musyev C.H. Azərbaycan və Türkiyə respublikaları arasında iqtisadi əlaqələrin təkmilləşdirilməsi və inkişaf istiqamətləri: iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim olunmuş dissertasiyanın Avtoreferatı Bakı, 26 s.
- T.C.Kültür və Turizm Bakanlığı.Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü Araştırma ve Değerlendirme Daire Başkanlığı. Turizm İstatistikleri. Genel değerlendirme -2018. 2019, 24 s./ <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/62462,2018turizmgenelistatistiklerpdf.Pdf?0>

Ключевые слова: Турция, Азербайджан, транспорт, связь, туризм, экономическая безопасность

DIYARBAKIR
26-28 NİSAN 2019

GÜNEY KORE EĞİTİM SİSTEMİNDE ORTAOKUL**Doç.Dr. Erhan Görmez**

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Dr.Öğr.Üyesi Kemal Kaya**Dr.Öğr.Üyesi Necdet Taşkın****Dr.Öğr.Üyesi Abdurrahman Mengi****Prof.Dr. Zihni Mery****ÖZET**

Bu çalışmanın amacı yapılan uluslararası sınavlarda (PISA, TIMSS vb.) ilk sıralarda yer alan Güney Kore Eğitim Sisteminde ortaokul kademesini incelemektir. Araştırma kapsamında 04-27 Eylül 2018 tarihleri aralığında Güney Kore'nin başkenti Seul'da yer alan 3 farklı ortaokulda gözlem yaparak, bu okullarda görev yapan idareciler, öğretmenler ve öğrencilerle görüşme yapılarak, Güney Kore'de Bilim ve Teknoloji Eğitim Bakanlığı (MEST) web sayfasından ilgili dokümanlar incelenerek veriler toplanmıştır. Gözlem, görüşme ve doküman analizleri sonucu toplanan veriler içerik analiz yöntemiyle irdelenmiştir. Araştırmada ortaokul kademesi ile ilgili ulaşılan bulgular incelendiğinde; Kore'de eğitim ilkökul 6 yıl, ortaokul 3 yıl, lise 3 yıl ve üniversite 4 yıl olmak üzere 6-3-3-4 şeklindeki tek parçalı bir sistem şeklindedir; ortaokulda üç yıllık zorunlu eğitim ülke çapında 2002 yılında uygulanmaya başlamıştır; ortaokullarda okullaşma oranı %99,9 civarındadır; Ortaokul Programının Eğitimsel Amaçları ilkökul eğitiminin genel amaçları üzerine inşa edilerek ortaokul eğitimi öğrenme ve günlük yaşam için ihtiyaç duyulan temel becerileri, dürüst bir karakter gelişimini, demokratik bir vatandaş oluşumu vurgulamaktadır; Ortaokul müfredatı yaratıcı deneysel aktivitelerden ve derslerden oluşmaktadır; okullar 40 dakikalık ders saatlerini % 20 azaltma veya artırma yetkisine sahiptirler ve bir dersin sınıf saatini ve tamamlanma süresini belirleyebilirler; programında ortaokuldan sonra öğrencilerin doğru meslek seçmelerine yardımcı olmak amacıyla “Kariyer ve Meslek” adlı seçmeli bir ders verilmektedir; okullarda öğrencinin beden ve zihin sağlığının gelişimi için “okul sporları kulüp aktiviteleri” çalışmaları

yapılmaktadır; öğrencilere sahip oldukları zeka potansiyellerinin farkına varmalarına yardımcı olmak amacıyla değerlendirme notu olmayan “Serbest Dönem” adında bir dönemlik uygulama ağırlıklı bir etkinlik çalışması yapılmaktadır; ortaokullarda bir üst sınıfa geçmek için öğrencilerin derse devam etmesi zorunludur ayrıca öğretmenler tarafından tutulan okul kayıtlarına bakılmakta ve yarıyıl sonunda yapılan sınavlarda 5’li not baremine (A, B, C, D ve E) göre geçer not almak gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Güney Kore, Eğitim Sistemi, Orta Okul

GİRİŞ

Güney Kore yarım asırlık bir süre içinde eğitim, ekonomi, sosyal vb. birçok alanda büyük değişimler yaşamış bir ülkedir. Bu değişimlerin en önemli aktörü şüphesiz uzun süre Konfüçyüs ’lük ve Budizm’in etkisi altında kalan ve 19. yüzyıldan sonrada batı dünyasında meydana gelen değişimlerden etkilenen “eğitim sistemi” dir. UNESCO’nun “demokratikleşme, özerklik, yerelleştirme ve küreselleşme” kavramlarıyla açıkladığı Güney Kore Eğitim Sistemi 50 yıllık bir zaman dilimi içinde devrim niteliğindeki gelişmelerle dünyada büyük bir farklılık yaratmıştır.

Güney Kore’de sosyal ilerlemenin ve kendini gerçekleştirmenin en önemli yolu eğitimden geçmektedir. Günümüzde okuryazar oranının en yüksek olduğu ülkelerden biri olan Güney Kore, eğitilmiş insanları sayesinde gelişmiş bir ekonomi yapısını da sahiptir. Tarihinde çok okul türü olan Kore’de modern okullara 1880’li yıllarda rastlanmaktadır. Bu okullar, bağımsızlık hareketi üyeleri ve Hristiyan misyonerler tarafından kurulan ulusal ve özel eğitim kurumlarından oluşmaktadır. Bu dönemden itibaren tüm ülke genelinde batılı misyonerler tarafından kurulan birçok özel okul bulunmaktadır. Japon sömürgeci yönetim döneminde (1910-1945), Koreli ulusal liderler “artan japonya baskısına karşı koyulacak direnişte “eğitim aracılığıyla ulusu kurtarma hareketi” üzerine çok vurgu yapmışlardır. İlk odaklandıkları durum, ulusal bağımsızlığı gerçekleştirecek geleceğin liderlerini eğitmek olmuştur. Japon sömürge döneminden sonra, 1948 yılında Güney Kore Halk Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla demokratik eğitime yönelim başlamıştır. İlaveten, 1953 yılında hükümet altı yıllık zorunlu eğitimi sağlayan modern bir eğitim sistemi kurmuştur.

1954 yılında ilk Ulusal Kore Programı ilan edilmiştir. Güney Kore’de Bilim ve Teknoloji Eğitim Bakanlığı (MEST), eğitim politikalarının oluşturulmasından ve uygulanmasından sorumlu hükümet organıdır. Hükümet, temel politika konularının yanı sıra mali yardım konusunda rehberlik sağlamaktadır. Kore’de eğitim ilkokul 6 yıl, ortaokul 3 yıl,

lise 3 yıl ve üniversite 4 yıl olmak üzere 6-3-3-4 şeklindeki tek parçalı bir sistemine sahiptir. Bu çalışma da Güney Kore’de 2002 yılında zorunlu hale gelen öğrenim süresi 3 yıl olan ortaokul sistemini detaylı bir biçimde ortaya koymayı amaçlamaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması amaçlanan olgu veya olaylarla ilgili bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Hancock, Ockleford ve Windridge (2009) doküman incelemesinde politika belgeleri, görev bildirimleri, toplantı tutanakları, yıllık raporlar, davranış kuralları, web siteleri, e posta dizisi, vaka notları vb. materyaller kullanılabilmesine değinmiştir. Araştırma kapsamında Kore Müfredat ve Değerlendirme Enstitüsü (KICE) web sayfasından Kore eğitim sistemini anlatan İngilizce yazılmış olan kitapçık indirilmiş. Çalışmanın konusu dikkate alınarak kitapçık içinde yer alan ortaokul sistemi Türkçe’ ye çevirisi yapılmış. Çevirisi yapılan kitapçıkta Kore ortaokul sistemini anlatan veriler bulgular kısmında analiz edilmeye çalışılmıştır.

BULGULAR

1. Bulgu: Genel Olarak Güney Kore Okul Kademeleri ve Süreleri

Tablo 1 Güney Kore Okul Sistemi

Yıl		Ulusal Program		Okul Türleri
17		Lise Seçmeli Merkezli Eğitim Programı (15-17 yaş arası, 3 yıl)	3	LİSE
16			2	
15			1	
14	Zorunlu eğitim (6-14 yaş arası, 9 yıl)	Ulusal Ortak Temel Müfredat (6-14 yaş arası,	3	ORTAOKUL
13			2	
12			1	
11			6	İLKOKUL
10			5	
9			4	
8			3	
7			2	
6			1	
5		Nuri Müfredatı (3 ila 5 yaş arası)		ANAOKUL VE ÇOCUK BAKIM MERKEZİ
4				
3				
2				
1				
0				

Tablo 1 de görüldüğü gibi Güney Kore’de zorunlu eğitim 9 yıldır. Zorunlu İlkokul eğitimi 6 yıl, ortaokul eğitimi de 3 yıldır. Anaokulu ve lise düzeyleri zorunlu eğitim kapsamında yer almamaktadır.

2. Bulgu: Ortaokulda Organizasyon ve Zaman Tahsisi

Tablo 2. Dersler ve Yıllık Süreleri

Kategoriler		1 ile 3 yıl arası
Dersler (Konular)	Kore Dili	442
	Sosyal Bilgiler (Tarih ve Ahlaki Eğitim)	510
	Matematik	374
	Bilim/Teknoloji ve Ev Ekonomisi	646
	Beden Eğitimi	272
	Sanat (Müzik / Güzel Sanatlar)	272
	İngilizce	340
	Seçmeli Dersler	204
Yaratıcı Deneysel Faaliyetler		306
Toplam ders saati sayısı		3,366

Tablo 2 incelendiğinde 1 ile 3 yıl arasında en fazla “Bilim/Teknoloji ve Ev Ekonomisi, Sosyal Bilgiler ve Kore Dili” gibi derslerin saatlerinin fazla olduğu görülmektedir. Seçmeli dersler bireysel olarak okullar tarafından sunulabilir.

3. Bulgu: Ortaokullarda değerlendirme

Tablo 3. Ortaokul Öğrencileri İçin Derecelendirme Sistemi

Ham Puan	Seviye
90 ve üzeri	A
80-90	B
70-80	C
60-70	D
60’in altı	E

Tablo 3 incelendiğinde ortaokul seviyesinde değerlendirme sonuçları, yarıyıl sonunda, 5’li not baremindeki (A, B, C, D ve E) başarı düzeyi dikkate alınarak yapılır. Öğrenci değerlendirmeleri Eğitim, Bilim ve Teknoloji Bakanlığının bir kolu olan “Okul Kayıtlarının Yazımı ve Yönetimi için Kılavuzlar” tarafından belirlenmiştir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Birinci bulgu incelendiğinde Güney Kore’de zorunlu eğitim sürecinin 9 yıl olduğu, ortaokul eğitim sürecinin 3 yıl olduğu görülmektedir. Ortaokulda üç yıllık zorunlu eğitim ülke çapında 2002 yılında uygulanmıştır. Son yıllarda ortaokullarda birtakım değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerin nedenleri incelendiğinde 1) 2009 program revizyonu ve bu revizyon doğrultusunda ortaya çıkan yaratıcı ve karakter inşa edici eğitim politikası, 2) İlköğretimin 6. sınıfında, ortaokulun 3. sınıfında ve lisenin 2. sınıfında öğrencilere yönelik yapılan ulusal düzeydeki başarı testinin sonuçlarına göre okul sorumluluğunun öneminin artması 3) okulların ve öğretmenlerin değerlendirmeleri 4) ortaokulların farklılaşması ve liseleri seçme hakkının genişletilmesi ve 5) üniversitelere girişte tek yönlü test sınavlar yerine çoklu değerlendirme portföylerinin uygulanması birçok ortaokul ve lise bu değişikliklere tabi tutulmuştur. Örneğin, birçok okul, Okul Tabanlı Program Gelişimi (SBCD) doğrultusunda kendi müfredatlarını oluşturarak öğrencilerini iyi bir değerlendirmeye tabi tutulmak için yaratıcı okul aktiviteleri üzerinde durmuşlardır. İkinci bulgu incelendiğinde Güney Kore’de ortaokul kademesinde Bilim/Teknoloji ve Ev Ekonomisi, Sosyal Bilgiler ve Kore Dili gibi derslerin sürelerinin daha fazla olduğu görülmektedir. Ortaokullarda bir ders saati 45 dakikadır ancak hava ve mevsimsel değişikliklere, öğrenci gelişim düzeylerine, ders içeriğinin özelliklerine ve okul koşullarına bağlı olarak ders saatleri ayarlanabilir. Okullar, her konuya ayrılan ders saatlerini % 20 artırabilir veya azaltabilir. Ancak, Beden Eğitimi ve Sanat (Müzik / Güzel Sanatlar) derslerine ayrılan standart ders saatleri azaltılmamaktadır. Yoğunlaştırılmış bir konu sistemini yayarak, Beden ve Sanat dersleri hariç, öğrenciler her dönem sekizden az ders alabilirler. Sonuç olarak, öğrenme-öğretme etkinlikleri artırılırken ödev ve sınavlarla öğrencilere daha az yüklenilir ve çeşitli öğretme öğrenme etkinlikleri (tartışma, keşif, deneme dersleri vb.) teşvik edilir. Öğrencilerin ortaokuldan mezun olduktan sonra gelecekte doğru mesleği seçmelerine yardımcı olmak için “Kariyer ve Meslek” adında bir seçmeli bir ders vardır. Yaratıcı Deneysel Faaliyetler ile meslek seçimine katkı sağlanmaya çalışılmıştır. Okullar öğrencilerin hem beden hem de zihin sağlıklarının gelişimi için , “Okul Spor Kulübü Faaliyetleri” organize ederler. Bu faaliyetler 34 ila 68 saat arasında, her sınıf düzeyinde ve her

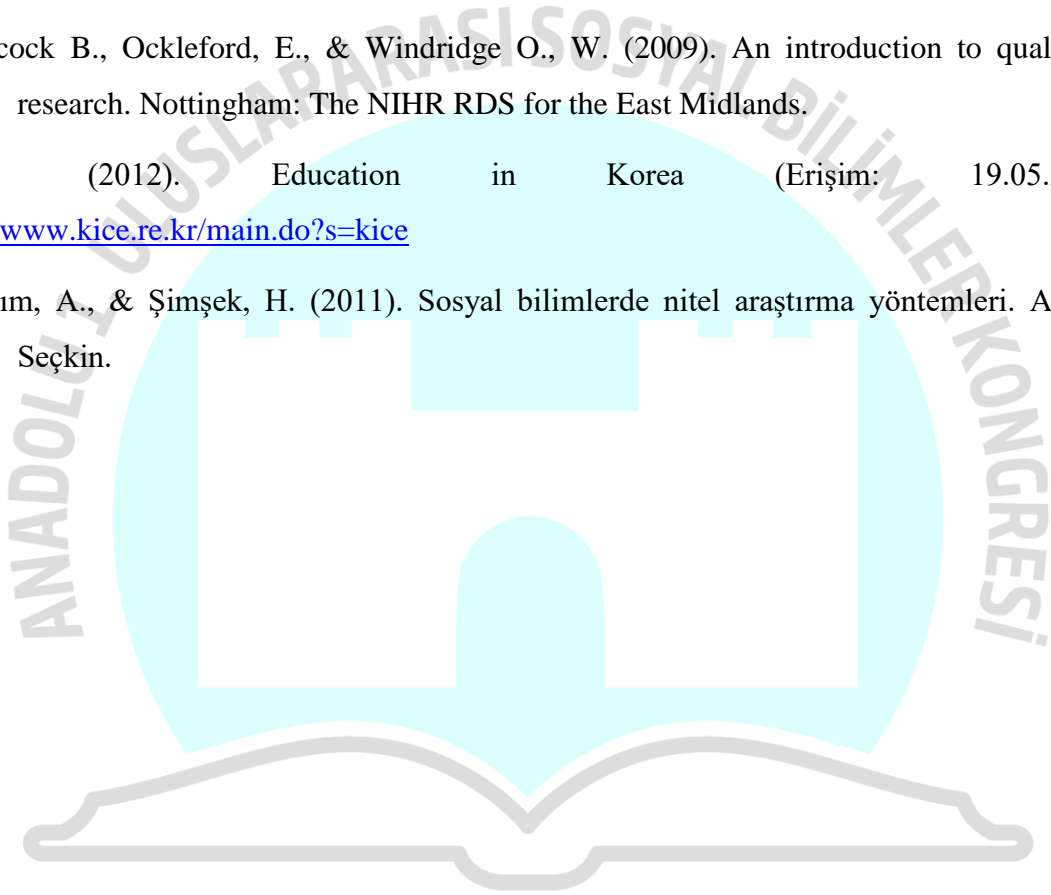
dönem uygulanmaktadır (KICE, 2012). Üçüncü bulgu incelendiğinde ortaokul seviyesinde 5’li not bareminin kullanıldığı görülmektedir. Ulusal düzeyde, tüm ilkokul ve ortaokullar Ulusal Eğitim Bilgi Sistemi (NEIS) üzerinden öğrencilerin bireysel olarak akademik kayıtlarını oluştururlar. Beden Eğitimi, Müzik ve Resim dersleri için değerlendirme kayıtları, özel notlarla 3’lü not baremindeki (A, B ve C) başarı düzeyini içermektedir.

KAYNAKÇA

Hancock B., Ockleford, E., & Windridge O., W. (2009). An introduction to qualitative research. Nottingham: The NIHR RDS for the East Midlands.

KICE (2012). Education in Korea (Erişim: 19.05.2018), <http://www.kice.re.kr/main.do?s=kice>

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin.

DIYARBAKIR
26-28 NİSAN 2019

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN COĞRAFI BİLGİ SİSTEMLERİNİ DERSTE KULLANMA DURUMLARI İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Doç.Dr. Erhan Görmez

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

ÖZET

Bu çalışmanın amacı gelişen teknoloji ile ortaya çıkan ve önemli becerilerden biri olan coğrafi bilgi sistemlerini kullanabilme yetisini sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıf ortamında nasıl ortaya koyduklarını, konuyla ilgili görüşlerinin ne olduğunu ortaya koymaktır. Nitel bir araştırma olan çalışmada, durum deseni kullanılmıştır. Araştırmada 2018-2019 eğitim-öğretim dönemi içinde farklı okullarda görev yapan 17 sosyal bilgiler öğretmenin görüşlerine başvurulmuştur. Görüşme sonucu elde edilen veriler içerik analiz yöntemi ile çözümlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda ulaşılan bulgular genel olarak değerlendirildiğinde öğretmenlerin: Coğrafi Bilgi Sistemini (CBS) bir konumlandırma sistemi olarak veya uydu aracılığıyla yer tespiti yapan bir sistem olarak tanımladıkları; bu sistemin genelde ulaşım sektöründe ve konum belirlemek amacıyla kullanıldığı; sosyal bilgiler dersinde CBS sistemini etkileşimli tahtada harita konusunu işlerken koordinat sistemlerinin (paralel ve meridyen) yararlarına değinmek için kullandıkları görülmektedir.

Anahtar Kelimeler : Sosyal Bilgiler, Öğretmen, Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS), Küresel Konumlandırma Sistemi (GPS)

GİRİŞ

Her alandan çok hızlı değişimin olduğu bir evrende eğitim sistemleri de kaçınılmaz olarak bundan nasibini almaktadır. Küresel vatandaş yetiştirme amacıyla, evrensel ölçekteki beceri ve değerleri kendi vatandaşlarına aktarma çabasında olan ülkeler tüm girdileriyle eğitim sistemlerini ya yeniden güncellemekte ya da kökten reformlarla arzu ettikleri seviyeye çıkarmaya çalışmaktadır. Ülkemizde de 2004-2005 yılları arasında eğitim sistemimiz bu anlamda Yapılandırmacı Eğitim Felsefesi anlayışıyla yeniden revize edilmeye çalışılmıştır. Öğretim programları aracılığıyla hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin sahip olmaları gereken beceri ve değerlerin sayısında önemli derecede bir artış da yaşanmıştır. Özellikle

teknoloji kullanımıyla ilgili olan bu beceriler, sahip olduğunda kişinin günlük hayatını ciddi oranda kolaylaştıracak, bireyi küresel dünyaya entegre edecek niteliktedir. Çağa ayak uydurma çabasında olan eğitim kurumlarının en önemli amaçlarından biri de hitap ettikleri öğrenci gruplarını teknolojiyi kullanma konusunda etkin kılmaktır. Özellikle öğretmenlerin eğitim teknolojisi ile ilgili yenilikleri yakından takip etmeleri ve bunun sonucunda ortaya çıkan önemli becerileri elde etmeleri kaçınılmaz bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu becerilerin en önemlilerinden biri de teknolojik araçlar vasıtasıyla yön tayini yapabilmektir. Bu amaçla kullanılan etkili yöntemlerin başında Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) gelmektedir. Williams (2002) CBS'yi problem çözme, karar verme ve üst düzey düşünme becerilerini destekleyen mükemmel bir bilgi teknolojisi (IT) olarak tanımlamaktadır. CBS, coğrafi verileri depolamak, düzeltmek, güncellemek, yeniden oluşturmak, haritalamak ve istendiğinde spesifik coğrafi verileri içinden seçerek gerek yalın ve gerekse karmaşık, karşılaştırmalı analizler yapmak için kullanılan bilgisayar yazılımı ve donanımından oluşmaktadır ve bu nedenlerle coğrafya eğitiminde oldukça önemli bilgi teknolojisi aracıdır (Aktaran: Artvinli, 2009, s.41).

Ülkemizde ise CBS kullanımı 10 yıllık bir geçmişe sahiptir. Ancak farklı ülkelerle kıyas yapıldığında rahatlıkla görülebileceği üzere bu kullanım ülke içindeki tüm coğrafya öğretmenleri dikkate alındığında istenilen seviyede değildir (Demirci 2013). Bu durumun ortaya çıkmasında şüphesiz ki; okul ve eğitim sisteminden, öğretmenlerden, altyapıdan ve öğretim programlarından kaynaklanan farklı faktörler etkili olmaktadır (Demirci 2008). Ancak, öğretmenlerin derslerinde CBS'den farklı yöntemlerle nasıl yararlanabileceğini gösteren yeterli örnek çalışmaların olmaması da bu resmin oluşmasında etkili olmaktadır. Öğretmenlere yönelik olarak günümüze kadar organize edilen eğitim faaliyetlerinde ağırlıklı olarak CBS'nin teknik yönüne vurgu yapılmakta pedagojik açıdan bu teknolojiden öğretimde nasıl yararlanılabileceğini gösteren çalışmalar ise yetersiz kalmaktadır (Akt: Demirci vd., 2013, s.37). Bu çalışma CBS'nin Sosyal Bilgiler Öğretmenleri tarafından eğitim ortamında nasıl kullanıldığını ortaya koymayı amaçladığından, yukarıda ifade edilen alanyazındaki eksikliği giderme açısından önemlidir.

YÖNTEM

Çalışma nitel bir araştırma olup, durum çalışması desenindedir. Durum çalışması deseni de farklı sosyal olguları betimlemek, açıklamak ve değerlendirmek amacıyla kullanılmaktadır.

Durum çalışmaları gerçekte ortamda neler olduğuna bakma, sistematik bir biçimde verileri toplama, analiz etme ve sonuçları ortaya koyma yoludur (Aytaçlı, 2012).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Van ili ve ilçelerinde 2018-2019 eğitim/öğretim döneminde görev yapan 17 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır.

Tablo 1. Çalışma Grubunda Yer Alan Okullar ve Öğretmen Sayıları

Okul Adı	Kodlar	Okulun Bulunduğu İl ve İlçe	Cinsiyet	
			Erkek Öğretmen	Bayan Öğretmen
Ferit Melen Ortaokulu	FMO	Van İli/Edremit İlçesi	2e	1k
Hüsrev Paşa Ortaokulu	HPO	Van İli/ İpekyolu İlçesi	1e	2k
Van Kulu Ortaokulu	VKO	Van İli/ İpekyolu İlçesi	1e	1k
Cumhuriyet İmam Hatip Ortaokul	ÇİHO	Van İli/ İpekyolu İlçesi	1e	-
Hacıbekir Ortaokulu	HO	Van İli/ İpekyolu İlçesi	1e	1k
Rekabet Ortaokulu	Kurumu RKO	Van İli/ İpekyolu İlçesi	2e	1k
Aliya İzzet Begoviç Ortaokulu	AİBO	Van İli/ İpekyolu İlçesi	1e	1k
Zeve Ortaokulu	ZO	Van İli/ Tuşba İlçesi	1e	-
Toplam			10e	7k

Görüşleri alınan öğretmenler görev yaptıkları okullara ve cinsiyetlerine göre kodlanarak tabloda belirtilmiştir. Bayanlar öğretmenler için K, erkekler öğretmenler için de E harfi kod olarak kullanılırken okullar da isimlerinin ilk harfleri dikkate alınarak (Örneğin; Hacıbekir: HO vb.) kodlanmıştır.

Veri Toplama Aracı

Çalışmada veri toplama aracı olarak, yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır. Görüşme sorularının hazırlanmasında sosyal bilgiler ders kitapları incelenmiş ve aktif görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine başvurulmuştur.

İçerik Analizi

Araştırmada veriler “Standartlaştırılmış Açık Uçlu Görüşme Formu” aracılığı toplanarak, içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). İçerik analizi yoluyla veriler tanımlanmaya ve içlerinde saklı olabilecek gerçekler ortaya çıkarılmaya

çalışılmıştır. Çalışmada elde edilen verilerden 25 kod ve 3 temaya ulaşılmıştır. Analiz yapılan kodlar ilgili tema altında verilmeye çalışılmıştır.

BULGULAR

Tablo 2. Bir CBS sistemi olan GPS hakkında öğretmen görüşleri

Öğretmen görüşleri	f
Mobil telefonlar, tabletler, bilgisayar, araba ve diğer araçlarda kullanılan yer tespit sistemi	1e -
Uydu aracılığıyla yer tespiti yapan bir sistem	4e 2k
Konulandırma sistemi	3e 3k
Adres yada uzak yerlerin incelenmesi	- 1k
Yeryüzündeki bir alanın sınırlarının ve içeriğinin çizimi	1e 1k
Yok	1e 2k

Tablo 2 incelendiğinde Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin GPS sistemini “Uydu aracılığıyla yer tespiti yapan bir sistem; Konulandırma sistemi” olarak tanımladıkları görülmektedir. Genel olarak hem bayan hem de erkek öğretmenlerin GPS sistemini birbirine yakın ifadelerle tanımladıkları da görülmektedir.

Tablo 3. GPS'nin kullanım alanları hakkında öğretmen görüşleri

Öğretmen görüşleri	f
Ulaşım	3e 3k
Mühendislik alanları	1e -
Askeri alanlar	3e -
Trafikte	1e 1k
Turizm	1e -
Tarım	1e -
Spor	1e -
Ormancılık	1e -
Konum belirleme	5e 5k
İletişim	1e -
Sosyal hayat	1e -
Şehir planlamada	2k
Denetimli serbestlik mahkûmlarda	- 1k
İtfaiye, polis, ambulans, finans sektörü	- 1k

Tablo 3 incelendiğinde Sosyal Bilgiler Öğretmenleri GPS'nin genelde konum belirlemek ve ulaşım amaçlı kullanıldıklarını ifade etmişlerdir. Erkek öğretmenlerin GPS'nin kullanım alanları açısından daha çeşitli bilgilere sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Derste GPS kullanımı

Öğretmen görüşleri	f
Etkileşimli tahtada harita konusunu işlerken koordinat sistemlerin (paralel ve meridyen) yararlarına değinmek için kullanım	4e 5k
Hayır	3e 3k
Bazen, gitme imkanı olmayan yerleri göstermek için kullanıyorum	- 1k
Akıllı tahtada globe earth uygulamasını kullanıyorum	1e -
Coğrafi konularda, şehirleri, megakentleri, ülkeleri ve konumları belirlemek için kullanım	1e -

Tablo 4 incelendiğinde araştırmaya katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin yarısının “Sosyal bilgiler dersinde GPS (Küresel Yer Belirleme Sistemi) teknolojilerinden yararlanıyor musunuz?” sorusuna genel olarak “Etkileşimli tahtada harita konusunu işlerken koordinat sistemlerin (paralel ve meridyen) yararlarına değinmek için kullanım” şeklinde cevap verdikleri görülmektedir. Yaklaşık araştırmaya katılan öğretmenlerin 1/3’ü de GPS sistemini kullanmadıklarını ifade etmişlerdir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Birinci bulguda öğretmenlerin bir GPS’i “uydu aracılığıyla yer tespiti yapan bir sistem; konumlandırma sistemi” olarak tanımladıkları görülmektedir. İngilizce “Global Positioning System” in baş harflerinden oluşan GPS’in Türkçesi “Küresel Konum Belirleme Sistemi”dir. ABD savunma dairesi tarafından geliştirilen bu sistem, düzenli olarak kodlanmış, bilgi yollayan bir uydu ağıdır. Bu ağ uygulamaları aramızdaki mesafeyi ölçerek dünya üzerindeki kesin yerimizi tespit etmeyi mümkün kılar (MEB, 2011). Bu tanımdan da anlaşıldığı gibi öğretmenlerin GPS kavramını doğru tanımladıkları görülmektedir. İkinci bulgu da incelendiğinde öğretmenlerin GPS’in kullanım alanı olarak “konum belirlemek ve ulaşımında kullanılır” şeklinde görüş belirttikleri görülmektedir. Literatür incelendiğinde GPS’in en yaygın kullanım alanının ulaşım olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca kara, deniz ve hava araçlarının navigasyonu, arama kurtarma, Hedef bulma, Füze güdümü, INS sistemlerinin desteği, Uçakların görüşün sınırlı ya da hiç olmadığı hava koşullarında iniş ve kalkışlarda, Jeodezik ve jeodinamik amaçlı ölçmeler, Kadastral ölçmeler, Kinematik GPS destekli fotogrametrik

çalışmalar, yerel ve global deformasyon ölçmeleri, araç takip sistemleri, turizm, tarım, ormancılık, spor, arkeoloji, asayiş ve hidrografik ölçmeler gibi bir çok alanda kullanıldığı görülmektedir. Üçüncü bulgu incelendiğinde Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin çoğunluğunun GPS sistemini derste “harita konusunu işlerken koordinat sistemlerin (paralel ve meridyen) yararlarına değinmek için kullandıkları görülmektedir. Özellikle güncellenen Sosyal Bilgiler Öğretim Programının GPS konusuna yer vermiş olması ve okullarda etkileşimli tahtaların olması coğrafi konuların öğretiminde GPS kullanımını önemli hale getirmektedir. Konuyla ilgili öğretmen yeterliliğini ortaya koyan çalışmaların yetersiz olması, GPS kullanımının okul ortamında ne düzeyde olduğu konusunu belirsiz kılmaktadır. Bu çalışma bu belirsizliğe hem dikkat çekme hem de giderme konusunda önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

KAYNAKÇA

- Artvinli, E.(2009). Coğrafya öğretmenlerinin coğrafi bilgi sistemleri (CBS)’ne ilişkin yaklaşımları. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (22).
- Aytaçlı, B. (2012). Durum çalışmasına ayrıntılı bir bakış. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3 (1), 1-9
- Demirci, A., Karaburun, A., Ünlü, M. ve Özey, R. (2013). *Okullarda cbs tabanlı projeler: uygulama ve değerlendirme*. Coğrafyacılar Derneği Yıllık Kongresi Bildiriler Kitabı 19-21 Haziran 2013, Fatih Üniversitesi, İstanbul.
- Demirci, A. (2008). Evaluating the implementation and effectiveness of GIS based application in secondary school geography lessons. *American Journal of Applied Sciences*, 5(3), 169
- MEB (2011). *Orta Öğretim Projesi* (Harita-Tapu-Kadastro). https://www.academia.edu/35024169/ORTA_%C3%96%C4%99ERET%C4%A0M_PR_OJES%C4%A0_HAR%C4%A0TA-TAPU
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık

DSGD MODELLERİNİN UYGUNLUĞU ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA**Prof. Dr. Ebül Muhsin Doğan**

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Arş. Gör. Can Apaydın

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

ÖZET

Büyük ölçekli ekonometrik modellerin Lucas (1976) tarafından yapılan ekonomik ajanların beklentilerinin rasyonel ve tutarlı olduğu, böylece uygulanan geniş ölçekli makroekonomik politikaların mikroekonomik teoriyi göz ardı ettiği için etkisiz olduğu yönündeki eleştirisiyle birlikte geniş bir etki alanı bulmuştur. Bunun sonucunda rasyonel beklentiler ve mikro temellerle oluşturulmuş modeller hem teorik hem de uygulamalı makroekonomide köklü değişikliklere neden olmuştur. Köklü değişikliğin ilk yansıması Kydland ve Prescott (1982) tarafından geliştirilen reel iş döngüsü (RİD) kuramı olmuştur. Mikro temellere, rasyonel beklentilere dayanan paranın olmadığı genel denge çatısıyla oluşturulan ve daha çok teknoloji şoklarına odaklanan RİD, Lucas'ın eleştirisine yanıt niteliğindedir. Ancak RİD'nin iktisat politikası uygulanabilirliği açısından gerçek hayattan kopuk olması nedeniyle varsayımların esnetildiği, etkisizliği ve fiyat yapışkanlığını içeren Yeni Keynezyen DSGD (Dinamik Stokastik Genel Denge) modelleri geliştirilmiş ve son dönemlerde özellikle para politikaları için temel çerçeveyi oluşturmuştur. Günümüzde özellikle birçok merkez bankası tarafından kullanılan bu modellerin oldukça işlevsel olduğu dönemler olabilmektedir. Bu modeller 2008 krizini tahmin edememesi nedeniyle yoğun şekilde eleştiriye maruz kalmıştır. Bu çalışmada özellikle son dönemdeki uygunluk tartışmaları üzerinden bir dizi makale seti tartışılmıştır. Bu çerçevede araç açısından işlevsellik tartışmalarının yanı sıra politika oluşturmadaki etkinlik ve modelin geleceği konusundaki tartışmalara odaklanılmıştır. Şüphesiz ki bu tartışmalar daha kullanışlı iktisat politikaları için yol gösterici nitelikte olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: DSGD, İktisadi Model, İktisat Politikası.

1. GİRİŞ

Makroekonomik modeller bilhassa para politikaları için uygun araç seti sunmaları açısından temel teşkil etmektedir. Bu modellerin gelişmiş olanları genel denge çatısı etrafında oldukça kapsamlı olup riskleri, para politikası stratejilerinin analizlerini ve farklı senaryoları içine alan tahmin araçları sunmaktadırlar. Bu bağlamda son yıllarda DSGD modelleri merkez bankaları tarafından sürekli olarak geliştirilmekte ve gelişim için paylaşıma açılmaktadır. Bunlardan bazıları; İsveç merkez bankası RAMSES modeli, Şili merkez bankası MAS, Kanada merkez bankası TotEM, İngiltere merkez bankası BEQM, Brezilya merkez bankası Samba, Peru merkez bankası Mega-D, Avrupa merkez bankası NAWN, Norveç merkez bankası NEMO, IMF'nin GMF ve GEM, Amerikan merkez bankası EDO ve SIGMA modelleridir. Bütün bu modellerin yalnızca bir tanesine bağlı kalmak yanıltıcı tahmin sonuçları verebilmektedir. Bu yüzden politika uygulanabilirliği açısından daha fazla modelin daha doğru tahmin sonuçlarına neden olma ihtimali göz önünde bulundurularak, merkez bankasının farklı birimlerinde de bu modeller çeşitlendirilmiştir.

2. MODELİN ARAÇ SETİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. Araçlar Yeterli mi?

DSGD modellerini, sözelimi dünyanın merkez bankası görevini üstlenen FED için, pratikte önemli avantajlarına rağmen son yıllarda belirgin olarak bu modellerin yapılanmasında denge faiz oranını belirleme, verimlilik azalışı, işgücü piyasasında durgunluk gibi üç önemli problem ortaya çıkmaktadır. Bu problemlerin DSGD modelindeki analizi için mikroekonomi teoride uygun olmasına rağmen pratikte temelde kullanılan şoklara verilen dinamik tepkilerdeki belli parametreleri ve denklem kısıtları tespit etmek için ihtiyaç duyulmaktadır. Böylece modelin bu kilit problemler karşısında zaman zaman kullanışsız olmaktadır. Bununla birlikte işgücü piyasasının DSGD içerisinde modellenmesinde birçok gelişmeye karşın FED bunu daha çok soyut olarak üstünkörü bir tutumla ele almaktadır. İşgücü piyasasındaki işsizlik oranı, işgücüne katılım oranı ve yarı zamanlı istihdam gibi dalgalanmaların nedeni olan olgular FED tarafından incelense de DSGD modellerinin bu konularda daha kapsayıcı olması beklenmektedir. Modellemedeki bir diğer husus da aslında DSGD modellerinin çatısını oluşturan kısa dönemli geçici şokların varlığıdır. Zira şokların etkisinden sonra eninde sonunda durağan durum dengesine gelmek, demografik özelliklerden kaynaklı üstelik verimliliği etkileyen ve tercih değişikliklerine neden olan uzun dönemli şokları yanlış değerlendirmeye yol açabilmektedir.

Tüm şokları geçici olarak ele alan kısıtlama; demografik dalgalanma, verimlilik yavaşlaması ve riskten kaçınma dahil olmak üzere ekonomiyi etkileyen birçok değişken yüzünden bu modellerin öngöruları tartışılır hale gelebilmektedir (Holston vd., 2016). Üstelik tüm şokların geçici olması kısa vadeli faiz oranını tahminleri üzerinde güçlü bir etkiye sahip olmaktadır. DSGD modellerinde uzun vadeli faiz oranının da sabit olduğu, geçici şoklara tepkilerin bu oran etrafında dalgalandığı varsayılmaktadır. Dolayısıyla yeni nesil modellerde geliştirilmesi gereken bir özelliğin de orta ve uzun vadeli şokların dinamiğinin modellere dahil edilmesi gerekliliğidir. Bu, Amerikan merkez bankasının FRB/US modelinde ekonominin arz cephesinin Kalman filtresi kullanılarak tahmin ettiği ve modellediği durumda tutarlı bir şekilde yapılmaktadır (Fleischman ve Roberts, 2011).

DSGD modelleri benzer şekilde işgücü piyasası, verimlilik ve diğer yapısal faktörlerde uzun vadeli eğilimleri dahil etmek için genişletilmektedir. Bu genişletme sayesinde uzun vadeli faizlerle ilgili de tutarlı sonuçlar elde edilebilmektedir. Bu durumda makroekonomik manzarayı etkileyen çeşitli faktörlerin daha üretken olmasını sağlayıp politika yapıcıları için kullanışlı olma özelliğini artmaktadır.

2.2. Yapısal VAR ile DSGD Bağlantısı

DSGD modelleri gerçek dünya ekonomilerindeki politika kararlarını yönlendirmek için sınırlı bir kapsama sahiptir. Bu nedenle son dönemdeki araştırmaların bu eksikliğin giderilmesi için bir çaba niteliğinde olmaktadır. SVAR modelleri bu çabada önemli bir yer edinmektedir. Temelde büyük ölçekli ekonometrik modellemeye yanıt olan SVAR (Yapısal VAR) ve DSGD modelleri yöntem açısından farklılaşmaktadır. DSGD modelleri mikro temellerle rasyonel beklentilere sahip ajanların optimizasyonuna dayanmasına ve teorik tutarlılığı önemsemesine rağmen VAR modelleri ampirik tutarlılığı önemseyen ayrıca tüm değişkenleri içsel olarak ele alan ve gözlemlenebilir verileri üretecek istatistiksel süreci ortaya çıkarmaya çalışan istatistiksel bir yaklaşımdır. Her iki tutarlılığı da aynı anda gerçekleştirmek uygulamada oldukça zor olduğundan bu iki tutarlılık arasındaki takasın varlığı önemlidir (Pagan, 2003).

DSGD modeli durağan durum etrafında doğrusal yaklaşımla çözümlerse katsayılar üzerinde belirli kısıtlamalar bulunan bir VAR modeli olarak gösterilebilmektedir. Bu yüzden iki modellemenin de ortak yönü üzerine yoğun çalışmalar yapılması oldukça normaldir. Örneğin, VAR modellerinden elde edilen bulgular DSGD modelleri için uygun tanımlar sağlarken DSGD modelleri de VAR modellerine teorik kısıtlar getirmektedir. Dolayısıyla

politika simülasyonu için kullanılan modeller her iki yaklaşımın özelliklerini birleştirmektedir.

VAR yaklaşımı Sims (1980) tarafından o dönemdeki makroekonomik modellerde yaygın olan çok sayıda varsayıma tepki olarak önerilmektedir. Bu yüzden Sims, modeldeki tüm değişkenleri kendi gecikmeli değerlerinin işlevleri olarak modelleyerek bir zaman serisi perspektifi benimsemeyi önermektedir. VAR modeli mümkün olduğunca az kısıtlama kullanıp belirli bir denklemde, model değişkenlerinin bir şoka verdiği dinamik reaksiyonları gösteren etki-tepkileri oluşturmaktadır. Bu modellerde şoklar DSGD modelindeki politika şoklarıyla aynı yorumlanabilmesine rağmen varyans-kovaryans matrisi ve/veya VAR'ın katsayıları üzerine uygulanan teorik kısıtlar ile tanımlanabilmektedirler. Rotemberg ve Woodford (1997), bir DSGD modelinin parametrelerini DSGD ve SVAR politika şokuna verilen etki-tepkilerinin mesafesini en aza indirgeyerek tahmin etmiş ve DSGD model parametrelerinin yalnızca ampirik etki-tepkilere dayanan SVAR modelindeki yeniliklerin DSGD modellerindeki vurgulanan yapısal şoklarla eşleşebildiği ölçüde veriden kurtulabileceği sonucuna ulaşmışlardır. Buna ek olarak yapısal şokların tahmin edilmesi SVAR modelinde tanımlanacak ekonomideki etkiler için verinin bu temel şoklar hakkında yeterince bilgi içermesine dayanmaktadır. Yoksa DSGD modelinin bütün yapısal parametrelerinin verilerden elde edilmesi olanaksızdır. Yani SVAR modelleri DSGD modellerinin farklı özelliklerini değerlendirmek için kullanılmaktadır (Gali, 1999 ve Christiano vd., 2005).

Rasyonel beklentiler varsayımı nedeniyle sürtünmesiz bir DSGD modelinin para politikası şokuna yanıt vermekte devamlılığı azalmaktadır. Buna karşın SVAR modeli parasal şokun etkisiyle uzun ve kambur biçimde tepkiler gösterip, birkaç zaman sonra zirveye çıkıp kademeli olarak gerilemektedir. SVAR modelindeki bulgular araştırmacılara DSGD sonuçlarını ampirik kanıtlara yaklaştıran fiyat ve ücret yapışkanlığı, yatırım ayarlama maliyetleri veya tüketim alışkanlıkları gibi özellikler sürtünme türlerinin seçiminde yol gösterici niteliktedir. Chari vd. (2008) bu yaklaşıma yönelik SVAR modelinin tanımlanmasında iki eleştiri getirmektedirler. Bunlar, DSGD modelinin ima ettiği kısıtlarla tutarlılık ve belirli değişkenlerin uzun süreli davranışlarıyla ilgili kısıtlar olduğunda VAR'ın gecikme uzunluğunun kısa kesilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Birçok DSGD modelinde ekonomik açıdan önemli az sayıda şok varken VAR regresyonunda içsel değişkenler kadar yenilik vardır. DSGD modeline ilave şokların eklenmesi yaygınlaşmaktadır. Bu ya maliyet itişli ya da tercih şokları gibi yapısal (Smets ve

Wouters, 2003) veya ölçüm hatası olarak (Ireland, 2004) yorumlanır. Böyle bir modelden elde edilen sonuçlar, potansiyel olarak yanlış belirlenmiş model yapısından veriler analiz edildiğinde elde edilen sonuçlardan çok güçlü şekilde farklılaşabilmektedir (Juselius ve Franchi, 2007).

VAR modellerinde özellikle çok sayıda katsayı için öncül bilgilere uygulayan Bayesyen VAR modelleri oldukça güçlü tahmin gücüne sahiptir. Bunun yanında erken dönemde geliştirilen DSGD modellerinin temel amacı tahmin değil politika analizidir. Del Negro ve Schorfheide (2004), hem iyi politik analiz yapabilen hem de iyi tahmin gücü olan bir DSGD modeli geliştirmişlerdir. Smets ve Wouters (2007), DSGD modelinin Amerika için tahminindeki Bayesyen VAR kadar iyi olduğunu göstermişlerdir. Wickens (2014), DSGD modellerinin finansal krizi tahmin etmekteki yeteneğini değerlendirmekte ve DSGD modellerinin zaman serisi modellerinden veya resmi tahminlerden ne daha iyi ne de daha kötü olmadığını tespit etmiştir. VAR, DSGD ve zaman serileri finansal krizi öngörmekte yetersiz kalmıştır. Gelecekteki dışsal değişkenlerin tahmin etmesi zor olan beklenen değişkenlerinin modele dahil edilmesi sayesinde bu yapı zaman serisi modeline göre net bir tahmin avantajı sağlamamaktadır.

Her ne kadar DSGD ve VAR modelleri çok farklı başlangıç noktalarına sahip olsalar da her iki yaklaşım arasındaki boşluk daralmıştır. İlk DSGD modelleriyle karşılaştırıldığında bugünkü modeller makul tahmin performansı gösterip gerçek verilerle eşleşebilmektedirler. Lucas'ın eleştirisi olan politika değişiklikleri nedeniyle parametrelerin değişmeyeceğini söyleyen teorik duruma rağmen bu durum gerçekleşmiştir. Christiano vd. (2006), eğer SVAR tanımlama kısıtlarının DSGD modelleriyle tutarlılığı durumunda SVAR modelinin DSGD modelini oluşturmada ve değerlendirmede rehber olabileceği sonucuna varmışlardır.

2.3. Para Politikasında DSGD

OECD ülkelerindeki çoğu merkez bankasının bu modeller için uygun bir ortam olmasının nedeni araştırma ekiplerini sürdürmek adına yeterince finansal kaynağa sahip olmalarıdır. Bu yüzden merkez bankaları model simülasyonundan elde ettikleri bilgiyi politika iletişim kaynaklarında kullanmaktadır. Ancak politika yapıcıları bu tür modellere şüpheyle yaklaşmaktadır. Bu şüphenin kuşkusuz en önemli nedeni modellerin finansal krizi öngörmedeki başarısızlıklarıdır. Ayrıca model istikrarını büyük şoklar sonrasında da sürdüreceği düşüncesi de bir kuşku yaratmaktadır. Sadece fiyat yapışkanlığı gibi yapısal

parametreler değil aynı zamanda şokların dağılımı değiştiğinde modeller istikrarsızlaştığından bu durum geçerli değildir (Dotsey, 2013 ve Hendry ve Mizon, 2014).

Blanchard (2017), DSGD modellerinin tecrit edildiğini ve farklı politikalar için farklı modellerin de gerekli olduğunu savunmaktadır. Doğal DSGD modeli gerçek faiz oranı ve zamanlar arası ikame rolü üzerine odaklanırken, tek denklem tekniklerini kullanan mikro ekonometrik araştırmalar bu tür etkileri tanımlamakta zorlanmaktadır. Ampirik literatürdeki odak noktası fon akımı ve hane halkının harcamalar için likit fonlara erişimi olduğundan modeller finansal problemlerden zarar görebilmektedir. Yani finans sektörünü içermeyen model finansal piyasalardaki problemlerin toplam talep üzerindeki etkisinin anlaşılmasına yardımcı olmamaktadır.

Büyük göçler ve Brexit beklentisi Avrupa'daki para politikası yapıcıları için yeni şoklar anlamına gelmektedir. Bu tür yeni şokların modellere yeniden adapte olmaları gerektirmektedir. Buna ek olarak şokların çoğunun, bu modellerin mantıksal ve ilk prensipler üzerindeki ısrarları ile bu tür bir analize uygun olmadığı çünkü bazı yeni gelişmelerin yarattığı yeniden yapılandırma sürecinin zaman aldığı vurgulanmaktadır (Wren-Lewis 2013). Pagan (2003), DSGD modellerinin teorik tutarlılığını VAR modellerinin de pratik tutarlılığını vurgulayarak para politikası oluşturma için faydalı modellemenin bu aşırı uçlar arasında modeller gerektirebileceğini iddia etmektedir. Yeni ve farklı tür şoklarla başa çıkmak için modellerin hızlıca ayarlanması ihtiyacı da bu görüşü desteklemektedir. Şokların yanı sıra para politikası için bir diğer husus da modelin iletişim aracı olma vasfıdır. DSGD modellerinin politika yapıcıları tarafından modeli geliştirenlerin umduğu gibi tercih edilmemesinin bir başka sebebi de sonuçların iletilmesindeki zorlayıcı yoldan kaynaklanmaktadır. Yani bu modellerin kötü iletişim araçları olarak görülmesine neden olmaktadır.

Son yıllarda DSGD modelleri para politikasının akademik tartışmalarında odak noktası haline gelmiştir. Zira modeller entelektüel olarak zarif olup yeni tahmin yöntemlerini içermektedir. Üstelik ana değişkenlerin dinamik davranışı için içsel olarak tutarlı mikro temelli açıklama sunmaktadırlar. Dolayısıyla merkez bankalarının bu modellerin kendine has ulusal versiyonları geliştirilmeye çalışılması şaşırtmamaktadır. Ancak bazı merkez bankaları model simülasyonunu benimsemelerine rağmen para politikası oluşturulurken sanıldığından çok daha az rol oynamaktadırlar. Buitter (2009), politika oluştururken sadece modellere güvenmek yerine kesin bir teorik temeller olmadan deneysel düzenlemelere güvenilmesi gerektiğini iddia etmektedir.

3. MODELİN İKTİSAT POLİTİKASI İŞLEVSELLİĞİ

3.1. Ampirik Modeller

DSGD modelleri merkez bankaları arasındaki önemli araç setlerindedir. Bu kadar yaygın olarak kullanılmalarının nedenlerinden biri de Christiano vd. (2005) ile Smets ve Wouters (2007) çalışmalarıdır. Çünkü bu çalışmalarda nominal sürtünmelerin olduğu orta ölçekli modellerin tahmini para politikasının yararlı istikrara kavuşma rolü oynayabilmesinin belirgin toplulaştırılmış veri özelliklerini açıklamada başarılı olabileceğinden bahsetmektedir. VAR gibi zengin parametrelere sahip istatistiksel modellerden daha doğru tahminler üretilebilmektedir. Öte yandan bu modellerin aksine DSGD ekonomik yorumdaki ilkel şokların yorumlarındaki tahmin hatalarını ayırtırmayı mümkün kılmaktadır. Böylece bu tür modeller verilerdeki eşgüdüm kalıplarını yorumlamak, dalgalanma kaynaklarını incelemek ve politika deneyleri yapmak için standart bir hale gelmektedir.

DSGD modellerinin mükemmel olmadığı yadsınamaz bir gerçektir. Örneğin bir modelde şokların ekonomik bir yorumu olsa bile mikro temelleri sıklıkla sorgulanmaktadır (Chari vd.). Bu kaygılar modeller boyut olarak büyüdükçe önem kazanmaktadır. Ayrıca sürtünmelerin mikro temeller olmadan çoğalmasında da genellikle sorunlu olarak görülmektedir. Akademi ve politik dünya arasındaki iş birliği döngüsü göz önüne alındığında iki alan arasında daha fazla sapma olması bu alan için ciddi bir aksamaya neden olmaktadır. Bu aksamaları düzeltmek için DSGD araştırmalarında ilk olarak finansal krizden önceki ilk gelişmeler ampirik yöntemler açısından olmaktadır. Bunların verimli şekilde tahmin edilmesi adına Bayesyen tekniklerin geliştirilmesi, bu modelleri güvenilir araçlara dönüştürmektedir. Bu yaklaşım kalibrasyona kıyasla önemli bir sıçramayı temsil etmektedir. Tabii ki modeldeki ilerlemenin maliyeti orta ve büyük ölçekli modelleri tam bilgi yöntemleriyle tahmin etmenin bilimden öte sanatsal bir faaliyet olarak görülebilmektedir.

Justiniano vd. (2010), DSGD araştırmalarında birinci nesil DSGD modellerinde iş döngülerinin nedeni olarak yatırım şoklarını görmekteyiz. Justiniano vd. (2011), bu şokların finansal faktörler ve finansal sektörün işleyişindeki temel bozulmalara vekil olabileceğini söylemektedirler. Gerçekten de modeldeki tahmini yatırım şokları kurumsal getiriler ve hazineyle yakından ilişkilidir. Kısaca finansal faktörlerin iş döngüsü oluşmasında önemli role sahiptir.

Son olarak sıfır altı sınırıyla nominal faiz oranı arasındaki ilişki finansal kriz öncesi literatürde önemli bir bulgudur. Eggertsson ve Woodford (2003), sıfır altı sınırının merkez bankasının durağan durumda nominal faizi düşürme kabiliyetini kısıtladığı bir optimal politika üzerine çalışmışlardır. Analizlerinde çıkan politik çıkarım ekonomiyi sıfır altı sınırına

karşı iten şoktan kurtulmanın başladığı zamanlarda faiz oranının düşük kalması gerekliliğidir. Bu reçete büyük durgunluk döneminde ve sonrasında birkaç merkez bankasını tarafından takip edilen ileriye dönük rehber politikalarının teorik temelini oluşturmuştur. Kriz öncesi DSGD modellemesinde kaydedilen bu ilerlemelere rağmen finansal kriz ve büyük durgunluk birinci nesil modellere önemli kısıtlar getirmektedir. Bunlardan ilki bu modellerin çoğunun finansal sürtünme ve şokların rolünü görmezden gelmesidir. Bununla ilgili de hem akademi de hem de merkez bankalarında önemli gelişmeler kaydedilmektedir.

Finansal krizden sonra merkez bankacılığında ikinci nesil ampirik DSGD modelleri ortaya çıkmaktadır. Bunlar Bernanke vd. (1998) ve Kiyotaki ve Moore (1997) yapmış oldukları finansal sürtünmelerle ve şokları hakkındaki çalışmalarına dayanmaktadır. Ayrıca bazı kurumlarda Brave vd. (2012), Del Negro vd. (2013) ve Christiano vd. (2014) tarafından geliştirilen DSGD modelleri kullanılmaktadır. Bu yeni nesil ampirik modeller de kriz esnasında kredi marjlarındaki devasa yükselişe bağlı finansal şoklar da bulunmaktadır. Bu tarz bir şoka bağlı olarak model, durgunluğun ciddiyetini ve bu dönemde gözlenen enflasyondaki nispeten ılımlı düşüşü tahmin etmekte oldukça başarılı olmaktadır.

Akademik literatürde son zamanlarda geleneksel olmayan para politikalarına odaklanmıştır. Bu konudaki önemli katkılar finansal aracılığın reel sektörle nasıl etkileşimde bulunduğu ve merkez bankası bilanço büyüklüğünün bu ilişkiyi nasıl etkileyebileceğine ilişkin modeller geliştirmiştir (Gertler ve Karadi ile Gertler ve Kiyotaki 2011). Bununla birlikte politika oluşturma için kullanılan çoğu model bilanço etkilerinin veya varlık alımlarının ekonomiyi ne ölçüde etkileyeceğini konusunda şimdiye kadar kendini soyutlamıştır. Buna ek olarak kurumların son zamanlarda kullandığı modellerde göz ardı ettiği bir diğer konu da finansal kırılگانlıktır. Yani bir ekonomide bankaların veya hane halklarının kaldıraç oranlarının artmasıyla birlikte şoklara karşı hassas hale gelmesi durumudur. Mevcut modellerdeki bu ihmal çoğunlukla doğrusal olmayan modellere bağımlılıktan kaynaklanmaktadır. Dahası para ve maliye politikasının aktarılmasında karşı konulamaz riskler ve hane halkları arasında ortaya çıkan heterojenliğin rolü akademi araştırma alanı olmuştur (Kaplan vd. 2015). Bu araştırmalar ışığında özellikle konut edinme konusunda hane halkının marjinal tüketim eğiliminin finansal krizle birlikte nasıl değiştiğiyle ilgili makroekonomik gelişmelerden etkilenmiştir. Buradaki amaç politikanın rolü hakkındaki sorulara bakış açısı kazandırmaktır. Bu sorunlar aslında temsili ajan probleminden kaynaklanmaktadır.

3.2. Modelin Avantajları

Makroekonomik modelleme için farklı politikaların etkilerini anlamak önemli olmakla birlikte birbirleriyle olan etkileşimine odaklanmayı gerektirecek özellikleri sunan politika setlerinin ekonomi politikasının hedef ve araçları arasında koordinasyonunu sağlamadaki önemi de unutulmamalıdır. DSGD modelleri belirgin olarak tüm bu özellikleri başarıyla taşımaktadır. Mikro temellerin doğru oluşturulması açısından para, maliye ve yapısal reform politikalarının birbirlerine aktarımı ve etkileşimi üzerine etkiliyken, dinamik olması politikaların uzun dönemli etkilerini anlamada yardımcı olmaktadır. Modelin stokastik olması da ekonomik ajanların mükemmel bilgiye sahip olmadan belirsizlik altında karar verdikleri bir ortamda olduklarını göstermekte, genel denge olması da politikanın fiyatları ve miktarları nasıl etkilediğine dair önceden belirlenmiş bir varsayım olmadan model kısıtları ve optimal koşullarda belirlendiği anlamına gelmektedir. Bu özelliklerin tümü rasyonel beklentiler ile yalnızca dışsal verimlilik şoklarına bağlı döngülerin olmasına gerek kalmadan analize yardımcı olmaktadır. Ayrıca model, marjinal tüketimin faydasında beklenen büyümeyi planlanan reel faiz oranına bağlayan Euler denklemini ve Calvo tarzı nominal katılık veya tam esnek fiyat ve ücret ile sıfır işsizlikte sürtünmesiz ve tam etkin piyasa temizlenmesini gerektirmektedir.

Yapısal reform açısından değerlendirildiğinde de politikacıların standart ticaret tarifesi politikaları, finansal piyasa reformları gibi daha geleneksel talep taraflı politikaları önemseydiği görülmektedir. Mal ve işgücü piyasası göz önüne alındığında ise bu politikaların iş yaratma ve kaynak tahsisini kolaylaştırarak ekonomik şoklara karşı daha esnek hale gelmede yardımcı görevi oldukça önemlidir. Bu yüzden herhangi bir makro modelde reformların politika değişikliklerinin etkilemesi amaçlanan piyasaları nasıl değiştirdiğini ve bunların modeldeki diğer piyasalara nasıl yansıdığını araştırmayı mümkün kılması ve bunun için de modelin üreticiye giriş ve çıkış, iş yaratmaya izin veren mikro seviyede ürün ve işgücü dinamikleri içermesi gerekmektedir.

DSGD modellerinin yapısal reformlara cevap olarak makroekonomik politikanın nasıl yürütülmesi gerektiği konusunda Cacciatore vd. (2016b), modelin optimum politika tepkisinin göstermektedir. Buna göre reform yapmak genişleme, geçiş maliyetini yumuşatmak ve reformlardan uzun vadeli kazanımlar elde etmek anlamına gelmektedir. Optimum hareket eden politika yapıcı reformların uzun vadede yüksek GSYH ve tüketime yol açacağını öngörmektedir. Politika yapıcının karşılaştığı uzun dönem kazanımları ortaya çıkmak için aynı teşviklerle karşı karşıya olduğunu gösterdiğinden bu sonuç yapısal reformlar için en iyi maliye politikası olmaktadır.

4. MODELİN GELECEĞİ

4.1. Modelle İlgili Bazı Düşünceler

DSGD modelleri önceki bölümlerde belirtildiği üzere sıkça eleştirilen bir modelleme biçimidir. Bu eleştiriler genellikle son dönemdeki gelişmelere takip etmemekle de ilgili olabilmektedir. Zira makroekonomik olayların ve iş çevrimlerin varlığı söz konusuysen modellerin dinamik, stokastik ve genel denge olması oldukça mantıklıdır. Statik modeller zamanlar arası bağlantıları kurmadığından yatırım, faiz oranı, bütçe açığı gibi kavramlarla başa çıkamamaktadır. Deterministik modeller dalgalanmalar net şekilde tahmin edilebilir olmadığından belirsizliği dışlamaktadır. Son olarak da genel denge analizine; mal, işgücü ve finansal piyasalardaki eşzamanlı etkileşimin kabulünden kaynaklı bir güven duyulmaktadır.

Modellerde kullanılan sonsuz yaşama sahip temsili hane halkı varsayımı ve durağanlık problemi DSGD modellerinin en sık maruz kaldığı eleştirilerdir. Birçok iktisatçı literatürde yaygın olan sonsuz yaşama sahip temsili hane halkını modelleme uygun olarak kabul etmişlerdir. Bununla birçok ülkede gözlemlenen temsili ajan kapsamı dışında kalan çeşitli sorunları analiz etmek için para politikalarıyla uyarılmış heterojen temsili ajan modelleri de geliştirilmiştir. Bunlardan bazıları para politikası ve dağıtım etkilerine içeren Gornemann vd. (2016), para politikasının aktarımında heterojenliğin rolünü anlatan Kaplan vd. (2016) çalışmalarıdır. Bu modellerin kalibre edilmiş versiyonları gelir, servet ve portföy varlık dağılımını açıklamaktadır. Çalışmalarda heterojenlik ile para politikası arasında önemsiz bir etki saptanmıştır. Bu bulguya rağmen bu modellerin analizi çoğu zaman ağır hesaplama gerekliliği politika yapıcı tarafından benimsenmesine engel olabilmektedir. Gali vd. (2007), ağır hesaplamalar olmadan da heterojenliğin uygun tahminlere yaklaşma ihtimalini vurgulamışlardır.

Temsili ajanın Euler denklemi, reel faiz ve tüketicinin zaman içerisindeki iskonto parametresiyle dengeli bir büyümenin yolu arasındaki sıkı ilişkiye işaret etmektedir. Bu ilişki negatif faiz oranı olasılığını kalıcı şekilde dışlamaktadır. Üstelik nominal faiz oranı üzerindeki bu sınır nedeniyle fiyat istikrarı yönelimli para politikası üzerinde ortaya zorluklar çıkarmaktadır. Buna ek olarak sonsuz yaşama sahip temsili ajan, fiyat oluşumundaki balonları dışlamaktadır. Bu tür balonların dengede faiz oranında büyümesi ve temsili ajanlar tarafından tutulması gerektiğinden hane halklarının belli koşullarını (transversality) bozmaktadır.

Standart modellerle ikinci durum da dışsal şoklar tarafından yönlendirilen durağan doğrusal dalgalanmalar şeklini alan dengele odaklanmaksıdır. Bu aynı zamanda farklı türdeki finansal sürtünmelere izin veren ve finansal krizin sonucu olarak oldukça popüler olan

modellerin varyasyonlarında da geçerlidir (Bernanke diğerleri, 1999 ve Christiano vd. 2014). Bu modellerde finansal sürtünmelerin takdimi genellikle finansal olmayan şokların etkilerinin artmasına neden olmaktadır. Üstelik finansal sürtünmelerin varlığı, finansal krizlerle ilişkili ve doğasında durağan olmayan, daha ilgi çekici makroekonomik olguların bazılarını dışlama eğilimindeki dalgalanmalara yol açmaktadır. Bu olgular genellikle finansal krizlerden üstün olan ekonomik ve finansal genişlemeleri içermektedir. Buna karşılık mevcut finansal kriz modelleri genellikle ekonomiyi beklenmedik bir şekilde etkileyen büyük bir dışsal şoktan takip etmekte ve büyük olasılıkla modelin içinde yer alan finansal hızlandırıcı mekanizma tarafından güçlendirilen durgunluğu tetiklemektedir.

4.2. Modelin Geleceği Nasıl Olmalı?

DSGD modelleri temelde üç stratejik modelleme seçimi yapmaktadırlar. Birincisi ajanların davranışını mikro temellere dayandırması, ikincisi modelin özünde rekabetçi piyasaların varlığından hareketle nominal katılıklardan tekel gücüne ve bilgi problemlerine kadar bir dizi bozulmaya sahip olması, üçüncüsü de modelin önceki nesil makroekonomik modellerde olduğu gibi denklem tahmininden ziyade sistem tahmin etmesidir. Ayrıca model birtakım bazı akademikler ve politika yapımcıları için hoşnutsuzluklar da barındırmaktadır. Bunlardan ilki ağır varsayımlardır. Bu varsayımlar, basitleştirmek gibi bir amaca hizmet etmekle birlikte tüketiciler ve firmalar hakkında bilinen doğrularla çelişmektedir. Örneğin Yeni Keynezyen çatıdaki DSGD modelleri üç denklemden oluşmaktadır. Bunlar toplam talep, fiyat ayarlama ve para politikası kuralını tanımlayan denklemlerdir. İlk denklem gerçek hayattan kopuktur. Çünkü sonsuz yaşayan ve sonsuz öngören tüketiciler tarafından tüketim talebi türetilerek ampirik kanıtlarla çelişmektedir. Fiyat ayarlaması da enflasyon ataletini hesaba katmayan enflasyon denklemiyle karakterize edilmektedir. Toplam talep ve fiyat ayarlama denklemleri böyle kalmaya devam etse de verilere daha iyi uyacak şekilde değiştirilmektedir.

İkincisi de Bayesyen yöntem ve kalibrasyonun karışımı olan standart tahmin yöntemli modellerin önceki makroekonomik modeller gibi denklemlerin tek tek çözülmesinden ziyade sistem olarak tahmin edilmesidir. Kalibrasyon yaklaşımı, önceden belirlenmiş parametreler çok fazla sayıda olmasına rağmen eğer teorik veya pratik olarak iyi kurulduysa makul bir yaklaşımdır. Örneğin, Cobb-Douglas üretim fonksiyonunda işgücünün üretim payı olarak işgücünün üssünü kullanmak mantıklıdır. Ancak kalibre edilen parametre sayısı çok fazla olduğundan bulgular çoğu zaman bulanıktır. Örneğin, enflasyon açısından birbirlerinden çok

farklı ülkelere standart Calvo parametreleri kullanmak yanlış yaratabilmektedir. Kalibrasyonla tahmin edilmeyen geri kalan parametreler Bayesyen yöntemle tahmin edilmektedir. Dolayısıyla modelin bir kısmının yanlış belirlenmesi diğer bölümlerindeki parametreleri de etkilemektedir. Yani toplam talep yanlış belirlenirse, fiyat ve ücret ayarlamasında da yanlış tahminlere neden olmaktadır.

Üçüncüsü ise modellerin potansiyel gücü mikro temellerden türetildiği ölçüde sadece tanımlayıcı değil aynı zamanda normatif amaçlar için kullanılmasına rağmen normatif uygulamaların ikna edici olmamasıdır. Gerçekten de birçok politika tartışmasında büyümenin bileşenlerinden ve refah etkilerinden ziyade büyümeye odaklanılmaktadır. Somut olarak enflasyonun refah üzerindeki olumsuz etkileri çoğu firma fiyatları aynı anda ayarlamadıklarından nispi fiyat dağılımına bağlıdır. Bununla birlikte enflasyonun yararları ve zararları üzerinde yapılan araştırmalar enflasyonun refah üzerinde daha fazla etki ettiğini göstermektedir.

Dördüncüsü standart bir DSGE modeli cebir ağırlıklı türetilmeye başlamaktadır. Daha sonra tahminde bulunma ve şokların genel denge özellikleri üzerindeki etkilerini gösteren dinamik simülasyonlarla sona ermektedir. Tüm bunlar bilimsel açıdan iyi kurgulanmış bir araştırma yöntemidir. Ancak çoğu zaman sıradan okuyucu için belli şokların yarattığı bozulmanın kendi başına ne yaptığı ve modeldeki diğer etkilerle nasıl bağlantı kurduğunu anlaması oldukça zordur.

5. SONUÇ

DSGD modellerinin sıkça eleştirildiği bölüm de finansal piyasalar ve varlık fiyatları varsayımlarıyla ilgilidir. Bunu aşmak adına bu varsayımların gevşetilmesine yönelik çok sayıda araştırma mevcuttur. Modern anlamda para politikalarının rolü göz önüne alındığında merkez bankasının kullandığı DSGE modelleri finansal sistemin daha kapsamlı bir tanımını dahil etmelidir. Sonuçta işgücü piyasasının daha ayrıntılı bir temsilin, demografik özellikleri, verimlilik ve diğer yapısal değişikliklerle orta ve uzun vadeli şokları ayrıca finansal sistemin ve geleneksel olmayan para politikalarını modele dahil etmek gerekmektedir.

Yakın geçmişte politika analizinde kullanılan modellerin başarısı akademi ve merkez bankaları arasındaki iş birliği sayesinde olmuştur. Ancak bu iş birliği geleceği biraz belirsiz görülmektedir. Gelecekte kantitatif modellerin kalibrasyonun aksine tahmin yoluyla ampirik olarak belirlenmesi, DSGD literatürünü temel güçlü yönlerinden ve politika yapıcılarla ilgili önemli kaynaklardan olacaktır. Bu nedenle DSGD literatürünün verimli tahmin, tespit ve ölçümdeki gelişmeler ışığında devam etmesi beklenmektedir. Ancak akademi ve

kurumlarda takip edilen modelleme mantığında bir boşluk olduğu da yadsınamaz bir gerçektir. Zira merkez bankaları artan ölçek ve karmaşıklığa sahip modeller geliştirirken akademi artan ölçek ve karmaşıklığın teorik sezgiyi kaybetme eğilimine dikkat etmektedirler.

DSGD modelinin gelişmesi için daha az tecrit edilmesi ve daha önce tartışılan tüketim örneğinde olduğu gibi dikkat edilmesi gerekmektedir. Modeller bilimsel gelişmeler ışığında davranışsal iktisattan, makro kısmi denge tahmininden ve çeşitli alanlarda devam eden tüketici davranışlarından yardım almalıdır. Aynı durum fiyat, ücret belirleme, yatırım tüketim dışındaki değişkenler için de geçerli olmalıdır. Bu durum daha güvenilir parametre tahminlerine yol açacaktır.

KAYNAKÇA

Bernanke, Ben, Mark Gertler, and Simon Gilchrist (1998), *The Financial Accelerator in a Quantitative Business Cycle Framework*. NBER Working Papers 6455, National Bureau of Economic Research.

Bernanke, Ben S., Mark Gertler, and Simon Gilchrist (1999), “The Financial Accelerator in a Quantitative Business Cycle Framework”, in John B. Taylor and Michael Woodford, (eds.), *Handbook of Macroeconomics*, vol. 1C. Amsterdam: Elsevier, pp. 1341-93.

Brave, Scott, Jeff Campbell, Jonas Fisher, and Alejandro Justiniano (2012), *The Chicago Fed DSGE Model*, Working Paper 2012-02, Federal Reserve Bank of Chicago.

Blanchard, Olivier (2017), “Do DSGE models have a future?”, in *DSGE Models*, Gurkaynak, Refet and Cedric Tille (eds.), CEPR Press.

Buiter, Willem (2009), “The unfortunate uselessness of most ‘state of the art’ academic monetary economics”, *Financial Times*, March 3, 2009.

Cacciatore, Matteo, Romain Duval, Giuseppe Fiori, and Fabio Ghironi (2016b), “Market Reforms at the Zero Lower Bound”, mimeo, HEC Montréal, International Monetary Fund, North Carolina State University, and University of Washington.

Chari, V. V., Patrick Kehoe, and Ellen McGrattan (2007), “Business Cycle Accounting”, *Econometrica* 75 (3): 781-836.

Chari, V. V., Patrick J. Kehoe and Ellen R. McGrattan (2008), “Are Structural VARs with Long-Run Restrictions Useful in Developing Business Cycle Theory?”, *Journal of Monetary Economics* 55(8): 1337-1352.

Christiano, Lawrence J., Martin Eichenbaum and Charles L. Evans (2005), “Nominal Rigidities and the Dynamic Effects of a Shock to Monetary Policy”, *Journal of Political Economy* 113(1): 1-45.

Christiano, Lawrence J., Martin Eichenbaum and Robert Vigfusson (2006), “Assessing Structural Vars”, *NBER Macroeconomics Annual* 21: 1-105.

Christiano, Larry, Roberto Motto, and Massimo Rostagno (2014), “Risk Shocks”, *American Economic Review* 104 (1): 27-65.

Del Negro, Marco and Frank Schorfheide (2004), “Priors from General Equilibrium Models for Vars”, *International Economic Review* 45(2): 643-673.

Del Negro, Marco, Stefano Eusepi, Marc Giannoni, Argia Sbordone, Andrea Tambalotti, Matthew Cocci, Raiden Hasegawa, and Henry Linder, (2013), *The FRBNY DSGE Model*, Staff Report 647, Federal Reserve Bank of New York.

Dotsey, Michael (2013), “DSGE models and their use in monetary policy”, *Federal Reserve Bank of Philadelphia Business Review*, Q2, 10-18.

Eggertsson, Gauti, and Michael Woodford (2003), “The Zero Bound on Interest Rates and Optimal Monetary Policy”, *Brookings Papers on Economic Activity* 34 (1): 139- 235.

Fleischman, Charles A., and John M. Roberts (2011), “From Many Series, One Cycle: Improved Estimates of the Business Cycle from a Multivariate Unobserved Components Model”, *Finance and Economics Discussion Series* 2011-46, Divisions of Research & Statistics and Monetary Affairs, Federal Reserve Board, Washington, D.C.

Gali, Jordi (1999), “Technology, Employment, and the Business Cycle: Do Technology Shocks Explain Aggregate Fluctuations?”, *The American Economic Review* 89(1): 249- 271.

Galí, Jordi, J. David López-Salido and Javier Vallés (2007), “Understanding the Effects of Government Spending on Consumption”, *Journal of the European Economic Association*, vol. 5 (1), 2007, 227-270.

Gertler, Mark, and Nobu, Kiyotak (2011), “Financial Intermediation and Credit Policy in Business Cycle Analysis”, In *Handbook of Monetary Economics*, edited by Ben Friedman and Michael Woodford.

Gertler, Mark, and Peter Karadi (2011), “A Model of Unconventional Monetary Policy”, *Journal of Monetary Economics*. 58 (1): 17-32.

Gornemann, Nils, Keith Kuester, and Makoto Nakajima (2016), “Doves for the Rich, Hawks for the Poor? Distributional Consequences of Monetary Policy”, International Finance Discussion Papers 1167, Washington: Board of Governors of the Federal Reserve System.

Hendry, David and Graham Mizon (2014), “Why DSGE models crash during crises”, VoxEu, 18 June.

Holston, Kathryn, Thomas Laubach, and John C. Williams (2016), “Measuring the Natural Rate of Interest: International Trends and Determinants,” FRBSF Working Paper 2016-11, August.

Ireland, Peter N. (2004), “A Method for Taking Models to the Data”, *Journal of Economic Dynamics and Control* 28(6): 1205-1226.

Juselius, Katarina and Massimo Franchi (2007), “Taking a DSGE Model to the Data Meaningfully”, *Economics - The Open-Access, Open-Assessment E-Journal* 2007- 4(June): 1-38.

Justiniano, Alejandro, Giorgio Primiceri, and Andrea Tambalotti (2010), “Investment Shocks and Business Cycles”, *Journal of Monetary Economics* 57 (2): 132-145.

Justiniano, Alejandro, Giorgio Primiceri, and Andrea Tambalotti (2011), “Investment Shocks and the Relative Price of Investment”, *Review of Economic Dynamics* 14 (1): 101-121.

Kaplan, Greg, Benjamin Moll, and Giovanni Violante (2015), *Monetary Policy According to HANK*, mimeo, Princeton University.

Kaplan, Greg, Benjamin Moll, and Giovanni L.Violante (2016), “Monetary Policy According to HANK”, NBER Working Paper Series 21897. Cambridge, Mass.: National Bureau of Economic Research, January.

Kiyotaki, Nobuhiro, and John Moore (1997), “Credit Cycles”, *Journal of Political Economy* 105 (2): 211-48.

[Kydland, F. E., Prescott, E. C. \(1982\), "Time to Build and Aggregate Fluctuations", *Econometrica*, 50 \(6\), 1345–1370.](#)

Lucas, R. (1976), "Econometric Policy Evaluation: A Critique", Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy. 1, 19–46.

Pagan, Adrian R. (2003), “Report on Modelling and Forecasting at the Bank of England”, *Quarterly Bulletin, Bank of England* 2003(Spring): 60-88.

Rotemberg, Julio J. and Michael Woodford (1997), “An Optimization-Based Econometric Framework for the Evaluation of Monetary Policy”, *Nber Macroeconomics Annual 1997*, (eds) Ben S. Bernanke and Julio J. Rotemberg, MIT Press. 12: 297-361.

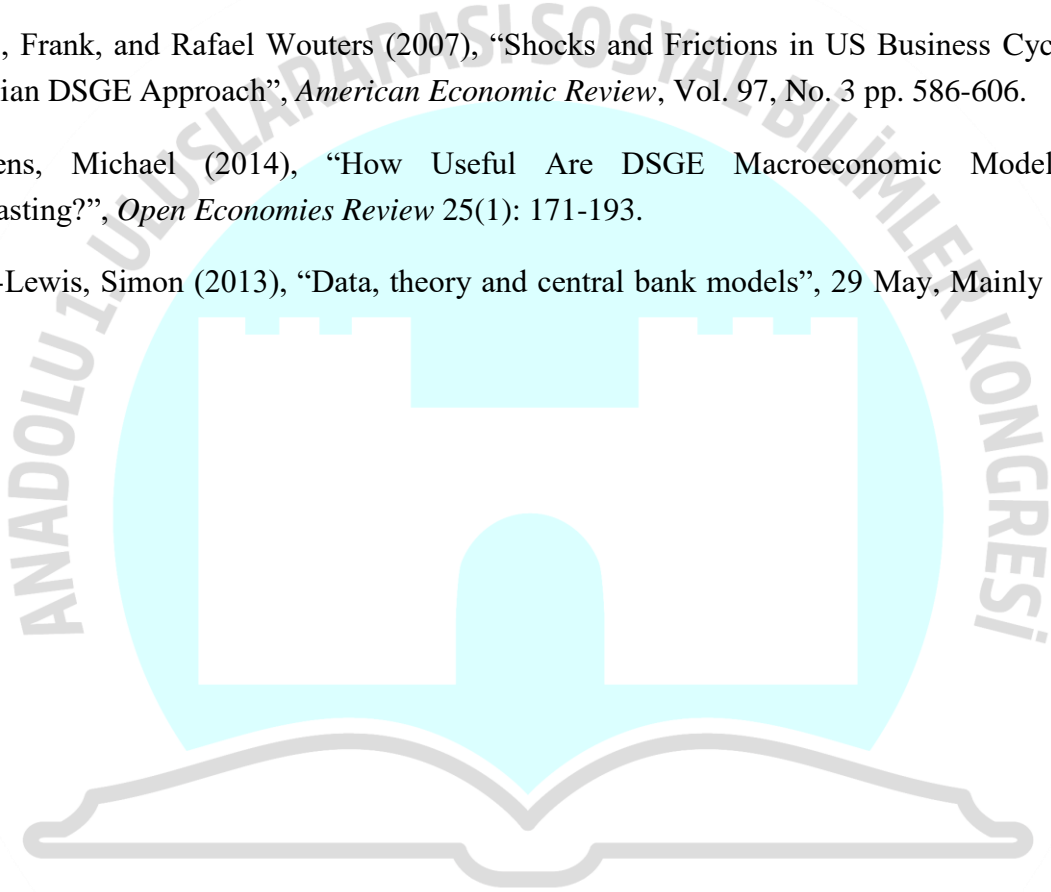
Sims, Christopher A. (1980), “Macroeconomics and Reality”, *Econometrica* 48(1): 1-48.

Smets, Frank and Raf Wouters (2003), “An Estimated Dynamic Stochastic General Equilibrium Model of the Euro Area”, *Journal of the European Economic Association* 1(5): 1123-1175.

Smets, Frank, and Rafael Wouters (2007), “Shocks and Frictions in US Business Cycles: A Bayesian DSGE Approach”, *American Economic Review*, Vol. 97, No. 3 pp. 586-606.

Wickens, Michael (2014), “How Useful Are DSGE Macroeconomic Models for Forecasting?”, *Open Economies Review* 25(1): 171-193.

Wren-Lewis, Simon (2013), “Data, theory and central bank models”, 29 May, Mainly macro blog.

DIYARBAKIR
26-28 NİSAN 2019

LİSE KAYNAŞTIRMA ÖĞRENCİLERİNİN GÖRÜŞLERİNE GÖRE OKUL METAFORU VE KAYNAŞTIRMA SÜRECİNİN SINIRLILIKLARI (BATMAN İLİ ÖRNEĞİ)

SCHOOL METAPHOR AND LIMITATION OF MAINSTREAMING PROCESS ACCORDING TO
THE OPINIONS OF HIGH SCHOOL INCLUSION STUDENTS (BATMAN PROVINCE CASE)

Dr. Öğr. Üyesi, Yusuf Sözer

Batman Üniversitesi

ÖZET

Öz: Bu çalışmanın amacı, liselerde kaynaştırma öğrencilerinin okula ilişkin algılarını ve kaynaştırma sürecinde yaşadıkları sorunları bu öğrencilerin görüşlerine göre belirlemektir. Bu çalışma nitel bir araştırma olup fenomenolojik olarak desenlenmiştir. Çalışma grubu, nitel araştırmalar için tipik durum örnekleme yöntemiyle oluşturulmuştur. Çalışma grubunda 2017-2018 Eğitim-Öğretim yılında Batman il merkezinde 8 farklı lisede öğrenim gören 37 kaynaştırma öğrencisi yer almıştır. Çalışmanın verileri, araştırmacı tarafından hazırlanan ve kaynaştırma öğrencilerinin okula ilişkin algılarını belirlemeye yönelik 1 metafor sorusu ile kaynaştırma eğitiminde yaşadıkları sınırlılıkları belirlemeye dönük 14 açık uçlu soruyu içeren bir veri toplama formu kullanılarak toplanmıştır. Okula ilişkin olarak 37 kaynaştırma öğrencisinin 34'ü olumlu, 3'ü olumsuz metafor kullanmıştır. Kaynaştırma sürecinde, okullarda destek eğitim odası ve engelli asansörü-rampası-lavaboları gibi donanımlar konusunda fiziksel yetersizlikler, öğrencilerin arkadaşları ile ilişkilerinde zorbalık, alaya alınma gibi sorunlar, kaynaşma yerine dışlanma hissi yaşayan öğrencilerin bulunması, kaynaştırma öğrencilerine yönelik bireyselleştirilmiş eğitim programlarının (BEP) hazırlanmasında ve ailelerin BEP toplantılarına katılımında eksiklikler olması ortaya çıkan başlıca sınırlılıklar olmuştur. Çalışma sonucunda kaynaştırma öğrencilerinin genel olarak başarılı bir kaynaştırma süreci algısı içinde oldukları ancak, yine de özellikle BEP hazırlanması ve engelli bireyler için fiziki ortam ve çevre düzenlemeleri konusunda yaşanan yetersizliklerin kaynaştırma sürecini sınırladığı belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Özel Eğitim, Bireyselleştirilmiş Eğitim, Kaynaştırma, Engellilik.

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the perceptions of inclusion students in high schools and the problems they experience in the integration process according to the opinions of these students. This study is a qualitative research and is phenomenologically designed. The study group was formed by the typical case sampling method and was consisted of 37 inclusion students who were studying in 8 different high schools in Batman, in 2017-2018 academic year. The data of the study were collected by using a data collection form which was prepared by the researcher and containing 14 open-ended questions to determine the limitations of the inclusion education and 1 metaphor question to determine the students' perceptions about school. The analysis of the data provided the following findings. 34 of the 37 inclusion students used positive and 3 students used negative metaphors, regarding the school. In the mainstreaming process, physical inadequacies of the support training rooms and disabled elevator-ramps-sinks in the schools, problems in relations with class friends such as bullying and ridicule, the presence of students who have a feeling of exclusion instead of inclusion, the lack of individualized education programs (IEP) for the mainstreaming students and the lack of participation of families in the IEP meetings were found as the main limitations.

Key Words: Special Education, Individualized Education, Mainstreaming, Disability.

1. GİRİŞ

Eğitimde fırsat eşitliği ilkesi, demokratik toplumların temel koşullarından biridir. Özel eğitime gereksinimi olan öğrencilere, özel eğitim hizmetleri sunulmaksızın bunu sağlayabilmek mümkün gözükmemektedir. Bazı öğrencilerin özel gereksinimleri söz konusudur (Avcıoğlu, 2012). Özel gereksinimi olan bu çocuklar bedensel özellikleri ve/veya öğrenme yetenekleri, bu çocukların bireyselleştirilmiş eğitim programları gerektirecek kadar normlardan farklıdır (Eripek ve diğerleri, 2005, s.3). Tarihsel süreçte özel gereksinimli öğrencilerin eğitimleri ilk olarak ayrı özel eğitim okulları ile sağlanırken, bugün tüm dünyada ve Ülkemizde kaynaştırma daha fazla kabul görmüş durumdadır (Kargin, 2004, s.2).

Özel gereksinimli bireylere yönelik olarak yıllar içerisinde farklı uygulamaların olduğu görülmektedir. Dünyada 1970'li yıllara kadar daha çok ayırıştırma fikri kabul görmüş, 1970'li yıllardan sonra, kaynaştırma uygulamaları ön plana çıkmaya başlamıştır (Yaman, 2017, s.2). Ülkemizde de 20. yüzyılın başından itibaren özel gereksinimli öğrencilerin normallerden ayrı olarak eğitilmeleri tercih edilmiştir. Türkiye'de özel gereksinimli çocukların kaynaştırma

yoluyla eğitim görmelerine ilişkin ilk yasa 1983'te çıkarılan Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yasası'dır ve bu yasada "engelli öğrencilerin engelli olmayan akranları ile birlikte eğitim görmeleri ve okul idaresinin konuya ilişkin önlemler alması" gerektiği açıklanmaktadır. 1988'de yayınlanan "Özel gereksinimli çocukların normal sınıflara kaynaştırılması yoluyla eğitimi" konulu genelgede ise kaynaştırma, uluslararası alanyazındaki tanımına uygun şekilde ele alınmıştır (Uysal 2003; Aktaran: Sucuoğlu, 2004, s.5). 1980'li yılların sonlarına doğru başlatılan "kaynaştırma" uygulamaları, 1997 yılında kabul edilen 573 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile "özel gereksinimli çocukların akranları ile aynı eğitim ortamlarında, kendileri için en uygun eğitimi almaları" yasal olarak kabul edilmiştir (Yatgın, Sevgi ve Uysal, 2015, s.168). Bu kararnamenin "kaynaştırma" maddesinde "özel eğitim gerektiren bireylerin eğitimleri, hazırlanan bireysel eğitim planları doğrultusunda akranlarıyla birlikte her tür ve kademedeki okul ve kurumlarda uygun yöntem ve teknikler kullanılarak sürdürülür" denilmektedir. Bu kararnamenin ardından MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'de hazırlanmış ve yürürlüğe konmuştur.

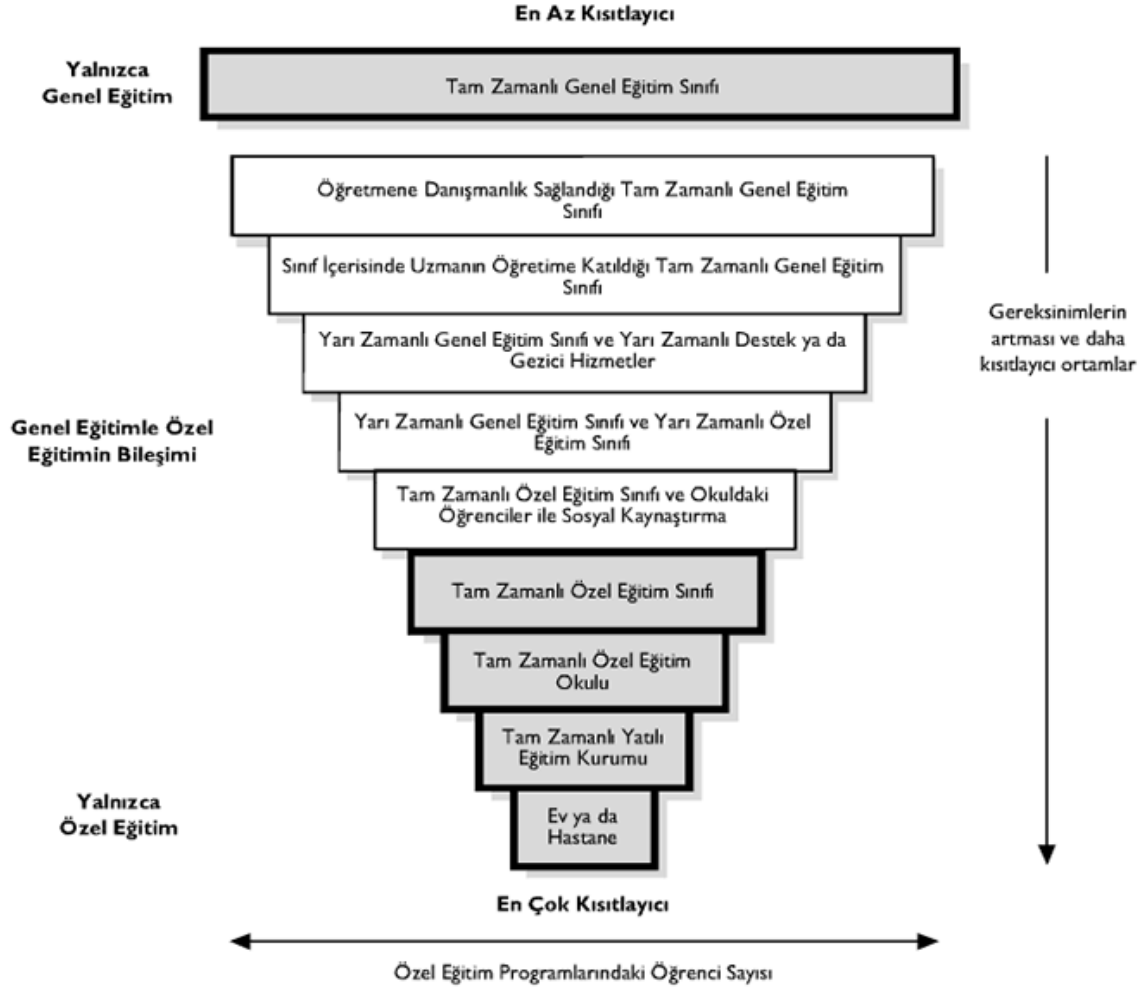
MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde özel eğitim gerektiren birey 'çeşitli nedenlerle bireysel özellikleri ve bireysel yeterlikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren birey' olarak tanımlanmaktadır. Bu yönüyle özel gereksinimi olan çocuklar hem normal çocuklara göre yetersizlikleri bulunan bireyleri, hem de üstün zekâlı ya da yetenekli çocukları da kapsar. Özel gereksinimi bulunan çocuklara yönelik gerçekleştirilen eğitime de özel eğitim adı verilmektedir. Özel gereksinimleri bulunan çocukların çoğu yetersizlikler gösterir. Yetersizlik, bir şeyi yapmada yeterli olmamayı, belirli bir şekilde davranmada sınırlı kapasiteyi tanımlar. Yetersizliği olan çocuklar ifadesi, üstün zekâlıları veya üstün yeteneklileri içermez. Engel, yetersizliği bulunan bireyin çevreyle etkileşiminde karşılaştığı problemi tanımlar. Yetersizlik bazı ortamlarda engele yol açabilir, bazı ortamlarda yol açmayabilir. Örneğin, bir bacağında protez olan bir çocuk sportif etkinliklerde engel yaşarken bir dersi dinlerken herhangi bir engellilik yaşamayabilir (Eripek ve diğerleri, 2005, s.3).

MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde 'özel gereksinimi olan çocuklar için' (...) kaynaştırma temeline dayalı olarak, destek eğitim planları çerçevesinde sürdürülür. Yine aynı yönetmeliğin 7. Kısım 67. Maddesinde 'kaynaştırma' kavramı, "özel eğitim gerektiren bireylerin, yetersizliği olmayan akranları ile birlikte eğitim ve öğretimlerini (...) sürdürmeleri esasına dayanan, destek eğitim hizmetlerinin sağlandığı özel eğitim uygulamaları" olarak

tanımlanmıştır. Demirel (2010, s.78) ise kaynaştırmayı, normalleştirme çabasının bir basamağı olarak görür ve bireyselleştirilmiş eğitim plan-programları içerisinde uygun görülen engelli çocuklarla normal akranlarını belli sürelerde eğitsel ve sosyal yönden bütünleştirmek şeklinde tanımlar. Engelli bireyler için eğitimin temel hedefi, bu bireyleri toplumsal yaşama hazırlamak, bağımsız ya da en az bağımlı olarak yaşamlarını sürdürebilmelerini sağlamak için gerekli becerileri onlara kazandırmaktır. Engelli çocukların akranlarıyla birlikte aynı ortamda eğitilmelerini sağlayan kaynaştırma eğitiminde; kaynaştırma öğrencisinin uygun sosyal becerilere sahip olmasının ve böylelikle akranları tarafından kabul edilmesinin kolaylaştırılması hedeflenir (Kabasakal ve diğerleri, 2008, s.169).

Özel eğitimde en az kısıtlayıcı ortam ilkesi esas alınır. Bu kavram, MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönergesi'nde (2006) şöyle tanımlanmaktadır: Özel eğitime ihtiyacı olan bireyin, (...) mümkün olduğunca yetersizliği olmayan akranlarıyla bir arada olmasını sağlayan en uygun eğitim ortamıdır. Bu tanımda engeli bulunan öğrencilerin normal öğrencilerle mümkün oldukça çok etkileşim içinde tutulmasına vurgu yapılmaktadır. Bir başka deyişle, en az kısıtlayıcı eğitim ortamı, çocuğa eğitim gereksinimlerini en iyi şekilde karşılayan ve normal akranlarıyla en üst düzeyde paylaşım sağlayan ortamlardır. Öğrencinin yetersizliğinin düzeyine göre, kaynaştırma adıyla bilinen normal akranlarıyla aynı ortamda eğitim alabileceği gibi, kaynak oda destekli kaynaştırma ya da gereksinme düzeyi yükseldikçe özel eğitim kurumları ya da evde eğitim söz konusu olabilir (Tekin İftar ve diğerleri, 2005, s.146). Engelli bireyin gereksinimleri azaldıkça normal akranları ile daha fazla zaman geçirmesi onlarla daha fazla bütünleşmesi istenir. En az kısıtlayıcı Ortam-Gereksinimler ilişkisi Şekil-1'de sunulmuştur (Lewis ve Doorlag, 2003, s. 18).

DİYARBAKIR
26-28 NİSAN 2019

Şekil-1: En Az Kısıtlayıcı Ortam-Gereksinimler Hunisi

Şekil-1’de görüldüğü gibi, engelli öğrencilerin ortam kısıtlamasının ancak engelli öğrencinin gereksinimlerinin fazla olması ve daha kısıtlı bir ortama ihtiyaç duyması halinde yapılması bunun aksine engelli bireyin gereksinimlerinin azlığı ölçüsünde de daha fazla kaynaştırmaya yer verilmesi önerilmektedir (Lewis ve Doorlag, 2003).

Ülkemiz’de kaynaştırma eğitiminin ağırlıklı olarak tam zamanlı ve yarı zamanlı olarak ikiye ayrılan uygulama biçimleri bulunmaktadır. Tam zamanlı kaynaştırma uygulamasında özel eğitim gerektiren bireylerin, akranları ile birlikte okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim ve yaygın eğitim kurumlarında aynı sınıfta eğitim görmesi ve sosyal açıdan bütünleştirilmesi için tam zamanlı olarak; özel eğitim destek hizmetleri, özel araç-gereç ve eğitim materyalleri sağlanır. Yarı zamanlı kaynaştırma uygulamasında ise kaynaştırma uygulaması yapılan sınıflara veya özel eğitim sınıflarına devam eden öğrencilerin; özel eğitim/kaynaştırma uygulaması yapılan sınıfların etkinliklerine katılması; kaynak oda, rehberlik ve araştırma

merkezi ile özel eğitim kurumundan destek eğitimi alması için gerekli düzenlemeler yapılması teminat altına alınmıştır. Bir başka deyişle, yarı zamanlı kaynaştırmada öğrenciler, normal akranları ile özellikle başarılı oldukları ders veya alanlarda bir araya getirilirken uyumsuzluk gösterebilecekleri diğer zamanlarda destek odası benzeri daha kısıtlı ortamlarda daha özel bir ilgi ile eğitilirler (Sart ve diğerleri, 2004).

Kaynaştırma eğitimi kapsamındaki öğrencilerin eğitim sürecindeki diğer bazı önemli kavramlar şunlardır (MEB Özel Hizmetler Yönetmeliği, 2006):

Destek eğitim hizmeti: Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin tıbbî ve eğitsel değerlendirme ve tanılama sonucunda belirlenen eğitim ihtiyaçları doğrultusunda kendilerine, ailelerine, öğretmenlerine ve okul personeline uzman personel, araç-gereç, eğitim ve danışmanlık hizmetleri sağlanmasıdır.

Destek eğitim odası: Kaynaştırma uygulamaları yoluyla eğitimlerine devam eden öğrenciler ile üstün yetenekli öğrencilere ihtiyaç duydukları alanlarda destek eğitim hizmetleri verilmesi için düzenlenmiş ortamdır.

BEP(Bireyselleştirilmiş eğitim programı): Bireyselleştirilmiş eğitim programı, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin gelişim özellikleri, eğitim performansları ve ihtiyaçları doğrultusunda hedeflenen amaçlara yönelik hazırlanan ve bu bireylere verilecek destek eğitim hizmetlerini de içeren özel eğitim programıdır.

Bireyselleştirilmiş eğitim programı geliştirme birimi: Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin eğitimlerini sürdürdükleri okul ve kurumlarda eğitim performansları ve ihtiyaçları doğrultusunda BEP'lerini hazırlamak amacıyla bireyselleştirilmiş eğitim programı geliştirme birimi oluşturulur. Bireyselleştirilmiş eğitim programı geliştirme birimi, okul/kurum müdürü veya görevlendireceği bir müdür yardımcısının başkanlığında;

- a) Bir gezerek özel eğitim görevi yapan öğretmen,
- b) Bir rehber öğretmen,
- c) Bir eğitim programları hazırlamakla görevlendirilen öğretmen,
- ç) Öğrencinin sınıf öğretmeni,
- d) Öğrencinin dersini okutan ilgili alan öğretmenleri,
- e) Öğrencinin velisi,
- f) Öğrenci, olmak üzere bu kişilerden oluşur.

Kaynaştırma ortamlarında ortaya çıkan problem davranışlar çoğu zaman, uygun olmayan öğretim ortamı, eğitim programının çocukların özelliklerine göre uyarlanmaması,

öğretmenlerin kaynaştırma süreci yönetimi gibi değişkenlerin etkisi ile de ortaya çıkabilmektedir (Marzano ve Marzano, 2003). Özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciler, oldukça katı ve yoğun bir biçimde hazırlanmış normal eğitim programlarına uymakta çok zorlanmakta, hatta eğitimleri olanaksız hale gelmektedir. Bu durumun ortadan kaldırılabilmesi amacıyla, eğitsel işlevde bulunma düzeyleri dikkate alınarak hem farklı eğitim düzenlemeleri ve hem de yapılan bu düzenlemeler içinde farklı amaçlara ihtiyaç duyulduğundan, bu bireyler için Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı “BEP” hazırlamak gerekir (Vuran, 2005; Aktaran: Yaman, 2017, s.4). Kaynaştırma eğitiminin başarıya ulaşmasında okulun, sınıfın, destek eğitim odasının fiziki koşullarının, destek eğitim hizmetlerinin ve bu çerçevede hazırlanan BEP’in niteliklerine bağlı olacağı söylenebilir.

Gerekli tüm yasal düzenlemeler ve kaynaklar sağlansa da uygulamayı hayata geçirenler ve uygulamadan etkilenenlerin olumsuz tutumları, kaynaştırmanın başarısını azaltma olasılığına sahiptir. Öğretmenler, diğer eğitim personeli, idareciler, kaynaştırma öğrencisi, normal gelişim gösteren öğrenci, bu öğrencilerin aileleri ve genel olarak toplumda kaynaştırmaya yönelik olumlu tutumların bulunması uygulamanın başarısını atıracaktır. Kaynaştırma öğrencilerle diğer öğrenciler arasında sağlıklı bir iletişim kurulmasını sağlayacak, onların özel gereksinimlerine uygun ortamı yaratacak olan; böylece özel ihtiyaçları olan öğrencinin önce sınıfta, buradan hareketle okulda ve toplumda hayatını etkin, kabul görmüş olarak ve mutlu bir şekilde sürdürmesini sağlayacak olan öğretmenin kaynaştırma uygulamasındaki rolü ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Sınıf atmosferi ve etkinliklerinin özel gereksinimi olan olmayan tüm bireyleri kapsayıcı bir nitelikte olması oldukça önemlidir (Sart ve diğerleri, 2004).

Genel olarak özel eğitimin ve özel olarak kaynaştırma eğitiminin dünyada ve Ülkemizde diğer eğitim alanlarına nispetle daha yeni sayılır. Bu süreç içerisinde sürekli gelişim gösteren alan araştırmaları ve buna dayalı olarak geliştirilen yasal düzenlemeler ve uygulamalara rağmen yapılan pek çok araştırmalarda özel eğitimde kaynaştırmaya ilişkin sorunların sürgit bir özellik gösterdiği anlaşılmaktadır. Alanın nispeten yeni oluşu, akademik açıdan hızlı bir gelişimsel süreç göstermesi, sıklıkla yasal düzenlemeler yapılması ve ayrıca tüm çabalara rağmen uygulama alanlarında istenen sonuçların elde edilememesi çerçevesinde kaynaştırma süreçlerini inceleyen çalışmaların yöntemleri, konuya ilişkin perspektifleri, unsurları vb. çeşitlendirecek biçimde sürdürülmesine ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Alanyazındaki bazı çalışmalar aşağıda sunulmuştur.

Avcıoğlu (2012), tarafından gerçekleştirilen “Rehberlik ve Araştırma Merkez (RAM)

Müdürlerinin Tanılama, Yerleştirme-İzleme, Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) Geliştirme ve Kaynaştırma Uygulamasında Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Algıları” adlı çalışmasının amacı, RAM müdürlerinin; tanılama, yerleştirme-izleme, BEP geliştirme ve kaynaştırma uygulamasında karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşlerinin belirlenmesidir. Araştırmanın sonucunda RAM Müdürlerinin tanılama, yerleştirme-izleme, BEP geliştirme ve kaynaştırma uygulamalarında çeşitli sorunlar algıladıkları belirlenmiştir.

Çolak, Vuran ve Uzuner’in (2013), “Kaynaştırma Uygulanan Bir İlköğretim Sınıfındaki Sosyal Yeterlik Özelliklerinin Betimlenmesi ve İyileştirilmesi Çalışmaları” adlı çalışmalarının amacı, Eskişehir ilinde kaynaştırma yürütülen ilköğretim üçüncü sınıfındaki öğrencilerin sosyal yeterlik özelliklerinin betimlenmesi ve iyileştirme çalışmalarının incelenmesidir. Çalışma eylem araştırmasıdır ve durum saptama ve uygulama olmak üzere iki basamaktan oluşmuştur. Birinci basamakta durum saptama çalışmaları yürütülmüştür. İkinci basamakta, hazırlanan sosyal beceri iyileştirme programına göre çeşitli etkinlik planları hazırlanmıştır ve uygulanmıştır. Bulgular, kaynaştırma ortamında uzmanlar ve öğretmenlerin işbirliğiyle çalışmalarının sadece kaynaştırma öğrencisine değil, sınıftaki tüm paydaşlara olumlu etkileri olduğunu göstermiştir.

Kabasakal ve diğerleri (2008) tarafından gerçekleştirilen “Kaynaştırma Öğrencileri, Akran ilişkileri ve Akran İstismarı” adlı çalışmalarının amacı kaynaştırma öğrencilerinin akran ilişkileri içindeki konumunu, algılanmış biçimlerini ve akran istismarının boyutlarını belirlemektir. İzmir’de üç ilköğretim okulunda gerçekleştirilen ve 16 kaynaştırma öğrencisinin içerisinde yer aldığı 329 öğrenciyi içeren çalışma sonucunda kaynaştırma öğrencilerinin arkadaşları tarafından ortak bir çalışma yapmak için tercih edilmedikleri, uyum ve iletişim problemleri olarak algıladıkları belirlenmiştir.

Güzel, N. (2014), “Kaynaştırma Öğrencisi Olan İlköğretim Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Yaşadıkları Sorunlar (Beykoz İlçesi Örneği)” adlı çalışmasının amacı kaynaştırma öğrencisi olan sınıf öğretmenlerinin sorunlarının belirlenmesidir. Araştırmanın sonucunda; “Sınıfında kaynaştırma öğrencisi olan sınıf öğretmenlerinin karşılaştıkları problemlerle” ilgili olarak genelde olumsuzluklar olduğu ortaya çıkmıştır. Bu olumsuzluklar; okulun fiziksel yapısının yetersizliği, sınıfların kalabalık oluşu ve kaynaştırma öğrencilerinin sınıflara eşit olarak dağıtılmaması, BEP planının yapılmaması ya da öğretmenin BEP planı hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması, hizmetiçi eğitimin yetersizliği, rehberlik çalışmaları ve okuldaki kaynaştırma eğitimi için yapılması gereken diğer çalışmaların eksik olması, ailelerle gerekli iletişim halinde olunmaması ve ailelerin çocukları hakkında yeterli bilgiye

sahip olmaması, okulda kaynaştırma eğitimi için gerekli olan çalışmaların tam olarak yapılmaması ve okul idarecilerinin gerekli kolaylığı ve donanımı sağlayamaması şeklindedir.

Saraç ve Çolak (2012), tarafından gerçekleştirilen “Kaynaştırma Uygulamaları Sürecinde İlköğretim Sınıf Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Görüş ve Önerileri” adlı çalışmanın amacı, kaynaştırma uygulamaları sürecinde ilköğretim sınıf öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunlarına ilişkin görüş ve önerilerinin belirlenmesidir. Sonuç olarak, ilköğretim okullarında kaynaştırma uygulamalarında sınıf öğretmenlerinin isteklerinin göz ardı edildiği, kaynaştırma uygulamalarının uygun olmayan fiziksel şartlarda gerçekleştirildiği, sınıf öğretmenlerinin sorunlarının çözümünde okuldaki diğer personelden yardım almasına karşın yapılan yardımların yeterli ve işlevsel olmadığı belirlenmiştir.

Sart ve diğerleri (2004), “Türkiye Kaynaştırma Eğitiminde Nerede?: Eğitimciye Öneriler” adlı çalışmalarında İstanbul’da çeşitli okullardan elde edilen gözlemler ve görüşmeler doğrultusunda kaynaştırma eğitimini geliştirmek için öneriler sunmayı amaçlamışlardır. Çalışma sonucunda görüşülen öğretmenler, kaynaştırmanın şu anda bireysel eğitim programı, özel eğitim öğretmeni, rehberlik danışmanlık uzmanı, destek bilgilendirme hizmetleri, kaynak oda ve diğer gerekli malzeme desteği olmadan uygulanan haliyle, öğretmenler tek yapabildiklerinin kaynaştırma öğrencileri sessiz tutup, sınıfın dikkatini dağıtmamalarını sağlamaya çalışmak olduğunu ifade etmişlerdir.

Vural ve Yıkılmış (2008), tarafından yapılan “Kaynaştırma Sınıfı Öğretmenlerinin Öğretimin Uyarlanmasına İlişkin Yaptıkları Çalışmaların Belirlenmesi” adlı çalışmanın amacı, kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin öğretimin uyarlanmasına ilişkin yaptıkları çalışmaların belirlenmesidir. Araştırma sonucunda kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin öğretimsel uyarlama konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve yaptıkları bazı öğretimsel uyarlamaların ise sınırlı kaldığı bulunmuştur.

Yorulmaz (2016), “Kaynaştırma Eğitimi Veren İlkokul Ve Ortaokul Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitiminde Karşılaştığı Problemler” adlı çalışmasının amacı, ilk ve Ortaokulda kaynaştırma eğitimi veren öğretmenlerin, bu öğrencilere yönelik karşılaştığı problemleri belirlemek ve bu problemlere çözüm üretmektir. Çalışma sonucunda, İlkokul ve Ortaokul öğretmenlerinin yarısından fazlasının kaynaştırma eğitimi konusunda sınıfta ve okulda malzeme eksikliğinin bulunduğunu, kaynaştırma konusunda bilgiye ihtiyaçlarının olduğunu, Bireyselleştirilmiş Eğitim Programının hazırlanması konusunda yeterli bilgi sahibi olmadığını, okul rehber öğretmenin onları bu konuda bilgilendirmediğini söylemiştir.

Zağlı (2010), “Sakarya İlinde Görev Yapan Okul Öncesi Öğretmenlerin Zihinsel Engelli

Çocukların Kaynaştırma Yoluyla Eğitimlerine İlişkin Tutumlarının İncelenmesi” adlı çalışmasının amacı, Sakarya ilinde görev yapan okul öncesi öğretmenlerin zihinsel yetersizliği olan çocukların kaynaştırma yoluyla eğitimlerine ilişkin tutumlarını saptamaktır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin zihinsel engelli öğrencilere yönelik genel tutumu ile kaynaştırma eğitimine ilişkin tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş ve bu iki tutum ölçeği arasında aynı yönlü güçlü bir ilişki bulunmuştur.

Alanyazındaki çalışmalar incelendiğinde kaynaştırmada yaşanan sorunların çoğunlukla kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin görüşleri ve kimi zaman okul idarecileri, öğrenci velileri, kaynaştırma sınıfındaki diğer öğrenciler gibi kaynaştırma öğrencisinin çevresinde bulunan kişilerin görüşleri ışığında incelemeler yapılmıştır. Kaynaştırmada yaşanan sorunların kaynaştırma öğrencilerinin görüşlerine göre inceleyen çalışmalara ihtiyaç olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bu çalışmada, kaynaştırma öğrencilerinden veri toplamak nispeten zor olsa bile bu süreçte yaşanan sorunların kaynaştırma uygulamasının esas muhatapları olan bu öğrencilerden toplanması ve kaynaştırmanın ‘kaynaştırma öğrencilerinin’ perspektifi üzerinden analiz edilmesi bir problem alanı olarak değerlendirilmiştir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, liselerde kaynaştırma sürecinde yaşanan sorunları kaynaştırma öğrencilerinin görüşlerine göre belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlara yanıt aranmıştır:

- 1) Öğrenci metaforları çerçevesinde kaynaştırma öğrencileri okulu nasıl algılamaktadır?
- 2) Kaynaştırma öğrencilerinin görüşlerine göre kaynaştırma sürecinin sınırlılıkları nelerdir?
- 3) Kaynaştırma öğrencilerinin başarılı kaynaştırmaya yönelik önerileri nelerdir?

2. YÖNTEM

Bu bölümde çalışmanın metodu, çalışma grubu, verilerin toplanması, verilerin analizi kısımlarına yer verilmiştir.

2.1. Çalışmanın Metodu

Bu çalışma nitel bir araştırma olup fenomenolojik olarak desenlenmiştir. Çalışma, metafor analizi ve içerik analizi yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

2.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma evreni, Batman ili merkezinde lise düzeyinde bulunan tüm kaynaştırma öğrencileridir. Çalışma grubu, nitel araştırmalar için tipik durum örnekleme yöntemiyle oluşturulmuştur. Çalışma grubunda 2017-2018 Eğitim-Öğretim yılında Batman il merkezinde 8 farklı lisede öğrenim gören 37 kaynaştırma öğrencisi yer almıştır. Çalışma grubuna dâhil edilen kaynaştırma öğrencilerinin cinsiyete göre dağılımı, Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	N
Erkek	28
Kız	9
Toplam	37

Tablo 1’de görüldüğü gibi örnekleme alınan öğrencilerin 28’i erkek, 9’u kızdır.

Çalışma grubunda yer alan kaynaştırma öğrencilerinin engel türlerine göre dağılımı Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: Kaynaştırma Öğrencilerinin Engel Türlerine Göre Dağılımı

Engel Türleri	N
Görme	16
İşitme	10
Ortopedik	8
Zihinsel	3
Toplam	37

Tablo 2’de görüldüğü gibi örnekleme alınan öğrencilerin 16’sı görme, 10’u işitme, 8’i ortopedik, 3’ü zihinsel engellidir.

2.3. Verilerin Toplanması

Veri toplama aracı araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Bu doğrultuda, Rehberlik Araştırma Merkezi Uzmanlarının görüşlerine başvurularak kaynaştırma öğrencilerinin okula ilişkin algılarını ölçmeye yönelik 1 metafor sorusu ile kaynaştırma eğitiminde yaşadıkları sınırlılıkları ölçmeye dönük 14 açık uçlu soru hazırlanmıştır.

Metafor sorusu ile kaynaştırma öğrencilerinin okulun nasıl bir ortam olduğuna ilişkin algıları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda öğrencilerin okulu bir eşyaya veya bir hayvana benzetmeleri istenmiş ve ilgili metaforu seçme gerekçesi sorulmuştur.

Ölçeğin doldurulmasında araştırmacılar, kaynaştırma öğrencilerinin duyduğu ihtiyaç ölçüsünde onlara yardımcı olmuştur. Öğrencilerden biri, görme engelliler için soruyu okumuş, diğeri ise verilen yanıtların yazılmasına yardımcı olmuştur. Öğrenci işitme engelli ise soru öğrenci tarafından okuduktan sonra anlamadığını ifade ettiğinde soruyu açıklamak amacıyla onlarla iyi anlaşabilen sınıf arkadaşlarından yardım alınarak işaret yoluyla anlaşma sağlanmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Çalışmada kaynaştırma öğrencilerin okul metaforları ve kaynaştırma sürecinin sınırlılıklarına ilişkin verilen yanıtlar içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi sürecinde öğrenci ifadeleri okunarak kodlar üretilmiştir. Yapılan kodlamaların güvenilirliğini sağlamak amacıyla ifadeler iki ayrı araştırmacı tarafından kodlanmış ve kodlayıcı güvenilirliği puanı (güvenilirlik=görüş birliği/görüş birliği+görüş ayrılığı) (Krippendorf, 2011) formülünden yararlanılarak hesaplanmış ve 0,92 bulunmuştur. Böylece kodlamaların güvenilir olduğuna karar verilmiştir. Üretilen kodlar temalaştırılmış ve bulgular bölümünde sunulmuştur.

3. Bulgular

Bu bölümde verilerin analizi sonucu ulaşılan bulgular sunulmuştur.

3.1. Birinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Bu çalışmanın birinci alt amacı “Öğrenci metaforları çerçevesinde kaynaştırma öğrencileri okulu nasıl algılamaktadır?” biçimindeydi. Bu alt amaç çerçevesinde okulun nasıl bir ortam olarak algılandığını gösteren 37 metafora rastlanmıştır. Bu metaforların 34’ü olumlu ve 3’ü olumsuz algı metaforudur. Bu alt amaca ilişkin bulgular, olumlu ve olumsuz metafor temaları altında Tablo 3 ve Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 3: Kaynaştırma Öğrencilerinin Okula İlişkin Olumlu Metaforları

Olumlu Metaforlar	Frekans
Geliştirici Ortam (Kitap/Ağaç)	8
Rahat ve Güven Ortamı (Aile/Ev)	8
Sevilen Bir Ortam (Tavşan, Kedi, Güvercin vb. sevdikleri hayvanlar)	7
Erişim-İletişim Ortamı	5
Özgürlük Ortamı (Kuş)	2
Temiz Güzel Ferah Ortam (Çiçek, Yeşillik)	2
Sosyalleşme Ortamı (Şehir)	1
Büyük ve Güçlü Ortam (Fil)	1
Toplam	34

Tablo 3'te görüldüğü gibi, 34 öğrencinin ifadesinde okula ilişkin olumlu metafor kodları arasında “Geliştirici Ortam” (8), “Rahat ve Güven Ortamı” (8), “Sevilen Bir Ortam” (7), “Erişim-İletişim Ortamı” (5) kodları öne çıkmıştır. Kaynaştırma öğrencilerinin okula ilişkin olumsuz metafor kodları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4: Kaynaştırma Öğrencilerin Okula İlişkin Olumsuz Metaforları

Olumsuz Metaforlar	Frekans
Koşuşturma yeri (At)	1
Yük taşıma yeri (Eşek)	1
Kimsesizlik-arkadaş İhtiyacı (Köpek)	1
Toplam	3

Tablo 4'te görüldüğü gibi, olumsuz metaforlar olarak “At” metaforu ile okulun bir “Koşuşturma yeri” (1) olduğu, “Eşek” metaforu ile “Yük taşıma yeri” (1) olduğu, “Köpek” metaforu ile bir “Kimsesizlik” (1) hissedildiği ifade edilmiştir.

3.2. İkinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Bu çalışmanın ikinci alt amacı “Kaynaştırma öğrencilerinin görüşlerine göre kaynaştırma sürecinin sınırlılıkları nelerdir?” biçimindeydi. Bu alt amaca ilişkin bulgular; “Okulda Engelli Öğrencilere Yönelik Eksiklikler” teması Tablo 5'te, “Sınıf Arkadaşlarıyla İlişkiler” teması Tablo 6'da, “Öğretmenlerle İlişkiler” teması Tablo 7'de, “Öğretmenlerin Ayrımcılık Yapma Durumu” teması Tablo 8'de, “BEP Hazırlanması Durumu ve Velilerin BEP Toplantılarına Katılımı” teması Tablo 9'da, “Eğitim Sürecinin BEP'e Uygun Yürütülmesi” teması Tablo 10'da, “Sınavların BEP'e Uygun Gerçekleştirilmesi” teması Tablo 11'de, “Sınıf Ortamının Kaynaştırmaya Elverişli Olması” teması Tablo 12'de, “Okulda Rahat ve Güvende Hissetme Durumu” teması Tablo 13'te, “Destek Eğitim Odasından Yararlanma” teması Tablo 14'te sunulmuştur. Bu tablolarda ilgili olduğu temalara ilişkin kodlar ve frekanslar sunularak bulgular ifade edilmiştir.

Tablo 5: Okulda Engelli Öğrencilere Yönelik Eksiklikler

Kodlar	Frekans
Fiziksel ortamla ilgili eksiklikler var (Engelli rampası, lavabosu, tuvaleti vb.)	14
Destek eğitim odasında eksiklikler var	5
Ders konularında eksiklikler var	2
Okula ulaşım güçlüğü (uzaklık)	2
Aktivite eksikliği var	1
Ders saatleri az	1
Eksiklik yok	12
Toplam	37

Tablo 5’te görüldüğü gibi, engelli öğrencilere yönelik eksiklikler olarak “Fiziksel ortamla ilgili eksiklikler var” (14), “Destek eğitim odasında eksiklikler var” (5), “Ders konularında eksiklikler var” (2), “Okula ulaşım güçlüğü (uzaklık) (2), “Aktivite eksikliği var” (1), “ders saatleri az” (1) ve 12 kişi “eksiklik yok” ifadeleri öne sürülmüştür.

Tablo 6: Sınıf Arkadaşlarıyla İlişkiler

Kodlar	Frekans
İyi	19
Normal	7
Dışlanma hissi yaşıyorum	3
Değişkenlik gösteriyor	2
Kötü (zorbalıkla karşılaşıyorum)	2
Engelli olan bacağıma fazla bakıyorlar	1
Mesafelilik	1
Dalga geçiyorlar	1
Hiç duymadığım için arkadaşım yok	1
Toplam	37

Tablo 6’da görüldüğü gibi, arkadaş ortamındaki ilişkiler “iyi” (19), “normal” (7), “dışlanma” (3), “değişkenlik gösteriyor” (2), “kötü (zorbalıkla karşılaşıyorum)” (2), “engelli olan bacağıma fazla bakılıyor” (1), “mesafelilik” (1), “dalga geçiyorlar” (1), “duymadığım için arkadaşım yok” (1) olarak ifade edilmiştir.

Tablo 7: Öğretmenlerle İlişki Durumu

Kodlar	Frekans
Güzel	28
Normal	6
Duyamadığım için diyalog kuramıyorum	1
Haksız yere kızdıklarını düşünüyorum	2
Toplam	37

Tablo 7’de görüldüğü gibi, öğretmenle ikili ilişkiler “duyamadığım için diyalog kuramıyorum” (1), “haksız yere kızdıklarını düşünüyorum” (2), “normal” (6) ve “güzel” (28) olarak ifade edilmiştir.

Tablo 8: Öğretmenlerin Ayrımcılık Yapma Durumu

Kodlar	Frekans
Bazen	4
Aktivitelere katılmamı istemiyorlar	1
Şikâyet ediliyorum.	1
Yok (hayır)	31
Toplam	37

Tablo 8’de görüldüğü gibi, öğretmenlerin ayrımcılık yapma durumu “Bazen” (4), “Aktivitelere katılmamı istemiyorlar” (1), “Şikâyet ediliyorum” (1) ve “Hayır” (31) olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 9: BEP Hazırlanması Durumu ve Velilerin BEP Toplantılarına Katılımı

Kodlar	Frekans
Hazırlıyorlar, katılıyorlar.	26
Hazırlanmıyor, katılmıyorlar	10
Boş	1
Toplam	37

Tablo 9’da görüldüğü gibi, BEP hazırlanması ve ailelerin katılım durumu, “hazırlanıyor ve katılıyorlar” (26), “hazırlanmıyor ve katılmıyorlar” (10), ve boş (1) olarak ifade edilmiştir.

Tablo 10: Eğitim Sürecinin BEP’e Uygun Yürütülmesi

Kodlar	Frekans
Evet	22
Bazen	1
Hayır	6
Boş	8
Toplam	37

Tablo 10’da görüldüğü gibi, BEP’ e uygun eğitimin yürütülmesi durumu “evet” (22), “bazen” (1), “hayır” (6) ve boş (8) olarak bulunmuştur.

Tablo 11: Sınavların BEP’e Uygun Gerçekleştirilmesi

Kodlar	Frekans
Sınavlar uygundur	24
Sınavlar uygun değil	8
Boş	5
Toplam	37

Tablo 11’de görüldüğü gibi, sınavların BEP’ e uygun hazırlanması, “uygun” (24), “uygun değil” (8), boş (5) olarak ifade edilmiştir.

Tablo 12: Sınıf Ortamının Kaynaştırmaya Elverişli Olması

Kodlar	Frekans
Elverişlidir	21
Kısmen	1
Elverişli değil	15
Toplam	37

Tablo12’de görüldüğü gibi, sınıf ortamının kaynaştırma eğitimine uygunluğu “elverişli” (21), “elverişsiz” (15) ve “kısmen” (1) olarak bulunmuştur.

Tablo 13: Okulda Rahat ve Güvende Hissetme Durumu

Kodlar	Frekans
Evet	27
Hayır	8
Boş	2
Toplam	37

Tablo 13’te görüldüğü gibi, okulda rahat ve güvende hissetme, “evet” (27) , “hayır” (8) ve boş (2) olarak ifade edilmiştir.

Tablo 14: Destek Eğitim Odasının Varlığı ve Bu Odadan Yararlanma Durumu

Kodlar	Frekans
Var, yararlanıyorum.	25
Yok, yararlanmıyorum.	9
Boş	3
Toplam	37

Tablo 14’te görüldüğü gibi, destek eğitim odasından yararlanma durumu, “yararlanıyorum” (25), “yararlanmıyorum” (9) ve boş (3) olarak yanıtlanmıştır.

3.3. Üçüncü Alt Amaca İlişkin Bulgular

Bu çalışmanın üçüncü alt amacı “Kaynaştırma öğrencilerinin başarılı kaynaştırmaya yönelik önerileri nelerdir?” biçimindeydi. Bu alt amaca ilişkin bulgular, Tablo 15’te sunulmuştur.

Tablo 15: Kaynaştırma Öğrencilerinin Başarılı Kaynaştırmaya Yönelik Önerileri

Kaynaştırma ile İlgili Öneriler	Frekans
Destek eğitiminin artırılmasını isterdim	5
Okulun fiziki eksikliklerini gidermesi	3
Bütün derslerinin destek eğitim odasında olmasını isterdim.	2
Destek eğitiminde aktiviteler artırılmalı	1
Keşke okul olmasaydı	1
Yok	21
Boş	4
Toplam	37

Tablo 15'te görüldüğü gibi kaynaştırma önerileri, “Destek eğitiminin artırılmasını isterdim” (5), “Okulun fiziki eksikliklerini gidermesi” (3), Bütün derslerin destek eğitim odasında olmasını isterdim” (2), destek eğitiminde aktiviteler artırılmalı (1), Keşke okul olmasaydı (1), yok (21), boş (4) olarak ifade edilmiştir.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Liselerde kaynaştırma sürecinde yaşanan sorunları kaynaştırma öğrencilerinin görüşlerine göre belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Kaynaştırma öğrencilerinin okulla ilgili metaforları, 37 öğrenciden 34'ünde olumlu olarak 3'ünde ise olumsuz olarak ortaya belirlenmiştir. Olumlu metaforlar arasında okulun “Geliştirici Bir Ortam Olması (Kitap/Ağaç/Bilgisayar/Telefon Metaforları)”, “Rahat ve Güvende Hissetme (Aile/Ev Metaforları)”, “Sevilen Bir Ortam (Tavşan, Kedi, Güvercin vb. sevdikleri hayvan Metaforları)” ön plana çıkan metaforlardır. Olumsuz metaforlar olarak da yalnızca 1'er öğrencinin ve toplamda yalnızca 3 ifadede Koşuşturma yeri (At Metaforu), Yük Taşıma (Eşek Metaforu), Kimsesizlik-Arkadaş İhtiyacı (Köpek Metaforu) metaforları ile okula ilişkin olumsuz algıya rastlanmıştır. Dolayısıyla kaynaştırma öğrencilerin okulun nasıl bir ortam olduğuna ilişkin algılarının büyük ölçüde olumlu olduğu söylenebilir. Ancak, bir öğrencinin “Köpek Metaforu” kullanarak gerekçe olarak da kimsesizlik hissettiğini ifade etmiş olması düşündürücüdür. Benzer biçimde, bu çalışmanın ikinci alt amacında “aktivitelerden dışlandığını” ifade eden 1 öğrenci ve “dışlanma hissi” yaşadığını ifade eden 3 öğrenciye rastlanmıştır. Sayıları az olsa bile engelli oldukları için zaten hassas olan bu öğrencilerin bir de sınıf ortamında dışlandıklarını düşünüyor olmaları üzücüdür. Başta Okul

Rehberlik Servisi olmak üzere, öğretmenleri ve arkadaşları, dışlandığını düşünen kaynaştırma öğrencilerinin bu düşünceleri değiştirecek yönde çaba sarf etmeleri gerekmektedir.

Araştırmanın ikinci alt amacı çerçevesinde kaynaştırma öğrencilerinin okula ilişkin eksikliklerle ilgili sordukları sorulara verdikleri yanıtlar kodlanmış ve şu sonuçlara ulaşılmıştır.

28 öğrenci ifadesinde bir eksiklik olmadığını ifade etmiştir. Geriye kalan 9 öğrenci ise Destek Eğitim Odası, aktiviteler, ders konularını yetiştirememeleri gibi hususları vurgulamışlardır. Öğrencilerin ifadeleri doğrultusunda çok fazla eksiklik beyan etmedikleri anlaşılmaktadır. Ancak, kendilerine yönelik psikolojik konular ve sağlanması gereken hizmetler detaylıca sorulduğunda ölçeğin diğer maddelerine eksiklikler ilgili daha detaylı bilgiler sunmuşlardır.

Okula geliş gidiş konusunda 2 öğrenci “evin uzak olmasını” olumsuzluk olarak ifade etmiştir. Kaynaştırma öğrencilerinin evlerine mümkün olan en yakın okula yönlendirilmesine RAM yetkilileri özen göstermelidir.

Kaynaştırma öğrencilerinin sınıf arkadaşları ile ilişkileri konusunda 22 öğrenci “iyi” ve 8 öğrenci “normal” değerlendirmelerini yapmıştır. Geri kalan 7 öğrenci ise ciddi olumsuzluk beyanlarında bulunmuşlardır. Bu olumsuz beyanlar şunlardır: 3 öğrenci dışlanma, 2 öğrenci zorbalık, 1 öğrenci engelin göz önünde tutulması yüzünden ayrımcılık, 1 öğrenci arkadaşlarının mesafeli olması, 1 öğrenci kendisiyle dalga geçilmesi, engelim yüzünden. Kabasakal ve diğerleri de (2008), yaptıkları çalışmada kaynaştırma öğrencilerinin normal arkadaşları tarafından ortak bir çalışma için tercih edilmedikleri bulgusuna ulaşmıştır. Bu durum, kaynaştırma ile amaçlanan kazanımlara ters düşen durumların olduğunu ortaya koymaktadır.

Öğretmenlerle ikili ilişkiler konusunda 28 öğrenci güzel ve 6 öğrenci normal ilişkiler içinde olduğunu belirtmiştir. 1 öğrenci işitme engelim nedeniyle diyalog kuramadığını, 2 öğrenci de kendilerine haksız yere kızıldığını ifade etmiştir. Kaynaştırma öğrencilerinin öğretmenleriyle ikili ilişkilerinin genel olarak iyi olduğu ancak ileri işitme engeli olan bireyler için eğitim destek odalarında daha özel bir ilgiyle eğitilmelerinin daha faydalı olabileceği değerlendirilmektedir. Yine öğretmenlerin, iki engelli öğrencinin kendilerine haksız yere kızıldığı görüşünü dile getirmiş olmaları üzücüdür. Engelli öğrenciler konusunda haksız yere kızmak bir yana öğretmenlerin onlara normalden daha toleranslı ve daha sabırlı davranmaları beklenir.

Kaynaştırma öğrencilerinin 31’i öğretmenlerin ayrımcılık yapmadığını, 4’ü bazen

yaptığını, 1'i aktivitelere katılmasının istenmediğini ve 1'i de şikâyet edildiğini ifade etmiştir. Aktivitelerde ve öğretim süreçlerinden BEP çerçevesinde yararlanmak her engelli bireyin yasal olarak düzenlenmiş bir hakkıdır. Bu konuda yanlış değerlendirmelerde bulunabilen öğretmenlere ilişkin kaynaştırma öğrencilerinin yasal öğrenim hakları hakkında gerekli bilgilendirmeler okul yönetimleri tarafından yapılmalıdır. Engelli öğrencilerin eğitim süreci BEP izleme ve değerlendirme çalışmaları ile de takip edilmeli, öğretmenlerden öğrencilerden ve ailelerden eğitim süreçlerine ilişkin dönütler alınmalıdır.

Kaynaştırma öğrencilerinin arkadaşları ve öğretmenleri ile ilişkileri konusundaki kısmi olumsuz görüşleri kendini okulda rahat ve güvende hissetme konusunda göstermiştir. Kaynaştırma öğrencilerinin 27'si kendilerini okulda rahat ve güvende hissettiğini ifade ederken 8'i kendisini rahat ve güvende hissetmediğini ifade etmiş ve 2 öğrenci bu maddeyi boş bırakmıştır.

26 kaynaştırma öğrencisi okullarında kendilerine yönelik olarak BEP hazırlandığını ve ailelerinin de bu toplantılara katıldıklarını ifade etmişlerdir. 10 öğrenci ise BEP hazırlanmadığını ve ailelerin de dolayısıyla katılmadığını beyan etmiştir. Kaynaştırma öğrencilerine yönelik BEP hazırlanması 573 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yasal bir zorunluluk olarak düzenlenmiştir. BEP hazırlanmaması engelli öğrencilerin gelişimini sınırlamanın yanında aynı zamanda bu öğrencilerin öğrenme haklarının engellenmesi çerçevesinde bir suçtur. Bu çalışmaları yapmayan okulların ilgili Milli Eğitim Müdürlüğüne uyarılması ve gerekli hallerde cezai yaptırımların gündeme getirilmesi gerekir.

Kaynaştırma öğrencilerinin BEP' e uygun eğitimin yürütülmesine ilişkin olarak evet (22), bazen (1), hayır (6) ve boş (8) olarak cevap verdikleri görülmüştür. Bir önceki maddede 26 öğrenci BEP hazırlandığını beyan etmişti. Ancak bunlar arasında da 4'ünün BEP' e uygun bir eğitim almadıkları beyanı söz konusu olmuştur. Dolayısıyla öğrenci görüşlerine göre, toplamda 37 kaynaştırma öğrencisinden 15'inin ya BEP hazırlanmamasından ya da hazırlanan BEP' e uygun hareket edilmemesinden ötürü mağdur oldukları ortaya çıkmıştır. Benzer olarak, sınavların BEP' e uygun hazırlanıp hazırlanmadığına ilişkin maddeye ise uygun (24), uygun değil (8), boş (5) yanıtları ile karşılaşılmıştır. Avcıoğlu (2012), Güzel (2014), Vural ve Yıkılmış (2008) tarafından yapılan araştırmalarda da kaynaştırma öğrencilerine yönelik BEP hazırlanmadığı, öğretmenlerin BEP ile ilgili yeterli bilgilerinin bulunmadığı tespit edilmiştir.

Okulda engellilere yönelik fiziksel ortam ve çevre düzenlemesi çerçevesinde engeli rampası, lavabosu vb. bulunma durumuna var (21), yok (14) ve boş (2) olarak ifade edilmiştir. Sınıf ortamının kaynaştırma eğitimine uygunluğu elverişli (21), elverişsiz (15) ve kısmen (1)

olarak bulunmuştur. Destek eğitim odasından yararlanma durumu, yararlanıyorum (25), yararlanmıyorum (9) boş (3) ifadelerine rastlanmıştır. Benzer olarak, Yorulmaz (2016), Sart ve diğerleri (2004) ve Saraç ve Çolak da (2012) çalışmalarında okulların kaynaştırma ile ilgili fiziksel yetersizlikleri olduğuna ve araç-gereç, malzeme eksikliğine vurgu yapmışlardır. Engellilere yönelik fiziksel ortam ve çevre düzenlemelerinin MEB Özel Hizmetler yönetmeliği çerçevesinde zorunlu düzenlemeler olmasına rağmen bu alanda devlet okullarında süregiden eksiklikler olması düşündürücüdür. Engelli bireylerin engellerini daha da artıran bu tür ihmallerin ivedilikle giderilmesi gerekmektedir.

Çalışmanın üçüncü alt amacı kaynaştırma öğrencilerinin kaynaştırma uygulamalarındaki eksikliklerin giderilmesine yönelik önerilerini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda öğrencilerin destek eğitiminde aktivitelerin ve destek eğitiminin artırılması, okulun eksikliklerini gidermesi biçiminde önerilerde bulunulmuştur. 21 öğrenci herhangi bir önerisi olmadığını ifade etmiştir. 2 öğrencinin kaynaştırma öğrencilerinin bütün derslerinin destek eğitim odasında olmasını isterdim önerisi ise bu öneriler arasında dikkat çekici bir öneridir. Çünkü bu öneri, kaynaştırmanın temel mantığına aykırıdır. Kaynaştırma, özel eğitim gereksinimi olan öğrencileri normal öğrencilerle bütünleştirmeyi hedefler. Bu 2 öğrenci adeta kendilerini soyutlamak istemektedir. Bir öğrenci de öneriler bölümünde “keşke okul olmasaydı” ifadesini kullanmıştır. Bu durum, 37 öğrenciyi örnekleme alan bu çalışmada bu 3 öğrencinin başarısız kaynaştırma yaşadığını düşündürmektedir.

Çalışmanın nihai sonucu olarak kaynaştırma öğrencilerinin görüşlerine göre genel olarak başarılı bir kaynaştırma süreci yaşadıkları söylenebilir. Ancak, yine de belli bir bölümünün kaynaştırma konusunda yetersizlikler yaşadıkları ve hatta az da olsa bir kısmının başarısız kaynaştırmaya uğradığı ortaya çıkmıştır. Özellikle BEP hazırlama ve engelli bireyler için fiziki ortam ve çevre düzenlemeleri konusunda yasal zorunluluklar çerçevesindeki hususların dahi ihmal ediliyor olması denetimin zayıflığının bir işareti olarak görülebilir. Yine kaynaştırma öğrencilerinin arkadaşları, öğretmenleri ile ilişkilerinde ve okulda kendilerini rahat ve güvende hissetmeleri gibi konularda da sorunlar yaşadıklarını ifade eden öğrencilerle karşılaşmıştır.

5. Öneriler

Aşağıda çalışmanın sonuçlarına dayalı olarak geliştirilen öneriler sunulmuştur.

- ✓ Okulların engelli öğrencilere yönelik fiziki ortam ve çevre düzenlemeleri ile diğer tüm ilgili yükümlülüklerini yerine getirmesi konusundaki hassasiyetler artırılmalıdır. Bazı okullarda destek eğitim odalarının bulunmadığı, destek eğitim

odası bulunan okullarda da araç gereç yetersizlikleri olduğu, engelli rampası, asansörü, lavabosu vb. eksiklikler tespit edilmiştir. Bu eksikliklerin hızla giderilmesi gerekir.

- ✓ Kaynaştırma öğrencilerine yönelik olarak, Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının (BEP) hazırlanıp hazırlanmadığı Milli Eğitim Müdürlüğü ve/veya RAM tarafından mutlaka denetlenmelidir. BEP ile ilgili zorunlu yükümlülükler ve bu yükümlüklerin yerine getirilmesi, başta sene başı öğretmenler kurulu toplantısı olmak üzere yıl içi ve yıl sonu toplantılarında olağan maddeleri içerisine alınarak sürekli görüşülmelidir.
- ✓ Kaynaştırma öğrencilerinin eğitim süreçlerinin geliştirilen BEP'e uygun bir biçimde yürütülüp yürütülmediği, BEP izleme ve değerlendirme toplantılarının yapılıp yapılmadığı denetlenmeli ve bu toplantılara ailelerin katılımı sağlanmalıdır.
- ✓ Okuldaki normal öğrencilerin kaynaştırma öğrencilerine yönelik zorbalık, fiziksel veya psikolojik şiddet içeren eylemleri mutlaka önlenmelidir. Bu konuda duyarlı olan normal öğrencilerden yardım istenmeli, kaynaştırma öğrencilerinin sınıf içindeki koşulları böylece izlenmeli ve desteklenmelidir.
- ✓ Öğrencilerde kaynaştırma eğitiminde aldıkları derslerin genelini destek eğitim odasında alma talebi olan öğrencilerin kaynaştırmada yaşadıkları sorunların tespit edilerek çözülmesine ihtiyaç vardır. Dışlanma hissi yaşayan öğrencilerin kaynaştırılması öncelikli bir sorun olarak ele alınıp çözüme kavuşturulmalıdır.
- ✓ Normal öğrencilerin kaynaştırma öğrencileri ile ilişkilerini düzenlemelerine yönelik her bireyin bir engelli adayı olduğu bilincinin aşılmasına çalışılması, empati eğitimi, uyum sağlayıcı rehberlik çalışmaları yoluyla başarılı kaynaştırmaya ilişkin uygulamalar yapılması faydalı olacaktır.
- ✓ Ailede, sınıf arkadaşlarında ve öğretmenlerde kaynaştırma öğrencilerine yönelik olumsuz tutumlara karşı MEB, RAM ve ilgili STK'lar, medya kuruluşları işbirliği içinde çalışmalı konuya ilişkin ilgi ve farkındalık artırılmalıdır.
- ✓ Kaynaştırma öğrencilerinin normal öğrencilerle ve normal eğitim-öğretim sürecine uyum göstermede okul ortamında yaşadıkları güçlükleri hissettirecek kısa videolar hazırlanarak toplumun konuya olan ilgisinin artması sağlanabilir.

KAYNAKÇA

Avcıoğlu, H. (2012). Rehberlik ve Araştırma Merkez (RAM) Müdürlerinin Tanılama,

- Yerleştirme-İzleme, Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) Geliştirme ve Kaynaştırma Uygulamasında Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Algıları, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Educational Sciences: Theory&Practice*, 12(3), 2009-2031.
- Çolak, A., Vuran, S. ve Uzuner, Y. (2013). Kaynaştırma Uygulanan Bir İlköğretim Sınıfındaki Sosyal Yeterlik Özelliklerinin Betimlenmesi ve İyileştirilmesi Çalışmaları, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2013, 14(2) 33-49.
- Demirel, Ö. (2010). *Eğitim Sözlüğü*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Eripek, S., Kırcaali İftar, G., Tüfekçioğlu, U., Özyürek, M., Ataman, A., Tekin İftar, E., Batu, S., Başal, M., Vuran, S., Cavkaytar, A. (2005). *Özel Eğitim* (Editör: Eripek, S.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1411.
- Güzel, N. (2014). Kaynaştırma Öğrencisi Olan İlköğretim Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Yaşadıkları Sorunlar(Beykoz İlçesi Örneği). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kabasakal, Z.,Girli, A., Okun, B., Çelik, N., Vardarlı, G. (2008). Kaynaştırma Öğrencileri, Akran ilişkileri ve Akran İstismarı, *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 169-176.
- Kargın, T. (2004). Kaynaştırma: Tanımı, Gelişimi ve İlkeleri, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2004, 5 (2) 1-13.
- Krippendorff K (2011). Agreement and Information in the Reliability of Coding. University of Pennsylvania Scholarly Commons Departmental Papers Communication Methods and Measures, 5(2), 93-112.
- Lewis, R.B. ve Doorlag, D.H. (2003). Teaching Special Students in General Education Classrooms. USA: Merrill Publishing. (<https://books.google.com.tr/books> erişim tarihi:18/10/2017).
- Marzano, R. J. ve Marzano, J. S. (2003). The key to classroom management. *Educational Leadership*, 61(1), 6-17.
- Saraç, T., Çolak, A. (2012). Kaynaştırma Uygulamaları Sürecinde İlköğretim Sınıf Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Görüş ve Önerileri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 13-28.
- Sart, H.Z., Ala, H., Yazlık, Ö., Kantaş Yılmaz, F. (2004). Türkiye Kaynaştırma Eğitiminde Nerede?: Eğitimciye Öneriler, *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*, 6-9 Temmuz 2004, Malatya.

- Sucuoğlu, B. (2004). Türkiye’de Kaynaştırma Uygulamaları: Yayınlar/Araştırmalar(1980-2005), *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2004, 5(2), 15-23.
- Tekin-İftar, E., Gürsel, O., Vuran, S., Batu, S., Cavkaytar, A., Uysal, A., Birkan, B., Erbaş, D. (2005). *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının Geliştirilmesi* (Editör: Gürsel, O.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1484.
- Vural, M., Yıkılmış, A. (2008). Kaynaştırma Sınıfı Öğretmenlerinin Öğretimin Uyarlanmasına İlişkin Yaptıkları Çalışmaların Belirlenmesi, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 141-159.
- Yaman, A. (2017). Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının Geliştirilmesi Ve Uygulanmasına Yönelik Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerinin Belirlenmesi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yatkin, S., Sevgi, H. M., Uysal, S. (2015). Sınıf Öğretmenlerinin, Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Görüşleri Ve Çeşitli Değişkenlere Göre Mesleki Tükenmişliklerinin İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(Özel Sayı), 167-180.
- Yorulmaz, A. (2016). Kaynaştırma Eğitimi Veren İlkokul Ve Ortaokul Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitiminde Karşılaştığı Problemler Batman İl Örneği. Zirve Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Zağlı, Ü. (2010). Sakarya İlinde Görev Yapan Okul Öncesi Öğretmenlerin Zihinsel Engelli Çocukların Kaynaştırma Yoluyla Eğitimlerine İlişkin Tutumlarının İncelenmesi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

DİYARBAKIR
26-28 NİSAN 2019

Ek-1: Kaynaştırma Öğrencilerinin Lisede Yaşadıkları Sorunlar Ölçeği

KAYNAŞTIRMA ÖĞRENCİLERİNİN LİSEDE YAŞADIKLARI SORUNLAR AÇIK UÇLU SORU FORMU

Bu çalışma bilimsel bir araştırmada kaynaştırma eğitimine tabi olan lise öğrencilerinin okulda yaşadıkları güçlüklerle ilişkin veri toplamak amacıyla hazırlanmıştır. Samimi görüşlerinize katkıda bulunduğunuz için teşekkür ederiz.

Cinsiyet: Yaş: Sınıf Düzeyi: Engel Türü:

METAFOR SORU FORMU

Okulu bir hayvana/eşyaya benzetmem gerekseydi'a benzetirdim. Çünkü,

.....

.....

.....

.....

AÇIK UÇLU SORU FORMU

- 1) Sizce okulunuzda engelli öğrencilere yönelik ne gibi eksiklikler bulunmaktadır?
- 2) Bu eksiklikler sizi hangi derecede etkilemektedir?
- 3) Okula geliş-gidiş esnasında zorluklar yaşıyor musunuz? Bunları açıklayınız.
- 4) Arkadaşlarınızın sizinle olan ilişkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz? Açıklayınız.
- 5) Öğretmenlerinizin sizinle olan ilişkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz? Açıklayınız.
- 6) Öğretmenlerin engelli olmayan ve engelli olanlara yaklaşımlarında bir farklılık var mı? Varsa nasıl bir farklılık vardır?
- 7) Size yönelik olarak bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) hazırlanıyor mu? Eğer hazırlanıyorsa BEP belirleme toplantılarına siz ve aileniz katılıyor mu?
- 8) Hazırlanan BEP eğitiminiz sizce yeterli ve uygun mu? Eksiklikler olduğunu düşünüyorsanız bunları lütfen açıklayınız.
- 9) Bireyselleştirilmiş Eğitim Programına (BEP) uygun öğretim yapılıyor mu?
- 10) Bireyselleştirilmiş Öğretim Programına (BEP) uygun sınav yapılıyor mu?
- 11) Sınıfta bulunduğunuz ortam sizin için elverişli mi?
- 12) Okulda kendinizi rahat ve güvende hissediyor musunuz? Eğer, hissetmiyorsanız nedenlerini açıklayınız.
- 13) Okulda Destek Eğitim Odası var mı? Destek Eğitim Odasından yararlanıyor musunuz?
- 14) Sizin kaynaştırma eğitimi ile ilgili önerileriniz varsa nelerdir?

NAZİ ALMANYASI İŞGALİ ALTINDAKİ HOLLANDA'DA WAFFEN-SS PROPAGANDA FAALİYETLERİ ÜZERİNE İNCELEME

THE EXAMINATION ON WAFFEN-SS PROPAGANDA ACTIVITIES IN
NETHERLANDS UNDER THE OCCUPATION OF NAZI GERMANY

Arş. Gör. Caner Çakı

İnönü Üniversitesi

Öğr. Gör. Mehmet Ozan Gülada

Malatya Turgut Özal Üniversitesi

Arş. Gör. Mehmet Ali Gazi

Trabzon Üniversitesi

ÖZET

10 Mayıs 1940 tarihinde Hollanda, Nazi Almanyası tarafından işgal edilmişti. Naziler, Hollanda'yı işgal ettikten sonra başta Fransa olmak üzere Avrupa kıtasının büyük bir bölümüne egemen olmayı başarmıştı. Naziler, 1941 yılında Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri ile de savaşa girdiğinde gücünün zirvesine ulaşmıştı. Buna karşın 1943 yılında Alman orduları Stalingrad ve Kursk Muharebeleri'nde Sovyetler Birliği'ne karşı ağır yenilgiler almış ve Müttefik Devletleri'ne karşı saldırı pozisyonundan, savunma pozisyonuna geçmişti. Tüm bu yaşanan süreçte, Alman ordusu büyük askeri kayıplara uğramış ve asker ihtiyacını da işgal altında bulundurduğu Avrupa devletlerinden sağlama yoluna gitmişti. Bu ülkelerin başında da Hollanda gelmekteydi. Naziler bu amaçla Hollanda'da Nazi rejimini destekleyenlere ve Komünizm'e karşı mücadele veren aşırı sağ fraksiyonlara yönelik yoğun bir propaganda faaliyetine girişmişti. Nazi propagandası, Hollanda halkını Wehrmacht'a (Alman Ordusu) alternatif olarak Heinrich Himmler önderliğinde oluşturulan Waffen-SS birliklerine katılmaları için teşvik etmişti. Bu süreçte Naziler tarafından dönemin en etkili kitle iletişim araçlarından biri olan posterler propaganda amaçlı etkin bir şekilde kullanılmıştı. Bu çalışmada Nazilerin, Hollanda halkını Waffen-SS birliklerine katılmaları yönünde ikna etmek için posterleri propaganda amacı ile nasıl ve ne şekilde kullandığı analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla çalışma kapsamında amaçlı örneklem metodu kullanılarak Nazi Almanyası işgali altında Hollanda'da Waffen-SS propaganda faaliyetleri için kullanılan beş

propaganda posterleri işgal propagandası bağlamında incelenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden göstergebilim analiz yöntemi kullanılmıştır. Çalışma kapsamında Hollanda'da kullanılan Nazi propaganda posterleri ABD'li dilbilimci Charles Sanders Peirce'in göstergebilim modeli ışığında analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgular kapsamında, Nazi propaganda posterlerinde Hollanda halkının ortak düşmana karşı savaşması için Alman SS birliklerine katılmasının istendiği ve bu süreçte tarihsel düşmanlıklar hatırlatılarak kitlelerin harekete geçmesinin amaçlandığı ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Propaganda, SS, Hollanda, İşgal, Göstergebilim

ABSTRACT

Netherlands was occupied by Nazi Germany on 10 May 1940. After the invasion of the Netherlands, the Nazis managed to dominate most of the European continent, particularly France. The Nazis reached the peak of its power in 1941 when it entered the war with the Soviet Union and the United States. In 1943, however, the German armies suffered heavy defeats against the Soviet Union in the battles of Stalingrad and Kursk and set into defensive positions against the Allies. In all this process, the German army suffered great military losses and needed the troops to save the European states occupied. The Netherlands was one of these countries. To this end, the Nazis engaged in intense propaganda activities in the Netherlands, supporting the Nazi regime and the right-wing factions that fought against Communism. Nazi propaganda encouraged the Dutch people to join the Waffen-SS the troops under the leadership of Heinrich Himmler as an alternative to Wehrmacht (German Army). The posters, one of the most influential mass media tools of the period, were used effectively for propaganda purposes. In this study, it was tried to analyze how and in what way the Nazis used the posters for propaganda purposes in order to convince the Dutch people to join the Waffen-SS troops. For this purpose, five propaganda posters used for propaganda activities in the Netherlands under the occupation of Nazi Germany were selected using the purposeful sampling method. Then they were examined in the context of occupation propaganda. In this study, semiotic analysis method was used. Nazi propaganda posters used in the Netherlands within the scope of the study were analyzed in the light of semiotics model of USA linguist Charles Sanders Peirce. As a result of the findings of the study, it was revealed that Nazi propaganda posters were asked to join the German SS troops to fight against the common

enemy of the Dutch people and in this process, it was revealed that the masses were intended to take action by reminding of historical hostilities.

Keywords: Propaganda, SS, Netherlands, Occupation, Semiotics

GİRİŞ

Nazi Almanyası, 1943 yılından itibaren Müttefik Devletleri'ne karşı cephelerde ağır yenilgiler almaya başlamıştı. Nazilerin aldığı yenilgiler zaman içerisinde Alman ordusunun ciddi oranda asker sıkıntısı çekmesine yol açmıştı. Bu süreçte Naziler, işgalleri altında bulunan ülkelerden Waffen-SS adı verilen ordulara gönüllü askerler toplamaya başlamıştı. Bu ülkelerden biri de Nazilerin işgali altında bulunan Hollanda olmuştu. Naziler tarafından Hollanda vatandaşlarını Waffen-SS birimlerine çekebilmek için yoğun bir propaganda faaliyeti yürütülmüştür. Çalışma kapsamında Naziler tarafından Hollanda'da posterler üzerinden yürütülen Waffen-SS propagandası, göstergebilimsel analiz yöntemi kullanılarak incelenmiştir.

Son yıllarda ulusal çalışmalar içerisinde Nazilerin kitle iletişim araçlarını propaganda amaçlı ne şekilde kullandığını göstergebilimsel analiz yönteminden yararlanarak inceleyen önemli akademik çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Bunlar içerisinde; Çakı (2018a), "Mitinglerin Propagandadaki Rolü: Nürnberg Mitingleri'ne Ait Fotoğrafların Göstergebilimsel Analizi" adlı çalışmada Naziler için önemli bir yeri olan Nürnberg Mitingleri sırasında çekilen fotoğrafların propaganda amaçlı ne şekilde kullanıldığını analiz etmiştir. Çalışma sonunda propaganda fotoğraflarında Hitler'in kült lider olarak inşa edilmeye çalışıldığı, ayrıca Alman halkının Nazizm ideolojisine bağlılığının artırılmasının hedeflendiği bulunmuştur. Çakı (2018b), "İkinci Dünya Savaşı'ndaki Propaganda Savaşlarında Çizgi Filmin Rolü: Nazi Almanyası ve Amerika Birleşik Devletleri Üzerine İnceleme" adlı çalışmada Normandiya Çıkarması sırasında Nazi Almanyası ve ABD tarafından çekilen propaganda amaçlı çizgi filmleri analiz etmiştir. Çalışma sonucunda her iki ülkenin de çizgi filmleri birbirlerine karşı nefret söylemi inşasında kullandıkları ortaya çıkarılmıştır. Çakı ve Gülada (2018a), "Vichy Fransası'nda İşgal Propagandası" adlı çalışmada İkinci Dünya Savaşı'nda Nazi Almanyası'nın Fransa'yı işgalinden sonra kurulan Vichy Fransası'nda uygulanan işgal propagandası, çalışma kapsamından seçilen posterler üzerinden ele alınmıştır. Çalışmada Vichy propagandası tarafından kullanılan posterlerde Müttefik Devletleri'ne karşı nefret söylemi inşa edilmeye çalışıldığı ortaya çıkarılmıştır. Yine Çakı ve Gülada (2018b), "Nazizm İdeolojisinde Alman

Kadınları: NS-Frauen-Warte Propaganda Dergisi Üzerine İnceleme" adlı çalışmada Nazi Almanyası tarafından Alman kadınlarına yönelik uygulanan propaganda faaliyetlerini NS-Frauen-Warte adlı propaganda dergisi özelinde incelemiştir. Elde edilen bulgularda, Nazilerin savaş öncesi Alman kadınlarını iyi bir anne ve eş, savaş sırasında cephede ve fabrikalarda çalışan iyi bir vatansever olarak idealize ettiği ortaya çıkarılmıştır.

1. Nazi Almanyası'nın Hollanda'yı İşgali

İkinci Dünya Savaşı başladığında Hollanda tarafsızlığını ilan etmesine karşın Alman orduları, 10 Mayıs 1940 tarihinde Hollanda'yı işgale başlamıştı. Nazilerin, 15 Mayıs 1940 tarihinde Rotterdam şehrini bombalamasından kısa bir süre sonra Hollanda teslim olmuştu. Hollanda hükümeti ve kraliyet ailesi Londra'ya sığınmıştı (Hart, 2015: 1001). Nazilerin asıl amacı Hollanda üzerinden Fransa ve İngiltere'nin işgalini gerçekleştirmektir. Nitekim Hollanda'nın stratejik konumu Nazi Almanyası ve her iki ülke arasında tampon bölge olmasına neden olmuştu.

Nazi Almanyası, Hollanda hükümetinin yurtdışına sığınmasından dolayı, Hollanda'da Nazi Almanyası'na bağlı bir tür valilik yönetimi (Reichskommissariat Niederlande) kurmuştu. Valiliğin başına da Arthur Seyss-Inquart getirilmişti. Naziler, ülkede Hollanda'da Ulusal Sosyalist Hareket Partisi (Nationaal-Socialistische Beweging in Nederland, NSB) haricindeki tüm partilerin faaliyetlerine son vermişti. Naziler, Hollandaları da "ari ırk" olarak değerlendirdikleri için Hollanda'yı da Üçüncü Reich'in (Drittes Reich) bir parçası yapmaya çalışmıştı. Bu açıdan Hollanda halkının Nazizm ideolojisini benimsemesi için çalışılmıştı. Naziler, işgalleri altında bulunan diğer ülkelerde olduğu gibi Hollanda'da Yahudilere yönelik sert önlemler almıştı. Nazi Almanyası'nın Hollanda'yı işgali 5 Mayıs 1945 tarihinde, Nazi Almanyası'nın kayıtsız şartsız teslim olmasından çok kısa bir süre önce sonlanmıştı (Keegan, 2016: 546).

2. Nazi Almanyası'nın Hollanda'daki Waffen SS Propagandası

Waffen-SS (Silahlı SS), Nazi Almanyası tarafından Alman ordusuna (Wehrmacht) alternatif olarak kurulan bir ordudur. Naziler, İkinci Dünya Savaşı'nda aldığı yenilgiler ve gittikçe artan asker ihtiyacı nedeniyle Müttefik Devletleri'ne karşı muhalif olan gruplardan ve işgali altından bulunan ülkelere de Waffen-SS'e asker toplamaya başlamıştı (McNab, 2015: 80). Naziler, işgalleri altında bulunan Hollanda'da da yoğun bir şekilde Waffen-SS propagandasına yönelmişti. Bu aşamada Naziler NSB lideri Anton Mussert ile iş birliğine

girişmişti. NSB'nin de yardımıyla Naziler, önemli sayıda Hollanda vatandaşının Waffen-SS'e katılmasını sağlamıştı.

Nazi propagandası, işgali altında bulunan diğer ülkelere benzer bir propaganda faaliyetine Hollanda'da Waffen-SS'e asker toplarken yönelmişti. Naziler, Hollanda'da ilk olarak Komünizm'i büyük bir tehdit olarak sunmuş ve Hollanda halkının Komünizm'e karşı Alman ordusu ile birlikte mücadele vermesi gerektiğini savunmuştu. Nitekim Nazi propagandası, Sovyetler Birliği'nin durdurulmadığı takdirde tüm Avrupa'ya Komünizm ideolojisini yayabileceğini belirtmişti. Naziler, Hollandalardan destek bulabilmek için doğrudan Müttefik Devletleri'ne nefret söylemi inşa etmeye çalışmıştı. Naziler bu yolla Hollanda halkında ortak düşmana karşı savaşıldığı izlenimi uyandırmak istemişti. Hollanda'daki kitle iletişim araçlarının kontrolü Nazilerin elinde olduğu için Nazi propagandası Hollanda halkına yoğun bir şekilde nüfuz etme olanağı bulabilmekteydi.

3. Yöntem

3.1. Çalışmanın Amacı

Nazilerin Hollanda'da Waffen-SS'e asker toplayabilmek için posterleri propaganda amaçlı nasıl kullandıklarının ortaya çıkarılması çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bu şekilde Hollanda özelinde Nazilerin işgal edilen ülkelerde asker toplamak için yürüttüğü propaganda faaliyetlerine ışık tutulması amaçlanmaktadır.

3.2. Çalışmanın Önemi

Çalışma; Nazilerin Hollanda'da da yürüttüğü propaganda faaliyetleri hakkında bilgi vermesi, Nazi propagandasında Waffen-SS'e asker toplamak için posterlerin propaganda amaçlı ne şekilde kullanıldığını ortaya koyması ve İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazilerin işgal propagandasına genel manada ışık tutması bakımından önem taşımaktadır.

3.3. Çalışmanın Evreni ve Örneklemi

Nazilerin İkinci Dünya Savaşı'nda Hollanda'da Waffen-SS propagandası amacıyla kullandığı tüm posterler çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Buna karşın tüm posterlere ulaşmanın güçlüğünden dolayı çalışmada örneklem kullanılmıştır. Çalışma, Hollanda'da Waffen-SS propagandasını konu alan posterler içerisinden amaçlı örneklem metodu kullanılarak belirlenen beş propaganda posterini özelinde yapılmıştır.

3. 4. Çalışmanın Sınırlılıkları

Nazilerin Hollanda'daki Waffen-SS propagandasının yalnızca dört propaganda posterini özelinde incelenmesi ve elde edilen bulgular kapsamında genellemelerde bulunulması çalışmanın temel sınırlılığını oluşturmaktadır.

3. 5. Çalışmanın Soruları

Çalışma kapsamında aşağıdaki soruların cevaplandırılması planlanmıştır;

Naziler tarafından Hollanda'da kullanılan Waffen-SS propaganda posterlerinde;

- hangi konular ön plana çıkarılmaktadır?
- hangi simgeler üzerinden propaganda mesajları inşa edilmektedir?
- Hollanda halkının Waffen-SS'e katılması için hangi vaatlerde bulunmaktadır?

3. 6. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan göstergebilimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Çalışma kapsamında belirlenen propaganda posterleri, ABD'li dilbilimci Charles Sanders Peirce'in göstergebilim anlayışı ışığında analiz edilmiştir.

4. Analiz

Çalışmanın bu bölümünde "Vatan", "Asker", "Savaş", "Bolşevizm" ve "Fırtına" konulu beş propaganda posterini göstergebilimsel açıdan analiz edilmiştir.

4. 1. "Asker" Konulu Propaganda Posterini

"Asker" konulu propaganda posterini görüntüsel gösterge açısından incelendiğinde, posterde Waffen-SS askerlerinin bir yöne doğru ilerledikleri görülmektedir. Waffen-SS askerlerinin hemen ortasında beyaz tonlarda bir asker silueti bulunmaktadır. Posterde siluetin içerisinde "Uw plaats is nog vrij in de Waffen SS / Yerin Waffen SS'de hala mevcut" yazılı kodu kullanılmaktadır.

Resim 1. "Asker" Konulu Propaganda Posteri
(Kaynak: IWM, 2019)

Poster belirtisel gösterge boyutunda analiz edildiğinde, posterde Waffen-SS askerlerinin Müttefik Devletleri'ne karşı mücadele içerisinde olduğu mesajı verilmektedir. Bu mücadelede Alman ordusunun hala Hollandalı sivillere ihtiyaç duyduğu aktarılmaktadır. Asker silueti, Waffen-SS'e çağrılan Hollandalı sivilleri simgelemektedir. Böylece Nazi propagandası Müttefik Devletleri'ne karşı mutlak zaferin kazanılabilmesi için daha fazla Hollandalı sivilin savaşa dahil olması gerektiği vurgusunu yapmaktadır.

Tablo 1. "Asker" Konulu Propaganda Posteri

Görüntüsel Gösterge	Waffen-SS üyelerinin bir yöne doğru ilerlemesi
Belirtisel Gösterge	Waffen-SS', savaşı kazanabilmesi için hala Hollandalı sivillere ihtiyaç duymaktadır
Simge	Asker silueti, Waffen-SS'e çağrılan Hollandalı sivilleri simgelemektedir

4. 2. "Fırtına" Konulu Propaganda Posteri

"Fırtına" konulu propaganda posteri görüntüsel gösterge boyutunda ele alındığında, posterde elleri kan içerisinde olan bir canavarın Avrupa'ya doğru ilerlediği aktarılmaktadır. Canavar posterde Sovyetler Birliği'nin toprakları üzerinde konumlandırılmaktadır. Diğer yandan canavarın üzerinde orak-çekiçli yıldız bulunmaktadır. Görsel kodlar içerisinde canavar kırmızı tonlar içerisinde yansıtılmaktadır. Canavarın ilerlediği Avrupa topraklarında Nazi Almanyası'nın ve SS'in bayrakları yer almaktadır. Posterin altında "Storm tegen het Bolsjewisme / Bolşevizme Karşı Fırtına" şeklinde yazılı kod bulunmaktadır.

Resim 2. "Fırtına" Konulu Propaganda Posteri

(Kaynak: World War Era, 2019)

Belirtisel gösterge açısından incelendiğinde, posterde Nazilerin Sovyetler Birliği'ne ve Komünizm ideolojisine yönelik nefret söylemi inşa etmeye çalıştığı görülmektedir. Bu aşamada Sovyetler Birliği, Avrupa'ya saldıran canavar ile simgelenmektedir. Bu şekilde Komünizm karşıtı Hollandalılardan destek almayı hedeflemektedir. Ayrıca Sovyetler Birliği tehlikeli bir düşman olarak yansıtılmakta, durdurulmadığı takdirde Avrupa'ya saldırabileceği aktarılmaktadır. Diğer yandan posterdeki görsel kodlarda Nazi Almanyası ve Waffen-SS, Komünizm ideolojisine karşı Avrupa'nın yegane koruyucusu olarak sunulmaktadır. Bu süreçte Nazi Almanyası'nın Komünizm ve Sovyetler Birliği tehlikelerine karşı zafer kazanabilmesi için Hollanda halkının Waffen-SS'e katılarak Nazi Almanyası'nı desteklemeleri istenmektedir. Posterdeki yazılı kodlar, görsel göstergeler üzerinden verilen mesajı doğrudan güçlendirmektedir.

Tablo 2. "Fırtına" Konulu Propaganda Posteri

Görüntüsel Gösterge	Üzerinde orak-çekeçli yıldız bulunan bir canavarın Nazi Almanyası'nın ve SS'in bayrağının olduğu Avrupa haritasına doğru ilerlemesi
Belirtisel Gösterge	Sovyetler Birliği'nin Avrupa'yı işgal etme planı olduğu ve Avrupa'yı işgal etmesi durumunda Komünizm ideolojisinin Avrupa'da egemen olacağı düşüncesi
Simge	Sovyetler Birliği, Avrupa'ya saldıran canavar ile simgelenmektedir

4. 3. "Savaş" Konulu Propaganda Posteri

"Savaş" konulu propaganda posteri görüntüsel gösterge açısından incelendiğinde, posterin merkezinde İngilizlere karşı savaşan Transvaal Cumhuriyeti lideri Paul Kruger'in resmi görülmektedir. Kruger'in resminin hemen önünde ise Waffen-SS askerleri ve uçaklar resmedilmektedir. Posterde "Alles sal reg kom. Strijdt mee tegen het bolsjewisme in de

Waffen SS / Her şey yoluna girecek. Waffen SS'de Bolşevizm'e karşı savaşın" yazılı kodu bulunmaktadır.

Resim 3. "Savaş" Konulu Propaganda Posteri
(Kaynak: Geheugen van Nederland, 2019)

Poster belirtisel gösterge boyutunda analiz edildiğinde, posterde Hollanda halkının geçmişte Kruger'in İngilizlere vermiş olduğu mücadelenin benzerini vermesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu aşamada Nazi propagandası posterde Hollanda kamuoyunda doğrudan İngiltere'ye düşmanlık oluşturmaya çalışmaktadır. Nitekim posterde Kruger, Hollanda-İngiltere çatışmalarının simgesi olarak kullanılmaktadır. Naziler, Hollanda halkının Waffen-SS'e katılarak Nazi Almanyası'nın İngiltere'ye karşı yürütmüş olduğu mücadeleye destek vermesini istemektedir.

Tablo 3. "Savaş" Konulu Propaganda Posteri

Görüntüsel Gösterge	Paul Kruger'in resmi ve Waffen-SS askerleri
Belirtisel Gösterge	Hollandalı sivillerin Waffen-SS'e katılması ile geçmişte Kruger'in İngiltere'ye karşı vermiş olduğu mücadelenin benzerini verebilecekleri aktarılmaktadır
Simge	Paul Kruger, Hollanda-İngiltere çatışmalarının simgesi olarak kullanılmaktadır

4. 4. "Vatan" Konulu Propaganda Posteri

"Vatan" konulu propaganda posteri görüntüsel gösterge boyutunda ele alındığında, posterde bir Waffen-SS askerinin Hollanda vatandaşı ile el sıkıştığı görülmektedir. Görsel kodlar içerisinde askerin elinde tüfeği bulunurken, Hollanda vatandaşının önünde de çekiş ve örs yer almaktadır. "De Waffen SS Roept u beschermt ook gij uw vaderland / Waffen SS sizi vatanınızı korumaya çağırıyor" yazılı kodu bulunmaktadır.

Resim 4. "Vatan" Konulu Propaganda Posteri

(Kaynak: Europeana, 2019)

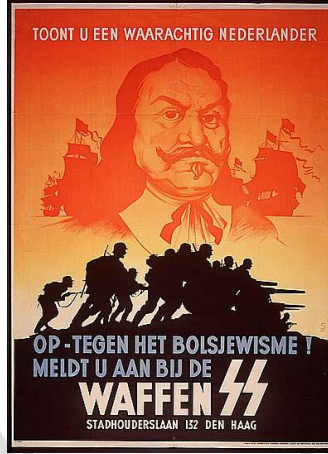
Belirtisel gösterge açısından incelendiğinde, posterde Alman askerleri ile Hollanda vatandaşları arasında bir dostluk kurulmaya çalışılmaktadır. Naziler, Hollanda halkının Nazi Almanyası ile aynı düşmanlara sahip olduğunu ve bu nedenle Hollanda vatandaşlarının Waffen-SS'e katılarak Nazi Almanyası'na destek vermeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Posterdeki görsel kodlar üzerinden Hollanda halkının Waffen-SS'e katılma konusunda istekli olduğu mesajı verilmeye çalışılmaktadır. Böylece Naziler, Hollanda vatandaşlarının Waffen-SS'te zorla savaştırılıyor şeklinde oluşabilecek algının ortadan kaldırılmasını amaçlamaktadır.

Tablo 4. "Vatan" Konulu Propaganda Posteri

Görüntüsel Gösterge	Waffen-SS askerinin, Hollandalı sivil ile el sıkışması
Belirtisel Gösterge	Waffen-SS'in faaliyetlerinin Hollandalı siviller tarafından desteklendiği belirtilmektedir
Simge	El sıkışması, Hollandalı sivillerin Waffen-SS'e verdikleri desteğin simgesi olarak kullanılmaktadır

4. 5. "Bolşevizm" Konulu Propaganda Posteri

"Bolşevizm" konulu propaganda posteri görüntüsel gösterge açısından incelendiğinde, posterde 17. yüzyıldan kalma bir Hollandalı ve firkateynler ile Waffen-SS asker görsellerine yer verildiği görülmektedir. Posterde "Toont u een Waarachtig Nederlander. Op-tegen het bolsjewisme! Meldt u aan bij de Waffen SS / Size gerçek bir Hollandalıyı gösterir. Bolşevizme karşı! Waffen SS'ye kaydolun" yazılı kodu bulunmaktadır.

Resim 5. "Bolşevizm" Konulu Propaganda Posteri
(Kaynak: KB, 2019)

Poster belirtisel gösterge boyutunda analiz edildiğinde, posterde Hollanda'nın geçmişteki savaşı yapısına vurgu yapılmaya çalışılmaktadır. Bu yolla Hollanda vatandaşlarının geçmişte olduğu gibi İkinci Dünya Savaşı'nda da savaşı yapılarını sergileyebilecekleri aktarılmaktadır. Bu süreçte Nazi propagandası Hollanda vatandaşlarına düşman olarak Bolşevizm'i yani Sovyetler Birliği ve Komünizm ideolojisini yansıtmaktadır.

Tablo 5. "Bolşevizm" Konulu Propaganda Posteri

Görüntüsel Gösterge	17. yüzyıldan kalma bir Hollandalı ve firkateynler ile Waffen-SS asker görselleri
Belirtisel Gösterge	Hollanda halkı, geçmişteki savaşı yapılarını Waffen-SS birimleri içerisinde tekrar gösterebilecektir
Simge	Hollandalı denizci ve firkateyn görselleri, Hollanda'nın savaşı yapısını simgelemektedir

SONUÇ

Çalışma kapsamında incelenen propaganda posterlerinde Nazi Almanyası'nın Hollanda halkının Waffen-SS'e katılmasını sağlamak için tarihi düşmanlıklardan yoğun bir şekilde yararlandığı ortaya çıkarılmıştır. Naziler, Hollanda'nın geçmişte İngiltere'ye karşı vermiş olduğu mücadeleleri hatırlatarak, geçmişteki düşmanlıkların canlandırılmasını ve bu yolla Hollanda halkının Müttefik Devletleri'ne karşı savaşmalarını teşvik etmeye çalışmıştır. Benzer şekilde Nazi propagandası posterler üzerinden Komünizm ideolojisini büyük bir tehlike olarak yansıtmış ve Komünizm'in Avrupa'ya yayılmasının önlenmesi için Hollanda halkının Waffen-SS'in saflarına katılması gerektiğini vurgulamıştır. Posterlerde son olarak Naziler, Hollanda halkının Müttefik Devletleri'ne karşı savaşmaya istekli olduğuna yönelik

bir algı inşa etmeye çalışmıştır. Bu şekilde Hollanda halkının Waffen-SS'e zorla katılmadığı mesajı verilmekte, Waffen-SS'e katılan veya katılmayı düşünen Hollanda vatandaşlarının daha istekli ve kararlı bir şekilde Müttefik ordularına karşı savaşması gerektiği telkin edilmektedir.

Çalışmada Nazi Almanyası'nın Hollanda'da Waffen-SS'e asker kaydedebilmek için kullandığı propaganda posterleri analiz edilmiştir. Böylece çalışma özelinde işgal propagandası bağlamında işgal edilen ülkelerden asker elde edebilmek için yürütülen propaganda faaliyetleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Gelecek çalışmaların Nazi Almanyası'nın işgali altında bulunan farklı ülkelerdeki Waffen-SS propaganda posterlerini, mevcut çalışmada elde edilen veriler ile karşılaştırmalı olarak incelemesi alana katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Çakı, C. (2018a). Mitinglerin Propagandadaki Rolü: Nürnberg Mitingleri'ne Ait Fotoğrafların Göstergibilimsel Analizi. Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 5(1), 59-79.

Çakı, C. (2018). İkinci Dünya Savaşı'ndaki Propaganda Savaşlarında Çizgi Filmin Rolü: Nazi Almanyası ve Amerika Birleşik Devletleri Üzerine İnceleme. Halkla İlişkiler ve Reklam Çalışmaları E-Dergisi, 1(2), 51-63.

Çakı, C. & Gülada, M. O. (2018a). Vichy Fransası'nda İşgal Propagandası. Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7(1), 53-80.

Çakı, C., & Gülada, M. O. (2018b). Nazizm İdeolojisinde Alman Kadınları:" Ns-Frauen-Warte" Propaganda Dergisi Üzerine İnceleme. Medeniyet ve Toplum Dergisi, 2(2), 89-105.

Europeana (2019). "Vatan Konulu Propaganda Posteri", [https:// www. europeana. eu/portal/nl/ record/2021622 /detail_ no_jsp_ action_ detail_ imid_ 106706.html](https://www.europeana.eu/portal/nl/record/2021622/detail_no_jsp_action_detail_imid_106706.html), Erişim Tarihi:02.04.2019.

Geheugen van Nederland (2019). "Savaş Konulu Propaganda Posteri", [https://www. geheugenvannederland. nl/nl/ geheugen/ view? coll= ngvn& identifier= NIOD01% 3A50431](https://www.geheugenvannederland.nl/nl/geheugen/view?coll=ngvn&identifier=NIOD01%3A50431), Erişim Tarihi:02.04.2019.

Hart, Basil Liddell (2015). İkinci Dünya Savaşı Tarihi. Çev: Kerim Bağrıaçık. İstanbul: İş Bankası Yayınları.

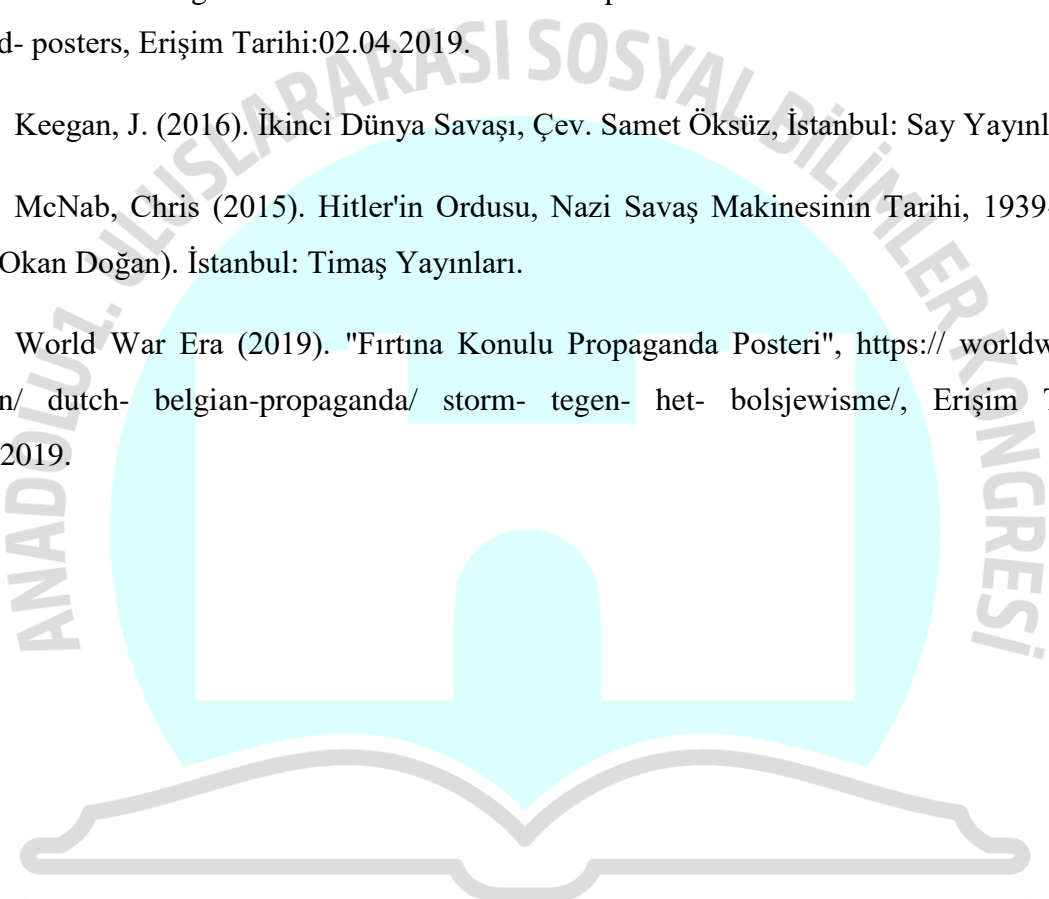
IWM (2019). "Asker Konulu Propaganda Posterleri", <https://www.iwm.org.uk/collections/item/object/29382>, Erişim Tarihi:02.04.2019.

KB (2019). "Bolşevizm Konulu Propaganda Posterleri", <https://www.kb.nl/en/resources-research-guides/kb-collections/modern-printed-works-from-1801/world-war-ii-niod-posters>, Erişim Tarihi:02.04.2019.

Keegan, J. (2016). İkinci Dünya Savaşı, Çev. Samet Öksüz, İstanbul: Say Yayınları.

McNab, Chris (2015). Hitler'in Ordusu, Nazi Savaş Makinesinin Tarihi, 1939-1945, (Çev. Okan Doğan). İstanbul: Timaş Yayınları.

World War Era (2019). "Fırtına Konulu Propaganda Posterleri", <https://worldwarera.com/en/dutch-belgian-propaganda/storm-tegen-het-bolsjewisme/>, Erişim Tarihi: 02.04.2019.

DİYARBAKIR
26-28 NİSAN 2019

**NAZİ ALMANYASI'NDA VOLKSTURM PROPAGANDA POSTERLERİ ÜZERİNE
İNCELEME**
THE EXAMINATION ON VOLKSTURM PROPAGANDA POSTERS IN NAZI
GERMANY

Arş. Gör. Mehmet Ali Gazi
Trabzon Üniversitesi

Öğr. Gör. Mehmet Ozan Gülada
Malatya Turgut Özal Üniversitesi

Arş. Gör. Caner Çakı
İnönü Üniversitesi

ÖZET

1944 yılına gelindiğinde Nazi Almanyası'nın savaştığı cephelerde ciddi oranda asker sıkıntısı çekmeye başladığı görülmüştü. Nitekim Naziler, bu tarihe kadar beş yıl süren savaş boyunca yüz binlerce askerini cephelerde kaybetmiş, yüz binlercesi de Müttefik Devletleri tarafından esir alınmıştı. Buna karşın Naziler 1944 yılının başlarında hala Avrupa'nın büyük bir bölümünü kontrol altında tutmayı başarmıştı. Diğer yandan dönemin Alman Devlet Başkanı Adolf Hitler, Alman ordularının işgal altındaki ülkelerden geri çekilmemesi konusunda karar almıştı. Tüm bu yaşanan süreç Nazilerin silah altına alınan asker sayısını arttırma yoluna gitmesine neden olmuştu. Bu amaçla bizzat Hitler'in emriyle, Propaganda Bakanı Dr. Joseph Goebbels'in liderliğinde 18 Ekim 1944 tarihinde tüm Alman halkının seferber edildiği Volkssturm (Halk Fırtınası) adı verilen birlikler oluşturulmaya başlanmıştı. Volkssturm birliklerine, başta Wehrmacht (Alman Ordusu), SS (Schutzstaffel, Koruma Timi) ve SA (Sturmabteilung, Taarruz Bölüğü) birimlerinde görev almayan, savaşabilecek durumda tüm Almanların katılması zorunlu hale getirilmişti. Bu süreçte Naziler Alman halkının Volkssturm'a katılımını sağlamak için yoğun bir propaganda faaliyetine girişmişti. Bu çalışmada Nazi propagandası tarafından halkın silahlandırılması ve Volkssturm'a katılımın teşvik edilebilmesi için posterlerin propaganda amaçlı nasıl ve ne şekilde kullanıldığı ele alınmıştır. Bu amaçla çalışmada amaçlı örneklem metodundan yararlanılarak belirlenen Nazi propagandası tarafından kullanılan dört Volkssturm propaganda posterleri incelenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden göstergebilim analiz yöntemi kullanılmıştır. Çalışma kapsamında Volkssturm Nazi propaganda posterleri İsviçreli dilbilimci Ferdinand de

Saussure'in göstergebilim modeli ışığında analiz edilmiştir. Çalışmada ele edilen bulgularda, Nazi propaganda posterlerinde Volkssturm üyelerinin savaşın kazanılmasında büyük bir rol oynayacağı ve anavatanın Müttefik Devletleri'ne karşı savunulmasında Volkssturm üyelerinin öncü bir görev üstleneceği aktarılarak kitlelerin Volkssturm'a katılımının teşvik edilmeye çalışıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Propaganda, Nazi Almanyası, Volkssturm, Poster, Göstergebilim

ABSTRACT

It was observed that Nazi Germany began to suffer a significant shortage of troops in the front lines in 1944. As a matter of fact, the Nazis lost hundreds of thousands of soldiers on the fronts during this five-year war and hundreds of thousands were taken prisoner by the Allies. In the early 1944, however, the Nazis still managed to control a large part of Europe. On the other hand, German President Adolf Hitler decided that the German armies should not withdraw from the occupied countries. This whole process caused the Nazis to increase the number of soldiers taken under arms. For this purpose, troops called the Volkssturm (People's Storm), in which all German people were mobilized, began to be formed under the leadership of the Minister of Propaganda Dr. Joseph Goebbels, on 18 October 1944. It was mandatory for all the Germans to join the Volkssturm, the Wehrmacht (German Army), SS (Schutzstaffel, Protection Team) and SA (Sturmabteilung, Attack Division) units. In this process, the Nazis made an intense propaganda to order to that the German people joined the Volkssturm. In this study, how and in what way the posters were used for propaganda purposes by Nazi propaganda in order to encourage participation in the Volkssturm were discussed. For this purpose, four Volkssturm propaganda posters used by the Nazi propaganda determined by using the purposive sampling method were examined. In this study, semiotic analysis method was used. Within the scope of the study, Volkssturm Nazi propaganda posters were analyzed in the light of the semiotics model of the Swiss linguist Ferdinand de Saussure. In the findings of the study, it was concluded that the members of the Volkssturm played a major role in defending the homeland against the Allies in the Nazi propaganda posters.

Keywords: Propaganda, Nazi Germany, Volkssturm, Poster, Semiotics

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı'nın son yıllarında Nazi Almanyası savaştığı tüm cephelerde büyük oranda asker sıkıntısı çekmekteydi. Alman orduları 1943 yılından itibaren Müttefik Devletleri'ne karşı pek çok cephede ciddi oranda asker kaybına uğramış, çok sayıda askerini de esir olarak vermişti. Yaşanan tüm bu süreçte Naziler, savaşabilecek tüm Alman erkeklerini Volkssturm adı verilen birimlerin bünyesinde toplamaya başlamış ve asker ihtiyacını sivillere karşılamaya çalışmıştı. Naziler, kısa bir eğitim aşamasından geçen Alman vatandaşlarını "anavatanı savunmak" ideali ile cephelere göndermişti. Bu süreçte Nazi propagandası Volkssturm'a katılımları arttırmak için yoğun bir şekilde faaliyet göstermişti. Naziler özellikle Volkssturm propaganda posterlerinden sıklıkla yararlanmıştı. Çalışmada kapsamında Naziler tarafından Volkssturm propagandasında kullanılan propaganda posterleri göstergebilimsel açıdan analiz edilmiştir.

Son yıllarda Türkiye'de Nazi Almanyası döneminde basılan propaganda posterlerini göstergebilimsel analiz yöntemi kullanarak inceleyen alanda önemli akademik çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Bunlar içerisinde; Çakı (2018a), "Adolf Hitler'in Kült Lider İnşasında Kullanılan Propaganda Posterlerinin Göstergebilimsel Analizi" adlı çalışmada Nazi Almanyası lideri Adolf Hitler'in kült lider olarak inşa edilmesinde propaganda posterlerinin oynadığı rolü analiz etmiştir. Elde edilen bulgularda Nazi propagandasının Hitler'in Almanya'yı yönetebilecek en doğru kişi olduğu vurgusunu yaptığı ve bu yolla Alman halkının kayıtsız şartsız Hitler'in otoritesini kabul etmesini amaçladığı ortaya çıkarılmıştır. Çakı (2018b) "Nazi Almanyası Etkisindeki İtalyan Sosyal Cumhuriyeti'nin Propaganda Posterleri Üzerine İnceleme" adlı çalışmada İkinci Dünya Savaşı sırasında kurulan İtalyan Sosyal Cumhuriyeti'nde Nazi Almanyası güdümünde hazırlanan posterlerde hangi propaganda mesajlarının verildiği açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışma sonunda propaganda posterlerinde Nazi Almanyası'nın dost ve müttefik olarak sunulduğu, buna karşın Müttefik Devletleri'ne karşı nefret söylemi oluşturulmaya çalışıldığı ortaya çıkarılmıştır. Çakı ve Gazi (2018), "Todt Teşkilatı'nın İtalya'da Yürüttüğü Propaganda Faaliyetlerine Genel Bakış" adlı çalışmada Nazi Almanyası'nda çalıştırılmak üzere işgal edilen ülkelerdeki vatandaşlara yönelik uygulanan propaganda faaliyetlerini İtalya'da hazırlanan propaganda posterleri özelinde ele almıştır. Çalışma sonucunda Nazi Almanyası'nda çalışmanın toplumsal refahı arttırdığı mesajının verilerek, kitlelerin Almanya'da iş kollarında çalıştırılmalarının teşvik edilmeye çalışıldığı bulunmuştur. Çakı vd. (2018), "Balkanlarda Bir Nazi Ordusu: Nazi Propaganda Afişlerinde Hançer Tümeni" adlı çalışmada Nazi Almanyası'nın işgali altında bulunan Balkanlar'da

Alman orduna asker toplamak için kullanılan propaganda posterlerini analiz etmiştir. Çalışmada Nazilerin propaganda posterlerinde dinsel ve ideolojik söylemler üzerinden kitleleri etkilemeye çalıştığı saptanmıştır.

1. Volkssturm'un Kurulmasına Giden Süreçte Nazi Almanyası

Nazi Almanyası, İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasından geçen iki yıl boyunca Avrupa kıtasının önemli bir bölümünü gerçekleştirdiği müttefiklikler ve işgal ettiği ülkeler sayesinde kontrol altına almayı başarmıştı. Buna karşın Nazi Almanyası lideri Adolf Hitler'in 22 Haziran 1941 tarihinde Sovyetler Birliği'ne, 11 Aralık 1941 tarihinde de Amerika Birleşik Devletleri'ne savaş açması, savaşın Nazilerin aleyhine değişmesine yol açmıştı. Alman orduları, 1942 yılına gelindiğinde sayıca kendilerin çok üstün olan Müttefik Devletleri'ne karşı savaşımaya başlamıştı. Yaşanan tüm bu süreç, Nazileri farklı askeri kaynaklar elde etmeye yöneltmişti. Bunlardan ilki Nazilerin işgali altında bulunan ülkelere Nazi Almanyası bünyesindeki Waffen-SS birimlerine asker toplanması olmuştu. Naziler, işgal altında bulunan ülkelerdeki insanlardan ve Müttefik Devletleri'ne karşı muhalif olan gruplardan Waffen-SS adında ordular kurmaya başlamıştı. 1943 yılında Nazilerin, Stalingrad ve Kursk cephelerinde ağır yenilgiler alması ve aynı yıl Kuzey Afrika'dan çıkarılmaları Nazilerin daha fazla askere ihtiyaçları olduğu gerçeği ile yüzleşmelerine neden olmuştu (Keegan, 2016: 484-485).

Naziler için savaşın son dönemindeki en büyük saldırı, 6 Haziran 1941 tarihindeki Fransa sahillerinden gerçekleşen Normandiya Çıkarması olmuştu. Aynı dönemde de Sovyetler Birliği'nin Avrupa kıtasının doğusundan saldırıya geçmesi, Alman ordularının iki büyük kuvvet arasında kalmasına yol açmıştı. 20 Temmuz 1944 tarihinde de Hitler'e karşı ülke içerisinde başarısız bir darbe girişimi olmuş, Hitler suikasttan hafif yaralı kurtulmasına karşın suikastın meydana getirdiği kaos, Alman ordusunun olumsuz bir şekilde etkilenmesine yol açmıştı. 1944 yılı içerisinde Nazi Almanyası'nın işgali altında bulunan pek çok ülke Müttefik orduları tarafından ele geçirilmiş ve ele geçirilen ülkeler Nazi Almanyası'na karşı savaş açarak Alman ordularının durumunu daha da zorlaştırmıştı. Diğer yandan savaşta Alman ordularının ölü ve yaralı olarak verdiği yüz binlerce kaybın yanında, Müttefik Devletleri yüz binlerce Alman askerini de esir almayı başarmıştı.

2. Volkssturm ve Nazi Propagandası

1944 yılının son aylarında Nazi Almanyası, eli silah tutabilen tüm Alman halkının savaşa doğrudan dahil olabilmesi için Volkssturm (Halk Fırtınası ya da Yurt Muhafızları) adında birimler oluşturmuştu (Hart, 2015: 927). Volkssturm'a katılabilmek için önceden herhangi bir askeri eğitim alınması şartı bulunmamaktaydı. Volkssturm'un kısa süreli eğitimlerinde, üyelere özellikle Panzerfaust gibi hafif silahların eğitimi verilmekteydi. Volkssturm üyelerinden özellikle Berlin ve Königsberg bölgesinde Müttefik ordularına karşı savunma savaşlarında yararlanılmaktaydı (McNab, 2015: 399-400).

Naziler, bu süreçte Alman halkının Volkssturm'a katılabilmesi için yoğun bir propaganda faaliyetine girişmişti. Nitekim Volkssturm'un liderliğine de Propaganda Bakanı Dr. Joseph Goebbels getirilmişti. Goebbels, Alman halkının Nazizm ideolojisi içerisinde fanatik bir şekilde Müttefik ordularına karşı savaşmasını istemişti. Bu süreçte Volkssturm, Alman toplumunda yüceltilmiş, Volkssturm'da savaşmanın anavatanın savunulmasında büyük önemi üzerinde durulmuştu. Naziler, Volkssturm üyelerinin yer aldığı askeri geçitleri kayda alarak Alman toplumunun maneviyatını yükseltmeye çalışmıştı. Bu aşamada hem Alman halkının topyekun seferberliğe katılmasının sağlandığı, hem de Alman halkının Nazi rejimine olan güven ve sadakatinin sürdüğü mesajının verilmesi amaçlanmıştı.

3. Yöntem

3. 1. Çalışmanın Amacı

İkinci Dünya Savaşı'nın son yıllarında Nazi Almanyası tarafından Alman halkını cepheye dahil etmek için yürütülen Volkssturm propagandasının posterlere yansımaları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu yolla Nazi Almanyası'nda uygulanan seferberlik propagandasının Volkssturm özelinde analiz edilmesi amaçlanmıştır.

3. 2. Çalışmanın Önemi

Çalışma; İkinci Dünya Savaşı'ndaki Nazi propagandası hakkında bilgi vermesi, Naziler tarafından yürütülen Volkssturm propagandasını açıklaması, ulusal seferberlikte propaganda posterleri üzerinden verilecek mesajlar hakkında açıklamalarda bulunması bakımından önem taşımaktadır.

3. 3. Çalışmanın Evreni ve Örneklemi

Naziler tarafından Volkssturm'u konu alan tüm propaganda posterleri çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Buna karşın tüm posterlere ulaşmanın güçlüğünden dolayı çalışma,

amaçlı örneklem metodu kullanılarak belirlen dört propaganda posterleri üzerinden yürütülmüştür.

3. 4. Çalışmanın Sınırlılıkları

Çalışma kapsamında yalnızca dört propaganda posterinin incelenmesi ve elde edilen bulgular kapsamında Volkssturm propagandası ile ilgili genellemelerde bulunulması çalışmanın temel sınırlılığını oluşturmaktadır.

3. 5. Çalışmanın Soruları

Çalışma kapsamında aşağıdaki sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır;

Naziler tarafından kullanılan Volkssturm propaganda posterlerinde;

- hangi konular ön plana çıkarılmıştır?
- Alman halkının cephelerde savaştırılması için hangi motive edici mesajlara yer verilmiştir?

3. 6. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan göstergebilimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Çalışma kapsamında belirlenen Volkssturm propaganda posterleri İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure'ün Göstergeler Modeli üzerinden analiz edilmiştir.

4. Analiz

Çalışmanın bu bölümünde "Eğitim", "Özgürlük", "Frankfurt" ve "Cephe" konulu dört propaganda posterleri göstergebilim yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir.

4. 1. "Eğitim" Konulu Propaganda Posterleri

"Eğitim" konulu propaganda posterleri gösteren açıdan incelendiğinde, posterde bir Alman askeri, bir NSDAP üyesi ve bir Alman vatandaşının olduğu görülmektedir. Posterde Alman askeri soluk tonlarda posterin arkasında yansıtılmaktadır. Görsel kodlarda NSDAP üyesi ve Alman vatandaşı posterin önünde yer almaktadır. NSDAP üyesi Alman vatandaşa bir tüfek uzatmaktadır. Sunum kodları içerisinde her üç kişi de kararlı bir şekilde yansıtılmaktadır. Posterin altında "Wehrschieszen des Deutschen Volkes 1944 / 1944 Alman halkının silah atışı" yazılı kodu bulunmaktadır.

Resim 1. "Eğitim" Konulu Propaganda Posteri

(Kaynak: LOC, 2019)

Gösterilen boyutunda analiz edildiğinde, posterde Alman sivillerin Volkssturm birimlerinde bulunarak Alman ordularına büyük yararlılıklar sağlayacakları mesajı verilmektedir. Posterde Alman ordularının cephelerde tüm güçleri ile savaştığı, Alman vatandaşlarının da NSDAP üyelerine cephelerde yardım etmeye hazır oldukları imajı inşa edilmektedir. Bu süreçte Nazi propagandası Alman vatandaşlarının Volkssturm'da başarı gösterebilmesi için eğitim alması gerektiğini vurgulamaktadır. Naziler, Alman vatandaşlarının Volkssturm için eğitim aldıklarında iyi birer asker olabileceklerini aktarmaktadır.

Tablo 1. "Eğitim" Konulu Propaganda Posteri

Gösterge	İnsan
Gösteren	Alman askeri, NSDAP üyesi ve Alman sivil
Gösterilen	Alman askerleri, NSDAP üyeleri ve Alman siviller aynı cephede omuz omuza savaşmaktadır

4. 2. "Özgürlük" Konulu Propaganda Posteri

"Özgürlük" konulu propaganda posteri gösteren boyutunda ele alındığında, posterde bir genç ve bir yaşlı Alman vatandaşının görsellerine yer verildiği görülmektedir. Her ikisinin elinde de silah bulunmaktadır. Görsel kodlar içerisinde yaşlı Alman vatandaşının kolunda Volkssturm'un bandı olduğu aktarılmaktadır. Sunum kodları içerisinde her üç kişi de kararlı bir şekilde yansıtılmaktadır. Posterde "Um Freiheit und Leben, Volkssturm / Özgürlük ve hayata, Volkssturm" yazılı kodu bulunmaktadır.

Resim 2. "Özgürlük" Konulu Propaganda Posteri
(Kaynak: World War Era, 2019)

Gösterilen açısından ele alındığında, posterde her yaşta Alman vatandaşının anavatanlarını savunmak için Volkssturm'a katıldığı mesajı verilmektedir. Posterdeki görsel kodlarda her iki kişinin de kararlı sunulması, Alman halkının Hitler önderliğinde, Nazi Almanyası'nı savunmaya hazır olduğu mesajını vermektedir. Posterdeki yazılı kodlar üzerinden de Alman halkının Volkssturm'a katılma nedenleri olarak özgürlükleri ve yaşamları olduğu aktarılmaktadır. Böylece Alman halkının Nazi rejiminin zorlaması altında değil, kendi yaşamlarını korumak ve özgürlüklerini kaybetmemek için savaştıkları algısının inşa edilmesi amaçlanmaktadır.

Tablo 2. "Özgürlük" Konulu Propaganda Posteri

Gösterge	İnsan
Gösteren	Volkssturm üyesi Alman siviller
Gösterilen	Alman sivillerin Müttefik Devletleri'ne karşı son ana kadar savaşıacakları

4. 3. "Frankfurt" Konulu Propaganda Posteri

"Frankfurt" konulu propaganda posterini gösteren açıdan incelendiğinde, posterde yaşlı bir Alman vatandaşı, genç bir çocuk ve genç bir kızın görsellerine yer verildiği görülmektedir. Görsel kodlar içerisinde yaşlı adamın elinde çekiç, genç çocuğun elinde kazma ve genç kızın üzerinde gaz maskesi ve fenerli kask olduğu aktarılmaktadır. Her üç Alman sivilde Nazi Almanyası'nın bayrağını taşımaktadır. Posterin arka fonunda ise bir yapının yıkıntılarına yer verilmiştir. Posterin çevresini alevlerin sardığı izlenimi verilmektedir. Posterde "Frontstadt

Frankfurt wird gehalten! / Frankfurt cephe şehri hazırlanıyor!" şeklinde yazılı kod bulunmaktadır.

Resim 3. "Frankfurt" Konulu Propaganda Posteri
(Kaynak: USHMM, 2019)

Gösterilen boyutunda analiz edildiğinde, posterde Alman halkının Volkssturm içerisinde tüm güçleri ile savaştıkları mesajı verilmektedir. Posterin arkasında yer alan yıkıntılar, Müttefik Devletleri tarafından bombalanarak zarar gören Alman şehirlerinin metonimi (simgesi) olarak kullanılmaktadır. Posterdeki yazılı kodda sivillerin Frankfurt'ta olduğu ve Frankfurt'un cephe şehri haline getirilerek, şehirdeki sivillerin Müttefik Devletleri'ne karşı savaş verdiği aktarılmaktadır. Posterde yer alan kızın ve küçük çocuğun sunum kodları içerisinde yıkıntılar içerisinde zarar gören Alman halkına yardım ettiği, yaşlı adamın da elindeki çekiç göstergesi ile savaş ekonomisine katkı sağladığı mesajı verilmektedir. Posterdeki her üç kişinin de Nazi Almanyası'nın bayrağını taşıması, Alman sivillerin savaşın zor anlarında bile Nazi rejimine sadakat ile bağlı olduğu algısını oluşturmaktadır. Posterin çevresinde alevler içinde olması ile de Alman vatandaşlarının çok zor şartlar altında Müttefik Devletleri'ne karşı mücadele ettiği anlatılmaktadır.

Tablo 3. "Frankfurt" Konulu Propaganda Posteri

Gösterge	İnsan
Gösteren	Volkssturm üyesi Alman siviller
Gösterilen	Volkssturm üyesi Alman siviller anavatan savunmasına tüm güçleri ile yardım etmektedir

4. 4. "Cephe" Konulu Propaganda Posteri

"Cephe" konulu propaganda posterini gösteren boyutunda ele alındığında, posterde iki farklı görsel yer verildiği görülmektedir. Posterin üstünde cephe savaşmakta olan Alman askerlerine, posterin altında da faaliyette bulunan Alman fabrikalarına yer verilmektedir. Posterin altında bir Alman sivilin el bombalarını posterin üstünde yer alan Alman askerine vermekte olduğu aktarılmaktadır. Posterde "Schafft Waffen für die Front / Cephe için silah temin et" şeklinde yazılı kod bulunmaktadır.

Resim 4. "Cephe" Konulu Propaganda Posterini
(Kaynak: Europeana, 2019)

Gösterilen açısından ele alındığında, posterin altında yer alan Alman sivilin fabrikalarda Alman ordusu için silah ürettiği ve üstte yer alan Alman askerinin de Alman siviller tarafından üretilen silahları cephelerde düşmanlarına karşı kullandığı mesajı verilmektedir. Posterde Volkssturm içerisinde Alman sivillerin yalnızca cephelerde savaşmadığı fabrikalarda silah üretimine katılarak Alman ordularına farklı bir açıdan destek sağladığı aktarılmaktadır. Posterdeki yazılı kodlarda, Nazi propagandası Alman sivilleri cephelerde Alman askerlerinin ihtiyaç duyduğu silahların üretilmesine çağırılmaktadır.

Tablo 4. "Cephe" Konulu Propaganda Posterini

Gösterge	İnsan
Gösteren	Alman askeri ve Alman sivilini
Gösterilen	Volkssturm üyesi Alman siviller tüm güçleri ile Alman ordusunun savaşını kazanması için çalışmaktadır

SONUÇ

Çalışma kapsamında incelenen Nazi Almanyası'nın propaganda posterlerinde Alman halkının Volkssturm'a katılmasının temel nedeni olarak "anavatan savunması" gösterilmiştir. Nazi Almanyası'nın işgal ettiği topraklardan kademeli olarak çekildiği bir dönemde kurulan Volkssturm propagandası için Naziler, Hitler'in kült liderlik algısından ziyade genel olarak düşmana karşı ülkenin ve rejimin korunması gerektiği vurgusu üzerinden mesaj vermeye çalışmıştır. Bu süreçte Naziler, Volkssturm'a katılan Alman vatandaşlarının cephede savaşarak Alman ordusuna destek verdiği, bombalanan Alman şehirlerinde yaralı sivillere yardım ettiği, diğer yandan Alman ordusu için silah üretimine doğrudan katıldığı mesajlarını vermiştir. Bu yolla Volkssturm'un Nazi Almanyası'nın mevcudiyeti için önemli bir rol üstlendiği vurgulanmaya çalışılmış ve Alman halkının istekli bir şekilde Volkssturm adına savaşması amaçlanmıştır. Diğer yandan Nazi propagandası, Volkssturm'a katılan insanların rejime sadakatlerini sürdürdükleri mesajı verilmiş ve savaşın kazanılması için Alman halkının topyekun savaşa katılması gerektiği aktarılmıştır.

Çalışmada Nazi Almanyası tarafından yürütülen Volkssturm propagandasının posterlere yansımaları ele alınmıştır. Böylece çalışma kapsamında ulusal seferberlikte halkın silahlandırılması amacıyla kullanılan seferberlik propagandası hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Gelecek çalışmaların Naziler tarafından Volkssturm propagandası bağlamında kullanılan farklı kitle iletişim araçları üzerinde, mevcut çalışmada elde edilen bulgular ile karşılaştırmalı olarak incelemede bulunması alana katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

Çakı, C. (2018a). Adolf Hitler'in Kült Lider İnşasında Kullanılan Propaganda Posterlerinin Göstergebilimsel Analizi. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 3(6), 24-38.

Çakı, C. (2018b). Nazi Almanyası Etkisindeki İtalyan Sosyal Cumhuriyeti'nin Propaganda Posterleri Üzerine İnceleme. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 11(2), 252-272.

Çakı, C., & Gazi, M. A. (2018). Todt Teşkilatı'nın İtalya'da Yürüttüğü Propaganda Faaliyetlerine Genel Bakış. *International Journal of Labour Life and Social Policy*, 1(2), 37-47.

Çakı, C., Gülada, M. O., & Çakı, G. (2018). Balkanlarda Bir Nazi Ordusu: Nazi Propaganda Afişlerinde Hançer Tümeni. Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7(2), 55-77.

Europeana (2019). "Cephe Konulu Propaganda Posterleri", https://www.europeana.eu/portal/en/record/08547/sgml_eu_php_obj_p0006419.html, Erişim Tarihi: 03.04.2019.

Hart, Basil Liddell (2015). İkinci Dünya Savaşı Tarihi. Çev: Kerim Bağrıaçık. İstanbul: İş Bankası Yayınları.

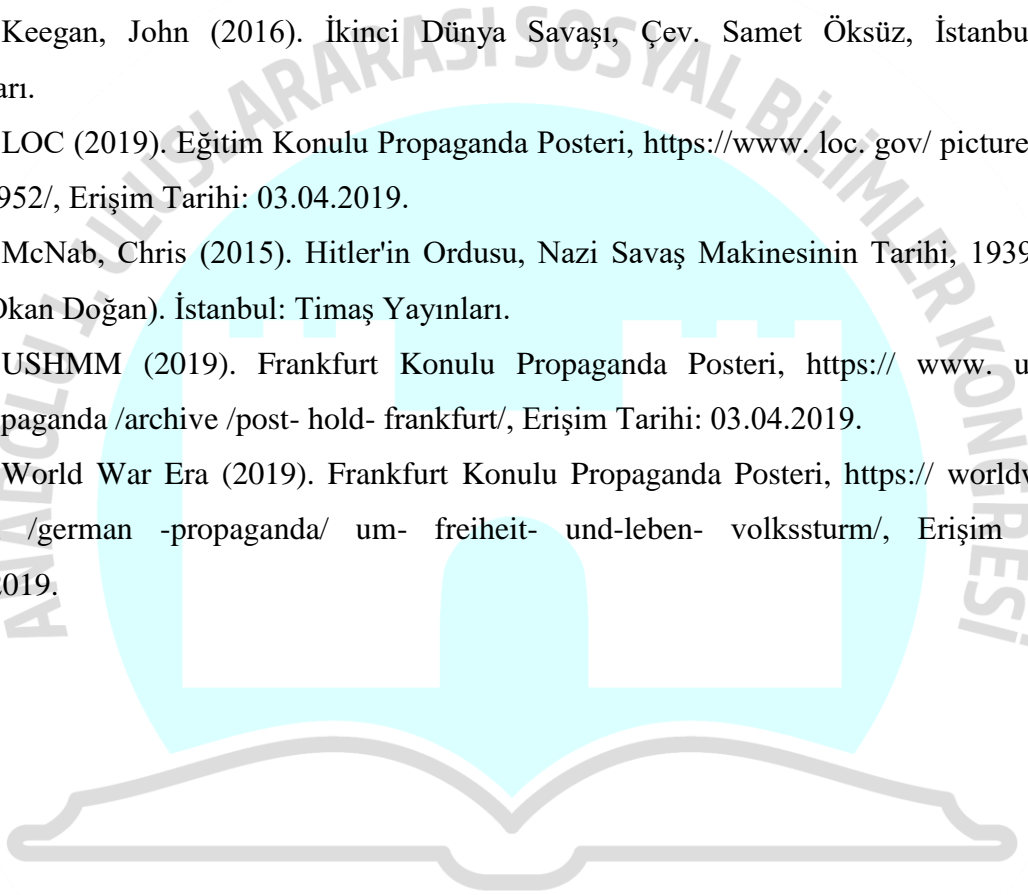
Keegan, John (2016). İkinci Dünya Savaşı, Çev. Samet Öksüz, İstanbul: Say Yayınları.

LOC (2019). Eğitim Konulu Propaganda Posterleri, <https://www.loc.gov/pictures/item/98516952/>, Erişim Tarihi: 03.04.2019.

McNab, Chris (2015). Hitler'in Ordusu, Nazi Savaş Makinesinin Tarihi, 1939-1945, (Çev. Okan Doğan). İstanbul: Timaş Yayınları.

USHMM (2019). Frankfurt Konulu Propaganda Posterleri, <https://www.ushmm.org/propaganda/archive/post-hold-frankfurt/>, Erişim Tarihi: 03.04.2019.

World War Era (2019). Frankfurt Konulu Propaganda Posterleri, <https://worldwarera.com/en/german-propaganda-um-freiheit-und-leben-volkssturm/>, Erişim Tarihi: 03.04.2019.

DİYARBAKIR
26-28 NİSAN 2019

SAVAŞIN RESİM SANATINDA YANSIMALARININ İKONOĞRAFİK ÇÖZÜMLENMESİNE, 2 ÖRNEK: GOYA VE PİCASSO

2 EXAMPLES OF THE ICONOGRAPHIC ANALYSIS OF WAR RECLECTIONS IN
PAINTING: GOYA AND PICASSO

YL. Öğrencisi Rojda Böçkün

ÖZET

Savaşın Resim Sanatında Yansımalarının İkonografik Çözümlemesine 2 Örnek: Goya ve Picasso; bu çalışma çerçevesinde, imge-anlam ilişkisinde ilk olarak İmge kavramı ele alınmıştır. İmgenin ne olduğu, ilk zamanlarda neyi temsil ettiği, imgenin var olma amacının ilk etapta hayatta kalmak olan insan için ilk dönemlerde mağara duvarlarına yapılan resimlerle gösterilmesine, zamanla anlamının farklılaşarak içinde bulunduğu toplum yapısıyla bütünleşmesi ve zamansal anlamda farklılık göstermesine değinilmiştir. İmgelerin taşıdığı mana ile neye eş değer oldukları, toplum ve kültürün üretiminden etkilenmesine, imgelerin anlamlarının, savaşı, gücü (kudreti) ve zaferi temsil etmelerine ve Milat'tan önce de aynı anlamı taşıyan imgelerin eskiden günümüze kadar kanıt olarak kullanılmasından ve küresel dünyada da bir aktarım olarak gösterilmesi üzerine hazırlanan bu çalışma alt başlıklar halinde sunulmuştur. Sanatsal imge ile sanatın ne olduğu tartışılarak terimlerle ve yorum yapılarak, sanatın amacının kültürler arasındaki farklılaşmaya gitmesinden, fakat temelde güzeli arayıp, sanatın imgelerle ve motiflerle sanatsal imgeyi oluşturmasından, sanatçının veya sanat okuyucusunun anlam farklılığına göre yorumlanmasına ve anlam kazanmasına değinilmiştir. Sanatsal imgenin, içinde bulunduğu toplumdan, kültürden beslenip izler taşıması görsel imgelerle açıklanarak örneklerle desteklenmiştir.

Diğer bir alt başlıkta, Modern sanat eleştirisinde imge-anlam ilişkisine, H.Wölfflin' den imgeye bakışla, temel kavramlar alanında çalışmalarına, yöntem bilimselliğe ve sanatçıların birbirinden ayrılma nedenlerine değinilerek, sanat yapıtının özünde öncelik olan görsel temanın verdiği kültürlere, tarihsel dönemlere değin, resim sanatında imge; resim, heykel ve mimari üzerine çalışmalarıyla örneklemelere gidilmiştir. Resim sanatında imgenin ikonografik olarak çözümlenmesinde E. Panofsky'ye göre ise, Ortaçağ, Roman, Gotik ve Rönesans dönem sanatı üzerine yoğunlaşan ve bu dönem eserlerini kuramsal ve üslup açısından inceleyen ikonografyacılarına ve metodolojik açıdan resim sanatındaki çözümlenme

yöntemlerinden bahsedilmiştir. Bir diğer alt başlıkta, Francisco de Goya'nın "3 Mayıs 1808'i Savunanların İnfazı" adlı eseri ile Pablo Picasso'nun "Guernica" adlı çalışması ele alınarak, resmin künyesi ve "doğal, uzlaşmalı ve içsel" anlamları üç aşamada ikonografik çözümlenmeler olarak yapılmıştır. Son olarak ise, uygulamaların ikonografik çözümlenmelerine yer verip, kendi çalışmalarının değerlendirmeleri görsellerle desteklenip, açıklanarak çalışma sonlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Sanatçı, İkon, İmge, Analiz

ABSTRACT

Examples of the Iconographic Analysis of War Reflections in Painting: Goya and Picasso; in the perfective of this study, the concept of image was first discussed in relation to image-meaning. It is mentioned what the image is, what it represented in the early days, that the image is shown by paintings on the walls of the cave in the first period for the person whose purpose of existence is to stay alive in the first stage, that its meaning differs in time and it integrates into the structure of the society in which it exists and it differs in temporal sense. What the images are equivalent to in terms of meaning, that they are influenced by the production of society and culture, that the meanings of images represent war, power and victory, and that the images that had the same meaning before Christ has been used as evidence so far, that this thesis which was prepared to be displayed as a transfer in the global world is presented in subheadings. It is mentioned through examining what artistic image and art are with terms and by commenting that the purpose of art is differentiation between cultures, but basically it is called as the sought for beauty, that through images and motifs, it forms the artistic image, that artist or art reader interprets according to meaning difference and that it gains meaning. That Artistic image is fed and traced from the society and culture it is in has been explained by visual imagery and supported with examples.

Another subheading, by mentioning Image-meaning relation in modern art criticism, H. Wölfflin 's view on the image, to work in the field of basic concepts, methodology and reason for artists to leave each other, the culture of the visual theme that is at the core of the work of art, about the historical periods; it has been exemplified with his paintings, sculptures and architectures in the art of painting. that according to E. Panofsky in the iconographic analysis of image in painting, It focuses on the medieval, Roman, Gothic and Renaissance arts and its iconography, which examines its works in terms of theoretical and stylistic and

methodological analysis methods in painting It has been mentioned. In another sub-section, Francisco de Goya's work entitled "The Execution of the Defenders of 3 May" and Pablo Picasso's work "Guernica" were taken up, and the meaning of "natural, compromised and intrinsic" was done as resolutions. Finally, the work has been completed by including the iconographic analysis of the applications and evaluating my own works by visually supporting them..

Keywords: Art, Artist, İcon, İmage, Analysis

1. GİRİŞ

Sanat, insanla var olan, çok eskiye dayanan ve bugüne kadar gelen imgelerin tanıklığı ile kendini göstermiş, imgelerle birlikte bütünsel bir anlam taşımıştır. Öyle ki sanat, günümüze değin çok farklı anlamları ifade ederek, farklı dönemlerde kullanılmıştır. Fakat hangi dönemde kullanılmış olursa olsun sanatın imgelerle varlığına tanıklık etmiş mağara, çanak ve çömlek, sıradan bir obje, eski bir yerleşim yeri veya insan bizi o dönemin kültürüne, toplumuna taşıyarak dönemler arasında yolculuğa çıkarmıştır. Bu yolculuk bizlere her kültürden bireylerin zihinsel şemalarını ve sanatını sunmak adına yardımcı olmuştur.

Herhangi bir dönem içerisinde olması fark etmeksizin sanatını icra eden sanatçı, içsel oluşumları ile içinde bulunduğu toplum yapısı hakkında bilgi vermesinin yanı sıra oluşturduğu nesnenin sanatsal hakkında da bilgi verir. Bu bilgi temelde imge ile oluşmuş ve imge kendi toplumunda neyi temsil etmiş ve hangi anlama bürünmüşse de, ilk çağlarda insanoğlu için fizyolojik ihtiyaçları karşılamak için kullanılmış, daha sonraları bu ihtiyaçlar yerini sanatsal ifadeler ve toplumda genel geçer konulara hakim olan başka konulara, kültürlere, geleneklere, törenlere, savaşa ve ikonografiye bırakmıştır yerini. İçerisinde bulunduğu dönemden bugüne bir çok anlam taşımış ve Yeniden Doğuş dönemiyle birlikte imgeler ikonografi yoğunluklu eserlerle kendini göstermeye devam etmiştir ve din yapılı toplumda ön plana çıktığı belli dönemlerde yoğun olarak yaşanmış ve dinsel içerikli görsellerde yoğun bir doğa resmi ve insan imgeleri söz konusu olmuştur. Bu imgelerin taşıdıkları manaları anlamak adına ikonografi, onları çözümleyen yorumlayan eserin içeriğini önemli kılmıştır. İkonografi yöntemi ile resimler bütün çıplaklığıyla anlatılmış ve bir anlamda sanat eserinde içsellik kavranmasıyla bütünlük sağlamıştır. İşte sanat tam da bu bütünlüğün kavranması ile bir nevi kendini tamamlamışlık duygusunu uyandırmıştır bizlerde. Bütün bu

ifadeler geçmişten günümüze imgenin ve sanatsal imgenin tarihi ile bazı kuram ve ikonografi yöntemlerinin resim sanatına yansımalarıyla, ikonografik çözümlmelerine sanatçıların eserlerini ön plana alarak incelemelerde bulunmamız açısından destek olmuştur.

Savaşın resim sanatında yansımalarının ikonografik imgeler ve resimlerle anlatımı ve yorumlanması ile, bu çalışmada sanatın ve sanatçının toplumda yaşananlardan etkilenmesiyle, savaşın sanatçıları derinden etkilemesinin, bunu içselleştirerek sanatlarına ve eserlerine yansıtılmalarının etkilerine değinilmiştir.

Konu olarak, savaşın resim sanatında yansımalarının ikonografik değerlendirmeleri anlatılmıştır. Seçilen iki sanatçının Goya ve Picasso'nun çalışmalarında mat ve soğuk renkler ile savaşı anımsatan figürlerin, objelerin, imgelerin varlığıyla savaştan kalan izler olan resimler incelenmiş ve toplumun birer üyesi olan sanatçıların da, toplumda yaşanan olaylar karşısında kayıtsız kalmayışları ve bunu bazı sanatçıların iç dünyalarında yaşarken, içinde tutamayan sanatçıların ise, çarpıcı bir şekilde bunu eserlerine yansıtması ve bizlerin de bu eserler yardımıyla geçmiş dönemin içinden bilgiler edinmemiz; çalışma konusunda aydınlanmamızı sağlamaktadır.

Amaç olarak asıl olan sanatçıların resimlerine bakıldığında dönemin sıkıntılılarına maruz kalmış, bir çıkış noktası bulmaya çalışan sanatçı için, bulunduğu dönemden çıkmak istemesiyle; aynı zamanda gelecek nesillerinde bir şekilde haberdar olmasını sağlayacak çalışmalarla özellikle de resimlerin konusuyla ilgili ikonografi yöntemi ile derin analizler yapılarak, anlatılmaya çalışılan bir amaç taşımaktadır.

Savaş dönemi ressamlarından olan Goya ve Picasso'nun çalışmaları hakkında bilgi alınmasında, dönemin sanatsal tarihi özelliklerinin bilinmesinde ve bunu sanatçıların eserlerindeki üslup ve kompozisyonlarla dönemin resimlerine genel bir bakışla dönem hakkında bilgi ediniminde önem taşımaktadır.

2. YÖNTEM

Bu araştırmada, Francisco de Goya'nın ve Pablo Picasso'nun "3 Mayıs 1808'i Savunanların İnfazı" ve "Guernica" adlı resimlerinin Erwin Panofsky'nin "İkonografik ve İkonolojik Sanat Eleştirisi" yöntemi esas alınarak incelenecektir. İkonografik ve İkonolojik Sanat yöntemine göre, doğal anlam (olgusal, ifadesel anlam), uzlaşım anlam (ikincil anlam) ve içsel anlam (içerik anlam) alt başlıklarından oluşmaktadır. Bu alt başlıklar çalışmanın bulgular bölümünde; tartışma; sonuç ve öneriler çalışmanın sonuç bölümünde düşünülmüştür. Panofsky'nin "ikonografik ve İkonolojik Sanat Eleştirisi" yöntemi, sanat

ve sanat eğitimi alanlarında geçerliliği kabul edilmiş ve günümüzde çok sık kullanılan bir yöntemdir.

3. BULGULAR

Resim 1: Francisco de Goya, "3 Mayıs 1808", 268/347 cm, 1814

Sanatçının Adı: Francisco de Goya

Resmin Adı: "3 Mayıs 1808'i Savunanların İnfazı"

Resmin Tekniği: Tuval Üzerine Yağlıboya

Resmin Boyutları: 268 /347 cm

Resmin Tarihi: 3 Mayıs 1814

Resmin Bulunduğu Müze: Prado Müzesi Madrid

Resmin Konusu: Fransızların 1808'de Madrid'i İşgali sırasında Napoleon'un ordularına direnen İspanyolların anısına çizildi.

3.1. Doğal anlam (olgusal, ifadesel anlam)

Bu anlamda, "3 Mayıs 1808'i Savunanların İnfazı" ayaklanmanın ertesi sabah saatlerinin tablosudur. Eserde iki grup üzerine yoğunlaşma görülmektedir. İlk grup ateş etmek için, hizaya gelmiş bir grup askerden oluşmaktadır. İkinci grup ise, askerlerin karşısında

dağılmış bir şekilde duran farklı kimliklerden oluşan bir gruptur. Askerler tarafından katledilecek olan grup korku ve panik içinde birbirlerine bakmaktadırlar. Goya'nın sert fırça darbeleri ile askerlerin tekrarı ve tüfeklerinin çelikten hizası ile hedefte olan grubun arasındaki zıtlığı göstermektedir. Resimde iki grubun arasındaki kare şeklindeki büyük fener resime dramatik bir ışık sağlamaktadır. En parlak, aydınlık bölüm ise, sol tarafta birbirine sokulmuş olan grubun üzerine düşmektedir. Resimdeki kalabalıkta, sol tarafta dua eden bir keşiş yada rahip görülmektedir.

Resmin tam ortasında fakat sağa yakın bir grup daha gözükmektedir. Gözün odak noktasında aydınlatılmış şekilde en ortada duran figür, daha önce öldürülmüş olan insanların cesetlerinden yayılan kanların üstüne diz çökmüştür ve kolları korkudan yada meydan okumak için iki yana açılmıştır. Bu figür diğer figürlere oranla daha büyük resmedilmiştir. Üzerindeki sarı ve beyaz renklerdeki kıyafeti, fenerden çıkan renkleri yinelemiştir. Resmin sağ tarafındaki askerler renk olarak daha koyu ve soğuk tonlarda resmedilirken karanlığı, katledilen figürler ise daha açık tonlarda resmedilirken masumluluğu ve savunmasızlığı simgelemektedir. Resmin merkezindeki kollarını açan figürle, askerlerin arasında kalan bir grup daha vardır. Askerlerin süngülerinin arkasında kalan bu grup belirsizdir ve en önde duran figür elleriyle yüzünü kapatmıştır. Bu figür arkada kalan grubun en önündedir. Resmin arkasında tepenin ardında kalan kiliseye ait sivri uçlu kalelerin ayırt edildiği bir şehir manzarası, gecenin karanlığıyla net olmayacak şekilde görülmektedir. Arka tarafta tepenin ve asker şapkalarının arasından bir grup daha kendini göstermektedir. Bu grup meşaleli bir kalabalık olarak ayırt edilmektedir. Bu grup infazı izleyenler yada daha fazla asker veya katledilecek olanlar olabilirler.

3.2. Uzlaşım sal anlam (ikincil anlam)

İkincil anlamda, Goya'nın kahramanlığı vurgulanmaktan kaçındığı bir eser olmuştur. "3 Mayıs 1808'i Savunların İnfazı" ile eserin duygusal gücünü ve savaşın korkunçluğunu anlatmıştır. Duygusal gerçekçiliği soyutlaştırıcı bir gerçeklikten sunmaktan öte hayatın gerçek olaylarını ele alarak işlemiştir. Ve bu eserde, diğer savaş betimlemelerinden uzaklaşması ile 3 Mayıs 1808'i Savunanların İnfazını farklı kılmıştır. Resmin yapıldığı dönem kamuoyu, isyan eden grupları kahramanlık ve yurtseverlik sembolleriyle nitelemiştir. Eserde perspektifin düz olması, infaz edilecek olan gruba, askerlerin birbirine çok yakın olması gerçek dışı görülebilir, fakat eser savaş resimlerine bir gönderme olarak da görülmektedir.

Bu eserde geleneksel kompozisyon özellikleri görülmemektedir.Yapısal ve tematik olarak geleneklerine bağlıdır.Işık gölge ile eserin dramatik kullanımına bir örnek niteliğindedir. Hayatı ve gerçekleşecek olan infazın kaçınılmazlığını sunmaktadır.Bu eser zamanın ilerleyişini göstermektedir.Goya infaz edilecek olan grubun öldürüşlerini, cinayetin mekanik bir şekilde anlatıldığı bir dizi hareketle göstermiştir.İnfaz edilmiş ve edilecek olan figürler estetiklikten uzak gösterilmiştir.Resmin kompozisyonu yatay eksen üzerinde görülmektedir.

3.3. İçsel anlam (içerik anlam)

Bu anlam da "3 Mayıs 1808'i Savunanların İnfazı" resmin merkezinde ellerini yukarı doğru kaldırmış figür, İsa'nın çarmıha gerilişi ile benzerlik taşır.Benzer bir pozisyona Hz. İsa'nın Getsemani bahçelerinde çektiği ızdırabı betimlemek için çizilen eserde de rastlanmaktadır.Goya'nın figürünün sağ elinde bir stigma görülmektedir. Resmin merkezinde yer alan fener ise, Hz. İsa'yı tutuklayan Romalı askerlerin geleneksel bir özelliğini taşımaktadır.Goya'nın tablosunda ise, sadece çarmıha geriliyormuş gibi poz vermenin yanı sıra, kıyafeti papalığın rengi olan sarı ve beyaz renklindedir.İnfaz edilecek olan figürlerden ayakta duran figürden itibaren sola doğru bakıldığında, yerde yatan ölüyle sonuçlanan bir sekans görülür.Resmin odağındaki kollarını açmış figür İsa'nın çarmıha gerilişini anlattığına inanılmaktadır.Ayakta durup kollarını açan figürün elinde bir stigma (İsa çarmıha gerildiğinde ellerinde oluşan yara) vardır.Goya'nın resmin merkezinde yer alan figürün yanında dini bir figür olarak eklediği keşiş yada rahip görülmektedir.

Geleneksel olarak, dramatik ışık kaynağı ve ışık gölgeyle oluşan resimler tanrının varlığının mecazı (metaforu) olarak kullanılmış.Fener yada mum ışığı ile aydınlatma akla dini çağrışımları getirmektedir."3 Mayıs 1808'deki fener aksine askerlerin korkunçlukla başladıkları işini tamamlayabilmeleri için ışık vermekte ve izleyicinin bu ahlaksızca vahşete tanıklık edebilmesine olanak sağlamaktadır.İdam edilmeyi bekleyen figürler ile idam edilmiş yerde kan içinde yatan cesetler, arka plana doğru genişleyen kavisin esas çizgisini oluşturmaktadır. Resmin odak noktasında kesişen iki yatay ve birbirine zıt pozisyonda kavis de vardır.Bunlar; infaza siperlik eden toprak yığını, diğeri ise, askerlerin şapkaları hizasında oluşan görüş noktasıdır.Francisco de Goya yöntemini geleneklere değil de, ürkütücü temalara olan merakından bu tablosunu yapmıştır.Resimdeki fırça darbelerinden de anlaşılacağı üzere, çok sert olan renkleri kullanmıştır.

Resim 2:Pablo Ruiz Picasso, Guernica, 349,5/776,6 cm, 1937

Sanatçının Adı: Pablo - Diego Jose Francisco de Paula Juan Nepomuceno Maria de los Remedios Cipriano de la Sontisima Trinidad Ruiz - Picasso

Resmin Adı: Guernica

Resmin Tekniği: Duvar üzerine yağlıboya

Resmin Boyutları: 349,3/ 776,6 cm

Resmin Tarihi: 1937

Resmin Bulunduğu Müze: Kraliçe Sofia Sanat Müzesi, Madrid

Resmin Konusu: Anıtsal bir resim olarak da anılan Guernica'nın konusu 1937 yılında yapılan Paris Dünya Fuar'ında sergilenen ve İspanya iç savaşını anlatan bir duvar resmidir.

3.4. Doğal anlam (olgusal, ifadesel anlam)

Guernica resmi, resmin tamamında koyu ve gri renklerin hakimiyetliğini taşıyan bir resimdir. Resmin genelinde haykırı bir şekilde bölünme ve parçalanma kendini gösterir. Resmin sol üst tarafında bir boğa figürü ve hemen altında ağzı açık, kucağında ölü bir bebekle acıyla haykıran yada bağıran bir kadın figürü vardır. Bu figür, kafası kopmuş, gövdesi olmayan bir asker yada sivil insan cesedi olabilir. Kafasının altında bir at nalı vardır. Ağzı açık ve gözleri kaymış, kolunun üstüne düşmüş bir vaziyettedir. Elleri açık ve

avucunun içinde çizgilerden oluşan yaralar vardır. Diğer elinde bir kılıç ve çiçek tutmaktadır. Resmin merkezinde acı içinde düşmek üzere olan, mızrakla vurulmuş bir at vardır. Acı çeken bu at figürünün üzerinde göz şekline benzer bir ampul vardır ve parlamaktadır. Boğa figürü ve at başı figürünün ortasında ampulün altında sola doğru bir kuş figürü vardır. Atın altında gazete yaprakları vardır. Atın arkasından pencereden uzanmış, gaz lambasını sıkı tutmuş bir kol vardır. Atın sağ üst tarafında savaşa tanık olan camdan içeri giren şaşkın bakışlı bir kadın figürü vardır. Elinde gaz lambası taşımaktadır. Pencerenin ışığıyla aydınlanmış sağ alt taraftan resmin merkezine doğru bir başka kadın figürü düşecekmiş gibi ilerler. Bu kadın yanan ampule boş gözlerle bakar ve bu kadın figürünün ellerinin içinde de çizgiler vardır. Resmin sağ üst köşesinde ellerini yukarı kaldırmış, ağzı açık bir kadın figürü vardır. Bu kadın figürünün sağ taraftaki elinin betimlenişi İspanyayı bombalayan uçakların şeklini betimlemesini verir. Bu kadın figürü alttan ve üstten ateşlerle sarılmıştır ve ağzı açık kollarını kaldıran figürün başının üstünde küçük bir pencere vardır. Üstten ve alttan yangın olan figürün yanında en sağda aralanmış bir kapı vardır. Ve bu resimde kapı ve pencerelerin olması, bir mekan olgusunu uyandırmaktadır.

3.5. Uzlaşımsal anlam (ikincil anlam)

Anıtsal bir resim olan Guernica, savaş karşıtı bir resim olarak İspanya iç savaşını konu alan politik bir bildiri niteliğindedir. Görkemli boyutları ve siyah, gri, beyazların olduğu ve camdan gelen aydınlıkla nötr renklerin hakimliği ile donuk üç renkten oluşan sessiz, içe dönük, karanlık, fakat etkili bir kompozisyonla doludur. Bütünlük içinde bir duruşu yansıtır. Soyut bir kompozisyonu olan Guernica resme odaklanıldığında resim bütünlüğünü ve figürlerin netliğini göstermektedir. Picasso, resim figürleri ile ilgili şunları ifade eder:

"...Bu bir boğadır, bu da bir at...Eğer tablolarımdaki belirli şeylere anlamlar yüklerseniz bunlar çok doğru olabilir; ama bu anlamları vermek benim fikrim değil. Sizin ulaştığınız fikirlere ve sonuçlara ben de ulaştım, fakat içgüdüsel ve bilinçsiz olarak. Resmi resim olsun diye yaptım, nesnelere de oldukları gibi resmettim..."

(<http://www.sanatabasla.com>-erişim 19:00)

Resimdeki, en soldaki boğa figürü, İspanyol kültürünün önemli sembollerinden olan boğa, kuyruğunun alevler içinde tüten bir şekilde yapılmış olmasıyla savaşa bir gönderme içerir. Boğa figürünün altında, bir kadın figürü çığlıklar içinde haykırışıyla kollarında ölen bebeğin acısını yaşamaktadır. Bebeğin cansız bedeni ve başı kadının elleri arasından

sarkmaktadır. Resmin merkezinde acıyla kişneyen bir at görülmektedir. Atın gövdesi ve ayakları gazete yapraklarını andırır vaziyettedir. Atın acısı savaş esnasında karnına yediği mızraktır. Mızrağın iki ucu da atın bedeninde görülmektedir. Bu resimde at figürünün savaş boyunca yıpranan, acı çeken insanları görüntülediği düşünülmektedir. Atın alt tarafında yerde yatan, başı ve kolları kopmuş olan bir figür görülmektedir. Kopan başı ağız açık bir şekilde iken, kolları ve elinde bir kılıç ve çiçek tutmaktadır. Bu figürün diğer kopmuş koluyla eli açık bir şekilde resmedilmiş ve bu elin içi ise, çiziklerden oluşmaktadır. Bu çizik ve izler işçi veya çalışan sınıfı temsil diye yorumlanabilir.

At figürünün üstünde bir göz şeklinde ampul parlamaktadır bu ampulün savaş zamanında işkence yapılan odalarda yanan ampullere gönderme anlamında bir semboldür. Ayrıca İspanyolca da ampul anlamında kullanılan bombilla, savaşa dair bombayı da anımsatmaktadır. Resimde atın sağında kalan ve ata doğru uzatılan kol bir gaz lambasını taşımaktadır. Bu gaz lambası bir ışık, bir umut simgesidir ve resme göre gaz lambası göz şeklindeki ampulle çok yakın resmedilmiştir. Adeta savaşın karanlığından çıkmak istercesine çizilmiş gibidir. Soldan sağa doğru gelen irice ayaklı ve yanan ampule boş gözlerle bakan bir kadın figürü görülmektedir. Bu figürün zorluklarla ilerleyişini göstermektedir. Aynı zamanda bu kadın figürünün elinde de çizikler ve yaralar mevcuttur.

Resimdeki figürlerde (boğa, at ve kadın) dillerinin sivrileştirilerek resmedilmesi ile çığlık atmayı, feryat etmeyi, bağırılmayı temsil ettiğini göstermektedir. Boğanın yanında atın solunda kalan güvercin motifinin, barışı simgelediği görülmektedir. Bu güvercin motifinin ağzında barışı simgeleyen başka bir simge olan zeytin dalı vardır. Betimlenen güvercin üzerinde bir aydınlık belirmiştir. Bu aydınlığın da gaz lambası ve göz şeklindeki ampul gibi umudun simgesi olarak görüldüğü düşünülmektedir. Resmin sağ üst köşesinde alev veya yangınların ortasında kalmış çığlık atan bir kadın figürü görülmektedir. Bu kadın figürünün sağ eli bomba biçiminde betimlenmiştir. Bomba ile betimlenen elin İspanyayı bombalayan uçaklar olduğu izlenimi uyandırılmaktadır.

3.6. İçsel anlam (içerik anlam)

Bu anlam da ise, Guernica adlı resimde betimlenen resmin en üst köşesinde olan göz şeklindeki ampulün tanrıyı temsil ettiği düşünülmektedir. Ampul ile tanrıya olan ihtiyaçtan ve savaş boyunca çaresiz olan insanlığın ancak tanrıdan yardım isteyeceği şeklinde yorumlanabilir.

Ve aynı zamanda ampulün tanrıyı simgeleyen bir insan yapımı olan gereçle betimlenişle belki de tanrıdan bir yardım gelmeyeceğinin işareti de olabilir, olarak da yorumlanabilir. Resimde en sağda görülen açık aralıklı kapı ise, savaştan kaçmak isteyen insanlık için bir kaçış noktası niteliğini taşıyabilir. Kapının aralıklı olması bir kurtuluş işareti veya savaşa kayıtsız kalan devletleri veya insanları da çağrıştırabilir. Resmin üst köşesinde yer alan ampul ve gaz lambası bir aydınlatıcı olarak bir iletişim amacı taşıyarak günün birinde bütün toplumun, devletlerin, azınlıkların İspanya da yaşanan iç savaştan haberdar olacağını anlatmak adına betimlenmiştir. Resimde ki, gazete yaprakları da yaşanan olaylar karşısında suskun değildir ve illa bir gün kaçınılmaz sonun olacağını ve tüm insanlığın gazete yapraklarıyla haberdar olacağı hakkında betimleniş içermektedir. Resimde koyu bir karanlığın olması, savaşın karamsarlığına ve ürkütücü bir karanlığın olduğunu anlatmaktadır. Kullanılan soğuk ve mat renklerle savaşın soğuk tarafına gönderme içermektedir.

UYGULAMALARIN İKONOĞRAFİK ÇÖZÜMLEMELERİ

Uygulamaların yer aldığı bu bölümde, konunun konseptini anlatan çalışmalar yer almaktadır. Bu çalışmalar yazılan konuyla, savaşla ilgili olan çalışmalardır. Savaştan arta kalan (korku, endişe, hüznün, duygu ve ruh bozukluğu, beden ve toprak kaybı) ile olumsuz ve karamsarlık taşıyan, renkten yoksun durumları içinde büyüyen savaş, bu temalı resimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Toplumda insanlarda, olumsuz etkiler bırakan savaş, toplumun en anlamlı üyeleri olan sanatçılarda iç dünyaların da yaşanan fırtınaların dışavurumu olan eserleriyle farkındalık oluşturmak istemişlerdir. Konunun temasına uygun olarak çalışılan çalışmalar, soyut üslupta çalışılmış ve savaşı anımsatan, ardında bırakan izleri oluşturan düşüncelerden yola çıkılarak, canlı ve cansız imgelerle (insan, hayvan, eşya, araç, gereçlerle) rengin soğuk tonlarının yer aldığı bir kompozisyonla çalışılmıştır. Soyut tarzdaki imgelere farklı anlamlar yükleyerek savaşın korkunçluğu resmedilmeye çalışılmış ve bu çalışmalar yaşanan dehşetin ve acının parçalanma, kayıp, insan psikolojisinde bazı bozukluklara neden olmuştur. Savaş ilk yaşanmaya başladığı andan son ana, hatta bittikten yıllar sonra dahi insan zihninin derinliklerinde korku yaratmaya devam etmiştir. Savaşa tanık olan bir kıta, şehir, kasaba, ev vs. en önemlisi bir insan tanık oluyorsa, yaşanan bu kötü duruma anlatacağı çok şey olduğu düşünülebilir.

Resim 3: Savaşan Kalanlar, "Parçalanma", 35/50 cm, 2017

Resmin Analizi

Resimde parçalanma ile gelen bölünmeler resmin genel konusunu oluşturan ve havasını destekler nitelikte bir çalışmadır. Resmin genelinde hakim olan renksizlik ile cansız tema, savaşa dair kalıntılar taşır. Bu resmin genel kompozisyonunda parçalanma görülmektedir. Resmin tam ortasında yüzü belirsiz bir kafa görülmektedir. Onun hemen üstünde ve yapışık şekilde bir kafa silüeti kendini göstermektedir. Bu kafa silüetinin boyun tarafında damarlara benzer çizgiler vardır. Resmin ortasındaki kafa ve onun üstündeki kafa silüetinin hemen üstünde iki tane kılıç birbirine çapraz şekilde durmaktadır.

Kılıçların sağına doğru bir kol sağa doğru uzanmaktadır. Bu kolla uzanan el sağa ve aşağıya doğru bir kuru kafaya gölgelik vermektedir. Gölgeleyen bu kuru kafanın dişleri dökülmüş, ağzı açık bir şekilde gülümser gibidir. Hemen yanında bir yaya benzer kaburga görünümünde bir kemik vardır. Resmin merkezindeki kuru kafa ve uzanan kolun altındaki kuru kafanın ortasında yedi tane insan başına benzeyen şaşkın, korku ve telaşlı bakışlar yer almaktadır. Bu baş mecazlarının vücutlarını temsil eden ve onların hemen altındaki düz çizgilerden oluşan çubuklara benzer imgeler vardır. Bu çubuk imgelerin altında kopmuş bir bacak vardır. Bu bacağın hemen altında da bir hayvana ait kafatası ve soluna doğru altında

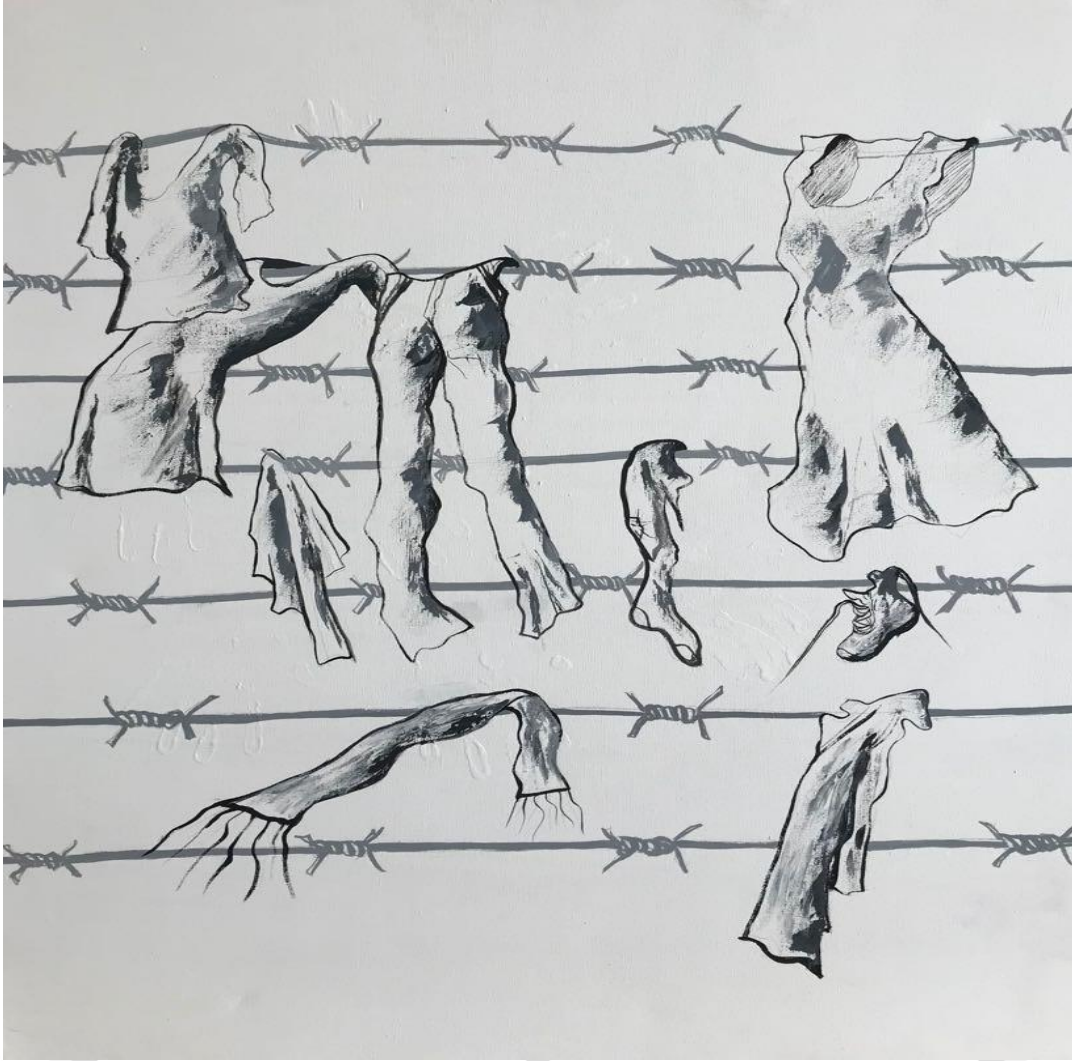
kalan hayvana ait bir kemik görülmektedir. Resmin en altında ve ortada kalan yerde başı ve gövdesi ile yatan, kolları ve bacakları kopmuş bir insan figürü yatmaktadır. Bu figürün ağzı açık, gözleri kapalı feryadı ile acıyı yaşayan bir imge olarak görülüyor. Bu figürün soluna doğru yayı simgeleyen bir imge görülüyor. Yayın hemen solunda insana ait ayak ve bacak kemikleri betimlenmiştir. Kemiklerin üstünde resmin yukarısına doğru bir at başı görülmektedir ve atın yanında bir insan gözü olayları izlemekte ve bu göz yorgun ve sönük bir bakışla betimlenmiştir. Resmin en solunda savaş ortamlarını andıran teller görülmektedir.

Resmin Plastik Analizi

Bu çalışmada, figürlerin resmin kompozisyonunu alacak şekilde büyük betimlenişi ile kapalı bir kompozisyon kullanılmıştır. Resim, resim içinde kalmış objelerin birbirine olan yakınlığı ve resmin eşit boşluklarla duruşu kapalı özelliğini göstermektedir. Resmin merkezinde yer alan kılıç ve kafa imgeleri savaşa bir gönderme niteliğindedir. Resimde kullandığım farklı açılı perspektifler ile hacimsellik ve derinlik verilmeye çalışılmıştır. Resim perspektifsel açıdan çift yönlü oluşmaktadır. Resimde diğer imgelerle beraber bir karmaşa ve yoğunluk yaşanırken diğer yandan imgelerin hareketliliği söz konusudur. Resimde bir mekan, zaman ve yer yoktur. Çünkü savaşın acısını, hafifletecek şey bu kavramlar arasında değildir.

Resim soyut üslupla çalışılmış imgelerden oluşmaktadır. Her bir imge kendi içinde farklı bir neden taşıırken, aslında anlatmak istenilen konu bütün imgeler için aynı değerdedir. Anlamsal açıdan birbirlerini tamamlama ile kompozisyon dengesi sağlanmıştır. Resimde yer alan bazı imgelerin acıları ve feryadı betimlerken, diğer imgelerinde, donuk, şaşkın bakışlarıyla kompozisyona hareketliliğin yanı sıra, sakinliğe de, vurgu yapılarak aynı zamanda kontrastlık oluşturulmaya çalışılmıştır. Resimde yer alan kılıç, at figürü, kuru kafa, kopmuş bacaklar resimde gözü alan ve vurgu yapan imgelerdendir. Resmin odak noktası resmin tam ortasında olan kuru kafadır. Fakat resim sağa doğru sivilleri ve toplumu ifade eden imgeler yoğunluğuyla sola doğru da at, ev, kılıç, yayla savaş meydanlarını anlatan ve anımsatan imgelerle resmin tamamına yayılma sağlamaktadır. Resmin merkezi kuru kafaya ve kılıçlara odaklanma gösteriyor. Resimde savaşın karanlığını ve soğukluğunu yansıtan soğuk nötr renk ile acı resme yansıtılmıştır. Savaşın rengi siyah ve gridir. Beyaz renk olan nötr renk bir ışığı ve umudu anımsatmak adına dahil kullanılmamıştır. Resimde kullanılan imgelerin betimleniş tarzı ile çok fazla perspektiften söz etmek mümkün değildir. Resmin genel

kompozisyonundaki imgelerin betimlenişi ve renklerin griliği ile savaşın yansımalarını taşıyan ve acının ön planda olduğu bir çalışma olmuştur.

Resim 4: Savaşan Kalanlar, "Bedensiz Kıyafetler",80/100 cm, 2018

DİYARBAKIR

Resmin Analizi

26-28 NİSAN 2019

Bu resimde, arka fon beyaz renklerde kullanımı ile ön planda kullanılan imgelerin farklı renk taşıması ile dengede (balans) kontrastlık sağlanmıştır. Resmin genelinde ölüm teması derinlerde de olsa kendini hissettirmektedir. Resmin sol üst köşesinde bir kazak veya bluz görülmektedir. Onun hemen altında bir elbise hareketli betimlenişi ile görülmektedir. Resmin ortasına doğru pantolon yırtık paçaları ile görülmektedir. Pantolonun soluna doğru bir fular yada başka bir imge olan bir tutam bez parçası görülmektedir. Resmin ortasında yer alan pantolonun sağına doğru bir çorap görülmektedir. Bu çorabın sağına doğru sağ en üst

köşede bir elbise vardır.Bu elbisenin hemen altında bir çiftten yoksun olan ayakkabının bir teki vardır.Ayakkabının altında bir bez parçası veya başka bir kıyafet olan bir imge betimlenmiştir.Resmin en altında ve ortasında olan bir atkı görülmektedir.Tellere asılı her kıyafet başka bir insanın hayatını betimler fakat, hepsi aynı konunun mağduriyetini ve olumsuzluğunu yaşamış olmayı anlatmaktadır.

Resmin Plastik Analizi

Bu çalışmada, ön planda kullanılan büyük imgeler yer almaktadır. Kullanılan imgelerin büyüklüğü ve devamı ile sağa ve sola doğru açık bir kompozisyon görülmektedir. Resmin genelinde teller ve tellere asılı kalan kıyafetler görülmektedir.Resim bir noktaya yönelmenin aksine geneline yayılma sağlamaktadır. Resimdeki imgelerin konumu ve betimlenişi nedeniyle tek yönlü düz bir perspektif görülmektedir. Kompozisyonu düz olan ve tüm figürlerdeki tek bakışlı pozisyonları ile hacimsellik yüzeysel olarak görülmektedir. Resimde kullanılan imge kıyafeti ile verilen ışık-gölge, resme derinlik algısı kazandırmıştır. Resimde genel bir bakışın hakim olması ile çok yönlü perspektif mümkün değildir.Resim soyut üslupta çalışıldığından dolayı acı, dehşet, karanlık, resmin derinlerinde saklıdır.Resimde genel olarak bir hareketlilik vardır, bu hareketlilik kıyafetlerin salınımı ile görülmektedir. Resimde bir mekan yoktur fakat, dış mekan algısı yaratan teller vardır.

Resimdeki kompozisyonda imgelerin hepsinin ayrı ayrı hayatlar oldukları fakat, aynı konunun mağduriyetini yaşadıkları düşünülmektedir.Anlamsal açıdan birbirlerini tamamlamaktadırlar.Resimde canlı imgeler yoktur, dolayısıyla bir sestende, öte insan kaybından dolayı boş kalan (bedensiz) kıyafetlerin sessizliği vardır.Bu nedenle savaş bazı insanlarda ses getiren davranışlar ve eserler iken, bazılarında içe gömülmeyi temsil etmektedir.

Resimde genel olarak tellere asılı olan kıyafetlerin rüzgarın hareketiyle devinimleri görülmektedir.Resimdeki imgelerin hepsinin ayrı şekildeki kişileri tasvirlerinin yanı sıra anlamsallığı ile bir vurgu yapmıştır.Resimde kullanılan renksizlik savaş karşıtı resmi canlandırmaktadır. Farkındalık oluşturulmaya çalışılan bu resimde acının en belirgin rengi gridir, siyahtır.

4. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

20. yüzyıl ve öncesi (18.yy) modern sanatın yanında başka bir anlamda da, savaşın ve şiddetin yüzyılı olmuştur.Sanat bu dönemde savaş ve şiddetin oluşturduğu

zihinsel iklimden fazlasıyla etkilenecek, sanatçıların eserlerine yansımaları neden olmuştur. Aradan yüzyıllar geçse dahi savaş her daim toplumun üyelerini, bilhassa da sanatçıları derinden etkilemiştir. Sanatçılar bir yandan toplumun ve uygarlığın sorunu olan savaşla ilgilenirken öte yandan da savaşın ve şiddetin hayatın algılanışı üzerinde oluşturduğu etkiyle, sanat anlayışlarını yeniden düzenlemişlerdir. Bu çalışma çerçevesinde, sanatçıların sanatlarını oluştururken geçmişten bugüne hep imgeleri kullanmasına ve imgeler yardımıyla iç dünyalarındaki sakinliği, heyecanı, stresini ve fırtınalarını bu şekilde yansıtmasına değinilmiştir. Sanatı oluşturan şeyin geçmişten bugüne imgeler olması ve imgelerle anlam kazanıp, kaybettiği toplumdaki, kültürden, geleneklerden beslenerek bugüne gelmesine, nerede kullanılmış olursa olsun farklı anlamları içinde barındırmasına değinilmiştir. İmge kavramının bu çalışmada, ne anlam taşıdığı üzerine açıklanmalarıyla, imge örneklerle ve benzetilen nesnelere açıklanmıştır ve imge ile ilgili örnekler verilmiştir. İmge ilk resim örnekleriyle mukayese edilmiş, o dönem içerisindeki amacı açıklanmıştır. İmgenin zaman içerisinde işlevinin ve amacının farklılaşmasından, bugünkü işlevinden bahsedilmiştir. İmgenin çeşitliliği üzerine ifadeler yer almış ve imgenin neyi temsil edip, etmediği üzerinde durulmuştur. İmge ilk dönemlerde zaruriyet halini temsil ederken, bu durumun dışına çıktıktan sonra, sanatsal anlam da kullanılmaya başlanmış ve sanat artık imgelerle oluşturulan nesne üzerinde bir güzellik arayışına girmesiyle kendini göstermiştir. Sanatsal imge nasıl oluşmuş ve temelde neyi aramıştır. Sanatsal motif ve imgelerden bahsedilerek, sanatsal imgenin toplumsal gerçekliklerden kopmadığını, görsel imgelerden örneklere değinilerek, desteklenmesine yardımcı olunmuştur. Modern sanat eleştirisinde imge anlam ilişkisine bakışla Wöfflin'in sanat ve imge üzerine eleştirilerine yer verilmiş ve Wöfflin' nin sanatta temel kavramlar üzerine çalışmalarına, resim, heykel ve mimarlık üzerinde yaptığı incelemelerine örnekler verilmiş, en önemli olan görsel imge üzerinde yazı ve çalışmalarıyla onu kategorilere ayırmasıyla görseller üzerinde ki detaylı çalışma örneklerine değinilmiştir. Resim sanatında imgenin ikonografik olarak çözümlenmesi Erwin Panofsky ile anlatılmış ve E. Panofsky'nin metodolojik aşamaları dikkate alınarak resimler üzerindeki incelemelerinin detaylı anlatımına değinilmiştir. İkonografik olarak Goya'nın "3 Mayıs'ı savunanların İnfazı 1808" adlı eseri resmin analizi ve plastik analiziyle, ikonografik olarak çözümlenmesi yapılmıştır. Bir diğer ikonografik çözümlenme olarak Pablo Picasso'nun "Guernica" adlı eseri ikonografik olarak çözümlenmiştir. Savaşın geriye kalanlar (parçalanma ve beden kaybı) ile uygulamalara yer verilerek, ikonografik çözümlenmeleri yapılmıştır.

Sonuç olarak, savaş, ortaya çıktığı bölgelerde ardından yıkım, katliam ve duygusal bozukluktan başka bir şey bırakmamıştır. 20. yüzyıl ve öncesi savaşı gerçek anlamda yaşamışken, günümüz tamamen internet ortamında ki, araçlarla yaşar hale gelmiştir. Bu nedenle, toplumun günlük yaşantısına yoğun bir şekilde karışan (savaş) kavramı bu konuda sıradanlaşmış tavırlarla toplumun duyarsızlaşmasına neden olmuştur. Bu nedenle savaş karşıtı, sevgiyle dolu bireyler yetiştirmek, her birey için yeterli bir evrene sahip olduğumuzu ve daha yaşanılabilir bir toplumda, daha duyarlı, bilinçli, paylaşımcı bireylerin yetişmesi için, önce anne babaların sonra biz eğitimcilerin üstüne düşen görevi yerine getirmesi en büyük arzu ve önerilerdendir.

KAYNAKÇA

Ann Holly Michael, Panofsky ve Sanat Tarihinin Kökleri çev. Orhan Düz 2. baskı 2012-2016 Dedalus Kitap Yayınları

Antmen, Ahu, 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar 2010 İstanbul Sel Yayıncılık

Varlık Şentürk, Leyla, Analitik Resim Çözümlenmeleri, 2012 İstanbul Ayrıntı Yayınları

Avner, Ziss Estetiğin Temel Kategorisi / İmge / <http://www.halksahnesi.org/yazilar/imge/imge.html>

Berger, Jonh Picasso 'nun Başarısı ve Başarısızlığı, çev, Yurdanur Salman- Müge Gürsoy Sökmen, 1989-2015 İstanbul Metis Yayınevi

Berger, John . Görme Biçimleri , (Çev. Yurdanur Salman) , İstanbul , Metis Yayınları, 1986

Burke, Georg Tarihin Görgü Tanıkları Çev. Zeynep Yelçe 6. Baskı İstanbul Aralık 2016 Kitap Yayınevi

Burnett, Ron İmgeler Nasıl Düşünür, çev. Güçsal Pular İstanbul 2006 Metis Yayınları

Bozkurt, Nejat Sanat ve Estetik Kuramları 11. baskı Ankara, Mayıs. 2014 Sentez Yayıncılık

Cömert, Bedrettin Mitoloji ve İkonografi Ankara De ki Basım ve Yayınevi

Diomond, Jared. Tüfek, Mikrop ve Çelik , Tübitak Yayınları, 2006

Eroğlu, Özkan , Bir Resme Nasıl Bakmalıyız Kasım 2013 İstanbul Tekhne Yayınları

Elke Linda Buchholz, Gerhard Bühler, Karoline Hille, Sussanne Kaeppele, ve Irina Stotland , Başvuru Kitapları, Sanat , NTV Yayınları

Lewin, Roger. Modern İnsanın Kökeni Tübitak Yayınları, 2008

- Ponting, Clive.** Yeni Bir Bakış Açısıyla Dünya Tarihi, Alfa-Tarih Yayınları, 2016
- Ponty-Merleau Maurice** ,Göz ve Tin , 4. Basım Nisan 2016 Metis Yayınları
- Lukacs , Georg** , Estetik 1 , çev. Ahmet Cemal 3. basım İstanbul 1978 Payel Yayınları
- Lukacs , Georg** , Estetik 2 , çev.Ahmet Cemal 2. basım İstanbul 1985 Payel Yayınları
- Lukacs , Georg** , Estetik 3 , çev. Ahmet Cemal 3. basım İstanbul 1999 Payel Yayınları
- Tükel, Uşun / Yüzgüller Arsal Serap** ,Sözden İmgeye Batı Sanatında İkonografi
İstanbul Nisan ,2014 Kabalcı Yayınları
- İmgelerin gizini çözmek , algılama ve değerlendirme sorunları ve pratik bir yöntem
w.w.w.will Hanson Bir resim yapıtını nasıl okumalı
- Ressamlıkta Gizlenen Bilim:Leonardo Da Vinci www.açikbilim.com <http://www.bbc.co.uk/history/historic-figür/es/da-vinci-leonardo.shtml> <http://www.mos.org/lenardo/sientist.html> (Makale) Yayın Tarihi 1 Ekim 2012 **Sinem Doğan**
- Güven,H.Nevin** "Leonardo Da Vinci'nin Anatomi Çalışmalarının Sanat Yaşamına Katkısı
Süleyman Demirel Üniversitesi Yaşam Dergisi 2009, 2(1): 22-24
Süleyman Demirel Üniversitesi GSF Hakemliği Dergisi-Görsel okuryazarlık ve imgenin
anlamlandırılması
- Kaman, Salime** -Görsel Çözümleme
- Parsa, Alev Fatoş** -İmgenin gücü ve Görsel kültürün yükselişi
- Timuçin , Avşar** Estetik 9.Baskı Bulut Yayınları İstanbul Haziran 2013
- Lenoir , Beatrice** Sanat Yapıtı ,Çev. Aykut Derman 3 . Baskı İstanbul Şubat 2004
YKY Yayınları
- Ziss , Avner** Estetik Gerçekliği Sanatsal Özümsenimin Bilimi, çev. Yakup Şahan 1.
baskı .Ocak, 2016 İstanbul Hayal Perest Yayınları
- Leppert, Richard** Sanatta Anlamın Görüntüsü çev. İsmail Türkmen 1.2. basım 2002.
2009 İstanbul Ayrıntı Yayınları
- Moran, Berna** Edebiyat Kuramları ve Eleştiri 9. baskı 1999 -2014 İstanbul , İletişim
Yayınları
- Dickerson, Modelynn** A'dan Z'ye Sanat Tarihi, Say Yayınları
- Keser, Nimet** Sanat Sözlüğü 2. baskı Ekim 2009 Ankara Ütopya Yayınevi
- Wölfflin , Heinrich** , Sanat Tarihinin Temel Kavramları , çev, Ahmet Cemal 1.baskı
Aralık 2015 Hyalperest Yayınları
- Murray, Chris** , 20. Yüzyılda Sanatı Okuyanlar çev. Suğra Öncü Mayıs 2009 İstanbul
Sel Yayıncılık

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi/ The Journal of international social research cilt7 sayı 29 volume 7 issue29 www.sosyalarastirmalar.com

İkonografik ve ikonolojik eleştiri yöntemine göre Tintoretto'nun "isa'nın vaftizi "adlı eserin analizi **Ekin Boztaş / Nazan Düz**

Manisa Müzesindeki Maryas Heykelinin İkonografik çözümlenmesi ve Apameia Üzerine Bir Araştırma Adnan Menderes Üniversitesi , Aydın **Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Üreten Sözen, Metin/ Tanyeli Uğur** Sanat Sözlüğü 1986 İstanbul RK Yayınları Remzi Kitapevi

Siyah Sanat Dergisi / Picasso

Florenski , Pawel Tersten Perspektif çev. Yeşim Tükel 2001-2013 İstanbul Metis Yayınevi

Panofsky, Erwin Perspektif Simgesel Bir Biçim ,çev.Yeşim Tükel 2013 İstanbul Metis Yayınevi

Çağlarca , Sadettin Resim Yağlıboya Tekniği, İstanbul , İnkılap Kitapevi

Tükel , Uşun Resmin Dili İkonografiden Gösterge Bilime 1. basım 2005 İstanbul Homer Kitapevi

Panofsky , Erwin İkonoloji Araştırmaları Rönesans Sanatında İnsancıl Temalar, çev, Orhan Düz 2. baskı İstanbul Pinhan Yayınevi

Yücel, Halime; İmgeden Yoruma, Ayrıntı Yayınları, 2013

Orwell, George Bin Dokuz Yüz Seksen Dört Can Yayınları, 59. Basım: Temmuz 2017 İstanbul

Orwell, George Hayvan Çiftliği 50. Basım, Can Sanat Yayınları Nisan 2017 , İstanbul

Online Etymology Dictionary

<http://cursillos.ca/action/st-paul/paul21-iconium.htm>

<http://www.universalis.fr/encyclopedie/konya-konia-iconium>

<http://meandertravel.com/biblicalanatolia/biblical-anatolia.php>

<http://www.sacred-destinations.com/turkey/konya>

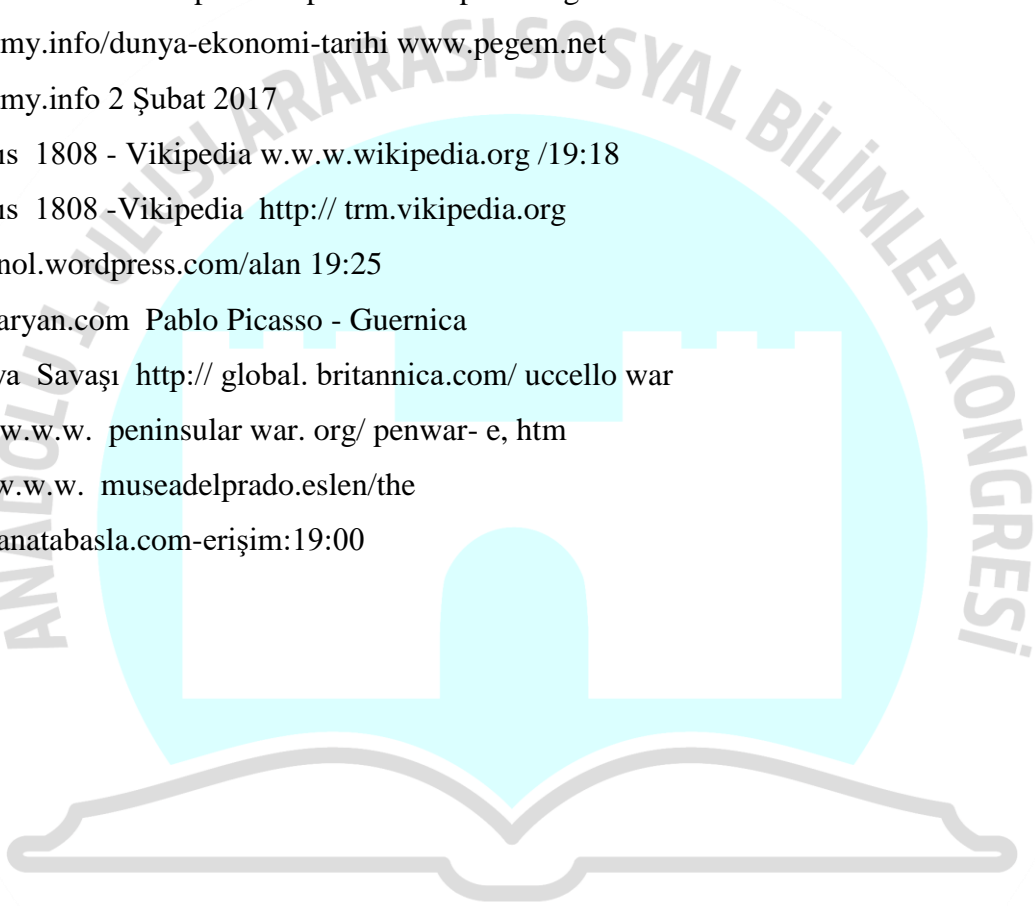
<http://www.edebiyatvesanatakademisi.com>

<http://www.tarihiolaylar.com>

<http://www.listelist.com>

<http://www.solakkedi.com>

<http://www.tarihlisanat.com>
<http://www.istanbulsanatevi.com>
<http://www.enterezan.com>
<http://www.filozof.net>
<http://www.resimbiterken.wordpress.com>
<http://fr.wikipedia.org/wiki/image> İmgenin anlamlandırılması
İmgelerin ihaneti-vikipedia/<http://tr.m.wikipedia.org>
www.dmy.info/dunya-ekonomi-tarihi www.pegem.net
www.dmy.info 2 Şubat 2017
3 Mayıs 1808 - Wikipedia w.w.w.wikipedia.org/19:18
3 Mayıs 1808 - Wikipedia <http://tr.m.wikipedia.org>
nazlisenol.wordpress.com/alan 19:25
bonpularyan.com Pablo Picasso - Guernica
Hastinya Savaşı http://global.britannica.com/uccello_war
<http://w.w.w.peninsularwar.org/penwar-e.htm>
<http://w.w.w.museadelprado.es/en/the>
<http://sanatabasla.com>-erişim:19:00

DIYARBAKIR
26-28 NİSAN 2019

TRACEY EMIN'İN "MY BED" ADLI ESERİNİN SANAT, TOPLUMSAL CİNSİYET VE MAHREMİYET BAĞLAMINDA OKUNMASI

TRACEY EMIN'S "MY BED" WORK IN THE CONTEXT OF ART, SOCIAL GENDER AND CONFIDENTIALITY

Şengül ACİL

ÖZET

Toplumsal cinsiyet, sosyal ortamın vazgeçilemeyen parçasını oluştururken bireyin kimliğini ortaya koyma noktasında oldukça da yetkindir. Mevcut sosyal yapı, herkesten cinsiyetleri doğrultusunda rol modellerine uygun davranışları sergilemesi beklerken eril sembolleri araç olarak kullanır ve bireylerin de bunlara sadakatle bağlı kalmasını öğütler. Cinsiyet kimlikleri ve bu kimliklerin oluşum süreçleri; cinsler arası ilişkilerin düzenlenmesine, cinslerin birbirine karşı tutum ve davranışlarına, o toplumun sosyal psikolojisine hatırı sayılır roller yükler. Bu rollerin şekillendirdiği kadın kimliğine toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında dayatılan tüm normları yerle bir ettiği deneyimleri ve eserleriyle Tracey Emin "My Bed" adlı eseriyle bu çalışmanın öznesi niteliğindedir.

"Tracey Emin'in "My Bed" Adlı Eserinin Sanat, Toplumsal Cinsiyet ve Mahremiyet Bağlamında Okunması" adlı bu çalışmada toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında tanımlanan kadın kimliğine, sanatta kendine ifade alanı bulmaya çalışan Emin'in kendini nasıl ifade ettiğine toplumsal cinsiyet ve mahremiyet kavramları çatısı altında yer verilmiştir. Sanatçının kendi yaşantısını ve mahremiyetini sanatının malzemesi haline getirdiği bu eser, içine doğduğu sosyal yapının eril sembollerine bir başkaldırı niteliğindedir. Çünkü Emin, kendi özel alanını ifşa ederek birlikte olduğu kişileri, yaptırdığı kürtaajları, duygusal çöküşleri açığa vurmaktan çekinmemiştir. İzleyici de onun bu çalışması karşısında estetik haz duymak yerine utanç duyarken sanatçı bu şekilde sanat dünyasında kadın kimliğine bakış açısını yıkmayı başarmıştır. Bunu gerçekleştirirken hem toplumun genel bakış açısını yapı bozuma uğratmış hem de yeniden inşa ettiği kadınlık-mahremiyet kavramlarıyla Emin'in çalışmaları, toplumun kadından ve kadın sanatçılardan beklentilerini sarsan niteliktedir.

Kısacası; bu çalışma, Tracey Emin'in My Bed adlı eseriyle ilişkilendirilerek toplumu temellendiren cinsiyet kimliği, kadın, kadın sanatçı, feminizm, toplumsal cinsiyet ideolojileriyle kadına bakışı çeşitli kaynaklardan alınan araştırmacıların görüşleriyle desteklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Mahremiyet, Sanat

ABSTRACT

Gender is an indispensable part of the social environment and it is very competent in revealing the identity of the individual. While the existing social structure expects everyone to exhibit behaviors in accordance with their role models in line with their gender, masculine symbols are used as a tool and they advise individuals to adhere to them faithfully. Gender identities and their processes; it places considerable roles on the organization of relations between sexes, on the attitudes and behaviors of the sexes to each other, to the social psychology of that society. Tracey Emin is the subject of this work with her work My Bed with her experiences and works she has established on the basis of gender roles.

In this study named Tracey Emin's Reading Art, Gender and Confidentiality through My Bed Emin, it is stated that Emin's self-expression in the context of gender roles is explained by the concept of gender and confidentiality. This work, in which the artist transforms her life and confidentiality into the material of her art, is an insurrection to the masculine symbols of the social structure in which she was born. Because Emin, by revealing his own private space, he did not hesitate to expose the people she was with, the abortions and the emotional collapses she had made. While the audience felt shameful instead of having an aesthetic pleasure in the face of this work, the artist succeeded in breaking down her point of view of women identity in the art world. In doing so, Emin's works with the concepts of femininity and privacy, which disintegrate the general outlook of the society and rebuild it, is the quality that shakes the expectations of the society from women and women artists.

In short; this study was supported by the opinions of researchers from various sources about gender identity, female, female artist, feminism and gender ideologies which are based on the society by associating Tracey Emin's work My Bed.

Keywords: Gender, Confidentiality, Art

GİRİŞ

Sosyal bir ortamın içine doğan insan, yaşamı boyunca kendi sosyal çevresinin tüm bileşenleriyle uyumlu ilişkiler kurabilecek şekilde vücut bulur. Önce o toplumun yapısal sembolleri, gösterge ve öğretilerinden; daha sonra ona verilen bu görevlerle yine aynı toplum tarafından kabul gören cinsiyet rollerini kullanmaya başlayarak aslında o toplumun kimliğinden nasibini almaya başlar.

Çevresel birçok etken ile şekillenen kimlik, her toplumun yapısında bambaşka değişkenlerle bireylerin karşısına çıkmaktadır. Din ve kültürel imgelerin yarattığı kadın ve erkek kalıplarına bireylerin girmesi beklenir. Tüm bu süreçte bireyler, onlardan beklenen davranışlarını gerçekleştirirken, davranışının toplum tarafından onaylanıp onaylanmadığını da dikkate alır. Ataerkil, eril, erkek egemen yapının çizdiği sınırlarla, ördüğü duvarlarla kadına belirlediği “mahremiyet” alanı oldukça geniştir. Mahremiyet kavramı sadece cinsel kimliği üzerinden değil kadının iş hayatından ev hayatına, yatak odasından mutfağına kadar geniş bir alana yayılmıştır. Örneğin ataerkil bir toplumda oluşturulan normlar ve roller arasında kalan kadın feminizmle gündelik hayatında kendini gerçekleştirecek alanı açmaya başlamıştır. Böylece kadın, kendisi için oluşturulan dini, kültürel, siyasal, toplumsal söylemlere, göstergelere, simgelere ve nesne olma durumuna karşı koymaya başlamıştır.

Bununla ilgili Judith Butler; cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları; kimliğe dayalı dayanışma inşa etmek için ‘kadınlar’ın sorunsallaştırılmamış birliğine sık sık atıflarda bulunmasına rağmen Feminizmi özne bölünmesine uğrattığını belirtir. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları arasındaki ilk ayrım Freud’un ‘biyolojik kaderdir’ ifadesine itiraz niteliğindedir. Bu durumda toplumsal cinsiyetin, cinsiyete getirdiği yorumlar özneyi tartışmaya açık bir duruma getirir (Butler, 2010:50). Öyle ki cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları tartışılırken kadın sanatçılar onlara dayatılan kültürel kodlarla donatılmış kadın kimliklerini kadın sanatçı olarak elde etmeye çalışmışlardır.

Cinsiyet kimlikleri ve bu kimliklerin oluşum süreçlerine, cinsler arası ilişkilerin düzenlenmesine, bireylerin birbirlerine karşı tutum ve davranışlarına, cinsel ahlak ve güzellik anlayışlarına, o toplumun cinsiyet kültürünün meydana getirdiği bireyin sosyal psikolojisine John Berger ve birçok yazar eserlerinde değinmiştir. Buna dair Berger’in (2014) ‘Kadın olarak doğmak, erkeklerin mülkiyetinde olan özel, çevrelenmiş bir yerde doğmak demektir’ ifadesi, kısaca anlam bulan kadın olma olgusunu ve bu çerçevede üreten ve üretmeye çalışan kadın sanatçıların üretim biçimlerin sorgulanmasını sağlamıştır (Berger, 2014:46). Yukarıda ifade edildiği gibi kadın, hâkimiyetini yine erkek tarafından sağlanmış imkânlar doğrultusunda ilan edebilmektedir.

Tüm bu dar alanda sıkışıp üretme kaygısı olan kadın sanatçılar eril tahakküme rağmen, kadına dair imgenin iyileştirilmesi yönünde, kadının tüketim nesnesine dönüşmesi ve haz nesnesi olarak benimsenmesine karşı mücadelelerini sürdürmeye gayret etmişlerdir. Bu duruma kadın konusunu işleyen kadın sanatçıların vurguladıkları kadın, erkeklerin bakış açısıyla ele alınan kadının ideolojik bir simge oluşuna bir tepki şeklindedir. Ataerkil toplumun

tüm kurumlarının sorgulandığı güncel işlerde kadın gerçeği tüm çıplaklığı ile yansıtılmakta; sanatın konusu olan kadın, yalnızca estetik bir unsur değil bazen bir direniş bazen de bir arayış halinde sanat tüketicisi karşısında yerini almıştır.

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarını terminolojisinde çok kullanan Feminizm, sanata ve kadın sanatçılara postmodern bir ifade alanı yaratmıştır. Bunu yaparken kadın ve erkek tanımlarını yapı bozuma uğratmıştır. Çünkü kadına atfedilen tüm yaptırımlar artık Feminizmin de etkisiyle sorgulanmaya başlamıştır. 70’lerde Feminist akımdan etkilenen kadın sanatçıların cinsiyetçiliğin dayattığı, ikinci plana atılan, ötekileştirilen kadınları ve konuları eserlerinde işleyen çalışmalar yapmaya başlamıştır. Cindy Sherman, Nancy Spero, Gorilla Girls, Canan Şenol, Tracey Emin, Güneş Terkol, Nil Yalter, Şükran Moral, Shirin Neshat ve Marina Abramoviç gibi isimler bunlara sadece birkaç örnektir. Bu sanatçıların eserleriyle birlikte mahrem olan beden politikleşir ve Batı sanatında kadınların kendi bedenlerini ve dolayısıyla mahremiyetlerini ön plana çıkarmaya başlayan sanatçılar ve eserler görünür olmaya başlar. Bu anlamda kendini göstermiş ve kadın, toplumsal cinsiyet ve mahremiyet kavramlarına bambaşka bir bakış açısı getirdiği açıkça ortada olan Tracey Emin’in eserlerinde izleyiciyi sert bir duvara vurmuş kadar etkilemiştir ve hala da etkilemektedir.

Tracey Emin, kendi özel alanlarını ifşa etmesi ve psikolojisini göstermesi açısından birlikte olduğu kişileri, yaptırdığı kürtajları, yaşadığı duygusal çöküşü ve ırkçılıkla ilgili her şeyi açığa vurmaktan çekinmemiştir. İzleyici onun çalışmaları karşısında estetik haz yerine şok olma, utanma, hatta tikslenme gibi duyguları yaşar. Sanatçı bu şekilde sanat dünyasında kadın bedeninin üzerinden gizlice bakma, dikizleme rollerini izleyici açısından yıkmayı başarmıştır.

Türk ve Akkol ‘un (2010) belirttiği gibi Tracey Emin yıktığı tabularıyla eserler üretmekten kaçınmayan bir sanatçıdır:

“Kıbrıs kökenli İngiliz Tracey Emin 1990’lı yıllarda uluslar arası sanat pazarlarında ve ortamlarında sansasyonel çalışmalarıyla saygınlık kazanmış ve İstanbul’da da sergi açmış bir sanatçıdır. Sanatçı, özel yaşamını bir sanat objesi gibi kullanmıştır. Enstalasyon alanına cinsellik tabusu, özel yaşamın mahremiyeti konularıyla hem sanatsal hem de felsefi açıdan katkılar getirmiştir” (Türk ve Akkol, 2010, s.105).

Emin'in devrimci sayılan çıkışının ardında; kendi öz benliğini, yaşamını ve psikolojisini, en mahrem ayrıntılarıyla öznel bir sanat eseri haline dönüştürmesi yatmaktadır. Medyada herkesi irkilten reality-show'lar, itiraflar gibi Tracey Emin de kendi hayatını ve iç dünyasını ortaya dökmüştür. "Yattığım Herkes" ve dağınık çarşafı, kenarında yiyecek, içecek kutularının biriktiği “Yatağım” adlı çalışmaları sergi sonrası Charles Saatchi tarafından birkaç yüz bin

Sterlin'e satın alınmıştır. 13 yaşındayken tecavüze uğradığı, 2 kez kürtaj yaptırdığı, kürtaj sonrası 2 yıl "duygusal intihar" dediği kapanma dönemi geçirdiği, aldırıldığı ceninlere isimler verdiği bilinen Emin, eserlerinde tüm bu yaşanmışlıklarını cesur bir şekilde anlatmıştır (Baraz, 2009).

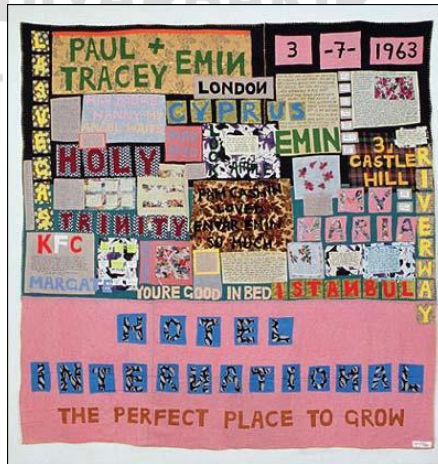
Emin, eserlerinde patchwork, dikiş, kumaş gibi detaylarla yine kadına ait imgelerle ürettiği işlerinden biri olan "I Do Not Expect To Be A Mother" (Resim 1), Everyone I Have Ever Slept With (Resim 2) ve Hotel International (Resim 3) adlı eserlerinde sert dille anlatmaya çalıştıklarının altında kadına özgü el işiyle, annelik kavramına ilişkin düşünceler, birlikte olduğu kişilerin açtığı yaralar ve yaptırdığı kürtajların travmatik sertliği görmek mümkündür.

Resim 1: Tracey Emin, (2002), I Do Not Expect To Be A Mother, kumaş üzerine işleme, kolaj.

Resim 2: Tracey Emin, (1995), 1963- 1995 Everyone I Have Ever Slept With, Aplik

Resim 3: Tracey Emin, (1993), Hotel International, Aplik Yorgan

Emin'in tüm işlerinde Feminist kuramcılarının savundukları erk iktidarın kadını cinsel anlamda nesneleştirdiği utanma tabusunu yerle bir eden, bazen cesurca bazen küstahça anlatmaktan çekinmediği bir üslupla sanat dünyasına adını yazdırmıştır. Özellikle My Bed (Resim4) adlı eseri ile kadını, toplumun ve kadının cinsellikle ilgili tüm tabularını yerle bir ederek yüzyıllardır mevcut eril tahakkümü yıkar. İzleyicileri hem toplumsal cinsiyet ve kadın üzerinden düşüncelerini yapı bozuma uğratar hem de yatağın gündelik bir nesneden sanat nesnesine dönüşümüne tüm çıplaklığıyla şok etme çabasıdadır. Çünkü yatak ev ahalisi dışında kimsenin göremeyeceği kadar mahremiyete sahipken birden görünür onu kılma çabası ve bunu yaparken kendi birçok deneyimini de bu eserin bir parçası haline getirme çabası sınırları zorlayıcı niteliktedir.

Resim 4: Tracey Emin, (1998), My Bed

“1999 yılında Turner Ödülü’ne aday gösterilen ve Tate Modern’de sergilenen “My Bed” (Yatağım) adlı çalışma Tracey Emin’in en çok yankı uyandıran işlerinden biridir. Bir galeri mekânında en doğal haliyle dağınık bir yatak sergilemeye sunulmuştur. Sanatçı ilişkileri nedeniyle yaşadığı ağır bir depresyon dönemindeki yatağını olduğu gibi sergiye taşımıştır... Burada sanatsal eylem ile yaşam arasındaki çizginin son derece inceldiği hatta yok olduğu söylenebilir.” (Germaner, 1997:22).

Emin'in yatağı galeride sergilenmeye başladığında artık yatak odasındaki yatak değildir. Yerinden edilmiş yatak, Akay'ın (1997) dediği gibi yersiz yurtsuzlaştırılmıştır. Üzerine her izleyicinin yükleyeceği mecazları taşımaya başlamıştır. Özel yaşama ait simgeler tüm kadınlara ve insanlara gönderme yapar... Yapıtlarında küçük bir kız çocuğu iken karanlık sokaklarda ugradığı tecavüze, kokuşmuş apartman dairelerinde yaşadığı sarhoşluklara, mutsuzluk kaynağı cinsel alışkanlıklarına, olumsuz cinsel yaşamına, travmatik kürtaj deneyimlerine, en derin korku ve tutkularına ve hayata tutunma çabalarına işleri aracılığı ile tanıklık edildiğini belirtmiştir (Akay, 1997:186).

SONUÇ

Tracey Emin'in "My Bed" Adlı Eserinin Sanat, Toplumsal Cinsiyet ve Mahremiyet Bağlamında Okunması adlı bu çalışmada Feminist bakış açısıyla kimlik, sanat, toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rolleri kavramlarının üzerinde durularak, tarih boyunca devam eden cinsiyet eşitsizliğinden dolayı sanat alanında uzunca bir süre varlık gösteremeyen 'kadın'a ve sanatçı kimliğine mahremiyet çatısı altında yer verilmiştir.

Eril yapının yarattığı kadın sanatçı, ve yıpratmış kadınlardan biri olan Tracey Emin, My Bed eserinde kadının ve kadın sanatçıların toplumda konumlandırılışına ve aynı toplumun ortaya çıkardığı kadın prototipinin yaşantısındaki travmalara, duygusal çöküşlerine geniş yer vermiştir. Türk ve Akkol'un belirttiği gibi pek çok kadın sanatçı, Emin'in açtığı yoldan ilerleyerek, erkek egemen toplumların kadınlara uyguladıkları iktidar mekanizmalarını sorgulayan sanat çalışmaları üretmeye devam etmektedir. (Türk, Akkol, 2010, 117). Sonuç olarak Tracey Emin, bir kadının yatağının sadece ev ahalisinin görebileceği mahremiyeti temsil eden sıradan bir nesne iken sanat nesnesine dönüşmesine, bunu sanattaki erk algısının kadına dayattığı saklı cinsellik öğretisiyle mahremiyet duvarlarını yıktığı My Bed eserinin sanattaki yerini tüm çıplaklığıyla ortaya koymuştur.

KAYNAKÇA

AKAY, A.(1997). Postmodern Görüntü, Bağlam Yayınevi, İstanbul.

BUTLER, J. (2010). Cinsiyet Belası Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi. Metis Yayıncılık. İstanbul.

BARAZ, Y. (2009). Tracey Emin ve Sanatta Yeni Yorumlar, <http://lebriz.com/pages/lst.aspx?lang=TR&articleID=609&bhcp=1> Erişim Tarihi: 25/04/2019.

BERGER, J. (2014). Görme Biçimleri, Çev: Yurdanur Salman, Metis Yayınları. 21. basım, İstanbul.

GERMANER, Semra. 1960 Sonrası Sanat Akımlar, Eğilimler, Gruplar, Sanatçılar, Kabalcı Yayınevi, 1997, İstanbul.

TÜRK, A. AKKOL, N. (2010), Tracey Emin'in Günümüz Sanatındaki Yeri ve İşlerinin

Değerlendirilmesi. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Sayı:2.

BİR PLASTİK SANAT ANALİZİ ÖRNEĞİ OLARAK DİYARBAKIR ULU CAMİİ DOĞU GİRİŞ KAPISI ÜZERİNDEKİ ASLAN-BOĞA MÜCADELESİ RÖLİYEFİ

Dr. Abdulsemet Aydın

Dicle Üniversitesi

Öz

Diyarbakır Ulu Camii tarihi, konumlandığı coğrafya, yüklendiği işlev ve bünyesinde barındırdığı sanat formları itibariyle türünün nadide örneklerindedir. Bu nadide kompleks, tarihi boyunca şehre egemen olan hükümlerliklerin nevi anlayışlarına münhasır mülahazalara binaen yapıya kattıkları yeni eklenti ve yaptıkları modifikasyonlar, yapının birçok bakımdan bir külliye vasfını kazanarak günümüzdeki şeklini almasına neden olmuştur. Bu eklenti ve modifikasyonlar neticesinde yapı, sanatsal disiplinler bakımından ayrıcalıklı bir zenginliğe sahip olmuştur. Yapının dikkate şayan ve üzerinde özellikle düşünülmesi gereken en önemli vasfı, bu zenginliğin yaratılmasında etken olan sanatsal yaklaşım veya yaklaşımların gerektirdiği sanatsal pratik-sanatsal medyum arasındaki etkileşimli tutarlılıktır. Bu tutarlılık, yapıyı oluşturan fakat farklı mülahaza ve zamanlarda gerçekleştirilen ekleme ve modifikasyonların, eklektik bir görünüm arz etmekten öte, bir terkip vasfını dışavuran nitelikte olmasındadır. Bu tebliğ, halihazır varlığıyla birçok sanat formunu bünyesinde terkip etmiş bulunan Diyarbakır Ulu Camii kompleksi kemerli doğu giriş kapısı sağ ve sol köşelikleri üzerinde simetrik olarak karşılıklı yer alan Aslan-Boğa Mücadelesi rölyefleri baz alınarak, Formal Analiz yönteminin esas alındığı bir yaklaşımla, eserin mevcut fiziki durumu, künyesi, gerçekleştirildiği temel yapı elemanlarının tasviri, tasviratı meydana getiren kompozisyonda başvuru temel sanat prensipleri ile bu prensiplerin uygulanmasında kullanılan temel sanat elemanlar ve nihayetinde tezahür eden plastik sonuç analiz edilmiş ve karşılaştırma, neden-sonuç ve etkileşimli ilişkiselliğe dayalı bir anlayışla yorumlanarak gerçekleştirilmiştir. Yapılan bu çalışma, bir yapının varlık döngüsünün, yalnızca gerçekleştirilmiş olduğu sanatsal ve sair mülahaza ile süregittiği, bu sürekliliğin sadece alımlayanın kendinde menkul anlayışıyla gerçekleşmediği aksine, gerçekleştirenin sanatsal tasasından kaynaklanan bir tasarım ürünü olan bir bütüncül örüntüden ibaret olarak tezahür eden kalıcı gerçekliğinin, ancak uygun bir okumayla gerçekleşebileceğini ortaya koymaya çalışmıştır.

Anahtar Sözcükler: Diyarbakır Ulu Camii, Aslan-Boğa Mücadelesi, Kompozisyon, Plastisite, Analiz

Giriş

Dünya üzerinde, antik medeniyetlerden günümüze, aslan-boğa mücadelesi temasıyla ilgili birçok kültürden çok sayıda örnek mevcuttur. Bu örneklerden biri de Diyarbakır Ulu Camii doğu girişinde bulunan monoblok bazalt yüksek rölyefidir. Bu örneğe yalnızca tematik bakımdan benzerlik gösteren örnek en yakın kültür coğrafyasından bilinen en eski örnek, Sümer yapımı MÖ 4000'ler tarihli bir vazo üzerindeki kazıma-oyma rölyef tekniğiyle yapılan aslan-boğa imgesidir (Resim:1). Tematik bakımdan benzerlik göstermekle beraber, kurgusal açıdan en yakın örnek ise MÖ 8.yy. a ait Asur yapısı bir bronz disk üzerinde yer alan aslan-boğa mücadelesi yüksek kabartma tekniğiyle yapılan imgedir (Resim:2). Diyarbakır Ulu Camii Aslan-Boğa Mücadelesi rölyefi ise nevi anlayış ve yapısına münhasır bir artistik biçimlendirmenin eseri olarak müstesna bir değerlendirme gerektirdiği düşünülerek bu çalışma yapılmıştır (Resim:3). Bu çalışma, hem çalışılan eserin dahil olduğu külliyenin bütününde de olduğu üzere, kompozisyon ve form yapısına sindirilen hassas terakibi artistik anlayıştan kaynaklanan plastik özelliklerinin bilimsel yöntemlerle analizini hem de daha çok sanat dışı mülhazaların ağır bastığı değerlendirme ve peşin hükümlü yorum benzeri anlatılar nedeniyle, özellikle bu gibi eserlerde, göz ardı edilen sanatsal yaratıcılığın temelinde yer alan tasarım ilke, eleman ve uygulamaları kombine eden sanat eserlerinin objektif ve doğru okuma alışkanlığı yaratmayı amaçlamıştır.

DİYARBAKIR
26-28 NİSAN 2019

Resim-1: Sümerlere ait bir vazoda aslan- boğa mücadelesi (MÖ 4000'ler) (Hartner'den)
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1010/12248.pdf>

Resim-2: Asur dönemine ait bir bronz diskte yer alan aslan-boğa mücadelesi (MÖ 8.yy) (Hartner - Ettinghausen' den). <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1010/12248.pdf>

Aslan-Boğa Mücadelesi Rölyefinin Artistik Plastik Analizi

Resim-3: Diyarbakır Ulu Camii doğu giriş kapısı sol kösesinde yer alan Aslan-Boğa Mücadelesi Rölyefi, Fotoğraf : Abdulsemet Aydın

Büyük Selçukluların Diyarbakır'daki idaresi döneminde (MS 11-12.yy) yapılan Diyarbakır Ulu Camii doğu ana girişi kemerli kapısı üstünde sağda ve solda, karşılıklı ve simetrik bir şekilde yer alan aslan-boğa mücadelesi yüksek rölyefi, monoblok ve erkek tabir edilen kare kenarlı bazalt taşta oyularak yapılmıştır. *“Anadolu'daki camilerin ilki olan Diyarbakır Ulu Camii, aslında alışkanlıkla ileri sürüldüğü gibi, bir Artuklu yapısı değil, Büyük Selçukluların eseridir. Büyük Selçuklu üslubunda 484 (1091-92) tarihli çiçekli kufi kitabe, sultan Melikşah'ın adını taşımaktadır (Aslanapa, 1991:2).”* Yapı külliyesi, başlangıçta bir kısmı Roma kalıntılarının bir kısımları ise eski yapının o zaman elde bulunan bazı birimlerinin ya doğrudan ya da imitasyonu yoluyla terkip edilerek inşa edilmekle beraber zamanla yapılan tadilat, tamirat ve eklemelerle bu günkü halini almıştır. *“Bu hareketli avlu cephesi daha sonra bağımsız olan İnaloğullarından Mahmut bin Elaldı ve veziri Nisanoğlu Ebul Kasım Ali tarafından bazıları Roma kalıntılarının, bazıları benzetme olarak 559 (1163)'de aynen tekrarlanmıştır. (...) Dışta, giriş kemerinin iki tarafında birer aslan-boğa mücadelesini, içerde de aslan ve boğa başlarını canlandıran kabartmalar vardır (Aslanapa, 1991:2).”* Kabartma, diğer örneklerin yapılış mülahazalarıyla benzer amaçla, Seçukluların da fethettikleri topraklarda tesis ettikleri hükümlerliliğin nişanesi olarak, galebe çalan erkini temsil eder mahiyettedir. Rölyefin yerleştirildiği yapı cephesi, tıpkı Ulu Cami'nin şehrin kalbine yerleştirildiği gibi, külliyenin ana girişi, alımlayıcının bakışını odaklayan yerdir. *“Bu çok eski bir temadır ve burada sembolik bir anlam varmış gibi görünmektedir. Kesin bir*

biçimlendirme kanıtına dayanarak bu tema hareketin güçlü ifadesini hiç dışlamayan bir tema olarak değerlendirilmiştir (Gabriel, 2014:170) .”

Rölyef, hem bir dini mabetteki bu konumlandırılması, hem de tematik mahiyetindeki sembolik ve evrensel değerleri bakımından manidardır. Cepheden izlenime matuf tasarlanan erkek bazalt taştan yüksek rölyef esere karşıdan bakıldığında en önde izleyenin bakışını karşılayan biri adeta dörtnala koşarak kaçmaya çalışan bir boğa, diğeri ise onu sağrı ve omuzundan yakalayarak derdest etmeye çalışır vaziyette üzerine abanmış bir aslan figüründen oluşan kurgusal bir imge görülmektedir. Arka planda ise bu yüksek kabartma figürlere hem tezat hem de destekler mahiyette yekpare, düz, kare biçiminde bir düzlem bulunmaktadır. Tabiri uygun olduğu üzere, en arkada ise rölyefin yerleştirildiği cephe bulunmaktadır. *“Doğrusunu söylemek gerekirse bunlar ne boyutları ne de dışavurum yetkinlikleri bakımından büyük eserler olmasalar da burada bir hayli doğru oranların, gerçek bir duygulanım hissinim, bazaltın dayanıklılığıyla kaçınılmaz kılınan bir stilizasyonu gösteren bir eğilim olduğu gözlenir (Gabriel, 2014: 156).”* Rölyefte, imgeyi tüm açıklığıyla izleyenin görüş odağına yerleştirmeye yardımcı olan en arka cephenin, cami cephesinin, içinde ve aynı kotta olmakla beraber yerleştirme anlayışından kaynaklanan şekli itibariyle önünde yer alan kare düz zeminden yükselen geometrik stilize figürleri biçimlendiren geometrik ancak yumuşak çizgiler dikkat çekmektedir. Bu çizgiler bir yandan figürleri ve uzuvlarını belirlerken diğer yandan ise, arka zemin ve planı oluşturan mono blok bazaltın durağanlığıyla tezat bir hareketlilik yaratmaktadırlar. Figürler ve onları oluşturan ana uzuvları belirleyen geometrik hatlar kompozisyonun tümünde egemen bir anlayışla her noktada tutarlılıkla vurgulanmıştır. Bu tutarlılığın zirve noktası ise, minimalist geometrik bir anlayışla soyutlanarak ana hatlarına indirgenen ana ve tali formlardaki uyum ve dengedir. Rölyefin, yalnızca yerleştirildiği yapı cephesinden alacağı ışıkla aydınlanarak görsel yolla algılanacağı öngörüsüyle yetinilmeyerek düz monoblok zemin üzerine kabarık formlar biçiminde işlenmesi yoluyla, hem görsel hem de dokunma duyusuna hitap eden mahiyette bir plastik etkiye neden olduğu görülmektedir.

Diyarbakır Ulu Camii Aslan-Boğa Mücadelesi rölyefinde yer alan figürler üç boyutludur ve bu üç boyutluluk etkisinde, hem görselliği ön plana çıkaran ışık hem de yüksek kabartma özelliğinin yarattığı dokunma hissini payı önemlidir. Bu iki his yoluyla çözümlenen formlar, siyah-beyaza dayalı koyu-açık tonal değerden oluşan bir lekesellik de sunmaktadır. Ancak bu lekesellik müphem olmayıp geometrik formların kesin karakterinden kaynaklanan kesin bir belirliliktedir. Eserin kompozisyonu, kare zemini nerdeyse tam ortalayan iki figürün

oluşturduğu alanı soldan sağa ve neredeyse tam ortadan bölen ve boğanın başı üzerinden sırtı boyunca uzayarak sağrısı üzerinden kuyrukta biten kıvrak yatay çizgi ile, mücadele temasının odak figürü olan aslanın yukarıya kıvrık kuyruğunun kare zeminin sol üst köşesinden başlayarak boğanın önden geriye kıvrık sol ön bacağının kare zeminin sağ alt köşesinde sonlanan ayağının oluşturduğu diyagonal çizginin çapraz kesişimiyle kare zemin düzlemi dikdörtgen ve üçgen geometrik alanlara bölünerek oluşturulan geometrik bir şema biçiminde tasarlandığı düşünülmektedir. Böylece, bir kare içinde iki dikdörtgen ile iki dik açılı üçgenden oluşan bir düzen meydana getirilmiştir. Eserde denge bir çok unsurun bir kombinasyon dahilinde terkip edilmesiyle sağlanmıştır. Düz ve soyut bir espastan kabarık bir şekilde bina edilen hareketli, geometrik stilize natürel figürler ile bu figürlerin gövde-uzuv ilişkisindeki ince hesaplı kombinasyon bu dengenin temel unsurlarıdır. Eserde uyum prensibinin ise denge ile birlikte çözüldüğü görülmektedir. Soyut-somut espas karşıtlığından yaratılan dengenin, uyum prensibini de hayata geçirme meselesiyle birlikte bir kombinasyon dahilinde, eserin ana materyalini oluşturan bazaltın gün ışığıyla zenginleşen tonalitesinden kaynağını alan geniş bir valör spektrumundan faydalanılarak halledildiği müşahade edilmiştir. Eserdeki bir diğer sanatsal prensip olan odak meselesi ise, ilk görüşte kare biçimindeki monoblok taştan kaynaklanan imgenin tümü gibi görünmesine karşın, boğaya egemen konumdaki aslanın, izleyenin gözleriyle doğrudan kesişen, frontal yüzü yoluyla halledildiği görülmektedir.

Rölyefte, bir mücadeleden çok sonucu peşinen, zafer veya galibiyet olarak belirlenmiş iki figürün oluşturduğu kompozit bir imaj yer almaktadır. Kompozisyonda egemen figür olarak konumlandırılan ve bu nedenle izleyen nazarını celbeden aslan figürü sivri, dik ve küçük kulakların çevrelediği ablak yanaklı başının alın boşluğunu ayırarak bölen ve burnundan başlayarak boynuyla hareketlenip omuz üzerinden sırtı boyunca devam edip kuyrukla biten enerji yüklü bir yaya biçiminde tasarlanmıştır. Yayın başında yer alan aslan kafa formu, oval bir burun, burnun iki yanında insaninkine benzer biçimde iki kaş, hemen altında yuvarlak gözler ve altında sarkan iki yanağın altında, boğanın ensesine yeltenmiş vaziyetteki ağız formundan müteşekkil biçimlendirilmiştir. Kompozisyonun dominant figürü olan aslan figürü, hareketine yön veren ve burun ucundan başlayarak kuyrukta biten yayla gerilerek ataklaştırılan gövdesi her biri hasmını can alıcı yerlerinden yakalamış vaziyette dışa çıkık birer pençe şeklindeki tırnaklarla nihayetlenen enerjik yaylar biçimindeki arka ve ön bacaklar üzerine bina edilmiş vaziyette biçimlendirilmiştir. Kuyruktan başa, her uzvuyla gergin yaylar biçiminde, yan yana ve üst üste ama bir bütünlük içinde şekillendirilen aslan, boğaya göre daha atak ve agresif bir şekilde işlenmiştir. Eser, gerek tematik mülahazalara istinaden yer

verilen figürlerinin temaya uygun pozisyonlarını vurgulamak gerekse temayı daha çarpıcı bir şekilde dramatize etme amacına matuf olarak kompoze edilmesi beraberinde bilinen sanatsal prensiplerin bu eserin banisinin nevi şahsına münhasır sanatsal kaygıları gereği yeniden yorumlandığı ve bu yorumun gerektirdiği sanat elemanı ihdasını yoluna gidildiği müşahede edilmiştir. Örneğin, özgün sanatsal kaygılara binaen de olsa, kasvetli siyahı kare bazalt taş oyulan kompozisyonun geometrik karakterinden kaynaklanan atalet sorununun yapmacık, palyatif çözümler yerine ritim ve hareket prensiplerinin yeniden yorumlanmasıyla çözüldüğü görülmektedir. Aslan ve boğanın paralel bir şekilde aynı tarafa yönelen gövdeleri ile yine aynı tarafa yönelen ayaklarının oluşturduğu aynı birimin birden çok sayıda ve neredeyse aynı aralıklarla tekrarının yarattığı lokal atalet meselesi ise aslan başının frontal bir şekilde, başı profilden gösterilen boğanın en can alıcı yeri olan ensesine üstten yönelik olarak yerleştirilmesiyle ele alınarak kompozisyonda bakışımsız bir görünümle birlikte gerginlik ve hareketlilik yaratırken, bağlı olarak tematik mesajı da güçlendirmiştir.

Kıtaların birleştiği bir coğrafyada tutunmanın her bakımdan güçlülüğü gerektirdiği bir dönemin tablolarından biri olan eserin kompozisyonun aktif formu olan aslan, kuvvetli pençeleriyle boğanın üzerinde, onu en can alıcı ve savunmasız bölgesi olan sırtından yakalamış, derdest ederek muzaffer ve mağrur bir eda ile kuyruğunu sırtından başına doğru dikkat çekici bir şekilde yuvarlamış biçimde tasvir edilmiştir. Kompozisyonun diğer asli figürü ve hemen hemen aynı cüsse büyüklüğünde tasvir edilen boğa ise en zayıf bölgesi olan omuz ve sağrısından keskin pençelerle yakalanmış, can havliyle kaçmaya çalışır şekilde tasvir edilmiştir. Rölyefte, biraz daha tali gibi görünmekle beraber göze çarpan ve aslında kurguda birliği ve düzeni sağlayan özellikler hareket ve yön ile ilgili aksiyon ve direksiyon öğeleridir.

Kompozisyon esas itibarıyla iyi ile kötü, güçlü ile güçsüz, egemen ile biat eden temel iki karşıtlığın mücadelesi temasının plastik tezahürü üzerine inşa edilmiştir. Aslanın yukarıya kalkık kıvrılmış kuyruğuna karşılık boğanın aslanın pençelerine yakalanmış ve bu nedenle aşağıya dönük, adeta arka bacakları arasına kısırılmış kuyruk formu, hükümlan ile boyun eğerini betimler görünümüdür. Aslanın izleyene bakan, özgüvenle donatılmış cepheden yüzü ile boğanın kör noktaya dönük, alımlayanla cepheden kesişmekten kaçınan profilden betimlenen yüzü, aslanın kararlı, gergin, sağlam basan ve kavrayan pençeli ayakları ile boğanın geriye devrilecekmiş gibi dengesinin bozan, karnına doğru sertçe adeta kırılarak kıvrılmış çekik, çekingen, yere sağlam basmayan bükük ayakları ve nihayet aslanın kuyruk ucundan başlayan ve sırtı boyunca devam ederek kafasında nihayetlenen gergin boynu ile

kıvrık, sarkık ve yere paralel boğa boynu, bu ezeli karşıtlar mücadelesini güçlendiren unsurlardır.

SONUÇ

Eserden edinilen ilk izlenim, eserin yaratılmasında birinci derecede rol oynayan etmenin terkip biçimindeki nevi sanatçısına münhasır peşin sanatsal tasadır. Plastik tat konusunda sindirilmiş bir deneyime sahip bir dimağ tarafından tasarlanıp uygun medyumlarla biçimlendirilerek esere dönüştürüldüğü halihazır durumdaki plastik analizinden anlaşılan Diyarbakır Ulu Camii Doğu Giriş Kapısı Üzerindeki Aslan-Boğa Mücadelesi Rölyefi, Dünya üzerindeki örnekleri içerisinde her halükarda müstesna bir yere sahiptir. Bu çalışma, nevi yapısına münhasır niteliğiyle özellikle bu eserin, genelde her sanat eserinin, esasen onu yaratan sanatsal mülahazalar dışında mülahazalarla ile analiz veya yorumunun yapılmasının bilimsel ve sanatsal birçok mahsur yaratacağı, aksi halde eserle ilgisiz ve yanlış bazı yargı ve sonuçlara neden olacağı düşüncesini doğruladığı kanaatine varılmıştır.

Kaynakça

Gabriel, A. , *Şarki Türkiye’de Arkeolojik Geziler* (çev. İdil Çetin), DİTV Yayını, Dipnot Yayınları, 2014, Ankara

Aslanapa, O. , *Anadolu’da İlk Türk Mimarisi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını-Sayı:43

DIYARBAKIR
26-28 NİSAN 2019

GÖRSEL KİMLİK TASARLAMA SÜRECİNDE: LOGO TASARIMI**Öğr. Gör. Barış Aydın**

Dicle Üniversitesi

ÖZET

Çağımızda pek çok kurumun/kuruluşun, kurumsal kimlik tasarlama gayesinde olduğu görülmektedir. Bu durumun temel nedeni olarak; küreselleşme, kurum imajı ve markalaşma ile beraber görsel bağlamda var olma çabası gibi kavramlar ya da olgular gösterilebilmektedir. Bu bağlamda, kurumsal kimlik tasarlama sürecinde görsel kimliğin önemli bir yer tuttuğunu ifade etmek mümkündür. Bundan dolayı, görsel kimlik tasarımının ilk adımı olarak kabul gören öge, logo ön plana çıkmaktadır. Logo tasarımı, bir kurumun/kuruluşun markasının bilinirliğini artırmakta ve ulaşmak istediği hedef kitle tarafından tanınması hususunda önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Günlük hayatımızda, kurum/kuruluşların logoları görsel birer veri olarak zihnimize yer almaktadır. Beynimiz bu görsel mesajlar ile devamlı bir şekilde etkileşim içindedir. Bu görsel mesajların bazılarını zihnimize kabul ederek hafızamıza alırken bazılarını önemsemeyerek yok saymaktadır. Hafızamıza aldığımız kabul gören görsel mesajların genellikle kendi estetik algımıza yakın ve kişisel imajımıza uygun ya da ulaşmaya çalıştığımız imajı bizlere verebileceğine inandığımız markalar olduğunu söylemek mümkündür. Bu görsel mesajların başında görsel semboller olarak logolar karşımıza çıkmaktadır. Kurumların/kuruluşların markalaşma yönünde en temel hedefleri, hedef kitlenin zihninde yer almak ve bununla beraber hedef kitle üzerinde uzun yıllar kalıcı olmaktır. Bu olguyu başarabilmek için de kurumlar/kuruluşlar markalaşmak için görsel sembol, amblem, logotype ve bunların hepsini içinde barındıran logodan faydalanmaktadır. Başarılı bir kurumun/kuruluşun markalaşması için başarılı ve etkili bir logosu var olmalıdır. Bu bağlamda, bu çalışma; görsel kimlik algısının açıklanmasıyla birlikte başarılı ve etkili bir logo tasarımının markalaşma ve görsel kimlik üzerindeki etkisini araştırmak amaçlanmaktadır. Ayrıca, bu araştırma sürecinde tasarlama ve uygulama örneği olarak “Dicle Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi” nin logo tasarımı ve analizi ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Görsel Kimlik, Logo, Dicle Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi**GİRİŞ**

Zaman içerisinde gelişen iletişim ile beraber giderek yükselen rekabet ortamında kurumlar, farklılıklarıyla birlikte avantajlarını ortaya çıkararak rakiplerinden daha iyi olduklarını anlatabilmek ve bir adım önde bulunmak için farklı görsel imgelere ve göstergelere ihtiyaç duymaktadırlar. Kurumun tanınırlığında ve markalaşma olgusunun hedef kitlenin zihninde etkili bir biçimde yer almasında önemli bir payı bulunan görsel kimlik, kurum kimliğinin önemli bir ögesi durumundadır. Ancak bu durum, görsel kimliğin yalnız başına kurum kimliğinin yerini alması ya da temsili için yeterli değildir. Çünkü, kurumsal kimlik kurumun görsel tasarımının yanı sıra; kurum iletişimi, kurum kültürü ve kurum felsefesinden meydana gelmektedir. Tüm bu öğelerin kuruma uygun bir biçimde tasarlanması, kurum için düşünülen kurumsal kimliğin oluşmasını gerçekleştirmektedir. Kurumsallaşma çabalarının başlamasından günümüze kadar giderek artan rekabet ortamı ile beraber kurumlar çağın gerektirdiği değişimlere paralel bir şekilde uyum sağlamak durumunda kalmaktadırlar. Kurumlar, etkileşim içinde bulunmak istedikleri hedef kitleye istenilen seviyede ulaşabilmek, markanın prestijini sarsmadan değişime ayak uydurmak, daha çok bireyi etkilemek ve hedef kitlenin kuruma bağlılığını kazanmak ve bu bağlılığı sürdürülebilir hale getirmek için çalışmalar gerçekleştirmektedirler. Bu hedeflenen amaçlar için çalışmaların sonuca ulaşabilmesinin temel noktası, etkili bir görsel kimlik tasarımının hayata geçmesidir. Bu bağlamda, görsel kimlik tasarımının başlangıç noktası durumunda olan logonun, kurumsal kimlik içindeki yeri ve önemi anlatılmalı ve etkili bir logo tasarımının barındırması gereken unsurlardan bahsedilmelidir.

Kurumsal Kimlik, Görsel Kimlik ve Logo

Bireylerin kendilerine özgü, kendilerini çevrelerine anlattığı ve bu biçimde bilindiği bir kişiliği yani bir kimliği bulunmaktadır. Kurumlar da kişilere benzer şekilde kendi niteliklerini yansıttıkları bir kimliğe sahiptirler. Toplumdaki her bireyin kendine has bir kimlikle bulunarak toplumdaki mevcudiyetini kazanmasına benzer şekilde her kurum da kendi içinde oluşturduğu bir kimlik ile var olmaktadır. Bu bağlamda, kimlik kavramı; “toplumsal bir varlık olarak insana özgü olan belirtiler, nitelikler ve özelliklerle bir kimsenin belirli bir kimse olmasını sağlayan koşulların, onun kişiliğine ilişkin özelliklerin tümü” (Püsküllüoğlu, 2004) olarak açıklanabilir. Kurumsal kimlik ise, bir kurumun, işletmenin, organizasyonun kimliği olarak açıklamak mümkündür. Gerçekleşen bu kimlik, kurum personelinin davranışları, kurumun iletişim biçimleri, kurumun felsefesi ve kurumun görsel kimliğinden oluşmaktadır (Okay, 2002). Bakan (2005) ise kurumsal kimliği; kurumun ürettiği üründen, sunduğu

hizmete ya da oluşturduğu markanın ismine, dizayn ettiği logoya, yazılı materyallerine, tercih ettiği taşıtların tasarımına, personellerinin kullandığı kıyafetlerinden davranışlarına, kurumun yönetim biçiminden üretimine, hizmet ve servise bakışına, reklam ve halkla ilişkiler etkinliklerine kadar uzanabilen geniş bir yelpazeye sahip olduğunu ileri sürmektedir.

Kurumsal kimlik oluşumunu belirleyicileri olarak; kurumsal iletişim, kurumsal kültür, kurumsal davranış, kurumsal felsefe ve kurumsal strateji ile beraber görsel kimlikten bahsedilebilir. Bu ögeler içinde görsel kimlik, hedef kitle tarafından ilk algılanan olmasından ötürü ön plana çıkmaktadır. Bu nedenden dolayı görsel kimlik, kurumun sahip olduğu kurumsal kimliğin özelliklerini görsel bir biçimde aktarmasına yardımcı olmaktadır. Görsel kimlik tamamıyla “görüntü” olgusu ile ilgilidir. Bu bağlamda, araçlar üzerindeki işaret ve renklerden resimlere, afişlere, basılı materyallere, bilimsel kitaplara, fotoğraflara, televizyona, tanıtım ve ambalaja, özgün yaşam mekanlarına kadar hayatın büyük bir parçasında toplumsal, kültürel, ekonomik ve psikolojik ihtiyaçlar için evrensel boyutta görüntü kullanılmaktadır. Berger’in (1986) ifade ettiği gibi, görme eylemi insanoğlunun tarihsel bir geleneği durumundadır. Görme konuşma eyleminden önce gelmektedir. Görsel kimlik de bir kurumun görüntüsü, yani kurumun benzerlerine göre farkındalık sunan görsel öğelerin bütünü olarak tanımlanabilir. Bu kavram, bir kurumun görselleştirilmesinin kurumsal kimliği hedeflerine uygun biçimde birbirleri ile uyumlu olan bütün görünebilen öğelerinin amaçlanmış bir biçimde oluşturulmasını kapsamaktadır. Görsel kimlik ile beraber kuruma ait farklılıklar hedef kitleye doğru ve etkili tasarımlarla iletildiğinde “hatırlanma” ve “akılda kalma” çok daha etkili bir biçimde gerçekleştirilmektedir. Görsel kimlik tasarımında bu etkiler yakalanmadığı takdirde grafik tasarımcının gayreti yalnızca bir kampanya ile sınırlı olma tehlikesi ile karşı karşıya kalabilmektedir. Fakat kendi içinde tutarlı, güçlü bir matematiksel çözümlenmeyle beraber anlam bağıntısı kurulmuş, hedef kitlenin algısıyla uyumlu bir logo, görsel kimlik tasarımını unutulmasını önleyebilmektedir. Aktuğlu (2004), kurumu niteleyen logo, tipografi, renk gibi unsurların görsel iletişimi gerçekleştirdiğini ve hedef kitlenin belleğinde taşıdığı görsel kimlik bileşenleri oluşturduğunu belirtmektedir.

Görsel kimlik, kurumun markasının etkili bir biçimde algılanarak hafızalara yerleşmesine, ürünlerinin tanınmasına, hedeflenen ortamlarda saygınlık kazanmasına, kurumsal kimliğinin ve kültürünün açığa çıkmasına yardımcı olmaktadır ve görsel kimliğin ilk adımı da etkili ve başarılı bir logo tasarımı ile başlamaktadır. Bir kurumun en önemli ögesinin logosu olduğu ifade edilebilir. Logo, kurumun görsel imzası olarak görülmektedir. Bundan dolayı kurum için tasarlanan logo belirli özelliklere sahip olmalıdır. Kurumun vizyonunun, misyonunun,

kurumsal kimliğinin ve çağın gerektirdiği modernizmin harmanlanmasıyla oluşan bir yapıda olmalıdır (Naomi, 2002). Bu niteliklerin yanı sıra biçimsel olarak da Çam (2006); bir logonun sade, estetik ve leke etkisine sahip olması gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca, büyüdüğünde ve küçüldüğünde değer kaybetmemesiyle beraber basım ve çoğaltmada tekniğe uygun olması, matematiksel çözümlenmesinin olmasının da gerekliliğinden bahsetmektedir. Bu niteliklere sahip bir logo, kurumsal kimlik gerçekleştirilmede etkili bir basamak durumundadır. Logo bir şimşeye benzer şekilde, bir kurum için ani bir tanınma ışıltısı yaratmaktadır. Bu ani durumda logonun temel görevleri ortaya çıkmaktadır: Simgelediği kurumu, gören bireyin zihninde hemen çağrıştırmaya ve aynı anda kurumun hizmetini hatırlatma. Böylece bu öge elle tutulamayan olguları görünür hale getirmektedir. İfade edilen niteliklere sahip bir logo, hedef kitleyle sürekliliği olan bir etkileşim içinde bulunurken, sahip olmayan logolar ise kolay unutulmaktadır.

Görsel Kimlik Bağlamında Dicle Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Logosunu İnceleme

Çağımızda gerçekleşen “Küreselleşme” olgusu ile beraber dünyada pek çok farklı kurum hayat bulmuştur. Rekabetin üst seviyede bulunduğu bu dünyada bir kurumu rakiplerinden farklı kılmamanın birçok yolu vardır. Bu yolların en etkilisi, kurum açısından kurumun görsel albenisi durumunda bulunan logoyu söylemek mümkündür. Bir kurumun logosu, reklam dünyasında bir imza görevi üstlenir. Bundan ötürü logo, mevcut reklam materyalleri arasında vazgeçilmez olarak kullanılmaktadır. Ayrıca, logonun soyut olarak ifade edilen unsurlar ile görsel bağlamda iletişim kurabilme imkanı sağlamak gibi bir işlevi vardır. Bu yönüyle bir tavrı, fikri temsil etmekte, bir kavram veya bir düşüncenin yerini almakta ve bir kurumun, kurum kimliğinin oluşumunda ve gelişiminde, markanın hedef kitlesi tarafından bilinmesinde kilit önem taşımaktadır. Logo, kurum için dışavurum aracıdır. Semiyotik algı bakımından logo, kurumun iç ve dış paydaşlarıyla karşılıklı iletişim kurmak için kullandığı semboller sisteminin biricik parçasıdır. İsim, profil, misyon ya da vizyon anlayışlarının temsil edilmek için kullanıldığı semboller, çizimler niteliğiyle logolar, kurumların dış dünyaya açılan yüzü durumundadır.

Görsel 1: Dicle Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Logosu

Dicle Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi için tasarlanan Logoda iki temel unsur üzerine odaklanılmaktadır. Bunlardan biri üç temel geometrik şekil olan “Üçgen, Daire ve Kare” nin yer aldığı stilizyonu barındıran “Amblem” diğeri ise kurumun baş harfleri ile beraber üniversite ve fakültenin ismini barındıran “Logotype” tır. Amblem ve logotype birbirleri ile yatay bir biçimde ortalanıp bir bütünlük oluşturarak “Fakülte’nin Logosu” nu meydana getirmektedir. Logotype, tercih edilen yazı karakterinin espas düzenlemeleri yapılarak dizayn edildiği görülmektedir. Logotype kısmı, Sanat ve Tasarım Fakültesi’nin kısaltması olan “STF” karakterlerinden oluşmaktadır. Kısaltmayı desteklemek ve markalaşma yolunda tanınırlığını kolaylaştırmak amacı ile STF’ni açılımı da amblemin altında kullanılarak bir bütünlük oluşturulmaktadır. Ayrıca Diyarbakır’ın dünyaca ünlü hattatı Hamid Aytaç’ın sanatına saygının yanı sıra Sanat ve Tasarım Fakültesinde yer alan “Geleneksel Türk Sanatları” bölümünün de logoya yansımaları sağlamak amacıyla kaligrafik bir font tercih edildiği görülmektedir. Ambleme gelince, fakültenin vizyonu “sanatçı ve tasarımcı olabilme yeterliğini kazanmış, sanat yapabilme ve sanatı sevdirebilme yetisine sahip” bireyler yetiştirmek olmasından ötürü, sanat ve tasarım kavramını geçmiş ile desteklemek amacıyla 1919’da Walter Gropius tarafından kurulan ilk sanat ve tasarım okulu “Bauhaus” misyonu düşünüldüğü ifade edilebilir. Bilindiği gibi Bauhaus Okulunda ilk dönem öğretim elemanlarından biri olan Vasiliy Kandinsky tarafından 1923’te ortaya atılan üç temel geometrik şekil ile üç ana renk arasında evrensel bir ilişki bulunabileceği teorisi vardır. Ambleme en faal ve dinamik olan şekil üçgenden, en edilgen ve soğuk şekil olan daireye geçiş sırasında yumuşak alan olarak kabul gören kareden oluşan bir kompozisyon tasarlanmıştır. Bu kompozisyon logo tasarımında olması gereken temel özelliklerden bir olan leke değeri sağlanarak oluşturulmuştur. Kare, dik ve yatay hatlarıyla insanda güven duygusu uyandırmakta ve değişmezliği ifade etmektedir. Üçgen, tabanı üzerine oturtularak düşünsel bağlamda bir dengeye vurgu yapılmaktadır. Daire, doğada en sık görülen şekildir ve evrenle beraber evrenselliği ifade etmektedir. Evrendeki yansımalarıyla varlığı hissedilen üçgen, kare ve daireye ilişkin olarak, felsefeciler yazılarında, sanatçılar ise eserlerinde çokça söz

etmişlerdir. Ayrıca, fakültenin hayat bulma noktasına değinilmiş ve Fakültenin kurumsal bir geçmişe ve bununla beraber kurumsal bir kültüre, iletişime, davranışa, felsefeye ve imaja sahip olmaya başladığını ifade etmek amaçlanmıştır.

Logo tasarımı yapılırken kullanılmış olan kırmızının versiyonlarından biri olan “Mercan” rengi; ilk olarak kurum ile beraber hedef kitlesi olan öğretim elemanları ve öğrencileri için enerji verme hissiyatına sahiptir. Ayrıca bulunduğu renk yelpazesinde pozitif bir renk olan mercan rengi, baharın rengi olarak üretkenliği, gelişimi ifade etmekle beraber açık fikirli, yardımsever ve gururlu bireylerin rengi olup, üst seviyede bir değişimi ve dönüşümü simgelemektedir. Hedef kitlesi üzerinde bir istikrar sağlaması özelliğine sahip olan “Mercan” rengi, konsantrasyonu toplama niteliği ile insanların/kurumların kendilerini hedef kitlelerine daha rahat bir şekilde ifade edebilmelerine de imkan verebilmektedir. Ana renk kırmızı ve ikincil renk oranj karışımından oluşan “Mercan”, bilinçaltı ile bağlantılı olup toplumsallığın rengi olmakla beraber bilge sahibi bir sevgiyi, bağımsızlığı, iş birliğini, etkileşimi ifade ederken güçlü bir sezgiyi, duyarlılığı, direnci ve dayanıklılığı temsil etmektedir.

SONUÇ

Kurumsal kimlik; bir kurumun kim olduğunu hedef kitlesine anlatan kavram olarak açıklanabilir. Kurumsal kimlik; kurum felsefesi, kurum davranışı, kurum iletişimi, kurum kültürü ile beraber kurumun görsel kimliğinden meydana gelmektedir. Bu öğeler ayrı ayrı değerlendirildiğinde kurum için bir anlam ifade etmemesi mümkündür, ancak harmanlandıklarında bir kurumun bütünsel durumunu yani kurumsal kimliğini var etmektedirler. Çağımızda kurumsal kimlikle birlikte görünür ayağı olan görsel kimliğin önem kazanmasının temel nedenlerinden biri olarak; iyi, başarılı ve etkili bir görsel kimliğin ilk adımı ve kurumun simgesi durumunda olan logo tasarımının hatırlanabilirliği bakımından çok önemli duruma gelmesi gösterilebilir. Günümüzde kurumlar hemen hemen pek çok mecrada rekabet halinde bulunmaktadır. Bu mecralardan ilki ve önemlisi olarak logoyu ifade etmek yanlış olmamaktadır. Ayrıca, kurumun vizyonun hedef kitleye iletilmesinde, özellikle kurumun markalaşma sürecinde görsel kimliğinin başlangıcı olan logo tasarımının önemli bir basamak olduğu görülmektedir. Bu basamağı geçerken bilinçli ve doğru bir algı içinde olmak gerekmektedir. Logo tasarımında, renkler ve şekiller ile beraber belirli nitelikler kurumlar için çok belirleyici roller oynamaktadırlar. Logo, bir kurumun görsel imzası ve ulaşmak istediği hedef kitle üzerinde bırakmak istediği etkiyle beraber bu kitleye aktarmak istediği mesajdır. Bu olgunun, çağa uygun bir şekilde sahip olması gereken nitelikler göz önünde

bulundurulması tasarlanması gerekmektedir. Bununla beraber ihtiyaç duyulduğunda güncellenerek güne ayak uydurmalıdır. Bu bağlamda kimlik, kurumu rekabet içinde bulunduğu kurumlardan ayıran bir kavram durumundayken, logo kurumun sahip olduğu kimliğin merkezi olarak tanımlamak mümkündür. Hedef kitlenin bir kurum ile ilgili dikkatini çeken ilk şey, kurumun logosudur. Bundan dolayı, etkili güçlü bir logo tasarımına kurumun sahip olması kurumun akılda kalıcılığını üst seviyeye çıkarırken, buna paralel olarak kurumsal kimlik için de en fonksiyonel silah olduğu ifade edilebilir.

KAYNAKLAR

- AKTUĞLU, I. K. (2004). “Marka Yönetimi: Güçlü ve Başarılı Markalar İçin Temel İlkeler”, İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- BAKAN, Ö. (2005). “Kurumsal İmaj”, Tablet Kitabevi, Konya.
- BERGER, J. (1986). “Görme Biçimleri”, Çeviren: Yurdanur Salman, Metis Yayınları, İstanbul.
- ÇAM, A. T. (2006). “Logo: Türk Grafik Tasarımcıları”, Alternatif Yayıncılık, İstanbul.
- NAOMI, K. (2000). “No Logo”, Bilgi Yayınevi, Ankara. [1]
- OKAY, A. (2002). “Kurum Kimliği”, MediaCat Yayınları, Ankara, (3. Basım).
- PÜSKÜLLÜOĞLU, A. (2004). “Türkçe Sözlük”, Arkadaş Yayınevi, Ankara.

DİYARBAKIR
26-28 NİSAN 2019

YAPISAL KIRILMALAR ALTINDA DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ : TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Dr. Özgür Özaydın

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

ozaydin@omu.edu.tr

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, 1974-2017 dönemine ilişkin yıllık verileri kullanarak Türkiye’de doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasındaki kısa ve uzun dönemli dinamik ilişkilerin araştırılmasıdır. Bu bağlamda, çalışmada doğrudan yabancı sermaye yatırımları, Dünya Bankası veri tabanından elde edilen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının Gayrisafi Yurtiçi Hasıla’ya oranı ve 2010 baz yıl olmak üzere sabit fiyatlarla ABD doları cinsinden Gayrisafi Yurtiçi Hasıla değişkenleri kullanılarak, 2010 yılının baz yıl olduğu sabit fiyatlarla ABD doları cinsinden hesaplanırken, ekonomik büyümeyi temsilen yine Dünya Bankası veri tabanından elde edilen 2010 baz yıl olmak üzere sabit fiyatlarla ABD doları cinsinden kişi başı Gayri Safi Yurtiçi Hasıla değişkeni kullanılmıştır.

Çalışmada doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasındaki olası ilişkilerin belirlenmesi amacı ile iki aşamalı bir yöntem izlenmiştir. Birinci aşamada değişkenlerin durağanlık özellikleri Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF), Phillips-Perron (PP) ve Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin (KPSS) geleneksel birim kök testlerinin yanı sıra , iki yapısal kırılmaya izin veren Lee ve Strazizich (2003) (LS) birim kök testleri ile belirlenmiştir. Birim kök testi sonuçları değişkenlerin farklı durağanlık derecelerine sahip olduklarını ortaya koyduğundan, çalışmanın ikinci aşamasında doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme değişkenleri arasındaki dinamik ilişkiler ARDL sınır testi yöntemi kullanılarak araştırılmıştır.

ARDL sınır testi sonuçları 1974-2017 dönemi için Türkiye’de doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme değişkenleri arasında bir eş bütünleşme ilişkisi bulunduğunu ortaya koymuştur. ARDL sınır testi uzun dönem modeli bulgularına göre ekonomik büyümede meydana gelecek %1’lik bir değişim doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında ters yönde %6,07 oranında bir değişime yol açmaktadır. Ayrıca, ARDL sınır testi hata düzeltme modeli çerçevesinde hata düzeltme teriminin bir dönem gecikmeli değerine ilişkin katsayı (-0.69) beklendiği gibi negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu çerçevede, modelde

meydana gelen dengeden sapmaların %69'unun bir dönem içerisinde giderildiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Doğrudan Yabancı Sermaye, Ekonomik Büyüme, ARDL Sınır Testi.

1. GİRİŞ

Küreselleşmenin yaygınlaşması ve yoğunlaşması ile birlikte, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasındaki olası ilişkiler ekonomi yazınında en çok ilgi gören konulardan biri olmuştur.

Gelişmiş ülkeler için de önemli olmakla birlikte, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının özellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyüme süreci açısından son derece kritik olduğu yaygın olarak kabul gören bir yaklaşımdır. Bu görüşün altında yatan temel neden, gelişmekte olan ülkelerin önemli bölümünün ekonomik büyüme için gerekli olan yatırımları finanse edecek ölçüde tasarruf edememeleridir. Gelişmekte olan ülkelere ortaya çıkan söz konusu yatırım-tasarruf açığı bu ülkeleri, ekonomik büyümelerini hızlandırmak için yapacakları yatırımları dış borç ile finanse etmek ve/veya yabancı yatırımcıların ülkede doğrudan yatırım yapmasını sağlamak seçenekleri ile karşı karşıya getirmektedir.

Dış borçlanma bir yandan gelişmekte olan ülkelerin yatırımlarını artırmalarına olanak sağlarken diğer yandan borç alan ülkeler için faiz yükü ve yabancı sermayeye bağımlılık gibi maliyetler de oluşturmaktadır. Buna karşın, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ülkenin sermaye stokunun artmasını sağlamak ve istihdamı artırmak gibi doğrudan etkilerinin yanı sıra, yatırım yapılan ülkeye teknoloji transferi olanağı sağlamak, toplam faktör verimliliğini artırmak, ülkenin AR-GE ve know-how alt yapısını güçlendirmek, uluslararası ticarete ülkenin rekabetçiliğini artırmak, ülkede yapılan yatırım yapılan alanlarla ilişkili yeni yan ve/veya alt faaliyet alanlarının ortaya çıkmasını sağlamak gibi göz ardı edilemeyecek potansiyel faydaları bulunmaktadır.

Diğer yandan, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ülkede yatırım yapılan ürün ya da sektörde tekeli bir yapı ortaya çıkararak ilgili ürün ya da sektörde toplam üretimi düşürecek biçimde yerli üreticilerin üretimini azaltması, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ithalatı önemli ölçüde artıran ancak ihracat potansiyeli bulunmayan ya da zayıf olan sektörlerde yapılması, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çekmek için kamu kaynaklarının ilgili yatırımların sübvansede edilmesinde ya da doğrudan yabancı sermaye yatırımları için gerekli olan büyük ölçekli alt yapı yatırımlarında kullanılması durumunda dışlama etkisinin ortaya çıkması ya da söz konusu kamu harcamalarını finanse etmek için vergilerin artırılması gibi durumların ortaya çıkması halinde ise doğrudan yabancı sermaye yatırımları ekonomik büyümeye zarar verici maliyetler de ortaya çıkarma potansiyeline sahiptir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları bağlamında yukarıda ifade edilen fayda ve maliyetler, gelişmekte olan ve tasarruf açığı bulunan bir ülke olarak Türkiye için de geçerlidir. Bu bağlamda, çalışmada Türkiye örneği için doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasındaki dinamik ilişkiler doğrusal zaman serisi teknikleri kullanılarak 1974-2017 dönemi için araştırılmıştır. Bu çerçevede, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkilerin araştırılmasına ilişkin yazın taraması ikinci bölümde ele alınmış, çalışmada kullanılan model ve yöntem üçüncü bölümde tanıtılmış, veri seti ve uygulama bulguları dördüncü bölümde sunulmuş ve çalışma sonuç ve önerilerin yer aldığı beşinci bölüm ile tamamlanmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çok sayıda çalışma bulunmakla birlikte, ilgili literatür incelendiğinde söz konusu değişkenler arasındaki nedensellik ilişkilerinin yönü ve yapısı konusunda bir görüş birliğine varılamadığı görülmektedir.

Bu bağlamda Blomstorm vd. (1992) 78 ülke için, Bosworth ve Collins (1999) 58 ülke için, Balasubramanyam vd. (1996) 46 gelişmekte olan ülke için, Borensztein vd. (1998) 69 gelişmekte olan ülke için ilgili ülkelerin belirli bir eşik değerinin üzerinde beşeri sermaye stokuna sahip olmaları durumunda, Zhang (2001) 11 Doğu Asya ve Latin Amerika ülkesi için, Nair-Reichert ve Weinhold (2001) 21 gelişmekte olan ülke için, Campos ve Knoshita (2002) 25 Merkezi ve Doğu Avrupa il Eski Sovyetler Birliği ülkeleri için, Choe (2003) 80 ülke için, Hsiao ve Shen (2003) Çin ve 23 gelişmekte olan ülke için, Alfaro vd. (2004) 20 OECD ve 51 OECD üyesi olmayan ülke için, Asheghian (2004) ABD için, Akinlo (2004) Nijerya için, Makki ve Somwaru (2004) 69 gelişmekte olan ülke için, Ayanwale (2007) Nijerya için, Khaliq ve Noy (2007) Endonezya için, Magnus ve Fosu (2008) Gana için, Dornean ve Oanea (2013) AB ülkeleri için Ali vd. (2015) Pakistan için, Azman-Saini vd. (2010), 91 ülke için ancak finansal piyasaların gelişmişliğinin belirli bir eşik değerini aşması durumunda, Simionescu (2016) 28 Avrupa Birliği ülkesi için, Pandya ve Sisombat (2017) Avustralya için yaptıkları çalışmalarında doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasında tek yönlü ya da karşılıklı pozitif bir nedensellik ilişkisi bulunduğunu ortaya koymuşlardır.

Fry (1993) 5'i Pasifik Havzası'nda olmak üzere 16 gelişmekte olan ülke için, Belloumi (2014) Tunus için, Carkovic ve Levine (2002) 72 ülke için, Rand ve Tarp (2002) 15 gelişmekte olan ülke için, Yang (2002) 110 ülke için, Hermes ve Lensink (2003) 67 ülke için ve Kang ve Du (2005) 20 OECD ülkesi için yaptıkları çalışmalarda ekonomik büyüme ile doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasında negatif ilişki bulunduğu ya da herhangi bir ilişki bulunmadığını saptamışlardır.

Türkiye için, Aykut ve Sayek (2007), Örnek (2008), Kahramanoğlu (2009), Şen ve Saray (2010), Yılmaz vd. (2011), Keskingöz (2013), Fidangül (2014), Haseeb vd. (2014), Gülmez (2015), Işık (2016), Afşar vd. (2017) çalışmalarında doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasında, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından ekonomik büyümeye ya da ekonomik büyümeden doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi ya da ilgili değişkenler arasında karşılıklı nedensellik ilişkisi bulunduğu sonucuna ulaşmışlardır. Aslanoğlu (2002), Alıcı ve Ucal (2003), Alagöz (2008), Yılmaz (2010) ve Çeştepe vd. (2013) ise Türkiye için doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasında herhangi bir ilişki bulunmadığını göstermişlerdir.

3. MODEL ve YÖNTEM

3.1. Model

Türkiye örneği için doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasındaki olası dinamik ilişkilerin araştırılması amacı ile kullanılan modeller aşağıda yer alan 1 ve 2 numaralı denklemler ile gösterilmiştir.

$$Y_t = f(X_t) \quad (1)$$

$$X = f(Y_t) \quad (2)$$

burada, t ilgili dönemi, Y geliri ve X doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını ifade etmektedir.

1 ve 2 numaralı denklemlerin logaritmik dönüşüm uygulanarak elde edilen biçimleri, sırası ile 3 ve 4 numaralı denklemler ile ifade edilmiştir.

$$y_t = \alpha_0 + \alpha_1 x_t + \epsilon_{1t} \quad (3)$$

$$x_t = \beta_0 + \beta_1 y_t + \epsilon_{2t} \quad (4)$$

burada, y gelirin ve x doğrudan yabancı sermayenin doğal logaritmasını, α_j ve β_j , basit en küçük kareler tahmincilerini ve ϵ_{jt} , beyaz gürültü hata terimini göstermektedir.

3.2. Yöntem

Çalışmada, ekonomik büyüme ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasındaki ilişkiler doğrusal zaman serisi analizi yöntemleri ile araştırılmıştır. Doğrusal zaman serileri ile çalışırken düzmece regresyon sorunundan kaçınmak için öncelikle değişkenlerin durağanlık özellikleri araştırılmalıdır. Bu kapsamda, yapısal kırılmaların dikkate alınmadığı geleneksel durağanlık testlerinden olan ADF, PP, KPSS testlerine ek olarak, iki yapısal kırılmaya izin veren Lee ve Strazizch (2003) birim kök testi de kullanılarak değişkenlerin durağanlık özellikleri belirlenmiştir.

Doğrusal zaman serileri kullanılarak yapılan çalışmalarda dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta değişkenler arasındaki kısa ve uzun dönem ilişkiler araştırılırken uygun zaman serisi yöntemlerinin kullanılmasıdır. Bu bağlamda, değişkenlerin aynı dereceden durağan olduğu varsayımına dayanmaları nedeniyle, vektör ardışık bağlanım (VAR) yöntemi, Engel-Granger (1987), Johansen (1988) ve Johansen ve Juselius (1990) ve Gregory-Hansen (1996) gibi geleneksel eş bütünleşme yöntemleri sapmalı ve tutarsız sonuçlar üreteceğinden, değişkenlerin farklı durağanlık derecelerine sahip olduklarının belirlenmesi durumunda, bu tür değişkenler arasındaki ilişkilerin araştırılmasında sapmasız ve tutarsız sonuçlar üreten teknikler kullanılmalıdır. Bu çerçevede, kullanılabilir ekonometrik tekniklerden bir tanesi, Pesaran ve Pesaran (1997), Pesaran ve Smith (1998), Pesaran ve Shin (1999) ve Pesaran ve diğerleri (2001) tarafından geliştirilen ARDL sınır testi yöntemidir.

İki ve daha üst dereceden durağan olmamak kaydı ile, farklı durağanlık derecelerine sahip değişkenler arasındaki ilişkilerin araştırılmasına olanak sağlamasının yanı sıra, küçük örneklerde sapmasız ve tutarlı sonuçlar üretmesi, tüm değişkenlerin içsel kabul edilmesi, değişkenler arasındaki kısa ve uzun dönem ilişkilerin eş anlı olarak araştırılmasına olanak sağlaması, ARDL sınır testi yönteminin geleneksel eş bütünleşme yöntemlerine karşı diğer üstünlüklerindedir.

ARDL sınır testi yönteminin ilk aşamasında uygun ARDL modelinin belirlenmesinde kullanılacak Kısıtsız Hata Düzeltme Modeli (UECM) kurulmalıdır. Bu kapsamda, yapısal kırılma kukla değişkenlerini de içerecek biçimde, 3 numaralı denklem için kurulan trendsiz

ve trendli UECM modelleri sırası ile 5 ve 6, 4 numaralı denklem için kurulan trendsiz ve trendli UECM modelleri ise 7 ve 8 numaralı denklemler ile gösterilmiştir.

$$\Delta y_t = \gamma_0 + \sum_{i=1}^{p_1} \gamma_{1i} \Delta y_{t-i} + \sum_{i=0}^{q_1} \gamma_{2i} \Delta x_{t-i} + \gamma_3 d_1 + \gamma_4 d_2 + \theta_{01} y_{t-1} + \theta_{11} x_{t-1} + \epsilon_{3t} \quad (5)$$

$$\Delta y_t = \vartheta_0 + \sum_{i=1}^{p_2} \vartheta_{1i} \Delta y_{t-i} + \sum_{i=0}^{q_2} \vartheta_{2i} \Delta x_{t-i} + \vartheta_3 d_1 + \vartheta_4 d_2 + \vartheta_5 T + \theta_{02} y_{t-1} + \theta_{12} x_{t-1} + \epsilon_{4t} \quad (6)$$

$$\Delta x_t = \sigma_0 + \sum_{i=1}^{p_3} \sigma_{1i} \Delta y_{t-i} + \sum_{i=0}^{q_3} \sigma_{2i} \Delta x_{t-i} + \sigma_3 d_3 + \sigma_4 d_4 + \theta_{03} y_{t-1} + \theta_{13} x_{t-1} + \epsilon_{5t} \quad (7)$$

$$\Delta x_t = \omega_0 + \sum_{i=1}^{p_4} \omega_{1i} \Delta y_{t-i} + \sum_{i=0}^{q_4} \omega_{2i} \Delta x_{t-i} + \omega_3 d_3 + \omega_4 d_4 + \omega_5 T + \theta_{04} y_{t-1} + \theta_{14} x_{t-1} + \epsilon_{6t} \quad (8)$$

burada Δ , birinci fark işlemcisini, p_j 'ler ve q_j 'ler uygun gecikme sayılarını, d_j 'ler yapısal kırılma yıllarına ilişkin kukla değişkenlerini ve T , trend değişkenini ifade etmektedir.

İlgili UECM modellerinin kurulmasının ardından, Akaike Bilgi Kriteri (AIC), Schwarz Bilgi Kriteri (SIC), Hannan-Quinn Bilgi Kriteri (HQ) ya da düzeltilmiş R^2 (\bar{R}^2) kriterleri uygun gecikmeye sahip ARDL modelleri tahmin edilerek söz konusu modeller normallik, ardışık bağılanım, değişen varyans, model belirleme hatası ve parametre istikrarlılığı testleri ile sınanırlar. Daha sonra bu modeller için ilgili değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisi bulunup bulunmadığı F ve t sınır testleri ile sınanır. Bu bağlamda, hesaplanan F ve t değerlerinin, üst sınır değerinden büyük olması durumunda değişkenlerin eş bütünleşik oldukları, alt sınır değerinden küçük olmaları durumunda değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisi bulunmadığı sonucuna ulaşılırken, alt ve üst sınır değerleri arasında kalması durumunda eş bütünleşme ilişkisine ilişkin herhangi bir çıkarım yapılamaz.

Sınır testi sonuçlarının değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisi bulunduğunu ortaya koyması durumunda, normalleştirme işlemi ile uzun dönem katsayıları, hata düzeltme modellerinin kurulması ile ise kısa dönem katsayıları elde edilir.

4. VERİ SETİ ve UYGULAMA BULGULARI

4.1. Veri Seti

Çalışmada, gelir değişkenini temsilen 2010 yılının baz yıl kabul edildiği sabit fiyatlarla kişi başı GSYH (bin ABD doları) ve yine 2010 baz yıl olmak üzere doğrudan yabancı sermaye yatırımları (ABD doları) değişkenleri kullanılmıştır. İlgili değişkenlere ilişkin zaman serileri veri ulaşılabilirliği çerçevesinde 1974-2017 dönemi için Dünya Bankası WDI veri tabanından alınmıştır.

4.2. Birim Kök Testleri

ADF, PP ve KPSS testlerine ilişkin durağanlık sınama sonuçları tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo-1. Geleneksel Durağanlık Testi Sonuçları

<i>Değişken</i>	<i>ADF^a</i>				<i>PP^b</i>				<i>KPSS^b</i>			
	<i>C</i>		<i>C+T</i>		<i>C</i>		<i>C+T</i>		<i>C</i>		<i>C+T</i>	
y	0.78 (0)	-1.76 (0)	0.85 (3)	-1.84 (1)	0.82 (5)	0.17** (1)	-					
Δy	-6.17* (0)	-6.35* (0)	-6.17* (1)	-6.46* (4)	0.17** (1)	-						
x	-1.21 (0)	-4.48* (0)	-0.83 (9)	-4.42* (0)	0.78 (5)	0.07* (3)						
Δx	-9.14* (0)	-	-9.89* (7)	-	0.29* (30)	-						
Kritik Değerler	%1	%5	%1	%5	%1	%5	%1	%5	%1	%5	%1	%5
	-3.59	-2.93	-4.18	-3.51	-3.59	-2.93	-4.18	-3.51	0.73	0.46	0.21	0.14

^a Maksimum gecikme sayısı 9’dur uygun gecikme sayıları AIC yöntemine göre belirlenmiştir.

^b Tahminleme yöntemi olarak Bartlett kernel ve bant genişliği belirleme yöntemi Newey-West kullanılmıştır.

Parantez içindeki değerler uygun gecikme sayısını göstermektedir.

C yalnızca sabit ve C+T hem sabit hem trend içeren modelleri göstermektedir.

* ve ** sırası ile 1% ve 5% düzeyinde ilgili değişkenlerin durağan olduğunu göstermektedir.

İki yapısal kırılmaya izin veren LS birim kök test sonuçları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo-2. İki Yapısal Kırılmalı LS Birim Kök Testi Sonuçları

<i>Değişken</i>	<i>LS (İki Yapısal Kırılmalı)^a</i>			
	<i>Crash</i>		<i>Break</i>	
y	-4.91* [1993,2010]		-6.41* [1985,1999]	
Δy	-		-	
x	-3.83** [1984,2005]		-5.52 [1987,2003]	
Δx	-		-8.19* [2003,2008]	
Kritik değerler	%1	%5	%1	%5
	-4.07	-3.56	-7.00	-6.18

^a Maksimum gecikme uzunluğu 8 olarak belirlenmiştir.

* ve ** sırası ile 1% ve 5% düzeyinde ilgili değişkenlerin durağan olduğunu göstermektedir.

Köşeli parantez içindeki değerler yapısal kırılma yıllarını göstermektedir.

Tablo 1 ve Tablo 2’de yer alan durağanlık sınama sonuçları çerçevesinde kişi başı gelir değişkeninin hem sabit hem trend içeren KPSS ve hem crash hem de break modeli çerçevesinde LS testine göre ise düzey durağan I(0) , yalnızca sabit ve hem sabit hem trend içeren modeller çerçevesinde ADF ve PP testlerine göre, yalnızca sabit içeren model çerçevesinde KPSS testine göre birinci fark durağan I(1) olduğu saptanmıştır. Ayrıca, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ise, yalnızca sabit ve hem sabit hem trend içeren modeller çerçevesinde ADF ve PP testlerine göre, yalnızca sabit içeren model çerçevesinde

KPSS testine göre ve crash modeli çerçevesinde LS testine göre düzey durağan $I(0)$, hem sabit hem trend içeren KPSS ve break modeli çerçevesinde LS testine göre ise birinci fark durağan $I(0)$ olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Birim kök test sonuçları, serilerin durağanlık derecelerine ilişkin farklı sonuçlar ortaya koyduğundan ve hiçbir değişkenin ikinci dereceden durağan $I(2)$ olmadığı saptandığından değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisi bulunup bulunmadığı ARDL sınır testi yöntemi ile sınanmıştır. Bu çerçevede, yapısal kırılma yıllarını temsil eden kukla değişkenler LS testi Break modeli çerçevesinde belirlenmiştir.

4.3. ARDL Sınır Testi ve Tanısal Denetim Testleri

AIC kriterine göre belirlenen uygun gecikme uzunluğuna sahip ARDL modelleri ve bu modellere ilişkin sınır testi sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo-3. Sınır Testi Sonuçları

Model ^a	<i>trendsiz</i>				<i>trendli</i>			
	ARDL (1,0)		ARDL (1,0)		ARDL (2,2)		ARDL (1,4)	
F-değeri	F(y x)=0.54		F(x y)=2.59		F(y x)=1.64		F(x y)=10.19*	
Kritik F Değerleri	1%		5%		1%		5%	
	I(0)	I(1)	I(0)	I(1)	I(0)	I(1)	I(0)	I(1)
	4.94	5.73	4.94	5.73	6.56	7.30	6.56	7.30
t-değeri	t(y x)=-0.21		t(x y)=-2.27		t(y x)=-1.77		t(x y)=-4.45*	
Kritik t değerleri	1%		5%		1%		5%	
	I(0)	I(1)	I(0)	I(1)	I(0)	I(1)	I(0)	I(1)
	-2.86	-3.22	-2.86	-3.22	-3.41	-3.69	-3.41	-3.69

^a Uygun gecikme uzunluğu AIC kriteri çerçevesinde belirlenmiştir.

* ve ** sırası ile 1% ve 5% düzeyinde ilgili değişkenlerin durağan olduğunu göstermektedir.

Tablo 3'te yer alan sonuçlar çerçevesinde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının bağımlı değişken olduğu trendli ARDL (1,4) modeline göre değişkenlerin eş bütünleşik olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. İlgili modelin değişkenler arasındaki kısa ve uzun dönem ilişkilerin araştırılmasında kullanılabilmesi için gerekli tanısal denetim test sonuçları Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo-4. Trendli x|y ARDL 1,4 Modeli İçin Sınır Testi Sonuçları

Sınama Türü	Test	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
Normallik	Jarque-Bera (χ^2_N)	0.48	0.78*
Değişen Varyans	Breusch-Godfrey (χ^2_{HS})	1.80	0.17*

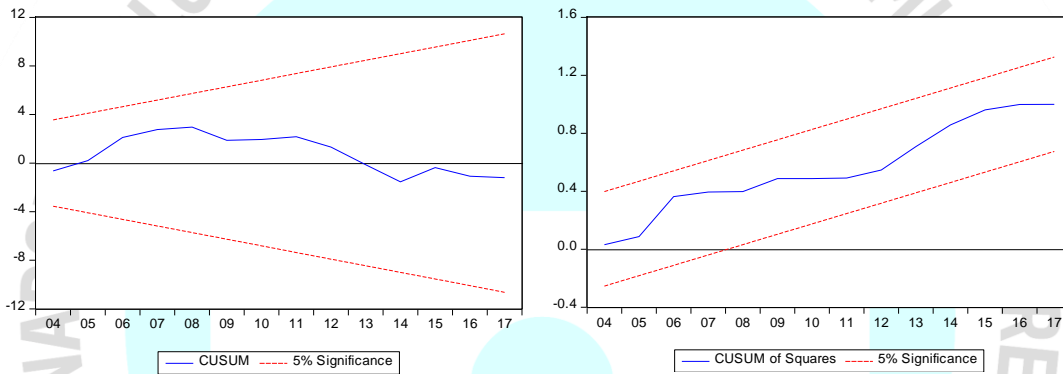
Ardışık Bağlanım	ARCH (χ^2_{SC})	1.88	0.17*
Model Belirleme Hatası	Ramsey RESET (χ^2_{MM})	0.20	0.83*

* ve ** modelin sırası ile 1% ve 5% düzeyinde ilgili testten başarı ile geçtiğini göstermektedir.

Tablo 4'te yer alan veriler incelendiğinde trend değişkeni içeren x|y ARDL 1,4 modelinin tüm tanısal denetimlerinden başarı ile geçtiği görülmektedir.

Trend içeren x|y ARDL (1,4) modeline ilişkin parametre istikrarı testleri (CUSUM ve CUSUMSQ) Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. CUSUM ve CUSUMSQ Sınama Sonuçları

Şekil 1'de yer alan CUSUM ve CUSUMSQ bulguları incelendiğinde trend değişkeni içeren x|y ARDL 1,4 modelinin ilgili parametre istikrarı testlerinden başarı ile geçtiği görülmektedir.

4.4. Uzun Dönem Katsayıları

ARDL (1,4) modelinden elde edilen uzun dönem katsayıları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo-5. Uzun Dönem Katsayıları

Değişken	Katsayı	t-değeri	P-değeri
y	-6.07	-2.14	0.04*

* ve ** ilgili değişkenlere ilişkin katsayıların sırası ile 1% ve 5% düzeyinde istatistiki olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 5'te yer alan uzun dönem bulguları, uzun dönemde ekonomik büyüme ile doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasında negatif bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, ekonomik büyümede meydana gelecek %1 oranında bir değişim doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını ters yönde %6.07 oranında değiştirmektedir.

4.5. Hata Düzeltme Modeli Katsayıları

ARDL (1,4) modelinden elde edilen hata düzeltme modeline ilişkin katsayılar Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo-6. Hata Düzeltme Modeli Katsayıları

Değişken	Katsayı	t-değeri	P-değeri
Sabit	48.27	4.61	0.00*
Trend	0.19	4.59	0.00*
Δy	-0.29	-0.14	0.88
$\Delta y (-1)$	6.92	3.47	0.00*
$\Delta y (-2)$	2.22	1.02	0.31
$\Delta y (-3)$	4.30	2.13	0.04**
d1987	-0.68	-1.31	0.19
d2003	-0.82	-1.46	0.15
ect(-1)	-0.69	-4.59	0.00*
Important Statistics			
\bar{R}^2	0.34	F-statistics	3.55
RSS	7.25	DW statistics	2.22

* ve ** ilgili değişkenlere ilişkin katsayıların sırası ile 1% ve 5% düzeyinde istatistiki olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Bu bağlamda, Tablo 6’da yer alan veriler incelendiğinde kişi başı ekonomik büyüme oranında kısa dönemde meydana gelecek 1 puanlık bir artışın, bir sonraki dönemde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının büyüme oranını 6.92 puan artıracığı görülmektedir. Bunun yanı sıra, hata düzeltme teriminin bir gecikmeli değerinin katsayısı istatistiki olarak anlamlı ve beklendiği gibi negatif (-0.69) işaretlidir. Bu bağlamda, kısa dönemde modelde dengeden sapmaların %69’u bir dönem içerisinde giderilmektedir.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada, Türkiye’de doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasındaki dinamik ilişkiler 1974-2017 dönemine ilişkin yıllık veriler kullanılarak ARDL sınır testi yöntemi ile incelenmiştir.

ARDL modeli sonuçları uzun dönemde ekonomik büyüme ile doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasında negatif bir ilişki bulunduğu ve kişi başı ekonomik büyümede meydana gelecek %1’lik bir artışın doğrudan yabancı sermaye girişini %6.07 oranında azaltacağını ortaya koymuştur.

Bu bağlamda, politika yapıcılar Türkiye için ekonomik büyümeye ilişkin politika hedefleri belirlerken, hızlı ekonomik büyümenin doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerindeki negatif etkisini dikkate alarak, söz konusu etkiyi telafi edecek portföy yatırımları ve/veya iç tasarruf politika araçlarını da ekonomik büyüme politikasının temel bileşenleri olarak ele almalıdırlar.

KAYNAKÇA

Afşar, B.; Cura, F. & Demirhan, F. (2017). “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Büyüme İlişkisi: 2008 Krizi Sonrası Türkiye Uygulaması”, Vol:3, Issue:15; pp:270-288.

Akinlo, A. E. (2004). Foreign Direct Investment and Growth in Nigeria: An Empirical Investigation. *Journal of Policy Modeling*, 26(5), 627-639.

Alagöz, M., Erdoğan, S., & Topallı, N. (2008). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Büyüme: Türkiye Deneyimi 1992-2007. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 7(1), 79-89.

Alıcı, A. A., & Ucal, M. Ş. (2003, September). Foreign Direct Investment, Exports and Output Growth of Turkey: Causality Analysis. In European Trade Study Group (ETSG) fifth annual conference, Madrid (pp. 11-13).

Ali, S., Naz, A., & Yaqub, R. M. S. (2015). Impact of FDI and Trade Balance on Economic Growth during 1990-2014, a Case Study of Pakistan. *Historical Research Letter*, 25, 25-29.

Alfaro, L., Chanda, A., Kalemli-Ozcan, S., & Sayek, S. (2004). FDI And Economic Growth: The Role of Local Financial Markets. *Journal of International Economics*, 64(1), 89-112.

Asheghian, P. (2004). Determinants of Economic Growth in The United States: The Role Of Foreign Direct Investment. *The International Trade Journal*, 18(1), 63-83.

Aslanoğlu, E. (2002). The Structure and the Impact of Foreign Direct Investment in Turkey. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 17(1), 31-51.

Ayanwale, A. B. (2007), FDI and Economic Growth: Evidence from Nigeria, African Economic Research Consortium (AERC) Research Paper 165, Nairobi.

Aykut, D. ve S. Sayek (2007), “ Doğrudan Yabancı Yatırımların Sektörel Kompozisyonunun Ekonomik Büyümeye Etkisi”, *Uluslararası Ekonomi ve Dış Ticaret Politikaları Dergisi*, 2(3), 33-64

Azman-Saini, W.N.W, S.H. Law ve A.H.Ahmad (2010), “FDI ve Economic Growth: New Evidence on the Role of Financial Markets”, *Economics Letters*, 107, 211-213.

Balasubramanyam, V.N., S. Mohammad ve S. David (1996), “FDI and Growth in EP and IS Countries”, *Economic Journal*, 106(1), 92-105.

Belloumi, M. (2014). The Relationship Between Trade, FDI and Economic Growth in Tunisia: An Application of The Autoregressive Distributed Lag Model. *Economic System*. 38(2), 269- 287.

Blomstrom, M., Lipsey, R. E., & Zejan, M. (1992). What explains developing country growth? (No. w4132). National bureau of economic research.

Borensztein, E.J., J.W De Gregorio ve J.W. Lee (1998), “How Does FDI Affect Economic Growth?”, *Journal of International Economics*, 45(1), 115-135.

Bosworth, B. ve S. M. Collins (1999), “Capital Flows to Developing Economies: Implications for Saving and Investment”, *Brookings Papers on Economic Activity*, 1, 143-169.

Campos, N.F. ve Y. Kinoshita (2002), “Foreign Direct Investment as Tehnology Transferred: Some Panel Evidence from the Transition Countries”, *The Manchester School*, 70(3), 398-419.

Carkovic, M. ve R. Levine (2002), “Does Foreign Direct Investment Accelerate Growth?”, *Financial Globalization: A Blessing or a Curse*, World Bank Conference.

Choe, J. I. (2003), “Do Foreign Direct Investment and Gross Domestic Investment Promote Economic Growth?”, *Rewiev of Development Economics*, 7(1), 44-57.

Çeştepe, H.; Yıldırım, E.& Bayar, M.. (2013). “Doğrudan Yabancı Yatırım, Ekonomik Büyüme ve Dış Ticaret: Toda-Yamamoto Yaklaşımıyla Türkiye’nin Nedensellik Kanıtları”, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, C.27, s. 1-37.

Dornean, A. ve Oanea, D. C. (2013). Foreign Direct Investment and Post Crisis Economic Growth: Evidence from European Union. *Revista Economica*, 65(6), 46-60.

Engle, R.F. & Granger, C. W. J. (1987). Cointegration and Error Correction: Representation, Estimation and Testing, *Econometrica*, 55: 251-276.

Fidangül D. (2014), “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Büyüme: Türkiye Örneği” Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Adana.

Fry, M.C. (1993), FDI in a Macroeconomic Framework: Finance, Efficiency, Incentives and Distortions. Policy Research Working Papers No: 1141, Washington DC: World Bank.

Gregory AW & Hansen BE. (1996) Tests for Cointegration in Models with Regime and Trend Shifts. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*; 58(3), 555–60. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0084.1996.mp58003008.x>

Gülmez Ahmet. (2015), “Türkiye’de Dış Finansman Kaynakları Ekonomik Büyüme İlişkisi: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı”, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 11, S. 2, s.139-152.

Haseeb, M., Hartani, N.; Bakar, N., AZAM, M., HASSAN, S. (2014). “Exports, Foreing Direct Investment and Economic Growth: Empirical Evidence From Malaysia (1971-2013)”, *American Journal of Applied Sciences* C.11, S.6, s.1010-1015.

Hermes, N. ve R. Lensink (2003), “Foreign Direct Investment, Financial Development and Economic Growth”, *Journal of Development Studies*, 40(1), 142- 153.

Hsiao, C. ve Y. Shen (2003), “Foreign Direct Investment and Economic Growth: The Importance of Institutions and Urbanizations”, The University of Chicago, 0013- 0079/2003.

Işık C. (2016), “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Sınır Testi Yaklaşımıyla Türkiye Örneği”, International Journal of Engineering and Applied Sciences, C.1, Sayı: 1.

Johansen, S. (1988). Statistical Analysis of Cointegration Vectors. Journal of Economic Dynamics and Control, 12(2-3), 231-254.

Johansen, S. & Juselius, K. (1990). Maximum Likelihood Estimation and Inference on Cointegration—with Applications to the Demand for Money. Oxford Bulletin of Economics and Statistics, 52(2), 169-210. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0084.1990.mp52002003.x>

Kahramanoğlu, İ.E. (2009), Uluslararası Doğrudan Yatırımların Ekonomik Büyüme Etkisi ve Ülkelerin Hazmetme Kapasitesi-Türkiye Örneği, Hazine Müsteşarlığı Uzmanlık Tezi, 6800.

Kang, Y. ve J. Du (2005), Foreign Direct Investment and Economic Growth: Empirical Analyses on Twenty OECD Countries

<http://www.ssc.uwo.ca/economics/undergraduate/400E001/draftpapers/DuKang> .pdf. 18.08.2010

Keskingöz, H. (2013), Türkiye’ye Gelen Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Konjonktür Yönlü mü Hareket Ediyor?. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3(2), 1-10

Khaliq, A. ve I. Noy (2007), “Foreign Direct Investment and Economic Growth:Empirical Evidence from Sectoral Data in Indonesia”, Working Paper, University of Hawaii.

Lee, J. & Strazicizh, M. C. (2003). Minimum Lagrange Multiplier Unit Root Test with Two Structural Breaks. The Review of Economics and Statistics 85(4):1082-1089.

Magnus, F. J. ve O. A. E. Fosu (2008), “Bivariate Causality Analysis between FDI Inflows and Economic Growth in Ghana”, International Research Journal of Finance and Economics,15, 103-112.

Makki, S. ve S. Agapi (2004), “Impact of Foreign Direct Investment and Trade on Economic Growth: Evidence from Developing Countries”, American Journal of Agricultural Economics, 86(3), 795-801.

Nair-Reichert, U. ve D. Weinhold (2001), “Causality Test for Cross-Country Panels: A New Look at FDI and Economic Growth in Developing Countries”, Oxford Bulletin of Economics and Statistics, 63(2), 153-171.

- Örnek, İ. (2008), “Yabancı Sermaye Akımlarının Yurtiçi Tasarruf ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 63(2), 19-217.
- Pandya, V. ve Sisombat, S. (2017). Impacts of Foreign Direct Investment on Economic Growth: Empirical Evidence from Australian Economy. *International Journal of Economics and Finance*, 9(5), 121-131.
- Pesaran, M.H. & Pesaran, B. (1997). Working with Microfit 4.0: An interactive econometric software package (DOS and Windows versions). Oxford University Press, Oxford
- Pesaran, M.H. & Shin, Y. (1998). Generalized Impulse Response Analysis in Linear Multivariate Models. *Economics Letters*, 58, 17-29.
- Pesaran, M.H. & Shin Y. (1999). An Autoregressive Distributed Lag Modeling Approach to Cointegration Analysis, In: Strom, S., Holly, A., Diamond, P. (Eds.), Centennial Volume of Rangar Frisch, Cambridge University Press, Cambridge.
- Pesaran, M. H. , Shin, Y. & Smith, R. J. (2001) Bounds Testing Approaches to the Analysis of Level Relationships, *Journal of Applied Econometrics*, 16, 289–326.
- Rand, J. ve F. Tarp (2002), “Business Cycles in Developing Countries: Are They Different?”, *World Development*, 30(12), 2071-2088.
- Simionescu, M. (2016). The Relation Between Economic Growth and Foreign Direct Investment During the Economic Crisis in The European Union. *Zbornik Radova Ekonomskog Fakulteta U Rijeci: Časopis Za Ekonomsku Teoriju i Praksu*, 34(1), 187-213.
- Şen, A. ve Saray M.O. (2010), “ Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyüme Etkisi: Panel Veri Analizi”, *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, Haziran 2010, 22-30.
- Yang, B. (2008), “FDI and Growth: A Varying Relationship Across Regions and Over Time”, *Applied Economics Letters* 15, 105-108
- Yılmaz, Ö., Kaya, V., Akıncı, M. (2011), "Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Ekonomik Büyüme Etkisi (1980-2008)". *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25 / 3-4, 13-30.
- Yılmaz, M. (2010), “ Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Deneme”, *Celal Bayar Üniversitesi SBE Dergisi*, 8 (1).
- Zhang, K. H. (2001), “Does Foreign Investment Promote Economic Growth? Evidence from Asia and Latin America”, *Contemporary Economic Policy*, 19(2), 175-185.

TÜRKİYE’DE ÖZEL SEKTÖR KREDİLERİ ve EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ YAPISAL KIRILMALAR ALTINDA ARDL SINIR TESTİ ANALİZİ

Dr. Özgür Özaydın

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Türkiye’de özel sektör kredileri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkilerin yapısal kırılmaları da dikkate alarak 1960-2017 dönemine ilişkin yıllık veriler kullanarak araştırılmasıdır.

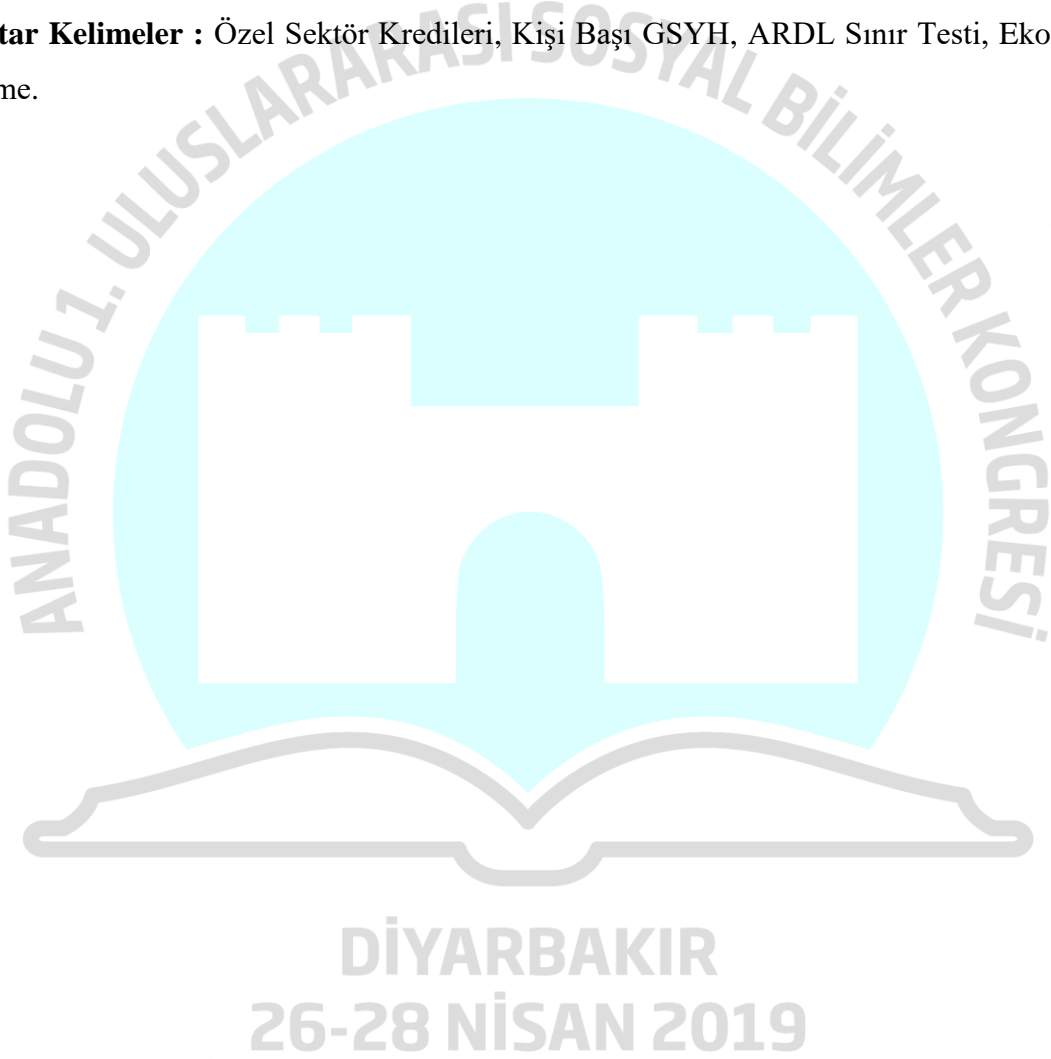
Bu çerçevede, özel sektör kredileri serisi, özel sektör kredilerinin Gayrisafi Yurtiçi Hasıla’ya oranı ve 2010 yılının baz yıl olduğu sabit fiyatlarla ABD doları cinsinden Gayrisafi Yurtiçi Hasıla değişkenleri kullanılarak oluşturulmuştur. Bunun yanı sıra , 2010 baz yıl olmak üzere sabit fiyatlarla ABD doları cinsinden Kişi Başı Gayri Safi Yurtiçi Hasıla değişkeni ekonomik büyümeyi temsil eden vekil değişken olarak kullanılmıştır. Tüm seriler Dünya Bankası veri tabanından elde edilmiştir.

Bu bağlamda, çalışmada öncelikle özel sektör kredileri ve Kişi Başı Gayri Safi Yurtiçi Hasıla değişkenlerinin birim kök özelliklerinin belirlenmesinde Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF), Phillips-Perron (PP) ve Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin (KPSS) gibi yapısal kırılmaya izin vermeyen durağanlık testleri kullanılmıştır. Bunun yanı sıra, durağanlık sınamalarında, yapısal kırılmaların etkilerinin de tespit edilebilmesi ve tahminlemede kullanılacak modellere dahil edilmesi amacı ile, iki yapısal kırılmaya izin veren Lee ve Strazizich (2003) (LS) birim kök sınamasından da yararlanılmıştır. Değişkenlerin durağanlık özellikleri belirlendikten çalışmanın ikinci aşamasında özel sektör kredileri ve Kişi Başı Gayri Safi Yurtiçi Hasıla değişkenleri arasındaki kısa ve uzun dönemli ilişkiler eş bütünleşmeye ARDL yaklaşımı yardımı ile araştırılmıştır.

ARDL sınır testi sonuçları özel sektör kredileri ve Kişi Başı Gayri Safi Yurtiçi Hasıla değişkenlerinin eş bütünleşik olduğunu göstermiştir. Değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisi bulunduğu tespit edildikten sonra, ilgili değişkenler arasındaki kısa ve uzun dönemli

ilişkiler yine ARDL yaklaşımı ile araştırılmıştır. Uzun dönem sonuçları, özel sektör kredilerinde meydana gelecek %1'lik bir değişimin, Kişi Başı Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'da aynı yönde %0,16'lık bir değişime yol açacağını, hata düzeltme modeli sonuçları ise modelde ortaya çıkan dengeden sapmaların %36'sının bir dönem içerisinde giderileceğini ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler : Özel Sektör Kredileri, Kişi Başı GSYH, ARDL Sınır Testi, Ekonomik Büyüme.

1. GİRİŞ

Ekonomiler için yatırımların finansmanı ekonomik büyümenin lokomotifi olan özel sektör için oldukça büyük bir öneme sahiptir. Bunun nedeni yatırım finansmanına ihtiyacın artmasıyla birlikte kredi kanallarının genişlemesi ve bankacılık sektöründe derinleşmeye neden olarak özel sektörün ihtiyaç duyduğu kredileri sağlamasıdır. Schumpeter (1911) bu konuya finansal sektördeki derinleşme sayesinde büyümenin olumlu etkileneceği şeklinde yaklaşan öncü çalışmasını yapmıştır. Bununla birlikte Joan Robinson (1952) Schmpeter'in görüşlerinin aksine ekonomik büyümeden finansal derinleşmeye doğru bir nedenselliğin varlığını savunmaktadır. Öte yandan Lucas (1988) ve Levine (1997) de bu iki değişken arasında herhangi bir ilişkinin bulunmadığını vurgulamaktadır.

Tasarruf açığına sahip gelişmekte olan ekonomiler için yatırımların finansmanının birtakım zorluklar bulunmaktadır. Üstelik bu durum şoklar karşısında ekonomiyi daha da kırılgan hale getirmektedir. Dolayısıyla tasarruf fazlası olan ülkelere doğru finansal akımların gerçekleşmesi yatırım finansmanı için elzem olmaktadır. Ancak bu durum faiz oranı ve risk gibi çok sayıda faktöre bağlı olduğundan özel sektör finansmanını finans piyasasını derinleştirerek sağlamak ekonomiler açısından daha sürdürülebilir olmaktadır. Üstelik bu durum olası risklere karşı finans piyasasını da sağlamlaştırmaktadır.

Bu bağlamda çalışmanın ikinci bölümünde özel sektör kredileri ve ekonomik büyüme ilişkisi ile ilgili ampirik literatür tanıtıldıktan sonra, üçüncü bölümde özel sektör kredileriyle ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye odaklanan model ve yöntem sunulmuştur. Çalışmanın dördüncü bölümünde Türkiye için kullanılan veri seti ve uygulama sonuçları ortaya konduktan sonra beşinci ve son bölümde elde edilen bulgular ışığında sonuç ve politika önerileri sunulmaktadır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Özel sektör kredileri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri ele alan literatür incelendiğinde söz konusu değişkenler arasında ilişki bulunup bulunmadığı, ilgili değişkenler arasında varsa nedensellik ilişkisinin yönü ve büyüklüğü gibi konularda ulaşılan sonuçların, ilgili çalışmalarda kullanılan ekonometrik teknikler, analize konu olan ülkeler ve incelemeye konu olan dönem bağlamında farklılık gösterdiği görülmektedir.

Levine ve Zervos (1998), Ghali (1999), Beck vd. (2000), Rousseau ve Wachtel (2000), Xu (2000), Shan vd. (2001), Calderon ve Liu (2003), Thangavelu ve Ang Beng Jiunn (2004),

Dritsaki ve Dritsaki-Bargiota (2005), Furqani ve Mulyany (2009), Pradhan (2009), Akpansung ve Babalola (2011), Anthony (2012), Fenta (2012), Rahimzadeh (2012), Jedidia vd. (2014), Korkmaz (2015), Pradhan vd. (2017) çalışmalarında, özel sektör kredilerinden ekonomik büyümeye doğru ya da ekonomik büyümeden özel sektör kredilerine doğru ya da karşılıklı nedensellik ilişkisi bulunduğunu tespit etmişlerdir.

Hassan vd. (2011), Hsueh vd. (2013), Kagochi vd. (2013), Menyah vd. (2014) ise özel sektör kredileri ile ekonomik büyüme arasında herhangi bir nedensellik ilişkisi bulunmadığını ortaya koymuşlardır.

Türkiye için yapılan çalışmalardan, Çetintaş ve Barışık (2003), Aslan ve Korap (2006), Acaravcı vd. (2007), Demir vd. (2007), Kandır vd. (2007), Altunç (2008), Yücel (2009), Ceylan ve Durkaya (2010), Mercan ve Peker (2013), Zortuk ve Çelik (2014), Contuk ve Güngör (2016) özel sektör kredilerinden ekonomik büyüme arasında tek yönlü ya da karşılıklı bir nedensellik ilişkisi olduğunu saptamışlardır.

Öztürk (2008), Güneş (2012), Tuna ve Bektaş (2013) ise yaptıkları çalışmalarda özel sektör kredileri ile ekonomik büyüme arasında herhangi bir ilişki bulunmadığını göstermişlerdir.

3. MODEL ve YÖNTEM

3.1. Model

Özel sektör kredileri ile ekonomik büyüme arasındaki kısa ve uzun dönemli ilişkilerin araştırılması için çalışma kapsamında kullanılan 1 ve 2 numaralı denklemler ile ifade edilmiştir.

$$Y_t = f(P_t) \quad (1)$$

$$P_t = f(Y_t) \quad (2)$$

burada Y geliri, P özel sektör kredilerini ve t ilgili dönemi, ifade etmektedir.

Aşağıda yer alan 3 ve 4 numaralı denklemler, yukarıda yer alan 1 ve 2 numaralı denklemlerin logaritmik dönüşümü ile elde edilen modelleri göstermektedir.

$$y_t = \alpha_0 + \alpha_1 p_t + \epsilon_{1t} \quad (3)$$

$$p_t = \beta_0 + \beta_1 y_t + \epsilon_{2t} \quad (4)$$

burada, α_j ve β_j , basit en küçük kareler tahmincilerini, ϵ_{jt} , beyaz gürültü hata terimini ifade ederken y gelir değişkeninin, p ise özel sektör kredilerinin doğal logaritmasıdır.

3.2. Yöntem

Çalışmada, iki aşamalı bir yöntem izlenmiştir. İlk aşamada, çalışma kapsamında doğrusal zaman serisi tekniklerinden yararlanıldığından düzmece regresyon sorunu ile karşılaşmamak amacı ile değişkenlerin durağanlık dereceleri birim kök testleri yardımı ile belirlenmiştir. Bu bağlamda, ADF, PP ve KPSS durağanlık testlerinin yanı sıra en çok iki yapısal kırılmanın dikkate alındığı Lee ve Strazizch (2003) birim kök testinden de yararlanılmıştır.

Çalışmanın ikinci aşamasında değişkenler arasındaki dinamik ilişkiler araştırılırken, birim kök testlerinden elde edilen bulgular ışığında uygun ekonometrik tekniklerden yararlanılmıştır. Bu çerçevede, tüm değişkenlerin düzey durağan olduğu varsayımına dayanan vektör ardışık bağlanım (VAR) yöntemi ve tüm değişkenlerin birinci fark durağan olduğu varsayımına dayanan artık tabanlı geleneksel eş bütünleşme yöntemlerinden olan Engel-Granger (1987), Johansen (1988) ve Johansen ve Juselius (1990) ve Gregory-Hansen (1996) gibi geleneksel eş bütünleşme yöntemleri değişkenlerin farklı durağanlık derecelerine sahip olmaları durumunda sapmalı ve tutarsız sonuçlar üreteceğinden, farklı dereceden durağan olan değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisi bulunup bulunmadığının araştırılmasında kullanılabilir en uygun yöntemlerden biri Pesaran ve Pesaran (1997), Pesaran ve Smith (1998), Pesaran ve Shin (1999) ve Pesaran ve diğerleri (2001) tarafından geliştirilen ARDL tekniğidir.

ARDL tekniğinin farklı durağanlık derecelerine sahip değişkenler arasındaki dinamik ilişkilerin araştırılmasına olanak sağlamasının yanı sıra, modelde yer alan değişkenlerin tümünün içsel kabul edilmesi, örneklem sayısının sınırlı olduğu durumlarda bile sapmasız ve tutarlı sonuçlar üretmesi ve kısa ve uzun dönem katsayılarının eşanlı olarak tahmin edilmesine olanak tanınması gibi diğer üstünlükleri de bulunmaktadır.

Sınır testi yöntemi uygulanırken öncelikle uygun gecikme yapısına sahip ARDL modelinin tahmin edilmesinde kullanılmak üzere Kısıtsız Hata Düzeltme Modeli (UECM) oluşturulmalıdır. Bu bağlamda, 3 ve 4 numaralı denklemler için kurulan ve trend içermeyen ve trend içeren UECM modelleri sırası ile 5, 6, 7 ve 8 numaralı denklemlerle ifade edilmiştir.

$$\Delta y_t = \gamma_0 + \sum_{i=1}^{p_1} \gamma_{1i} \Delta y_{t-i} + \sum_{i=0}^{q_1} \gamma_{2i} \Delta p_{t-i} + \gamma_3 d_1 + \gamma_4 d_2 + \theta_{01} y_{t-1} + \theta_{11} p_{t-1} + \epsilon_{3t} \quad (5)$$

$$\Delta y_t = \vartheta_0 + \sum_{i=1}^{p_2} \vartheta_{1i} \Delta y_{t-i} + \sum_{i=0}^{q_2} \vartheta_{2i} \Delta p_{t-i} + \vartheta_3 d_1 + \vartheta_4 d_2 + \vartheta_5 T + \theta_{02} y_{t-1} + \theta_{12} p_{t-1} + \epsilon_{4t} \quad (6)$$

$$\Delta p_t = \sigma_0 + \sum_{i=1}^{p_3} \sigma_{1i} \Delta y_{t-i} + \sum_{i=0}^{q_3} \sigma_{2i} \Delta p_{t-i} + \sigma_3 d_3 + \sigma_4 d_4 + \theta_{03} y_{t-1} + \theta_{13} p_{t-1} + \epsilon_{5t} \quad (7)$$

$$\Delta p_t = \omega_0 + \sum_{i=1}^{p_4} \omega_{1i} \Delta y_{t-i} + \sum_{i=0}^{q_4} \omega_{2i} \Delta p_{t-i} + \omega_3 d_3 + \omega_4 d_4 + \omega_5 T + \theta_{04} y_{t-1} + \theta_{14} p_{t-1} + \epsilon_{6t} \quad (8)$$

burada, birinci fark işlemcisi Δ , uygun gecikme sayıları p_j ve q_j , yapısal kırılma kukla değişkenleri d_j trend değişkeni T ile gösterilmiştir.

UECM modelleri oluşturulduktan sonra her bir değişken için uygun gecikme sayıları, Akaike Bilgi Kriteri (AIC), Schwarz Bilgi Kriteri (SIC), Hannan-Quinn Bilgi Kriteri (HQ) ya da düzeltilmiş R^2 (\bar{R}^2) kriteri ile belirlenerek ilgili uygun gecikme sayısına sahip ARDL modelleri tahmin edilir.

Uygun gecikme yapısına sahip ARDL modellerinin değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde kullanılabilmesi için söz konusu modeller, normallik, ardışık bağlanım, değişen varyans, model belirleme hatası ve parametre istikrarlılığı için tanısal denetim testlerine tabi tutulur.

Değişkenler arasındaki olası eş bütünleşme ilişkisi F ve t testleri kullanılarak sınır testi ile test edilir. Bu çerçevede, hesaplanan F ve t değerlerinin, kritik üst eşik değerini aşması durumunda değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisi bulunduğu sonucuna varılır. Hesaplanan F ve t değerlerinin alt ve üst eşik değerleri arasında yer alması halinde eş bütünleşme ilişkisine ilişkin bir çıkarımda bulunulamaz. Hesaplanan F ve t değerlerinin alt eşik değerinden küçük olması durumunda ise değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisi bulunmadığı çıkarımına ulaşılır.

Değişkenlerin eş bütünleşik olduklarının bulunduğu tespit edilmesi durumunda, değişkenlere ilişkin kısa dönem katsayıları hata düzeltme modelleri, uzun dönem katsayıları ise normalleştirme işlemi ile tahmin edilir.

4. VERİ SETİ ve UYGULAMA BULGULARI

4.1. Veri Seti

Çalışma kapsamında, Dünya Bankası WDI veri tabanından 1960-2017 dönemi için elde edilen sabit fiyatlarla ABD doları cinsinden, kişi başı GSYH ve özel sektör kredileri değişkenlerine ilişkin zaman serisi verileri kullanılmıştır. Her iki değişken için de için baz yıl 2010'dur.

4.2. Birim Kök Testleri

Yapısal kırılma içermeyen ADF, PP ve KPSS durağanlık testlerinden elde edilen bulgular Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo-1. Geleneksel Durağanlık Testi Sonuçları

Değişken	ADF ^a				PP ^b				KPSS ^b			
	C		C+T		C		C+T		C		C+T	
y	0.42 (0)	-1.95 (0)	0.43 (2)	-2.14 (2)	0.93 (6)	0.13* (5)						
Δy	-7.41* (0)	-7.37* (0)	-7.41* (1)	-7.37* (2)	0.10* (2)	-						
p	0.96 (2)	-0.76 (2)	1.19 (4)	-1.13 (1)	0.87 (6)	0.17 (5)						
Δp	-6.56* (0)	-5.60* (1)	-6.55* (3)	-6.54* (4)	0.26* (1)	0.07* (3)						
Kritik Değerler	%1	%5	%1	%5	%1	%5	%1	%5	%1	%5	%1	%5
	-3.55	-2.91	-4.12	-3.49	-3.55	-2.91	-4.12	-3.49	0.73	0.46	0.21	0.14

^a Maksimum gecikme sayısı 10'dur uygun gecikme sayıları AIC yöntemine göre belirlenmiştir.

^b Tahminleme yöntemi olarak Bartlett kernel ve bant genişliği belirleme yöntemi Newey-West kullanılmıştır.

Parantez içindeki değerler uygun gecikme sayısını göstermektedir.

C yalnızca sabit ve C+T hem sabit hem trend içeren modelleri göstermektedir.

* ve ** sırası ile 1% ve 5% düzeyinde ilgili değişkenlerin durağan olduğunu göstermektedir.

İki yapısal kırılma içeren LS durağanlık testi bulguları ise Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo-2. İki Yapısal Kırılmalı LS Birim Kök Testi Sonuçları

Değişken	LS (İki Yapısal Kırılmalı) ^a			
	Crash		Break	
y	-2.22 [1979,1993]		-5.92 [1978,1998]	
Δy	-4.74* [1978,1987]		-6.87* [1978,1998]	
p	-1.89 [2004,2009]		-5.40 [1998,2006]	
Δp	-4.81* [1965,1975]		-6.93* [1965,2002]	
Kritik değerler	%1	%5	%1	%5
	-4.07	-3.56	-7.00	-6.18

^a Maksimum gecikme uzunluğu 4 olarak belirlenmiştir.

* ve ** sırası ile 1% ve 5% düzeyinde ilgili değişkenlerin durağan olduğunu göstermektedir.

Köşeli parantez içindeki değerler yapısal kırılma yıllarını göstermektedir.

Birim kök test sonuçları, kişi başı gelir değişkeninin hem sabit hem trend içeren KPSS testi çerçevesinde düzey değerinde durağan I(0) olduğunu, yalnızca sabit içeren ADF, hem sabit hem trend içeren ADF, yalnızca sabit içeren PP, hem sabit hem trend içeren PP, yalnızca sabit içeren KPSS, LS Crash ve LS Break testlerine göre ise birinci farkında durağanlaştığını I(1) göstermektedir. Özel sektör kredileri açısından ele alındığında ise tüm durağanlık testlerinin sonuçları ilgili değişkenin birinci fark durağan I(1) olduğunu göstermiştir.

Farklı birim kök testleri farklı sonuçlar ürettiğinden değişkenlerin durağanlık derecesine ilişkin net bir sonuca varılamadığından, ilgili değişkenler arasındaki dinamik ilişkilerin

belirlenmesinde -LS Crash modelinden elde edilen yapısal kırılma yıllarına ilişkin kukla değişkenleri de içerecek biçimde- ARDL sınır testi yönteminden yararlanılmıştır.

4.3. ARDL Sınır Testi ve Tanısal Denetim Testleri

Uygun gecikme uzunluğuna sahip ARDL modelleri AIC kriteri çerçevesinde belirlenmiştir. İlgili ARDL modellerine ilişkin sınır testi bulguları Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo-3. Sınır Testi Sonuçları

Model ^a	<i>trendsiz</i>				<i>trendli</i>			
	ARDL (1,1)		ARDL (1,1)		ARDL (1,1)		ARDL (1,1)	
F-değeri	F(y p)=2.39		F(p y)= 2.13		F(y p)= 6.03*		F(p y)=1.71	
	1%		5%		1%		5%	
Kritik F Değerleri	I(0)	I(1)	I(0)	I(1)	I(0)	I(1)	I(0)	I(1)
	4.94	5.73	4.94	5.73	6.56	7.30	6.56	7.30
t-değeri	t(y p)=-2.18		t(p y)= -1.80		t(y p)= -3.30**		t(p y)=-1.79	
	1%		5%		1%		5%	
Kritik t değerleri	I(0)	I(1)	I(0)	I(1)	I(0)	I(1)	I(0)	I(1)
	-2.86	-3.22	-2.86	-3.22	-3.41	-3.69	-3.41	-3.69

^a Uygun gecikme uzunluğu AIC kriteri çerçevesinde belirlenmiştir.

* ve ** sırası ile 1% ve 5% düzeyinde ilgili değişkenlerin durağan olduğunu göstermektedir.

Tablo 3'te yer alan sonuçlar çerçevesinde trend değişkenini de içeren y|p ARDL (1,1) modeli çerçevesinde özel sektör kredilerinin ekonomik büyümenin uzun dönem zorlayıcı değişkeni olduğu, bir başka deyiş ile ilgili değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisi bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Trend değişkenini de içeren y|p ARDL (1,1) modeli için tanısal denetim testleri çerçevesinde elde edilen bulgular Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo-4. Trend İçeren p|y ARDL 1,1 Modeli İçin Sınır Testi Sonuçları

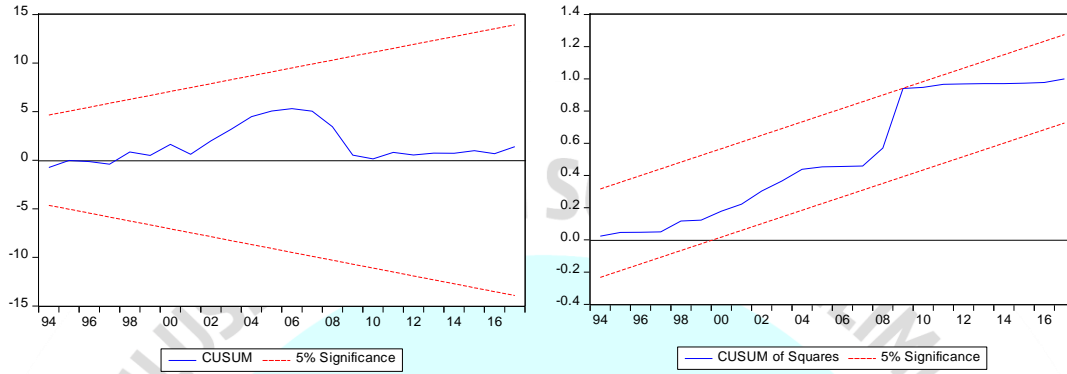
Sınama Türü	Test	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
Normallik	Jarque-Bera (χ^2_N)	5.11	0.07**
Değişen Varyans	Breusch-Godfrey (χ^2_{HS})	0.49	0.48*
Ardışık Bağlanım	ARCH (χ^2_{SC})	0.00	0.92*
Model Belirleme Hatası	Ramsey RESET (χ^2_{MM})	0.55	0.45*

* ve ** modelin sırası ile 1% ve 5% düzeyinde ilgili testten başarı ile geçtiğini göstermektedir.

Tablo 4'ten de görüldüğü gibi trend değişkeni içeren y|p ARDL 1,1 modelinde, normallik, değişen varyans, ardışık bağlanım ve model belirleme hatası bağlamında herhangi bir sorun bulunmamaktadır.

İlgili model için tahmin edilen parametrelerin istikrarlı olup olmadığının sınanmasında kullanılan CUSUM ve CUSUMSQ testlerine ilişkin sonuçlar Şekil 1’de yer almaktadır.

Şekil 1. CUSUM ve CUSUMSQ Sınama Sonuçları

CUSUM ve CUSUMSQ testi sonuçları model parametrelerinin istikrarlı olduğunu göstermektedir.

4.4. Uzun Dönem Katsayıları

ARDL (1,1) modeli kullanılarak tahmin edilen uzun dönem katsayıları Tablo 5’te yer almaktadır.

Tablo-5. Uzun Dönem Katsayıları

Değişken	Katsayı	t-değeri	P-değeri
p	0.16	5.35	0.00*

* ve ** ilgili değişkenlere ilişkin katsayıların sırası ile 1% ve 5% düzeyinde istatistiki olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 5’te yer alan veriler çerçevesinde özel sektör kredilerinde meydana gelecek %1’lik bir artışın %0.16 düzeyinde bir ekonomik büyümeye yol açacağı tespit edilmiştir.

4.5. Hata Düzeltme Modeli Katsayıları

ARDL (1,1) modeli kullanılarak tahmin edilen hata düzeltme modeli katsayıları Tablo 6’da yer almaktadır.

Tablo-6. Hata Düzeltme Modeli Katsayıları

Değişken	Katsayı	t-değeri	P-değeri
Sabit	1.53	3.55	0.00*
Trend	0.005	3.39	0.00*
Δp	0.15	6.18	0.00*
d1979	0.003	0.11	0.91

d1993	0.03	1.28	0.20
ect(-1)	-0.36	3.39	0.00*
Important Statistics			
\bar{R}^2	0.51	F-statistics	12.76
RSS	0.03	DW statistics	1.86

* ve ** ilgili değişkenlere ilişkin katsayıların sırası ile 1% ve 5% düzeyinde istatistiki olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 6’da yer alan veriler özel sektör kredilerinin büyüme oranında meydana gelecek %1’lik bir artışın, ekonomik büyüme oranında %0.15 oranında bir artışa yol açacağını ortaya koymaktadır. Ayrıca, -0,36 olarak hesaplanan hata düzeltme teriminin bir gecikmeli değerine ilişkin katsayı beklendiği gibi negatif işaretli ve istatistiki olarak anlamlıdır. İlgili katsayı çerçevesinde, modelde ortaya çıkan sapmaların %36’sının bir dönem içerisinde giderildiği saptanmıştır.

5. SONUÇ

Bu çalışmada, 1960-2017 dönemi için Türkiye’de ekonomik büyüme ve özel sektör kredileri arasındaki kısa ve uzun dönemli ilişkiler, ARDL sınır testi yöntemi ile, ilgili değişkenlere ilişkin yıllık zaman serileri kullanılarak araştırılmıştır.

Hata düzeltme modeli sonuçları kısa dönemde özel sektör kredileri ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki bulunduğu ve özel sektör kredilerinin büyüme hızında meydana gelecek %1’lik bir değişimin ekonomik büyümede aynı yönde %0.15’lik bir değişime yol açacağını, uzun dönem bulguları ise özel sektör kredilerinde meydana gelecek %1’lik bir değişimin geliri aynı yönde %0.16 oranında artıracığını göstermiştir.

Bu çerçevede, Türkiye’de ekonomik büyüme hedeflerine ulaşmak için özel sektör kredilerinin destekleyici bir unsur olarak kullanılabilmesi, ekonomik büyüme politikaları oluşturulurken politika yapıcılarının dikkate almaları gereken temel bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

Acaravci, A., Ozturk, I., & Acaravci, S. K. (2007). Finance-growth nexus: Evidence from Turkey.

Akpansung, A.O. & Babalola, S.J. (2011). “Banking Sector Credit and Economic Growth in Nigeria: An Empirical Investigation.” CBN Journal of Applied Statistics, 2(2): 51-62.

- Altunç, Ö. F. (2008). Türkiye’de Finansal Gelişme ve İktisadi Büyüme Arasındaki Nedenselliğin Ampirik Bir Analizi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 3(2), 113-127.
- Anthony, O. (2012). “Bank Savings and Bank Credits in Nigeria:Determinants and Impact on Economic Growth.” International Journal of Economics and Financial Issues, 2 (3): 357-372.
- Aslan, Ö. & Korap, H. L. (2006). “Türkiye’de Finansal Gelişme Ekonomik Büyüme İlişkisi.” Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17: 1–20.
- Calderón, C., & Liu, L. (2003). The direction of causality between financial development and economic growth. Journal of development economics, 72(1), 321-334.
- Ceylan, S. ve Durkaya, M. 2010. Türkiye’de Kredi Kullanımı-Ekonomik Büyüme İlişkisi. Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:24, Sayı:2, 21-36.
- Contuk, F. Y., & Güngör, B. (2016). Asimetrik Nedensellik Testi ile Finansal Gelişme Ekonomik Büyüme İlişkisinin Analizi. Muhasebe ve Finansman Dergisi, (71).
- Çetintaş, H., & Barışık, S. (2003). Türkiye’de bankalar, sermaye piyasası ve ekonomik büyüme: Koentegrasyon ve nedensellik analizi (1989-2000). İMKB Dergisi, 7(25-26), 1-16
- Demir, Y. Öztürk, E. & Albeni, M. (2007). “Türkiye’de Finansal Piyasalar ile Ekonomik Büyüme İlişkisi.” Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, İİBF, 13: 438-456.
- Dritsaki, C. & Dritsaki-Bargiota, M. (2005). “The Causal Relationship between Stock,Credit Market and Economic Development:An Empirical Evidence for Greece.” Economic Change and Restructuring, 38: 113-127.
- Engle, R.F. & Granger, C. W. J. (1987). Cointegration and Error Correction: Representation, Estimation and Testing, Econometrica, 55: 251-276.
- Fenta, H.A. (2012). Causality between Bank Credit and Economic Growth in Ethiopia, A Time-Series Evidence. USA: Lap Lambert Academic Publishing.
- Furqani, H. & Mulyany, R. (2009). “Islamic Banking and Economic Growth: Empirical Evidence from Malaysia.” Journal of Economic Cooperation and Development, 30: 59-74.
- Ghali, K.H. (1999). “Financial Development and Economic Growth: The Tunisian Experience.” Review of Development Economics, 3(3): 310–322.
- Gregory AW & Hansen BE. (1996) Tests for Cointegration in Models with Regime and Trend Shifts. Oxford Bulletin of Economics and Statistics; 58(3), 555–60. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0084.1996.mp58003008.x>
- Güneş, S. (2012). Finansal gelişmişlik ve büyüme arasındaki nedensellik testi: Türkiye örneği. Doğu Üniversitesi Dergisi, 14(1), 73-85.

- Hassan, M. K., Sanchez, B., & Yu, J. S. (2011). Financial development and economic growth: New evidence from panel data. *The Quarterly Review of economics and finance*, 51(1), 88-104.
- Hsueh, S. J., Hu, Y. H., & Tu, C. H. (2013). Economic growth and financial development in Asian countries: a bootstrap panel Granger causality analysis. *Economic Modelling*, 32, 294-301.
- Jedidia, K. B., Boujelbène, T., & Helali, K. (2014). Financial development and economic growth: New evidence from Tunisia. *Journal of Policy Modeling*, 36(5), 883-898.
- Johansen, S. (1988). *Statistical Analysis of Cointegration Vectors*. *Journal of Economic Dynamics and Control*, 12(2-3), 231-254.
- Johansen, S. & Juselius, K. (1990). Maximum Likelihood Estimation and Inference on Cointegration—with Applications to the Demand for Money. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 52(2), 169-210. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0084.1990.mp52002003.x>
- Kandır, S. Y. ve İskenderoğlu, Önal, Y. B. (2007). Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Araştırılması. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2).
- Kagochi, J. M., Al Nasser, O. M., & Kebede, E. (2013). Does financial development hold the key to economic growth? the case of sub-Saharan Africa. *The Journal of Developing Areas*, 47(2), 61-79.
- Korkmaz, S. (2015). “Impact of Bank Credits on Economic Growth and Inflation.” *Journal of Applied Finance Banking*, 5(1): 57-69.
- Lee, J. & Strazicizh, M. C. (2003). Minimum Lagrange Multiplier Unit Root Test with Two Structural Breaks. *The Review of Economics and Statistics* 85(4):1082-1089.
- Levine, R. & Zervos, S. (1998). “Stock Markets, Banks and Economic Growth.” *American Economic Review*, 88(3): 537-559.
- Levine, R., Loayza, N. & Beck, T. (2000). “Financial Intermediation and Growth: Causality and Causes.” *Journal of Monetary Economics*, 46: 31-77.
- Menyah, K., Nazlioglu, S., & Wolde-Rufael, Y. (2014). Financial development, trade openness and economic growth in African countries: New insights from a panel causality approach. *Economic Modelling*, 37, 386-394.
- Mercan, M. & Peker, O. (2013). “Finansal Gelişmenin Ekonomik Büyüme Etkisi: Ekonometrik Bir Analiz.” *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF*, 8(1): 93-120.
- Ozturk, I. (2008). Financial development and economic growth: Evidence from Turkey.

- Pesaran, M.H. & Pesaran, B. (1997). Working with Microfit 4.0: An interactive econometric software package (DOS and Windows versions). Oxford University Press, Oxford
- Pesaran, M.H. & Shin, Y. (1998). Generalized Impulse Response Analysis in Linear Multivariate Models. *Economics Letters*, 58, 17-29.
- Pesaran, M.H. & Shin Y. (1999). An Autoregressive Distributed Lag Modeling Approach to Cointegration Analysis, In: Strom, S., Holly, A., Diamond, P. (Eds.), Centennial Volume of Rangar Frisch, Cambridge University Press, Cambridge.
- Pesaran, M. H. , Shin, Y. & Smith, R. J. (2001) Bounds Testing Approaches to the Analysis of Level Relationships, *Journal of Applied Econometrics*, 16, 289–326.
- Pradhan, R.P. (2009). “The Nexus between Financial Development and Economic Growth in India: Evidence from Multivariate VAR Model.” *International Journal of Research and Reviews in Applied Sciences*, 1 (2): 141-151.
- Pradhan, R. P., Arvin, M. B., Bahmani, S., Hall, J. H., & Norman, N. R. (2017). Finance and growth: Evidence from the ARF countries. *The Quarterly Review of Economics and Finance*. Available online 1 February 2017, Corrected Proof.
- Rahimzadeh, F. (2012). “Banking Sector, Stock Market and Economic Growth: Evidence from Mena Countries.” *International Journal of Social Sciences and Humanity Studies*, 4 (2): 181-190
- Shan, J. Z., Morris, A. G., & Sun, F. (2001). Financial Development and Economic Growth: An Egg-and-Chicken Problem?. *Review of international Economics*, 9(3), 443-454.
- Rousseau, P.L. & Wachtel, P. (2000). “Equity markets And Growth: Crosscountry Evidence On Timing And Outcomes 1980–1995.” *Journal of Banking and Finance*, 24: 1933–1957.
- Thangavelu, S.M. & Ang Beng Jiunn, J. (2004). “Financial Development and Economic Growth in Australia: An Empirical Analysis.” *Empirical Economics*, 29(2): 247- 260.
- Tuna, K. ve H. Bektaş (2013), “Kredi Hacminin Ekonomi Büyüme Üzerindeki Rolünün İncelenmesi: Türkiye Örneği”, *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, Vol.5, s.139-150.
- Xu, Z. (2000). Financial development, investment, and economic growth. *Economic Inquiry*, 38(2), 331-344.
- Yucel, F. (2009). Causal relationships between financial development, trade openness and economic growth: the case of Turkey. *Journal of Social sciences*, 5(1), 33-42.
- Zortuk, M. ve Çelik, Y. M. (2014). The Relationship between Bank Loans and Economic Growth in Turkey: 1995-2010. *Alphanumeric Journal*, 2(2).

DIYARBAKIR MERYEM ANA SÜRYANİ KİLİSESİ AYINLERİ ÜZERİNE KISA BİR DEĞERLENDİRME

Doç. Dr. Rohat Cebe
Batman Üniversitesi

ÖZET

Ortodoks kiliselerinde Hristiyanlığın özel günlerine verilen değerin bir sonucu olarak müzikli ayinlere sıkça yer verilir. Bu yüzden Ortodoks kiliselerinde; dine kabul törenleri, cenaze törenleri, kutsamalar, dua günleri gibi müzikli ayinlerin temelini oluşturan öğelere sıkça rastlanmaktadır. Bu öğeler de geniş dağarcığa sahip bir dini müziğin gelişmesine zorunlu olarak zemin hazırlamaktadır. Ortodoks müziği, Ortodoksluk inancının kendi dini yapısını yansıtır. Ortodoksluk mezhebine göre müzik, dini kurallara göre şekil almalı ve dini müzikler de belirli kurallar içerisinde yürütülmelidir. Çünkü dini müziğin amacı dini kuralları ve dini hikâyeleri bağlı olan halka aktarmaktır. Böylece inananları duygusal olarak etkileyip, manevi anlamda kendisine bağlı tutacaktır. Bu sebeple kiliselerde yapılan ayinler oldukça önemlidir. Bu durumu göz önünde bulundurunca sebeple birçok Ortodoks kilisesinde günde üç defa ayin yapılabilir olması oldukça normaldir. Süryani Ortodoks Patrikliği'nin ikametgâhı, bazen Bizans yönetimindeki Mor Barsavmo Manastırı'yken, bazen de Mervanilerin şehri Diyarbakır'da bulunan Meryem Ana (Yoldat Aloho) Kilisesi'dir. Bu çalışmada Diyarbakır Meryem Ana Süryani Kilisesindeki ayinler incelenerek Süryani müziğinin dinsel boyuttaki yeri üzerine değerlendirmeler yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ortodoks, Ortodoks Müziği, Ayin, Diyarbakır Meryem Ana Kilisesi.

ABSTRACT

As a result of the value given to the special days of Christianity in the Orthodox churches, musical rituals are frequently included. Therefore in the Orthodox churches; elements that form the basis of musical rites such as religious ceremonies, funerals, blessings and prayer days are frequently encountered. These elements also necessitate the development of a religious music with a large vocabulary. Orthodox music reflects the religious structure of the Orthodox belief. According to the Orthodox sect, music should be shaped according to religious rules and religious music should be carried out in certain rules. The purpose of religious music is to pass religious rules and religious stories to the connected people. In this way, it will affect the believers emotionally and keep them connected to the spiritual sense.

Therefore, rituals in churches are very important. Considering this situation, it is quite normal that many Orthodox churches can be held three times a day. The residence of the Syriac Orthodox Patriarchate is sometimes the Mor Barsavmo Monastery under the Byzantine rule; In this study, the rituals in the Assyrian Church of the Virgin Mary of Diyarbakir will be examined and evaluations will be made about the place of Syriac music in the religious dimension.

Keywords: Orthodox, Orthodox Music, Ritual, Diyarbakir Virgin Mary Church.

GİRİŞ

İnsan, manevi dünyası olan, düşünen ve inanan bir varlıktır. İnsanın manevi dünyasında tezahür eden inanç ve düşünceler; güzellik, estetik ve sanat gibi olgularla birlikte kültürel algısının oluşmasında etkin olmuştur (Gönül., Altıntuğ, 2014: 43). Din kurumu, kültürün özünü oluşturur ve toplumun her alanını belirler. “Özellikle Türkiye’nin bulunduğu coğrafyada, dinsel kimlik öteden beri etnik kimliği belirleyen temel unsurlardan biri olmuştur. Ortadoğu’da belirleyici kimlik unsurunun din olduğu söylenebilir. Din toplumsal yaşamla iç içedir ve kültürel çevreyi belirlemiştir”(Karpat, 1988: 77). Dinlerin kendilerini ifade etmek ve bireysel bağlarının ötesinde toplumsal yaşamın bir parçası haline gelmek, toplumsal bir boyut kazanmak üzere başvurdukları önemli olgulardan biri de sanattır. Müzik ise, kolay icra edilebilirliği ve ulaşılabilirliği, yaygın ve kolay etkileme gücü ile dinlerin kendilerini ifade etmek ve toplumsal bir karakter kazanmak üzere müracaat ettikleri sanat türlerinin başında gelmektedir. “Özellikle dini pratikler bağlamında önemli roller oynamakta, uyarıcı ve etkileyici, duygusal olarak birleştiren ve bağlayan, derinleşmeye imkân tanıyan karakteri ile Hıristiyanlık, Müslümanlık ve Hinduizm gibi dinlerde ritüeller bağlamında etkin bir biçimde kendini hissettirmektedir. Bu yönüyle her ne kadar yarattığı duygusal dönüşümlerle bireysel düzeyde önemli etkileri beraberinde getirirse de müzik, aslında ortaya çıktığı kültürel bağlamla doğrudan ilişkilidir”(Clark, 2006: 475). Din ve müzik bir taraftan birbirine çok yakın diğer taraftan birbirine çok uzak iki olgu gibi durmaktadır. Bir tarafta dinginliği, huzuru ve sükûneti öngören din, diğer tarafta -bir yönüyle- hareketliliği, dansı ve eğlenceyi teşvik eden müzik yer alırken dine inanan insanı derûnî düşünceden ve inançsal yoğunluktan uzaklaştıran bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak diğer taraftan müzik dini anlamak ve ifade etmek için farklı bir pencere açan bir olay olmanın yanı sıra dini tefekkürün, derûnî düşünceye dalma ve yoğunlaşmanın

bir yolu olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle müzik inananın dini hakikati kavramasına ve kutsalı tecrübe etmesine olanak sağlar. Dinle müzik arasındaki bu farklı ilişki tarzından ötürü din ve müziğin farklı ve karmaşık bir şekilde birbirine çok yakın bir ilişki içinde olduğu ve bu nedenle de her iki terimi de ifade etmenin ve tanımlamanın zor olduğu ifade edilir (Batuk, 2013: 46).

Türkiye coğrafyası Hristiyanlar için birçok açıdan kutsal topraklardır. Bu sebeple Türkiye'ye karşı her zaman yakın bir ilgi duydukları bilinir. Üstelik bu ilgi sadece Türkiye'nin Ortodoksluğun merkezlerinden biri olması, ilk Hristiyan kiliselerine ya da Meryem Ana'ya yurtluk etmesi gibi geçmişiyile sınırlı değildir. Hristiyanlığın tüm kolları için Türkiye'deki organizasyonları desteklemek önemlidir ve her üç mezhebin de kiliseleri ve cemaatleri bulunmaktadır (Şenel., Ata, 2014: 695-696).

Diyarbakır Meryem Ana Süryani Kilisesi

Milattan önceki yıllardan beri güneş tapınağı olarak kullanıldığı bilinen bir mabedin üzerine 3. yüzyılda kurulan Meryem Ana Süryani Kadim Kilisesi Lala Bey Mahallesi'ndedir (Akyüz, 1999: 48). Süryani Ortodoks diye de bilinen "Yakubi" mezhebine ait olan bu kilise, bugün de varlığını faal olarak sürdüren kiliselerden biridir. Meryem Ana Süryani Kilisesi, Ana kiliseyle birlikte kütüphane, patriklik konutu, misafirhane ve lojmanlardan oluşan yapılar topluluğudur ve üç avlusu vardır. Pek çok tarihi eseri bünyesinde barındıran kilisede, ceviz ağacından yapılmış kapılar, azizlere ait tablolar, el işi gümüş kandiller oldukça dikkat çekicidir. Süryani kilise kültürünün bir parçası olan patrik mezarlarının kilise içine yerleştirilmesi geleneği, bu kilise için de geçerlidir. Çeşitli zamanlarda kilisede görev yapmış ve görevi başındayken ölen pek çok patriğin ve rahibin mezarları halen kilise içinde korunmaktadır. Kilise, Patrik 4. Diyonosiyos'un, patriklik merkezini M.S. 1034 yılında Diyarbakır Meryem Ana Kilisesi'ne taşımasıyla, 11. Yüzyıl'dan 19. Yüzyıl'ın sonlarına kadar çeşitli tarihlerde Süryani Patrikhanesi olarak cemaate hizmet etmiştir (<http://turizm.diyarbakir.bel.tr>).

Süryani Ortodoks Patrikliği'nin ikametgâhı, bazen Bizans yönetimindeki Mor Barsavmo Manastırı'yken, bazen de Mervanilerin şehri Diyarbakır'da bulunan Meryem Ana (Yoldat Aloho) Kilisesi'dir. ... XI. yüzyıl içinde Malatya'nın yanında Diyarbakır şehri, birkaç kez Süryani Ortodoks Patriklerinin ikamet yeri olmuştur. Bunun başlıca sebebi de, Süryani Ortodoks Patriklerinin, Kadıköy Konsili taraftarı Rum Ortodoksların baskıları yüzünden Bizans şehri Malatya'da güven hissetmemeleridir (Dilek, 2013: 71-74).

Süryani Kiliseleri statülerine göre Diyarbakır Meryem Ana Süryani Kilisesi, 1933 yılına kadar Süryani Kiliselerinin Abraşiyelerinden (Bölgesel ruhani yönetmenliği) birisidir. Son Metropolit'i de Mitran Abdunnur'dur. 1933 yılından sonra Diyarbakır Meryem Ana Süryani Kilisesi, Mardin Abraşiyesi'ne bağlanmıştır (<https://www.yeniakit.com.tr>). 1985 ila 1989 yıllarında merkezi Şam'da bulunan Patriklik merkezine bağlanmıştır. 1989 yılında ise Diyarbakır Meryem Ana Süryani Kilisesi, Papazı Hanna Aykut ve Vakfın Yönetim Kurulu'nun isteği üzerine Turabdin Abraşiyesi'ne bağlanmıştır ve günümüzde de halen oraya bağlıdır. Kilise Papazlığını 1994 yılından itibaren İncili Şemmas Yusuf Akbulut yapmaktadır. Diyarbakır'da Süryani nüfusunun azalmasına rağmen, Diyarbakır Meryem Ana Süryani Kilisesi'nin ruhani faaliyetleri günümüze kadar bütün canlılığıyla devam etmektedir (Akyüz, 1999: 51-52).

Resim 1: Meryem Ana Süryani Kilisesi'nin dışarıdan görünümü (Fotoğraf: Müslüm GÜLER)

26-28 NİSAN 2019

Meryem Ana Süryani Kilisesi'nin 3. Yüzyıldan kalma bir kilise olduğu kaynaklardan net bir şekilde anlaşılmaktadır. Ancak kilise ziyaret edildiğinde gözlenen ilk durum, tarihte kilisenin yeniden inşa edilmiş olmasıdır. Bu durum Meryem Ana Süryani Kilisesi'nin ilk yapısının yıkıldığı ve yerine yüksek, oval kubbeli bir yapı yapıldığı görüşünü desteklemektedir. Zira hâlihazırda kilisenin eski yapıdan kalma olduğunu kanıtlayan taşlar, bloklar vs. kilisenin ana binasında gözle görülebilmektedir. Bu kalıntılardan bazılarına: kilisenin mezbah (Mezbah:

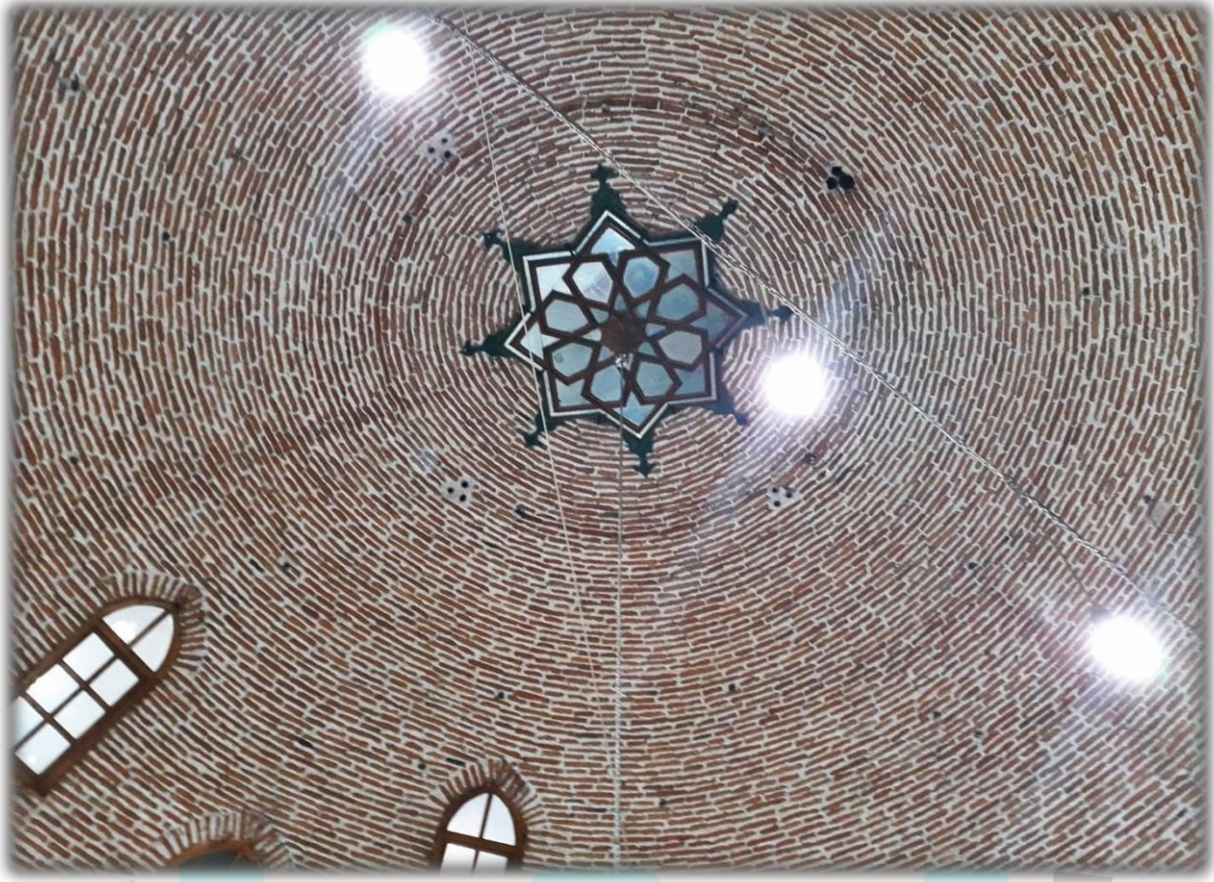
Ayin esnasında Diyakosların kaldıkları bölüm) bölümünün güney ve kuzey duvarlarındaki sütun başlarının ilk motifleri, kilisenin dış kısmında görünen uzun ve yüksek bir duvar kalıntısı, kilisenin değişik yerlerinde görülen yenileme ve restorasyon kitabeleri örnek olarak verilebilir.

Resim 2: Meryem Ana Süryani Kilisesi'nin ilk halinden kalma bir kemer. (Fotoğraf: Müslüm GÜLER)

Kilisenin batı cephesindeki avlusunda ve kilisenin giriş kapısı üzerinde İtalyan mermerinden yapılmış; iri ve yüksek sütunlar üzerine kurulan ayvanın üzerinde Süryanice bir yazı mevcuttur. Bu yazının tercümesi: “Bu kilise 1844 Yunan yılında (M.S. 1533) Patrik Abdullah ve Metropolit Yuhanna döneminde yenilendi.” Şeklindedir. Bu da kilisenin yıkıldığını ve daha sonra bugünkü şekilde sekizgen köşeli bir yüksek kubbeye yapıldığını göstermektedir.

DIYARBAKIR
26-28 NİSAN 2019

Resim 3: Kilisenin sekizgen köşeli kubbesi (Fotoğraf: Müslüm GÜLER)

Süryani tarihçi Mor Ğriĝoriyos Bar Ebroyo, yazmış olduĝu Dünya Kronolojik Tarihi adlı kitabında kilisesin yıkılışı hakkında şunları söylemektedir:

“20 Haziran 1608 Yunan yılında (M.S. 1297) Jaja isminde bir bayanın oĝlu Ala-Aldin Suriye topraklarından güçlü bir Müslüman birliĝi toplayıp, Amid’e doĝru yürüdüler ve onu zapt ettiler. Öldürdükleri kişiler dışında on iki bin kişiyi de esir aldılar. Şehrin metropolitini de öldürdüler. Bunun yanı sıra, Meryem Ana’nın büyük kilisesini de talan ederek yaktılar. O güzel ve muhteşem binaları ve sütunları bir taş yığınaĝı haline dönüştü. Ateş dumanı bir aya kadar içinden yükselmekteydi” (Akyüz, 1999: 67).

Ayrıca M.S. 285 yılında doğan Azir Mor Efrem'in Diyarbakır'daki Meryem Ana Süryani Kilisesi'nde vaftiz olduğuna dair bilgilerin yer aldığı kaynaklar, kilisenin 3. Yüzyıldan kalma bir kilise olduğunu kanıtlar niteliktedir. Kilise yapısı ve konumu itibarıyla tarihte önemli bir yer teşkil etmiştir. Kilisede yalnızca ibadet ayinleri değil dersler de verilmiş ve kilise patriklik merkezi olarak da kullanılmıştır. Kilisede birçok bölüm ve eser mevcut olup günümüze kadar ulaşmıştır. Kilisenin ayin yapılan kısmında mermerden yapılmış sütunlar mevcuttur. Bu sütunlar Milattan Önceki tarihlerden yani güneş tapınağından kaldığına inanılmaktadır.

Resim 4: Güneş tapınağından kaldığına inanılan tarihi bir mermer sütun. (Fotoğraf: Müslüm GÜLER)

Kilisenin sol tarafında kalan koridorda ünlü dini liderler ve şairlere ait mezarlar mevcut olup mezarların bulunduğu kısım mermer kitabe veya taşlarla belirtilmiştir. Kilisenin ortasında Kduşkuşin (ayinin icra edildiği bölüme verilen isim.) denen bir bölüm mevcuttur. Bu bölümün üst kısmı yarı kubbeli olup ve olduğu gibi ahşaptan işlenmiştir. Görülmeye değer tarihi eser niteliğinde olan bu bölümün bölgedeki kiliselerde yakın emsali yalnızca Mort Şmuni Kilisesi'nde mevcuttur.

26-28 NISAN 2019

Resim 5: Kilisenin ayin yerinin orta kısmında yer alan bir Kduşkudşin (Fotoğraf: Mesut KARAYEL)

Kduşkudşinin alt kısmı taştan oluşmaktadır. Fakat yan kısmında en çok göze çarpan başlıklı iki sütundur. Her iki sütun da Süryanice yazı ile kaplıdır. Yazılar; altın yaldızlarıyla bezenmiş olup Kutsal Kitap'tan ayetler, Süryani Efrem'in şiirlerinden bölümler vardır. Kuzeydeki sütunda uzunlamasına şu yazı mevcuttur: “Tanrı'dan dilediğim tek bir şey vardır. Ömrüm boyunca onun evinde yaşamak ve hoşnutluğuyla mutlu olmaktır.” Güneydeki

sütunun başında da şu cümlelere yer verilmiştir: “Ey Rab Allah! Bütün bayramlarımızı, mezbahanın köşelerine kadar zincirle bağla. 2004 Yunan yılı (M.S. 1693).”

Ayrıca bu sütunun başından başlayarak devamı diğer sütuna yazılmış olan bir diğer yazı Mor Efrem’in şiirinden 3 kıtayı barındırmaktadır.

“Rahmet dolu kapı budur.

İçinde rahmet vardır.

Ey günahkar! İçine gir,

Rahmet dolu tanrıdan rahmet dile.

Ey Tanrı’ya dua eden sen!

Yüreğinde kardeşine küfür etme.

Çünkü küfür, duanın temiz olmasına

Müsaade etmez.”

Kilise’de Müzik

İbadet dilinin Aramice(Süryanice) olduğu Meryem Ana Kilisesi’nde; her hafta Çarşamba, Cuma ve Pazar günleri ayin yapılmaktadır. Çarşamba ve Cuma günleri yapılan ayin saat 06.00 da başlayıp yaklaşık 08.00 de sona ererken asıl haftalık ayin Pazar günleri saat 09.00 da yapılmaktadır. Diyarbakır Meryem Ana Süryani Kilisesi adına görüşülen yetkililer, ayinler hakkında şunları aktarmaktadır:

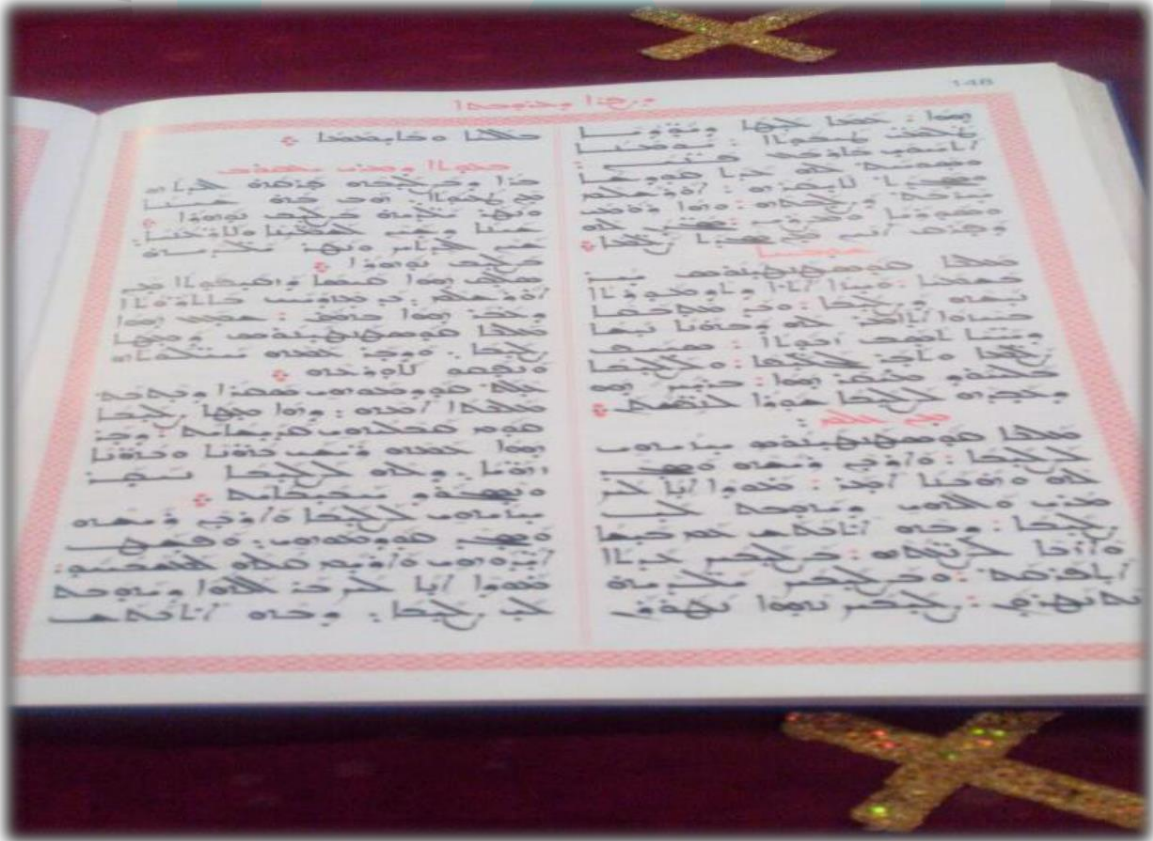
“Her Pazar günü kutsal ayin yapılır. Bu sabittir. Oruç tuttuğumuz aylarda Cumartesi günleri de ayin yapıyoruz. Bunun dışında Meryem Ana’nın Müjde Pazarı için Mart ayı içerisinde denk gelen günde de ayin yapılır. Bu güne benzer olarak kilisemizde çeşitli diğer özel ayinler de yapılmaktadır. ”

Meryem Ana Süryani Kilisesi’nde ayinlere katılmak isteyen diğer grupların (kilise cemaatinden olmayan Hristiyanlar, diğer din mensupları, turistler ve ziyaretçiler) ayin kurallarına uyması kilisenin temel prensiplerindedir. Ayin esnasında kadın ve erkeklerin ayrı yerlerde oturması, ayin boyunca sessiz olunması, kadın ziyaretçilerin başını bir bez ve tülbentle örtmesi, Ortodoks olmasa dahi ayin sırasında yerine getirilmesi gereken dini vecibelerin yerine getirilmesi bu prensiplere örnek gösterilebilir. Bu prensipler, cemaat dışında ayinlere katılmak isteyen ziyaretçilere bildirilir. Ziyaretçiler bu prensiplere uyacağını teyit ederlerse ayinlere katılmalarına izin verilir. Kabul etmezler ise ayinlere katılmalarının

cemaatin huzuru açısından uygun olmadığı ziyaretçilere nazik bir şekilde bildirilir.

Resim 6: Meryem Ana Süryani Kilisesi'nde bir Pazar Ayini (Fotoğraf: Mesut KARAYEL)

Resim 7: Kilisede kullanılan İncil'e ait bir resim (fotoğraf: Müslüm GÜLER)

Meryem Ana Süryani Kilisesi'nde ayinlerde kullanılan ilahilerin büyük bir bölümünü İncil'den alınan bölümler oluşturur. Bunun dışında icra edilen ilahiler, kilise pederleri tarafından yazılan Mesih'i ya da Meryem Ana'yı öven şiir veya mezmur metinlerinin ezgilendirilmesinden oluşur. Bu şiirler veya mezmurlar 8 makamdan oluşan ezgilendirmeye tabi tutulur (Sekiz Ses Düzeni). Sekiz Ses Düzeni hakkında Akyüz (2005: 65) şunları söylemektedir:

“Süryani ünlü kilise şairleri, müzisyenleri ve bestekarları kilisenin yıllık dua programlarını (Pazar, bayram, oruç vb.) sekiz dizili makamlı bir düzen içerisinde sistemleştirmişlerdir. Bu ana makamların yanı sıra değişik sınıflara ayrılan ve sayıları sayılmayacak kadar çok olan makamlı/nağmeli ilahilerde emel olarak alınan 8 ana makama göre tertiplenmiştir. Geçmiş dönemlerde yaşanan çok acı olaylar yüzünden bu ilahi makamlarının ciddiyetle korunmaması ve önemsenmemesi nedeniyle ancak cüzzi bir bölümü günümüze kadar ulaşabilmiştir. Bu nağmeli ilahiler Beth-Gazo/'Süryani Makam Hazinesi' adlı bir kitapta toplanmıştır.”

8 ses makamı/düzeni ilk olarak Sümer ve Akad halkları tarafından kullanılmıştır. 1927 yılında Arkeolog Linaer Veli, M.Ö. 2500 yıllarına ait müzik makamlarını taşıyan yedi merdivenli bir Sümer gitarı Ur şehrinde ortaya çıkardı. Akad diliyle yazılan bu gitarın makamları ve bu makamların isimleri Washington Üniversitesi'ndeki günümüz ünlü müzisyenler tarafından çözüldü. Akadlara dayanan bu makamlar, Süryani müzisyenler tarafından 'Akadiye' olarak tanımlanmıştır. Yunanlılar da bundan etkilenerek bu makamlara 'Akadis' ismini vermiştir. Daha sonra 8. Makam Süryaniler tarafından 7 makama eklenmiştir. Böylece günümüzde kullanılan adıyla 8 Ses Düzeni veya 8 Ses Makamı adını almıştır.

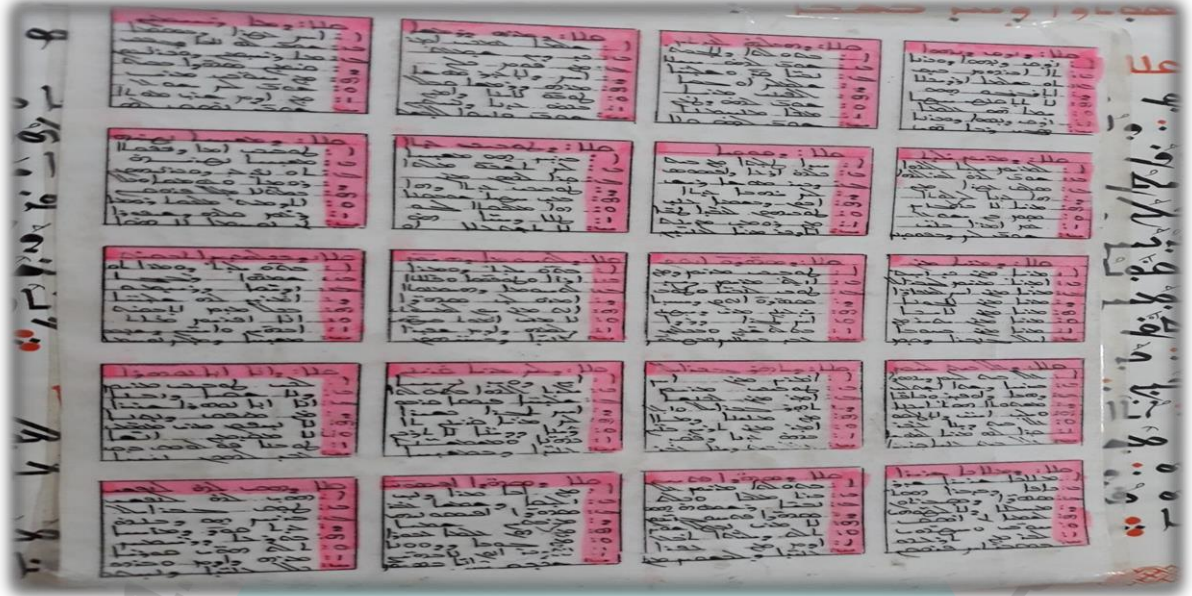
DIYARBAKIR
26-28 NİSAN 2019

	Akadi	Süryanice	Arapça	Farsça
Birinci makama:	İşato	Baya	Bayat	Yagah
İkinci makama:	Kitmo	Havsono	Husayni	Dugah
Üçüncü makama:	Ambubo	Urak	Hurak	Segah
Dördüncü makama:	Beyto	Razd	Rasd	Çargah
Beşincimakama:	Nidkablit	Ugo	Avic	Penjgah
Altıncı makama:	Nişkabari	Hgam	Hacam	Şaşgah
Yedinci makama:	Kablito	Sbo	Saba	Haftgah
Sekizinci makama:	...	Hago	Hicaz	Haştgah ¹⁵⁹

Resim 8: Gabriel Akyüz'ün 2005 yılında Mardin'de yayınlanan "Tüm Yönleriyle Süryaniler" adlı kitabında Sekiz Ses Düzeni'nin adlandırılış şekilleriyle ilgili yapmış olduğu tabloya ait bir resim

Sekiz Makamın özellikleri kısaca şöyledir:

1. Makam: Sevindirici ve yumuşatıcı bir niteliğe sahiptir. Müjdeleyici ve sevindirici haberlerin makamıdır.
2. Makam: Mütevazı ve insanın gururunu kıran bir soğukluğa sahiptir. Ölülerin cenaze törenlerinde bu makam kullanılmaktadır.
3. Makam: Çok acı ve sert bir yapıya sahiptir. Bu makam İsa Mesih'in Tapınağa Giriş Bayramı'na adanmıştır.
4. Makam: Heyecan ve ibadetle ilgili olup soğuk bir özelliğe sahiptir. Bu makam Meryem Ana'nın Müjde Bayramı'na adanmıştır.
5. Makam: Güçlü, yıkıcı bir sıcaklık taşır. İsa Mesih'in Göğe Yükseliş Bayramı'na yönelik ilahiler bu makamla söylenir.
6. Makam: Yumuşatıcı ve ağlatıcı bir özelliğe sahiptir. Genellikle cenaze törenlerinde kullanılan makamdır.
7. Makam: Olağanüstü bir sıcaklığa sahiptir. Bu makam genellikle Takdis Bayramı'nda, baş rahiplerin karşılanma törenlerinde, evlilik gizinin kutsanmasında ve ruhani sınıftan vefat eden kişilerin anma törenlerinde kullanılır.
8. Makam: Çok sert bir özelliğe sahiptir. İsa Mesih'e inanların çektiği işkence ve eziyetleri anlatmak için bu makam kullanılır.

Resim 9: Meryem Ana Süryani Kilisesi'nde kullanılan Sekiz Ses Düzeni'ne ait makam düzenlemesi. (Fotoğraf: Mesut KARAYEL)

Diyarbakır Meryem Ana Süryani Kilisesi adına görüşülen yetkililer, kilisede kullanılan Sekiz Ses Düzenine ilişkin şunları söylemektedir:

“Ayin yapılacak gün öncesinde bir makam belirleriz. Ve bu makama ezgilendirilerek ilahiler icra ederiz. Bu sisteme “Sekiz Ses sistemi” denir.”

Süryani Kiliselerinde dua programlarında bulunan ve 1500 seneden beri varlığını sürdüren ilahiler vardır. Bu ilahiler birçoğu günümüzde hala da birçok kilisede söylenmektedir. Bu ilahilerden bazıları: Kukaliyun, Fenkith Kakalyunu, Hulolo, Madrošo ve Ferdo'dur. Bu ilahilerin tamamı Bert-Gazo ilahi kitabında mevcuttur. Meryem Ana Süryani Kilisesi de bu ilahileri sıkça kullanmakta ve Bert-Gazo ilahi kitabından sıkça yararlanmaktadır. Diyarbakır Meryem Ana Süryani Kilisesi adına görüşülen yetkililer, bu durumu şu ifadelerle kanıtlamaktadır:

“İlahileri belirlemede en temel kaynaklarımız ‘Bert-Gazo’ dediğimiz hazine kitabı ve İncildir. Ayrıca dua kitaplarını da kullanıyoruz. Konular, o ayın içerisinde işlenecek ayetler ve dualara göre belirlenir. Ancak sıkça işlenen konular vardır ki bunlar; Mesih'in mucizeleri, On Emir, İncil'de geçen dini kurallar”.

Meryem Ana Süryani Kilisesi'nde yapılan ayinlerde ayinin konumuna ve önemine göre makamlar değişse de bu makamlar genelde Hüzzam, Çargah ve Buselik makamlarıyla benzerlik göstermektedir. Ancak makamı çoğunlukla belirleyen unsurlar yapılan duaların konusu ile ilişkili olmakla birlikte o günün dini önemi ile de ilişkilidir. Kilisede ayin yapılmadan önce ayininin genelinde işlenecek konu analiz edilir. Dini müzikler de ona göre belirlenir. Müziklerin icrası için dualardan önceki bir zaman seçilir. Bu kilisede Batı Ortodoks'larında olduğu gibi çok sesli koro(bu kilisede korolar 2 veya 3 kişiyi geçmiyor) ve bunlara eşlik eden çalgılar bulunmamaktadır. Ancak kilisede daha önce piyanonun kullanıldığı gerek aktarılan bilgiler, gerekse de kilisede mevcut olan piyanolardan anlaşılmaktadır. Zira kilisede özenle korunmuş tarihi piyanolar mevcuttur.

Resim 10: Kilise'de özenle korunmuş olan tarihi piyanolardan bir tanesi (Fotoğraf: Mesut KARAYEL)

Var olan küçük çaptaki korolar çoğunlukla özel ayinlere dahil olmaktadır. Bu korolar da erkek korusu ve kadın korusu olmak üzere ikiye ayrılır. Diyarbakır Meryem Ana Süryani Kilisesi adına görüşülen yetkililer bu konuya yönelik şu bilgileri aktarmaktadır: “Sayıları değişkenlik göstermek üzere okul dönemlerinde 3-4 kişilik kız korumuz ve 3-4 kişilik bir erkek korumuz var. Ancak özellikle bayram gibi tatil günlerinde kız korumuz 7-8 kişiye, erkek korumuz ise

5-6 kişiye ulaşabilmektedir.”

Resim 11: Meryem Ana Süryani Kilisesi’nde özel bir ayin esnasında ilahi söyleyen kadın korusu (Fotoğraf: Mesut KARAYEL)

Kilise’nin bütün ayinleri yıl boyunca misafir kabul edilmektedir. Ayinlere katılan kişi sayısında yıl boyunca değişiklikler yaşansa da her ayine yıl içinde ortalama 10 ile 20 arasında kişi katılmaktadır. Diyarbakır Meryem Ana Süryani Kilisesi adına görüşülen yetkililer yıllar içinde ayinlere katılan kişi sayısındaki değişimi şu şekilde ifade etmiştir:

“Kurulduğu ilk günlerde 500-600 civarında bir katılım olduğunu düşünüyoruz. Benim göreve geldiğim 1999 senesinde ortalama 50-60 kişilik düzenli katılımlar söz konusuydu. Ancak göç edenler, ölenler, evlenenler sonrası bu sayılarda ciddi bir azalma oldu. Şuanda ayinlerimize katılan kişi sayısı ortalama 10-20 kişidir.”

TESPİTLER VE SONUÇ

Meryem Ana Süryani Kilisesi’nde dini müzik kültürünün kökeni kilisenin kuruluş tarihini göz önünde bulundurursak M.S. 3. Yüzyıla dayanır. Kilise Ortodoks mezhebinin müzik anlayışına uygun hareket etmektedir. Kilise’ye göre ilahi amaçlardan sapmayan sesler (İnsan sesi, çan sesi, org sesi vs.) kiliseye girebilir. Kiliseye göre ya hiçbir çalgı icra edilemez ya da sadece org/piyano icra edilebilir. Kilisede ayinler için oluşturulmuş korolar bulunmaktadır.

İlahiler genellikle Aramice okunur. Bu ilahiler Bert-Gazo ilahi kitabından okunmaktadır. Meryem Ana Süryani Kilisesi'nde ilahilerin icrasında "Sekiz Ses Düzeni" denen bir makam düzenlenmesinden yararlanır bu sebepten dolayı ilahiler belirli bir kural ve sıralamaya göre okunur.

Kilisenin geniş müzik dağarcığı ve müzik anlayışına rağmen gerekli maddi ve manevi desteği görememesi kilisenin aktif halde ayinlerine devam etmesini zorlaştırmaktadır. Tarihi çok eskiye dayanan bu kilisenin kilise müziği dağarcığına ve Hristiyan dini müziği hafızasına olan katkısı önemli ve değerlidir. Bu sebeplerden dolayı tarihi, sanatsal ve kültürel değerlere sahip olan bu kilisenin korunması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Akyüz, G., 1999, Diyarbakır Meryem Ana Süryani Kilisesi'nin Tarihçesi M.S.3.YY, Kırklar Kilisesi Matbaası, Mardin.

Akyüz, G., 2005, Tüm Yönleriyle Süryaniler, Kırklar Kilisesi Matnaası, Mardin, 2005.

Batuk, C., 2013, Din ve Müzik: Dinler Tarihi Bağlamında Din-Müzik İlişkinine Genel Bir Bakış Denemesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 45-70, s.46.

Cebe, Rohat., 2018, Diyarbakır Meryem Ana Süryani Kilisesi yetkilileriyle yapılan kişisel görüşmeler, Diyarbakır.

Clark, L. S., 2006, Introduction to a Forum on Religion, Popular music and Globalization, Journal for the Scientific Study of Religion, 45/4, s. 475.

Dilek, A., 2013, Antakya ve Tüm Doğu Süryani Ortodoks Patrikliği: Tarihsel Gelişimi ve Günümüzdeki Durumu, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 71-74.

Gönül, M., Altıntuğ, O., 2014, Dinler ve Musiki, İstem Dergisi, Sayı: 12, 43-62, s. 43.

Karpat, K., 1988, The Ottoman Ethnic and Confessional Legacy in Middle East: Kedorie, London, Cornell University, s.77.

Şenel, O., Ata, Y., 2014, Türkiye'de Protestan Müziği: İzmir Buca Baptist Kilisesi Örneğinde Müzik Ve İbadet, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:7, Sayı: 32, 690-710, s. 695-696.

http://turizm.diyarbakir.bel.tr/tr/i/Meryem_Ana_S%C3%BCryani_Kadim_Kilisesi, Erişim Tarihi: 02-03-2019

<https://www.yeniakit.com.tr/foto-galeri/diyarbakirin-en-eski-tarihi-yapilarindan-meryem-ana-suryani-kadim-kilisesi-2-15633>, Erişim Tarihi: 14-03-2019

Resim 1: Meryem Ana Süryani Kilisesi'nin dışarıdan görünümü.Fotoğraf: Müslüm GÜLER.

Resim 2: Meryem Ana Süryani Kilisesi'nin ilk halinden kalma bir kemer. Fotoğraf: Müslüm GÜLER.

Resim 3: Kilisenin sekizgen köşeli kubbesi. Fotoğraf: Müslüm GÜLER.

Resim 4: Güneş tapınağından kaldığına inanılan tarihi bir mermer sütun. Fotoğraf: Müslüm GÜLER.

Resim 5: Kilisenin ayin yerinin orta kısmında yer alan bir Kduşkudşin. Fotoğraf: Mesut KARAYEL.

Resim 6: Meryem Ana Süryani Kilisesi'nde bir Pazar Ayini. Fotoğraf: Mesut KARAYEL.

Resim 7: Kilisede kullanılan İncil'e ait bir resim. Fotoğraf: Mesut KARAYEL.

Resim 8: Gabriel Akyüz'ün 2005 yılında Mardin'de yayınlanan "Tüm Yönleriyle Süryaniler" adlı kitabında Sekiz Ses Düzeni'nin adlandırılış şekilleriyle ilgili yapmış olduğu tabloya ait bir resim. Fotoğraf: Güllü GÜLER KARAYEL.

Resim 9: Meryem Ana Süryani Kilisesi'nde kullanılan Sekiz Ses Düzeni'ne ait makam düzenlemesi. Fotoğraf: Mesut KARAYEL.

Resim 10: Kilise'de özenle korunmuş olan tarihi piyanolardan bir tanesi. Fotoğraf: Mesut KARAYEL.

Resim 11: Meryem Ana Süryani Kilisesi'nde özel bir ayin esnasında ilahi söyleyen kadın korosu. Fotoğraf: Mesut KARAYEL.

DIYARBAKIR
26-28 NİSAN 2019

TÜRKİYE'DEKİ TEMEL MÜZİK TEORİSİ DERS KİTAPLARI ÜZERİNE KISA BİR ANALİZ

Doç. Dr Rohat CEBE
Batman Üniversitesi

ÖZET

Müzik eğitiminin temelini oluşturan ve müzik ile ilgili her bölüm de temel bir ders olan Temel Müzik Teorisi dersi, müzik eğitiminin en önemli alanlarından biridir. Temel Müzik Teorisi dersinin kuramsal ve uygulamalı bölümleri müzik eğitimi alan her müzisyenin gelişiminde önemli bir yer teşkil eder. Bu ders genel anlamıyla müziğe heves salmış tüm bireylerin müziği öğrenmeleri için başvurdukları en önemli kaynaklardan biridir. Müzik Teorisi dersiyle ilgili Türkçe yazılmış veya çevirisi yapılmış çeşitli kaynaklar günümüzde eğitici değerini korumaktadır. Ancak bu kitaplar tam anlamıyla ortak bir dil içermemektedir. Kavram ve terim karmaşası yaşanmasına sebep olunan bu durum, konuların tam olarak anlaşılmasını da geciktirmektedir. Bildiri ülkemizdeki temel müzik teorisi ders kitaplarından yola çıkarak bu alanla ilgili eksikliklerin tespit edilmesini ve ilerleyen süreç içerisinde yapılması gereken düzenlemelerin neler olabileceğini somut analizler yaparak tartışmaya açacaktır.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Müzik Eğitimi, Temel Müzik Teorisi Dersi.

ABSTRACT

Music education and music form the basis of a basic course in which every branch on Basic Music Theory course, is one of the most important areas of music education. Basic Music Theory course of theoretical and practical sections of music education constitutes an important place in the development of each musician. This course is literally ingrained enthusiasm for music of all individuals applying for learning music is one of the most important resources. Music Theory lessons written in Turkish or translation made about the educational value remains today a variety of sources. However, this book does not include a common language, literally. Caused conflicts of concepts and terms to be the case, the issues are fully understanding delay. Declaration of basic music theory in our country starting from textbooks related to these deficiencies detected and regulations necessary in advancing the process of making concrete analysis of what could happen is open to debate.

Keywords: Music, Music Education, Basic Music Theory.

GİRİŞ

Müziğin uyduğu kuralları inceleyen bilim dalına Müzik Teorisi denir. Bu bilim bize, sesleri, seslerin şekli ve değerler niteliklerini, bu sesler arasındaki ilgiyi öğretir. Müzik duygu dilidir. Kelimelerle anlatamadığımız duygu ve düşüncelerimizi belirli kurallara göre seslerle anlatma sanatıdır (Çalışır, 1969: 1). Dilbilgisinde nasıl kurallar ve kaideler var ise müziğin aktarılmasında da kural ve kaideler vardır. Müzik sanatında işlevsel olarak bunun sağlanmasını öğreten ders Müzik Teorisi dersidir. Bu ders müzik eğitiminin en temel dersi konumundadır. Müzik dinlemekten hoşlanan ama müziğin dilinden anlamayan bir müzik sever, tatilini geçirmek için gittiği bir ülkenin doğal güzelliklerini gören, o ülke halkının davranış biçimlerine tanık olan, konuşmalarını dinleyen ama söylenenlerin tek bir sözcüğünü bile anlamayan bir turiste benzer (Karolyi, 2014: 7). Müzik diline hakim olan bir müzik sever ise dinlediği müzikte teknik olarak ne olup bittiğini kolayca anlayabilir. Müzik teorisi dersi müziğin alfabesi niteliğindedir. Bu açıdan okuma yazma bilmeyen bir öğrenci sırasıyla harfleri, heceleri, kelimeleri öğrenip en sonunda cümle kurmayı öğreniyorsa Müzik Teorisi öğrenen bir bireyin de önce sesleri ve süreleri sonra bu ses ve sürelerin ritimlerini daha sonra ise ses ve sürelerinin dinamiklerini öğrenmesi gerekmektedir. Müzik Teorisi dersi kötü olan bir öğrenci ya da müzisyen alanında başarılı olamayacaktır. Bu açıdan Müzik Teorisi dersi müzik sanatının en temel ve önemli derslerinden biridir. Müzik teorisi öğrenmek isteyen bir birey ilk olarak herhangi bir müzik teorisi kitabına ulaşmak ve konuları detaylı bir şekilde anlamak ister. Ülkemizde yayınlanmış yaklaşık olarak otuza yakın Müzik Teorisi kitabı bulunmaktadır. Bu kitaplardan bazıları çeviridir. Ancak kitaplardaki konu aktarımı ve bütünsel farklılıklar Müzik Teorisi öğretiminde aksaklıklara neden olmaktadır.

Müzik Teorisi Kitaplarının İçerikleri

Müziğin ana malzemesi sestir. Ses, titreşebilen bir maddenin (ör. gerilmiş bir tel) gerekli enerjiyi sağlayan bir uyarıcı tarafından harekete geçirilmesi ile oluşur (Göktepe: 2014: 7). Sesin yüksekliği (ince ye da kalın oluşu), gürlüğü (hafif ya da kuvvetli oluşu), niteliği (bir sesin farklı çalgılara ya da farklı insan seslerine göre taşıdığı renk), entonasyon (ses yüksekliklerini şaşmaz bir doğrulukla verebilme becerisi) Müzik Teorisi dersini ilk konularıdır. İncelenen birçok teori kitabı ilk olarak bu konuyu ele almışken bazı kitaplar bu

konu üzerinde durmamış, direk olarak müzik yazısı yani notaları öğretme konusuna yoğunlaşmışlardır. Sesin niteliklerini bilmeyen bir öğrencinin sesi doğru ve istenilen bir biçimde uygulamaya dökmesi tartışma yaratabilir.

Feridun Çalışır'ın 1969 yılında yazdığı 'Müzik Teorisi' adlı kitabı genel olarak, Müzik, Müzik Teorisi, Müzik Yazısı, Nota konularıyla başlayıp İnsan Sesleri, Ölçü, Vuruş, Ritim, Müzik Yazısında Kısaltmalar, Nüans, Mod, Aralıklar, Tonaliteler, Modülasyon, Çalgı Müziği, Söz Müziği, Koro, Akor Bilgisi, Türk Müziği, Nefesli Müzik Çalgıları, Metronom Hakkında Kısa Bilgi ve Sözlük konularını kapsamaktadır.

Ahmet Adnan Saygun'un Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 14 Eylül 1964 tarih ve 216 sayılı kararı ile Konservatuvar Yayınları Serisinde yayımlanması uygun görülmüş ve Yayımlar Müdürlüğü'nün 16 Ekim 1964 tarih ve sayılı emriyle defa olarak 3000 adet olarak basılmış dört kitaptan oluşan 'Musiki Temel Bilgisi' adlı serisinin 1971 yılında ikinci baskısı yayınlanan 'Musiki Temel Bilgisi (Kitap I)' adlı kitabı genel olarak, Zamanın Sayılması konusuyla başlayıp, Ölçü Zamanlarının Sayılması, Tartı, Metronom, Süre Değerleri, Dizi, Perde, Değiştirici İşaretler, Piyano ve Çeşitleri, Nüans Terimleri, Hız Terimleri, Zamanın Bölünmesi ve Tonaliteler konularını kapsamaktadır.

Ahmet Adnan Saygun'un 1970 yılında ikinci baskısı yayınlanan 'Musiki Temel Bilgisi (Kitap III)' adlı kitabı genel olarak, Ses, Titreşim, Aralık, Seslerin Birbirini Çekmesi, Üç Sesten Meydana Gelen Topluluklar, Uyuşum ve Çekim, Dengeserlik, Majör Dengeserlik, Minör Dengeserlik, Aralıkların Çevrilmesi, Aktarmak, Aktarım ve Terimler Cetveli konularını kapsar.

Ahmet Adnan Saygun'un 1966 yılında yayınlanan 'Musiki Temel Bilgisi (Kitap IV)' adlı kitabı genel olarak, Doğuşkanlar, Zaman, Vurgulama, Tartı, Konuşmada Vurgu, Serbest Tartılar, Musiki, Arığ Musiki, Sözlü Musiki, Tasvir Musikisi, Musikinin Unsurları, Melodinin Niteliği, Melodi Gözesi, Cümle, Dengesel Musikide Melodinin Özellikleri, Armoni, Armonilemek, Düzen, Dengesel Musikide Cümle, Dengesel Musiki Dışındaki Musikiler, Töreler, Töresel Musiki, Dor Töresi, Töresel Musikide Töre Değişimi konularını kapsamaktadır. Bu açıdan kitap müzik teorisi kitabı olmanın yanında içerdiği konular açısından Form Bilgisi, Armoni ve Töresel Müzik derslerine de kaynak olabilecek niteliktedir. (Serini ikinci kitabına ulaşılamamıştır).

Eduard Zuckmayer'in ders notlarının Nurhan Cangal ve Adnan Atalay tarafından düzenlenmesiyle oluşturulan ve 1976 yılında yayınlanan 'Müzik Teorisi (Armoni ve Kontrpuan)' adlı kitabının amaçlar kısmında;

1. Bir arada tınlayan seslerin (uygusal ya da ezgisel olarak) anlamının ne olduğunu ve birbirleriyle ilişkilerinin anlaşılmasını sağlamak,
2. Bugüne kadar yazılmış sanat yapıtlarının çözümlemelerini (analizini) yapabilmek ve bu yolla onları daha iyi tanıyabilmek ve anlayabilmek,
3. Çokseslilik duygusunu kazanmak,
4. Besteleme bilgisi, beceri ve yeteneğini geliştirerek yeni yapıtlar ortaya koymak,
5. Bazı tek sesli parçaları ele alarak, onları öğrenilen kurallar içinde işleyip çok sesli hale getirmek,
6. Kazanılan bilgi ve becerilerin ışığı altında, henüz kesinlik kazanmamış, araştırma ve uygulama durumunda olan TÜRK MÜZİĞİ çoksesliliği gelişmesine katkıda bulunmak,

Altı maddeyle kitabın içeriği ve amaçlananın ne ya da neler olduğu ifade edilmeye çalışılmıştır. Bu açıdan bu kitapta temel müzik teorisi öğretisinden öte Armoni, Kontrpuan ve Kompozisyon derslerinin konularını kapsamaktadır.

Ahter Destan'ın çevirisini yaptığı Paraşkev Haciev'in 'Temel Müzik Teorisi' adlı kitabı; Temel Kavramlar, Seslerin Yazılışı, Ritim, Metrum, Ölçü Sayısı, Ölçü, Aralıklar, Mod, Gam, Tonalite, Süslemeler, Nota Yazımında Kısaltmalar, Artikülasyon, Akorlar, İtalyan Müzik Terimlerinin Kısa Sözlüğü konularını kapsar.

Mehmet Emin Göktepe'nin 2014 yılında yazdığı 'Müzikte Ses Süre Hız Yoğunluk' adlı kitabı;

Seslerin Yapısı, Seslerin Adları, Seslerin Notalarla Gösterilişi, Aralık, Çalgılar, Süre, Ritim, Tartım, Dönemsellik, Hız, Yoğunluk, Müzik Cümleleri ve Sözlük konularını kapsamaktadır.

Mehmet Nemutlu'nun çevirisini yaptığı Otto Karolyi'nin 'Müziğe Giriş' adlı kitabı; Sesler ve Simgeler, Armoni ile Kontrpuan, Müzik Biçimleri, Çalgılar İle İnsan Sesi, Partisyonlar ile Partisyon Okuma konularını kapsamaktadır. Bu açıdan kitap müzik teorisi öğretisinin ötesinde Müzik Tarihi dersi hariç teorik olan bütün müzik derslerinin konularını içerisinde barındırmaya çalışmıştır.

Vicdan Tabakoğlu'nun 'Bona Müzik Teorisi Notları' adlı kitabı; Nota, İnsan Sesi, Süre, Gam, Tam Ses-Yarım Ses, Ölçü, Değiştirme İşaretleri, Müzik Yazısında Kısaltmalar, Nüans, Mod, Tonalite, Aralıklar, Bir Müzik Parçasının Tonunun Bulunuşu, Aktarma, Süsleme, Kadans, Akor, Türk Musikisi Müzik Teorisi Özet Notları konularına kısaca değindikten sonra ritmik çalışmalar ışığında bona okumayı öğretmeyi amaçlayan bir kitaptır.

Alphonse Danhauser'den genişleterek Türkçeye İlhan Baran tarafından uygulanan 'Temel Müzik Kuramları' adlı kitap; Müzik Yazmak İçin Kullanılan İşaretler, Dizi ve Aralıklar, Tonalite, Ölçü, Ayırtı ve Anlatım konularına kısaca değinmiştir.

SONUÇ

Genel olarak bakıldığında müzik teorisi ders kitaplarında olması gereken bütün konular incelenen kitaplarda anlatılmaya çalışılmıştır. Konuların çokluğu ve kitaplar içerisinde ki sıralanması farklılıklar göstermektedir. Bazı kitaplar müzik teorisinin yanında armoni, form bilgisi, çalgı bilgisi derslerine ait konuları da içerisinde barındırmaktadır. 1960'lı ve 1970'li yıllarda yazılan teori kitaplarında kullanılan dil daha edbidir. Bu açıdan anlaşılma zorlukları yaşanabilmektedir. Çevirisi yapılan kitaplardaki aktarım ve konuların incelenmesi daha sade ifadelerle anlatılmaya çalışılmıştır.

Konular geniş bir yelpazede değerlendirildiği için ince detaylara değinilememiştir. Bu da konuları anlamaya çalışan bireylerin ya da öğrencilerin ilk okuyuşta anlamalarına olanak sağlamamaktadır. Detaylandırılarak yapılacak değerlendirmeler ve basite indirgenecek örnekler bu sorunu ortadan kaldıracaktır.

Müzik Teorisi dersi müzik eğitiminin temelini oluşturmaktadır. Bu ders müzik ile ilgili birçok dersin anlaşılabilmesine zemin sağlamaktadır. Müzik teorisi öğretisinin eksik kalması müzik ile uğraşan bireyin müzik ile ilgili birçok dersi anlayamamasını sağlayacaktır. Bu değerlendirmeler ışığında konuların belirli bir bütünlük içerisinde sıralandığı, tüm bireylerin kolayca anlayabileceği sade bir Müzik Teorisi kitabına ihtiyaç duyulduğu kanaati oluşmuştur.

KAYNAKÇA

- Danhauser, Alphonse., Baran, İlhan., 1985, Temel Müzik Kuralları, Belgi Yayınları, Ankara.
- Çalışır, Feridun., 1969, Müzik Teorisi, K. K. K. Askeri Basımevi, İstanbul.
- Göktepe, M. Emin., 2014, Müzikte Ses Süre Hız Yoğunluk, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Haciev, Paraşken., 2007, Temel Müzik Teorisi, Çeviren: Ahter Destan, Pan Yayıncılık, İstanbul.
- Karolyi, Otto., 2007, Müziğe Giriş, Çeviren: Mehmet Nemutlu, Pan Yayıncılık, İstanbul.
- Saygun, A. Adnan., 1971, Musiki Temel Bilgisi Kitap I (Musiki Nazariyatı), İkinci Basılış, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Saygun, A. Adnan., 1970, Musıki Temel Bilgisi Kitap III (Musıki Nazariyatı), İkinci Basılış, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Saygun, A. Adnan., 1966, Musıki Temel Bilgisi Kitap IV (Musıki Nazariyatı), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Tabakoğlu, Vicdan., Bona Müzik Teorisi Notlatı, Kıvılcım Yayınları, Ankara.

Zuckmayer, Eduard., Cangal, Nurhan., Atalay, Adnan., 1976, Müzik Teorisi (Armoni ve Kontrpuan), Yaykur Açık Yükseköğretim Dairesi, Ankara.

